

**Program profilaktyczno
– wychowawczy
Szkoły Podstawowej
im. Świętego Antoniego
w Urzejowicach**

**Rok Szkolny
2024/2025**

Spis treści

Preambuła	4
Misja i wizja szkoły.....	10
Model absolwenta	11
Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej	12
Przepisy prawne	12
Wprowadzenie	13
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	14
Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej	27
Przepisy prawne	27
Wprowadzenie	28
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	30
Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole	40
Przepisy prawne	40
Wprowadzenie	41
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	44
Część: Współpraca z rodzicami	55
Przepisy prawne	55
Wprowadzenie	60
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	64
Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży	70
Przepisy prawne	70
Wprowadzenie	71
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	73
Działalność wychowawczo-edukacyjna	74
Działalność profilaktyczna	79
Część: Samobójstwa i zachowania autoagresywne	84
Przepisy prawne	84
Wprowadzenie	85
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	90

Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy	99
Przepisy prawne	99
Wprowadzenie	100
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	103
Część: Zdrowy tryb życia.....	115
Przepisy prawne	115
Wprowadzenie	119
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	120
Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych.....	132
Społeczność szkolna	132
Przepisy prawne	132
Wprowadzenie	134
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	141
Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej	141
Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych	151
Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci.....	156
Przepisy prawne	156
Informacje dodatkowe	157
Wprowadzenie	158
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	161
Część: Cyberprzemoc	170
Przepisy prawne	170
Wprowadzenie	171
Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy	173
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	179
Część: Środki psychoaktywne	190
Przepisy prawne	190
Wprowadzenie	192
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	193
Działalność wychowawcza.....	194
Działalność profilaktyczna	210
Część: Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie.....	219
Przepisy prawne	220
Wprowadzenie	221
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	225

Eurosieroctwo	229
Przepisy prawne	229
Wprowadzenie	230
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	234
Przemoc i agresja w rodzinie dziecka	240
Przepisy prawne	240
Wprowadzenie	242
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	247
Część: Wychowanie do wartości	253
Przepisy prawne	253
Wprowadzenie	254
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	259
Część: Uczeń przybyły z zagranicy	269
Przepisy prawne.....	269
Wprowadzenie	270
Program Wychowawczo-Profilaktyczny	271

Preambuła

Okres szkolny to dla młodego człowieka istotny czas, podczas którego kształtuje się jego poczucie tożsamości oraz osobowości. Zmiany zachodzą na drodze zdobywania nowego doświadczenia, uzyskiwania umiejętności i wiedzy. Poza zmianami poznawczymi, intelektualnymi, obserwuje się również szereg zmian natury biologicznej, które pojawiają się wraz z oddziaływaniem hormonów i związanych z tym zmianami emocjonalności człowieka.

Przed dorastającymi uczniami stoją również zadania związane z socjalizacją, czyli nawiązywanie relacji interpersonalnych ze swoim otoczeniem, umiejętności wyznaczania własnych i respektowania granic innych ludzi, zdolności zaspokajania potrzeb akceptacji oraz odkrywania i rozwijania własnych pasji i zainteresowań. Jest to czas, kiedy uczniowie kształtują swój światopogląd, formułują postawy moralne a także określają swój aktualny styl i sposób na życie.

Trudności, z którymi spotyka się młody człowiek w okresie dojrzewania, mogą przyczynić się do pojawiania się zachowań z grupy zachowań ryzykownych. Z powodu wielości zachodzących w tym samym czasie zmian, młody człowiek może czuć się zagubiony czy osamotniony i dlatego będzie szukać wsparcia i akceptacji innych ludzi. Tutaj zadaniem rodziców i nauczycieli dzieci jest wspieranie ich podczas tego okresu. Nie należy dopuścić do sytuacji, w której młody człowiek zostaje zmuszony do szukania aprobaty i zrozumienia w grupach zewnętrznych, których pobudki do działania mogą okazać się dalekie od oczekiwanych. Pozytywne, prawidłowo ukierunkowane wsparcie w procesie dojrzewania, ułatwia zdobywanie optymalnych doświadczeń i wiedzy o świecie w kontrolowanych, najkorzystniejszych warunkach.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny jest zbiorem działań, które mają za zadanie wspomagać i kształtować prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Ich celem jest zapobieganie pojawieniu się i rozwojowi danego niekorzystnego zjawiska w konkretnej sytuacji i grupie społecznej, jak też promowanie alternatywnych, pozytywnych zjawisk, form spędzania czasu w stosunku do tych, które usiłuje się wyeliminować.

W społeczności szkolnej należy wyróżnić wiele symptomów, które mogą wskazywać na istnienie problemów. Do najpoważniejszych, ale zarazem najłatwiej zauważalnych wskaźników występujących wśród uczniów należą:

- występowanie agresji słownej i fizycznej,
- problemy w nauce, brak motywacji do przyswajania nowej wiedzy, niskie potrzeby i aspiracje edukacyjne,

- opuszczanie godzin lekcyjnych bez usprawiedliwienia, wagary oraz spóźnienia na zajęcia lekcyjne,
- kłopoty w samodyscyplinie i czynnościach samoobsługowych,
- powiększająca się liczba dzieci z deficytami rozwojowymi, trudnościami dydaktycznymi,
- powiększająca się liczba uczniów z problemami rodzinnymi (tj. alkoholizm, zażywanie niedozwolonych substancji, hazard, bezrobocie, bieda) bądź tych, którzy funkcjonują w rodzinach zaburzonych (tj. rodziny niepełne, rodziny rozbite, rodziny wielodzietne, eurosieroctwo, sieroctwo, trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, przemoc w rodzinie)

Zadaniem szkoły jest prowadzenie ciągłej ewaluacji wskazanych zjawisk poprzez gromadzenie i przetrzymywanie dokumentacji badawczej, wywiadów wychowawczych oraz informacji na temat warunków społecznych i materialnych danej rodziny.

Poza już wskazanymi czynnikami indywidualnymi i społecznymi na jakość życia oraz sukces edukacyjny szkoły mają wpływ poszczególne czynniki ryzyka tj.:

- kryzys autorytetów,
- dostępność środków psychoaktywnych,
- moda na spożywanie substancji zabronionych – narkotyki, dopalacze, leki, alkohol, nikotyna, itp.,
- brak wiedzy na temat szkodliwości zażywania substancji zakazanych oraz skutków ich przyjmowania,
- brak właściwych wzorców rodzinnych,
- naciski środowiska rówieśniczego na zachowania społecznie nieakceptowane,
- konflikty rówieśnicze i/lub środowisko, w którym zaburzone jest poczucie bezpieczeństwa,
- brak wsparcia, zainteresowania w rodzinie lub istnienie niewłaściwych wzorców rodzinnych,
- niekontrolowane przyswajanie wzorców czerpanych z mediów tj. telewizja, Internet,
- stres i niepowodzenia edukacyjne,
- brak zdolności do kompensowania stresu,
- brak nawyku aktywnego odpoczynku,
- zbyt duże obciążenie obowiązkami edukacyjnymi – mnogość „obowiązkowych” zajęć fakultatywnych,
- nieprzestrzeganie norm dotyczących higieny pracy i higieny osobistej, itp.

Każda część niniejszego programu ma na celu zapobieganie pojawianiu się bądź ograniczenie występowania czynników ryzyka. Wychodząc z założenia, że silna więź emocjonalna ucznia ze szkołą, a także nawiązanie współpracy i trwałej relacji pomiędzy pracownikami szkoły, a opiekunami uczniów, jest w stanie w znacznej mierze przeciwstawić się podobnym zagrożeniom. Wspólne działanie na polu rodzinnym i szkolnym może przynieść zamierzony efekt w momencie, gdy ustalono wspólne cele, a obie strony dialogu traktują się po partnersku.

Celem prowadzonych działań wychowawczo-profilaktycznych jest dostarczenie narzędzi, które wzmocnią poczynania szkoły, a w konsekwencji doprowadzą do osiągnięcia sukcesu na wybranym polu. Z tego powodu przedstawione działania zgodne są ze standardami kompetencji w procesie kształcenia w zakresie zdrowia publicznego, które zostały określone w 1999 roku przez Międzynarodową Organizację Zdrowia (WHO). Zapis informuje, że jednym z celów działalności jest praca ze społecznością i dla społeczności. W przypadku społeczności szkolnej należy do niej zaliczyć wszystkie jednostki, które mają swój wkład w procesie edukacyjnym tj. uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły, pozostali pracownicy szkolni, rodzice, opiekunowie dzieci oraz organizacje lokalne. Wszystkie wymienione jednostki stanowią niezastąpione ogniwo w procesie edukacyjnym i z tego powodu zostały wcielone w działania prewencyjne proponowane szkole.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.) reguluje działania wychowawczo-profilaktyczne jakie powinny zostać spełnione przez każdą placówkę szkolną. Proponowane przez nas rozwiązania odwołują się do opisanej tam podstawy programowej oraz celów wychowawczych.

Istotne wymagania nałożone na szkołę a wynikające z w/w Rozporządzenia:

- Informują, że każdemu uczniowi powinno proponować się zindywidualizowane wspomaganie rozwoju, czyli taki który jest dostosowany do jego potrzeb i możliwości. Niezależnie czego dotyczą trudności, z którymi spotyka się uczeń (np. trudności w nauce, posiadanie niepełnosprawności fizycznej czy intelektualnej w stopniu lekkim) zajęcia powinny zostać dostosowane specjalnie do jego zdolności psychofizycznych oraz tempa uczenia się.

- Innym zakresem odpowiedzialności powierzonym szkole jest prowadzenie działań z zakresu doradztwa zawodowego, które przygotowują uczniów do wyboru zgodnego z ich możliwościami i aspiracjami kierunku kształcenia i przyszłego zawodu.
- W nowej podstawie programowej edukacja zdrowotna odgrywa znaczącą rolę. Kształtowanie postaw prozdrowotnych uczniów, dbanie o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych osób, budowanie prawidłowych nawyków żywieniowych oraz postaw do aktywności fizycznej powinno stać się częścią profilaktyki.
- Nowa podstawa programowa kładzie duży nacisk na rozwijanie postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Celem placówek szkolnych jest rozbudzanie i/lub wzmacnianie tożsamości narodowej poprzez przybliżanie historii, tradycji lokalnych i narodowych oraz zachęcanie do aktywnego uczestnictwa w codziennym życiu społeczności lokalnej i środowisku szkolnym.

Wszystkie działania szkoły mają na celu ułatwienie uczniom nabywania umiejętności życia w społeczeństwie, dążą do socjalizacji jednostki. W związku z tym ich celem jest usprawnienie komunikacji, współpracy w grupie (również w środowiskach wirtualnych), ale również pozwalają na rozwijanie zdolności indywidualnej oraz zespołowej pracy czy organizacji i zarządzanie zespołami. Dzięki takiej różnorodności zajęć młodzi ludzie poza zdolnościami socjalizacyjnymi rozwijają również swoją kreatywność oraz przedsiębiorczość, co pozwala na wprowadzanie bardziej innowacyjnych rozwiązań w trakcie kształcenia młodych ludzi, które odpowiednie są do poziomu ich aktualnego rozwoju.

Bardziej innowacyjne działania zakładające pracę projektową uczniów, umożliwiają im większą ekspresję ich kreatywności oraz mają wpływ na zwiększenie samodzielności i odpowiedzialności wszystkich uczestników procesu, dzięki czemu będą mogli sami wpływać na kształtowanie procesu uczenia. Kierowanie własnym rozwojem zakłada zarówno pracę indywidualną jak i pracę grupową w zespole klasowym. Dzięki temu uczniowie mają możliwość odkrywania siebie i rozwijania zdolności socjalizacyjnych, w tym zdolność do komunikowania się, skutecznego przekazywania własnych myśli, słuchania, a nie jedynie słyszenia swoich rozmówców, efektywnego rozwiązywania sytuacji konfliktowych oraz radzenie sobie w sytuacjach trudnych. Metoda pracy projektowej, która może mieć charakter pracy indywidualnej lub zespołowej, pozwala nauczycielom na łączenie kilku zagadnień, a nawet przedmiotów szkolnych w jeden projekt. Dzięki takiemu rozwiązaniu praca uczniów będzie miała bardziej kompleksowy charakter, gdyż wymaga spojrzenia na dane zagadnienie pod wieloma aspektami. Nad pracą projektową ucznia bądź grupy uczniów czuwają z góry przypisani nauczyciele, a sam czas jego działania jest nieograniczony. Oznacza to, że projekt może trwać tydzień, miesiąc, a jeśli istnieje taka potrzeba to nawet cały rok.

Cele edukacyjne zawarte w nowej podstawie programowej zakładają, że w szkole podstawowej należy kłaść duży nacisk na integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny oraz moralny uczniów. Dzięki odkrywaniu przez dziecko własnych możliwości oraz gromadzenie własnych doświadczeń następuje proces jego wychowania. Młody człowiek podejmując się działania zawsze może liczyć na wsparcie swojego nauczyciela. Nauka będzie prowadzona poprzez wykonywanie prostych czynności, ciągłą praktykę oraz podejmowanie intelektualnych wyzwań. W efekcie takiego wsparcia oraz zaspakajania swoich naturalnych potrzeb rozwojowych dziecko osiąga dojrzałość do podejmowania nauki na następujących po sobie etapach edukacyjnych.

Tematyka Programu Wychowawczo-Profilaktycznego jest zgodna z wskazanymi celami programowymi oraz wiekiem młodych ludzi:

1. Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej,
2. Budowanie świadomości i przynależności narodowej,
3. Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole,
4. Współpraca z rodzicami,
5. Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży,
6. Samobójstwa i zachowania autoagresywne,
7. Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy,
8. Wychowanie do wartości,
9. Zdrowy tryb życia,
10. Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych,
11. Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci,
12. Cyberprzemoc,
13. Środki psychoaktywne,
14. Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie,
15. Uczeń przybyły z zagranicy.
16. Dbanie o zdrowie psychiczne uczniów naszej szkoły.

Planowane działania mają charakter wychowawczy i profilaktyczny. Poniższy opis ma na celu lepsze przybliżenie i rozróżnienie tych działań:

Działalność wychowawcza – ma na celu kształtowanie osobowości młodego człowieka, jego postaw, zachowań oraz cech niezbędnych w życiu społecznym. Naszym celem jest przygotowanie ucznia do samodzielnego, poprawnego nawiązywania stosunków międzyludzkich, kształtowania długoterminowych relacji z innymi ludźmi, zachowania etycznego, moralnego i akceptowanego przez społeczność, w której żyje. Ważna jest świadomość oraz istnienie głębokich, skłaniających do refleksji wartości młodego człowieka.

Działalność wychowawcza polega na prowadzeniu działań z zakresu promocji zdrowia oraz wspomaganiu ucznia i wychowanka w jego rozwoju ukierunkowanym na osiągnięcie pełnej dojrzałości w sferze:

1. fizycznej – ukierunkowanej na zdobycie przez ucznia i wychowanka wiedzy i umiejętności, pozwalających na prowadzenie zdrowego stylu życia i podejmowania zachowań prozdrowotnych;
2. psychicznej – ukierunkowanej na zbudowanie równowagi i harmonii psychicznej, ukształtowanie postaw sprzyjających wzmacnianiu zdrowia własnego i innych ludzi, kształtowanie środowiska sprzyjającego rozwojowi zdrowia, osiągnięcie właściwego stosunku do świata, poczucia siły, chęci do życia i witalności;
3. społecznej – ukierunkowanej na kształtowanie postawy otwartości w życiu społecznym, opartej na umiejętności samodzielnej analizy wzorów i norm społecznych oraz ćwiczeniu umiejętności wypełniania ról społecznych;
4. aksjologicznej – ukierunkowanej na zdobycie konstruktywnego i stabilnego systemu wartości, w tym docenienie znaczenia zdrowia oraz poczucia sensu istnienia.

Działalność profilaktyczna – celem profilaktyki jest podjęcie szybkich i skutecznych działań przywracających zdrowie, ma ona również na celu hamowanie postępu i niwelowanie pojawiających się powikłań już istniejącej choroby. Działania profilaktyczne pozwalają stworzyć odpowiedni wzór zachowań społecznych, które przyczyniają się do obniżenia prawdopodobieństwa pojawienia się danego zjawiska. Naszym zadaniem jest dostarczanie silnych pozytywnych wzorców i przeżyć, wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży, rozwijanie posiadanych przez nich zdolności oraz wspieranie ambitnych postaw.

Działania szkoły obejmują trzy poziomy profilaktyki:

1. profilaktyka uniwersalna – pierwszy poziom – skierowana do wszystkich uczniów i nauczycieli. Jej celem jest budowanie zdrowych i trwałych relacji w obrębie szkolnej społeczności, m.in. poprzez szkolenie nauczycieli i innych pracowników w zakresie pedagogiczno-wychowawczym, ustalenie określonych zasad postępowania, niezgodę na przemoc, dbanie o dobre relacje, wzmacnianie odporności uczniów (np. poprzez warsztaty radzenia sobie ze stresem) i podnoszenie ich samooceny czy wyrażne wskazanie osoby, której można udać się po pomoc;
2. profilaktyka selektywna – drugi poziom – działania skupione są na osobach z grupy zwiększonego ryzyka (np. uczniach z problemami zdrowotnymi, ekonomicznymi, rodzinnymi, z trudnościami w nauce). Zadaniem szkoły i pracowników jest określenie potrzeb i trudności uczniów z grupy ryzyka oraz wsparciu ich w przezwyciężeniu trudności, m.in. poprzez działania włączające ich do grupy rówieśniczej czy pomagające w nauce. Ważnym czynnikiem jest włączenie rodziców / opiekunów uczniów do pracy oraz wspólne rozwiązywanie napotykanym trudności;
3. profilaktyka wskazująca – trzeci poziom – działania skupiają się na osobach z grupy wysokiego ryzyka, tj. po próbie samobójczej. Profilaktyka wskazująca zawiera w swoich działaniach również te wynikające z działań drugiego poziomu. Pracownicy szkoły powinni w bardzo dyskretni i nieustannie obserwować ucznia, zapewnić mu opiekę szkolnego specjalisty oraz współpracować z rodzicami w zakresie zapewnienia mu stałej specjalistycznej opieki.

1. Misja szkoły:

Każdego dnia wspólnie pracujemy na sukces naszych uczniów i zadowolenie rodziców, a wskaźnikiem tego jest ich satysfakcja i prestiż naszej szkoły w środowisku. Priorytetem w naszej szkole jest wysoka efektywność kształcenia, przygotowanie do dalszej edukacji, zapewnienie warunków wszechstronnego rozwoju każdego ucznia.

2. Wizja szkoły:

Jesteśmy szkołą nowoczesną, bezpieczną i przyjazną. Pracujemy jako zespół, szanując i wspierając się nawzajem. Uczymy kreatywności, z jednoczesnym naciskiem na odpowiedzialność za własne decyzje. Jesteśmy otwarci na świat i zmiany w nim zachodzące, chętni do czerpania z jego dorobku naukowego i kulturowego.

Nasza szkoła jest zakorzeniona w tradycji lokalnej i narodowej. Kształcimy swoich wychowanków w oparciu o szacunek do drugiego człowieka, poszanowanie systemu wartości, dziedzictwa kulturowego i historycznego.

Każdy uczeń w naszej szkole osiąga sukces na miarę swoich możliwości, uczy się żyć w środowisku i dla środowiska. Kształtujemy w uczniach wrażliwość na dobro, prawdę i piękno. Najwyższym dobrem jest dla nas uczeń.

Model absolwenta

Absolwent Szkoły Podstawowej im. św. Antoniego z Padwy w Urzejowicach jest Polakiem umiejącym żyć godnie i poruszać się w otaczającym go świecie oraz:

- 1) jest przygotowany do podjęcia nauki na wyższym szczeblu edukacji;
- 2) czerpie radość z nauki;
- 3) przestrzega ogólnie przyjętych wartości moralnych;
- 4) potrafi samodzielnie podejmować decyzje i ponosić ich konsekwencje;
- 5) potrafi wyrażać i uzasadniać własne zdanie;
- 6) zgodnie współpracuje z innymi;
- 7) jest ciekawy świata i wrażliwy na drugiego człowieka;
- 8) jest życzliwy i tolerancyjny, szanuje godność własną i drugiego człowieka;
- 9) rozumie wartość uczenia się i potrzebę własnego rozwoju;
- 10) dba o zdrowie psychiczne i fizyczne oraz o bezpieczeństwo własne i innych;
- 11) potrafi wykorzystać wiedzę w sytuacjach życiowych.

Część: Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214);
5. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i trybu udzielania zezwoleń na indywidualny program lub tok nauki oraz organizacji indywidualnego programu lub toku nauki (Dz.U. 2017 poz. 1569);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji oraz sposobu przeprowadzania konkursów, turniejów i olimpiad (Dz.U. 2017 poz. 1580);
9. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

Wprowadzenie

Szkoła prowadzi szereg działań, mających na celu zachęcenie uczniów do podejmowania innej, alternatywnej w stosunku do biernej formy spędzania wolnego czasu tj. fakultatywne zajęcia sportowe, edukacyjne, spotkania z przedstawicielami środowisk lokalnych, itd. Celem zajęć jest poszerzenie uczniowskiej wiedzy, zainteresowań oraz umożliwienie odnalezienia nowych pasji. Naszym uczniom proponujemy naukę poprzez aktywne uczestnictwo w życiu codziennym – mogą wykazać się oni poprzez samodzielne organizowanie wydarzeń kulturalnych, edukacyjnych, itp., dla swoich kolegów i koleżanek ze szkoły lub okolic. Każde wydarzenie pozostaje pod nadzorem przypisanego nauczyciela, który wspiera działania młodych ludzi oraz ułatwia im odnalezienie się w nowej sytuacji

Każde z prowadzonych przez nas działań ma za zadanie rozbudzić aspiracje życiowe uczniów oraz przeciwdziałać bierności społecznej. Dlatego też skupiamy się na motywowaniu młodych ludzi do nauki oraz staramy się stworzyć im środowisko umożliwiające osiąganie sukcesów w różnych dziedzinach. Dzięki temu uczniowie, którzy posiadają trudności w nauce na jakimś polu, będą mogli odszukiwać oraz pielęgnować umiejętności i predyspozycje, które posiadają w różnych dziedzinach życia. W tym celu skuteczne będzie prowadzenie różnorodnych działań fakultatywnych. Kładziemy również duży nacisk na rozwijanie umiejętności społecznych i inteligencji emocjonalnej młodych ludzi. Okazuje się bowiem, że dynamicznie zmieniający się świat, a co za tym idzie warunki życia, sprzyjają wzrostowi ilości osób, które nie radzą sobie z gniewem, złością, żalem, depresją czy innymi trudnymi stanami emocjonalnymi, które dotyczą ich samych lub innych osób z ich otoczenia. Taka niezdolność do radzenia sobie z emocjonalnymi stanami dotyka zarówno osób dorosłych jak i młodych ludzi, niezależnie od ich poziomu inteligencji intelektualnej. Faktem jest, że w prawidłowym, konstruktywnym radzeniu sobie z emocjami pomaga posiadanie inteligencji emocjonalnej, którą wszyscy mają w mniejszym bądź większym stopniu wykształconą. Rozwój IE zaczyna się już w środowisku domowym, a kontynuowany jest również w środowisku szkolnym. To właśnie ten okres tworzy nawyki emocjonalne, którymi większość ludzi będzie posługiwała się już do końca życia. Jeśli w rodzinie dziecka te umiejętności nie zostały przekazane, bądź zrobiono w to w sposób niewłaściwy (np. rodzina dziecka jest rodziną destruktywną, posiadającą wiele problemów również natury emocjonalnej, w której kwestia samopoczucia jest sprawą drugorzędną bądź w ogóle nieistotną), to większa odpowiedzialność spoczywa na pracownikach szkoły. Oznacza to, że szkoła nie jest obecnie odpowiedzialna jedynie za przekazywanie wiedzy, ale również za uczenie umiejętności dzięki, którym następuje rozwój inteligencji emocjonalnej. Osoby, które nie potrafią poradzić sobie z sferą emocjonalną mogą przejawiać mniejsze bądź większe problemy w skupieniu się na nauce czy pracy. Wykazują również mniej motywacji i wytrwałości w dążeniu do wyznaczonego celu, łatwiej poddają się przykrym emocjom i nie wiedzą w jaki sposób sobie z nimi radzić, nie umieją panować nad swoimi popędami i zdecydowanie częściej znajdują się w grupie osób podejmujących się zachowań ryzykownych bądź destruktywnych.

Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny przedstawia działania, które pomogą budować samoświadomość uczniów oraz zadbać, aby ich aspiracje życiowe były dojrzałe i racjonalne oraz zgodne z ich predyspozycjami personalnymi i zainteresowaniami. Dzięki odkryciu swoich umiejętności i skłonności uczniowie będą bardziej zorientowani na wyznaczony przez siebie cel i pewniej ku niemu zmierzali.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie pewności siebie i kształtowanie zaradności życiowej” ma na celu:

1. Budowanie świadomości samego siebie i realnych aspiracji życiowych:
 - kształtowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych,
 - rozumienie znaczenia i roli ubioru (odpowiedniego do okazji i miejsca),
 - poszerzanie horyzontów, uświadamianie mnogości ścieżek życiowych,
 - poszerzanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania.
2. Budowanie pewności siebie:
 - uświadamianie zagadnienia pewności siebie,
 - techniki budowania pewności siebie,
 - odkrywanie własnej osobowości,
 - rozwijanie zainteresowań,
 - odnajdywanie swoich mocnych stron.
3. budowanie zaradności życiowej:
 - organizacja warsztatów,
 - angażowanie uczniów w organizację wydarzeń, imprez etc.
 - organizacja wyjazdów, wycieczek, „zielonych szkół”.

Cele szczegółowe:

- tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole,
- uczenie asertywności,
- zaznajamianie uczniów z pojęciem tolerancji,
- uczenie podejmowania właściwych decyzji,
- uczenie sposobów radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, stresowymi,
- wskazywanie pozytywnych wzorców zachowań,
- wzmacnianie poczucia własnej wartości,

- poznawanie swoich predyspozycji oraz ich rozwijanie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Zajęcia integracyjne.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - ćwiczenia integrujące klasy uczniowskie, - ćwiczenia aktywizujące.			Uczniowie
Przykłady: • zajęcia integracyjne dla klas pierwszych na początku roku szkolnego (w zależności od zaistniałej potrzeby zajęcia można przeprowadzać również dla uczniów innych poziomów klas np. duża liczba nowych uczniów, bądź roszada uczniów w szkole, niepokojące dezintegracja uczniów w klasie, brak „zgrania” młodych ludzi) – uczniowie przedstawiają się, szukają podobieństw ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ław, a następnie z resztą klasy, biorą udział w zajęciach budujących umiejętność komunikacji, nawiązywania współpracy, wzajemnego zaufania, wspólnego rozwiązywania problemów i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Zajęcia mają na celu zwiększenie otwartości i akceptacji młodych ludzi do samych siebie oraz tolerancji względem odmienności swoich rówieśników; • uczenie współodpowiedzialności za swoich kolegów i koleżanki z klasy i ze szkoły, wzmacnianie poczucia solidarności – nauczyciele respektują ustanowione w szkole zasady i konsekwentnie wyciągają konsekwencje w sytuacji, gdy nie są one przestrzegane. Nauczyciele nie pochwalają typowego „donosicielstwa”, jednak nie bagatelizują zgłaszanych sytuacji. Podczas zajęć uczniowie tworzą własne klasowe zasady, według których chcą pracować (reguły muszą zostać zaakceptowane przez każdego ucznia z osobna oraz nauczyciela, można negocjować poszczególne punkty regulaminu) tj. podczas zajęć nie używamy telefonu komórkowego, nie przerywamy innym mówiącym, szanujemy cudzą prywatność, mamy prawo wyjść do toalety kiedy zaistnieje taka konieczność, nie podnosimy głosu, itp. Ważne, aby zasady były tworzone wspólnie przez uczniów i				

	nauczycieli oraz dawały tym pierwszym poczucie, że nawiązują oni partnerską, otwartą relację ze swoim nauczycielem; • wspólne wyjścia poza teren szkoły – zajęcia mogą łączyć kilka różnych celów np. integrowanie uczniów wraz z rozwijaniem w nich zdolności odczuwania i interpretowania sztuki (wyjście do teatru), czy uczenia poszanowania i zrozumienia natury (wyjście do lasu) oraz historii swojej okolicy (przejście szlakiem pomników postawionych w najbliższej okolicy); • „poznaj mnie” – zajęcia podczas, których uczniowie dzielą się własnymi pasjami, zainteresowaniami ze swoimi rówieśnikami. Każdy uczeń przygotowuje, krótkie 5-minutowe wystąpienia na temat swoich pasji (forma prezentacji jest dowolna, np. plakat, prezentacja multimedialna, śpiew, portret, kolaż zdjęć, film). Celem zajęć jest lepsze poznanie siebie nawzajem.			
1. Poznanie siebie oraz skupienie się na odkrywaniu własnych zdolności oraz aspiracji życiowych. 2. Praca nad adekwatnym poczuciem własnej wartości.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - zajęcia wychowania fizycznego, - zajęcia warsztatowe, - mini wykłady, - dramy, - e-lekcje.			Uczniowie
Przykłady: • zajęcia których celem jest samopoznanie i budowanie własnej wartości: ○ podczas wychowania fizycznego nauczyciel prowadzi zajęcia pozwalające uświadomić uczniom posiadane przez nich zdolności fizyczne oraz zaznajamia ich z predyspozycjami ich ciała. Uczniowie rozmawiają na temat możliwości fizycznych człowieka oraz starają się stworzyć dopasowany indywidualnie do swoich potrzeb program ćwiczeń fizycznych (nauczyciel promuje zdrowe i swobodne zachowywanie się we własnej skórze oraz akceptowanie własnego ciała). Zajęcia mają na celu zachęcić mniej aktywnych uczniów do podjęcia wysiłku i zaangażowania w wykonywanie ćwiczeń podczas prowadzonych zajęć oraz w czasie wolnym. Jeśli predyspozycje i aspiracje uczniów odbiegają od aktualnych możliwości szkoły, należy wskazać im miejsca lub osoby, pod okiem, których				

będą mogli rozwijać swoją pasję. Podczas zajęć nauczyciel tłumaczy jakie znaczenie dla rozwoju poznawczego i emocjonalnego ma podejmowanie wysiłku fizycznego;

- trening asertywnego zachowania się – uczniowie zapoznają się ze sposobami komunikowania się z innymi ludźmi. Rozumieją dlaczego asertywny styl prowadzenia dialogu jest lepszy niż inne;
- uczniowie dowiadują się czym jest konformizm, komunikacja pasywna, komunikacja agresywna oraz uczą się zachowywać w sposób asertywny – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Asertywność – sposób na życie” ;
- „czy rozumiesz co do Ciebie mówię” – lekcja mająca na celu zaznajomienie uczniów z tematem komunikacji niewerbalnej poprzez:
 - prowadzenie pantomim i staranie się określić, jakie emocje wyraża dana osoba,
 - kalambury emocjonalne – uczniowie podzieleni są na zespoły. Zadaniem poszczególnych zespołów jest odszyfrowanie jaką emocję prezentuje każdy kolejno występujący zawodnik. Dozwolona jest gestykulacja i mimika,
 - zajęcia poświęcone odkrywaniu barier komunikacyjnych, zrozumieniu różnicy pomiędzy aktywnym słuchaniem a słyszeniem.
- lekcja pt. „zrozum mnie” – zajęcia mające uświadomić uczniom czym jest tolerancja, kiedy należy mówić o zachowaniach nietolerancyjnych oraz dlaczego warto akceptować inność. Podczas zajęć uczniowie zapoznają się z alfabetem języka migowego oraz wybranymi zwrotami oraz podzielą się swoimi obawami związanymi z innością, niepełnosprawnością. Zadaniem nauczyciela jest pokazanie, że nie należy bać się odmienności ale należy czerpać z niej korzyści – lekcja przeprowadzona przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Być tolerancyjnym” zawiera niektóre z opisanych wcześniej zagadnień) i/lub „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dedykowana wszystkim uczniom bez względu na wiek);
- lekcja pt. „nauka pozytywnego myślenia” – ćwiczenia w formie dramy – przedstawiamy uczniom wiele sytuacji z życia codziennego np.:
 - zapraszasz swojego kolegę do kina, ale ten odmawia,
 - twoja koleżanka nie odpisuje Ci na SMSy,
 - opowiadasz swojemu rodzicowi o dniu spędzonych w szkole. Ten jednak wydaje się nie być zainteresowany tym co mówisz,

- itp.

Prosimy uczniów o zinterpretowanie podanych sytuacji, zastanowienie się dlaczego odbiorcy zachowali się w ten, a nie w inny sposób. Po uzyskaniu od dzieci odpowiedzi należy przedstawić im przykładowe powody, które wpłynęły na to, że odbiorcy zareagowali w określony sposób. Żaden z wymienionych powodów nie jest związany z samym odbiorcą, natomiast ma związek z sytuacją zewnętrzną np. kolega ma za dużo lekcji bądź ma szlaban, więc nie może pójść do kina, dziewczynka nie ma pieniędzy na koncie bądź zostawiła telefon u babci, dlatego nie odpisuje na wiadomości, rodzic jest zmęczony i nie może się skupić na wypowiedzi dziecka, itp. Uświadamiamy młodym ludziom, że zachowania, z którymi często się spotykają nie mają nic wspólnego z dotkniętym młodym człowiekiem. Nauczyciel uczy i zachęca uczniów do patrzenia w ten sposób na podobne sytuacje, nie wszystko bowiem musi być odpowiedzią na ich zachowanie, nie wszystko musi być związane z ich osobą;

- uczenie podopiecznych jakie znaczenie w życiu człowieka ma czas, w jaki sposób najefektywniej nim zarządzać oraz na co zwrócić uwagę podczas planowania swojego dnia, tygodnia oraz bardziej oddalonych celów życiowych – szkolenie przeprowadzone przez przygotowanego w temacie psychologa i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zarządzaj swoim czasem” .

1. Podnoszenie poziomu kompetencji społecznych.	- praca indywidualna i grupowa, - treningi, warsztaty, - dramy.			Uczniowie
	Przykłady: • psycholog prowadzi szereg zajęć, które pomogą pozytywnie wpłynąć na poziom inteligencji emocjonalnej uczniów np. gry polegający na określeniu co dany gest, mimika, spojrzenie, czy kombinacja tych elementów mogła oznaczać. Uczniowie zapoznają się z terminem empatia oraz rozumieją różnicę pomiędzy empatią, a syntonią, altruizmem, litością czy miłością; • uczniowie zapoznani zostają z teorią Paula Ekmana dotyczącą mikroekspresji – praca w siedmiu zespołach. Każdy z zespołów ma za zadania opisać jeden wylosowany stan emocjonalny oraz przedstawić go w formie graficznej, kolorystycznej, muzycznej itp. (im więcej sposobów ekspozycji danej emocji tym lepiej).			
1. Nauka opanowania stresu bądź wykorzystania sytuacji stresowych na swoją korzyść. 2. Umiejętne rozwiązywanie konfliktów i reagowanie w sytuacjach trudnych.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - zajęcia plastyczne/ techniczne, - e-lekcje, - mini wykłady, - ćwiczenia rozluźniające, - ćwiczenia oddechowe.			Uczniowie
	Przykłady: • uświadomienie uczniom czym jest stres, wytłumaczenie jego genezy oraz skutków, które ze sobą niesie. Uczniowie dowiadują się w jakich sytuacjach może on działać korzystnie, a kiedy stanowi zagrożenie. Młodzi ludzie poznają techniki pozwalające im zapanować nad złym stresem tj. metody relaksacyjne do stosowania na co dzień w zaciszu domowym – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego			

w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” (dedykowana uczniom SPP);

- ćwiczenia relaksacyjne – nauczyciele zapoznają uczniów z szeregiem ćwiczeń, które pomogą im opanować aktualnie przeżywany stres oraz pozwolą zapanować nad emocjami na co dzień np. kontrola oddechu, odliczanie wstak co pewną liczbę, kontrola napięcia mięśniowego, skupienie na jednym punkcie, przyjęcie pozycji pomagającej zapanować nad emocjami, trening autogenny Schultza, zajęcia jogi, trening Jacobsona, itp. Nauczyciele omawiają z uczniami aktywności, która ułatwiają neutralizować poczucie stresu. Tłumaczą im, że każdy ma indywidualne potrzeby, dlatego należy mieć świadomość, co jest czynnikiem zapalnym w nas samych. Wśród najczęstszych: dobre jedzenie, słuchanie muzyki, spacer, czytanie książki, gimnastyka, oglądanie telewizji, spotkanie ze znajomymi, majsterkowanie, gotowanie, itp. Kolejna lekcja powinna zostać poświęcona metodą pomagającym unikać stres na co dzień oraz tzn. higienie umysłu;
- podczas zajęć plastycznych/ technicznych uczniowie przygotowują własną gniotkę antystresową – może mieć ona wybrany przez nich kształt, kolor czy wielkość. Wykonać ją można z wybranych przez siebie materiałów, które można dowolnie łączyć np. bawełna, kartki, taśma, kartony. Istotne jest, aby młodzi ludzie byli w stanie „przekazać” jej swoje negatywne emocje w chwilach przeżywania złości;
- uczniowie ćwiczą zachowanie się w różnych trudnych, konfliktowych sytuacjach – warsztat w formie dramy przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie pedagoga lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Umiem rozwiązać konflikt” .

1. Kształtowanie postawy życiowej w społeczeństwie lokalnym. 2. Budowanie zaradności życiowej. 3. Nauka samodzielnego podejmowania aktywności/ inicjatywy. 4. Rozwijanie uczniowskich zainteresowań.	- ćwiczenia indywidualne i grupowe, - przedstawienia, prezentacje, wystąpienia, itp., - e-lekcje, - lekcje wychowawcze, - praca projektowa.			Uczniowie
	Przykłady: • uczniowie zapoznają się z zasadami dobrego wychowania (praca w zespołach). Każda grupa ma za zadanie dowiedzieć się czym jest „savoir vivre” oraz, jakie przesłanie ze sobą niesie. Młodzi ludzie przygotowują scenki na dany temat oraz tłumaczą dlaczego aktorzy wybrali takie a nie inne zachowanie np. zachowanie przy stole, przedstawianie się osobie nieznamym, przedstawianie swojego kolegi/ koleżanki osobom, którego/jej nie znają, zachowanie wobec osób starszych, itp.; • uczniowie poznają zasady poprawnego ubioru oraz ich wpływ na wywieranie pierwszego wrażenia u drugiego człowieka. Uczniowie przygotowują pokaz mody o ustalonej wcześniej tematyce np. ubrania na egzamin, ubrania do pracy, ubrania na co dzień do szkoły, ubrania podczas uroczystości, itp. Podczas pokazu warto omówić każdy zestaw ubioru i wytłumaczyć odbiorcą dlaczego taki ubiór, kolor i fason został zastosowany w danej stylizacji; • cykl spotkań pt. „spotkanie z praktyką” – nauczyciele pytają, czy uczniowie mają już wybraną ścieżkę życiową – jeśli są to konkretne zawody to warto zweryfikować prawdziwość uczniowskich wyobrażeń z rzeczywistością oraz z wymaganymi na takim stanowisku zdolnościami i predyspozycjami. Warto zaprosić do szkoły przedstawicieli wybranych zawodów, aby uczniowie mieli sposobność spotkać się z nimi, wysłuchać ich opowieści o standardowym dniu w pracy, zaletach i wadach takiego zawodu oraz co należy zrobić, aby w przyszłości samemu zajmować się taką profesją; • prowadzenie działań psychoedukacyjnych, których celem jest możliwość dokonania przez uczniów świadomego wyboru dalszej drogi życiowej: prowadzenie całorocznego doradztwa zawodowego, umożliwiającego odkrycie słabych i mocnych stron uczniów, ich aktualnych predyspozycji zawodowych, aspiracji i możliwości;			

- uświadamianie uczniów odnośnie działań, jakie powinni podejmować, aby zrealizować swoje plany zawodowe,
 - rozwijanie indywidualnych zainteresowań uczniów poprzez umożliwianie im samodzielnego działania,
 - rozwijanie umiejętności rozpoznawania i ujawniania swoich uczuć i emocji,
 - nauczyciele uczą uczniów zarządzać swoim czasem i posiadanymi kompetencjami – lekcje mające na celu naukę planowania prac, organizacji.
- zajęcia pt. „Jaki jestem?” – zajęcia skupiające się na zdolnościach i predyspozycjach zawodowych uczniów (szkolny doradca zawodowy może przeprowadzić ankietę, która ułatwi określenie predyspozycji młodych ludzi);
 - e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Doradztwo zawodowe” – interaktywna lekcja uświadamiająca uczniom jak wygląda wejście na rynek pracy. Młodzi ludzie dowiadują się w jaki sposób szukać pracy, jak przygotować niezbędne dokumenty aplikacyjne, na co zwracać uwagę podczas przeglądania ofert pracy oraz przechodzą trening przygotowujący ich do pierwszej rozmowy o pracę;
 - wzmacnianie w uczniach zdolności zarządzania swoim czasem poprzez zajęcia praktyczne zaznajamiające młodych ludzi z efektywnymi technikami planowania czasu – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zarządzaj swoim czasem”;
 - szkoła daje uczniom możliwość realizowania ich zainteresowań i pasji poprzez aktywne dzielenie się nimi z innymi – uczniowie (przy wsparciu swoich opiekunów i nauczycieli) organizują warsztaty dla swoich kolegów i koleżanek ze szkoły, z tematyki którą sami wybiorą. Temat ma być związany z ich zainteresowaniem np. jeśli pasją ucznia są piesze wędrówki można przeprowadzić rajd po najbliższej okolicy wraz z odwiedzaniem punktów historycznych czy przyrodniczych;
 - zajęcia uczące uczniów samodzielnego, krytycznego myślenia prowadzone na podstawie wyboru kilku zagadnień aktualnych dla współczesnego świata. Uczniowie, pracując w grupach, przygotowują swoje stanowiska na zadany temat oraz zbierają dowody, które mają bronić ich tezę;
 - pracownicy szkoły zachęcają uczniów do czynnego udziału w proponowanych przez nią zajęciach dodatkowych oraz samodzielnego proponowania takich zajęć. Nauczyciele promują również organizacje oraz instytucje działające na terenie szkoły oraz w jej obrębie oraz aktywności (np. ZHP/ZHR/organizacje

	sportowe/działające na rzecz ochrony zieleni/zabytków/przyrody, kluby czytelnicze, młodzieżowe), które bezpośrednio wpływają na działalność szkoły (np. praca w samorządzie uczniowskim, praca w radiowęźle, zaangażowanie w gazetkę szkolnej).			
1. Podnoszenie kwalifikacji pracowników szkoły. 2. Nawiązywanie i/lub utrzymywanie odpowiednich relacji i zaangażowania rodziców/opiekunów uczniów. 3. Prowadzenie ewaluacji.	- szkolenia, kursy, treningi, warsztaty, - książki, materiały szkoleniowe, ulotki, - badania ankietowe.			Nauczyciele i wychowawcy
Przykłady: • szkolenia umiejętności skierowane do nauczycieli: ○ Trening Umiejętności Społecznych – trening TUS, którego pozytywne zakończenie uprawnia posiadaczy do samodzielnego prowadzenia treningów swoim podopiecznym w szkole (odbycie treningu zalecane jest w szczególności w szkołach integracyjnych); ○ Trening Kontroli Złości dla dzieci i młodzieży – szkolenie warsztatowe skierowane do nauczycieli, którzy pracują w trudnych warunkach np. środowisku szkolnym, w którym występują zachowania agresywne i przemocowe. Dzięki szkoleniu nauczyciele dowiedzą się, w jaki sposób zapobiegać takim zachowaniom i jak radzić sobie z wybuchami złości u dzieci i młodzieży szkolnej; • nauczyciele pracują nad przełamywaniem barier komunikacyjnych z rodzicami/opiekunami uczniów – badanie ankietowane przeprowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub badanie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Współpraca z rodzicami”. Kompleksowo przeprowadzone badanie pozwoli określić na jakim poziomie znajduje się nawiązywanie relacji na linii rodzice-nauczyciele, co może być powodem zaniedbań oraz określi działanie, które należy podjąć w celu polepszenia i/lub utrzymania odpowiedniego poziomu zaangażowania i współpracy pomiędzy podmiotami; • pedagogizacja nauczycieli na temat konieczności istnienia adekwatnej samooceny wśród uczniów. Omawiane są skutki za niskiej oraz za wysokiej samooceny oraz proponowane działania w jaki sposób radzić sobie z taką sytuacją; • nauczyciele odpowiedzialni są za tworzenie pozytywnej i bezpiecznej atmosfery w klasie i szkole – badanie ankietowane przeprowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub badanie Akademii				

	Aktywnej Edukacji pt. „Agresja i przemoc” (skierowane do całej społeczności szkolnej). Badanie określi nasilenie sytuacji problemowych na terenie szkoły oraz pomiędzy uczniami, natomiast opracowana Diagnoza i Działania pozwolą zrozumieć genezę problemu oraz odpowiednio dobrać narzędzia, które pomogą w określeniu działań profilaktycznych przemocy i agresji; • nauczyciele uczestniczą w szkoleniu informacyjnym na temat inteligencji emocjonalnej uczniów w perspektywie ich powodzenia w nauce szkolnej. Zapoznają się z technikami, które wpływają na podniesienie poziomu inteligencji emocjonalnej swoich uczniów (np. proponowanie zabaw/gier podczas, których głównym zadaniem uczestników jest rozpoznanie emocji drugiego człowieka); • szkolenie zewnętrzne nauczycieli na temat komunikacji werbalnej i niewerbalnej.			
1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci. 2. Spotkania z wychowawcą oraz utrzymywanie stałej i poprawnej relacji na linii nauczyciele-rodzice/ opiekunowie dzieci. 3. Zaangażowanie rodziców w działalność szkolną.	- spotkania z wychowawcą, - pogadanki.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: • rodzice/opiekunowie dzieci czuwają nad tym, aby ich pociechy wykazywały właściwą postawę charakteryzującą się wysoką kulturą osobistą oraz sumiennie realizowało obowiązek szkolny; • rodzice/opiekunowie utrzymują regularny kontakt z wychowawcą klasy, wykazują zainteresowanie aktualnym stanem wiedzy swoich pociech oraz w razie zaistnienia potrzeby sami podejmują kontakt z konkretnym nauczycielem, wychowawcą klasy czy dyrektorem; • rodzice/opiekunowie angażują się w działania realizowane przez szkołę tj. akademie i uroczystości szkolne, konkursy, wydarzenia, imprezy klasowe i szkolne, wyjścia, wyjazdy, itp.; • rodzice/opiekunowie uczniów, których pociechy wykazują specyficzne trudności wychowawcze pozostają w stałym kontakcie z pracownikami szkoły i podejmują się wspólnych działań w celu polepszenia aktualnej postawy dzieci i młodzieży. Zadaniem wychowawców klas jest ułatwienie im tego kontaktu bądź wskazanie alternatywnych form szukania wsparcia; • rodzice/opiekunowie, których pociechy wykazują problemy edukacyjne i/lub towarzyskie (np. problemy socjalizacyjne z koleżankami i kolegami ze szkoły) pozostają w stałym kontakcie z wychowawcą,			

psychologiem/pedagogiem szkolnym/pracownikami poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz pracując nad zmianą i poprawą aktualnego stanu;

- uświadomienie rodzicom/opiekunom dzieci, że dotychczasowe badania naukowe nie wskazują na istnienie bezpośredniej korelacji pomiędzy wysoką samooceną uczniów a ich osiągnięciami szkolnymi (Baumeister, 2003) a tego typu teorie są na chwilę obecną bardzo dobrze sprzedającym się produktem marketingowym. Dlatego też należy kształtować w młodych ludziach pozytywny, ale adekwatny poziom samooceny oraz zachęcać ich do „brania” życia w swoje ręce i realizowania swoich planów, jak również do formowania w ich zachowania samokontroli, która wpływa na kształtowanie sumienności i wytrwałości w działaniach;
- specjalista/wykwalifikowany w temacie samooceny pedagog rozmawia z rodzicami na temat zagrożeń wynikających z posiadania przez dziecko niskiej samooceny. Warto wskazać zachowania dorosłych, które mogą wpływać na obniżanie samooceny młodych ludzi np. wysokie wymagania i aspiracje rodziców, ograniczone zaufanie do dziecka, czy mała ilość czasu poświęcana na wspólną aktywność;
- zajęcia edukacyjne pt. jak dużo wiemy o sobie. Konkurs, w którym biorą udział uczniowie ze swoimi opiekunami/członkami rodziny. Wychowawcy zadają im poszczególne pytania, na które obie strony powinny udzielić odpowiedzi np. pytamy ucznia: „jaki jest ulubiony kolor twojego taty?”, „jaka jest ulubiona potrawa twojej mamy?”. Przed udzieleniem odpowiedzi rodzic zapisuje odpowiedź na kartce, kiedy skończy dziecko udziela odpowiedzi. Zasady są analogiczne w drugą stronę. Przed przystąpieniem do konkursu warto przekazać opiekunom listę zagadnień, które mogą zostać poruszone np. posiłki, muzyka, sport, wszystkich aspektów tego co dotyczy danej osoby. Celem zajęć jest stworzenie bliskości członków rodziny i lepsze poznanie się podczas przygotowywania do konkursu;
- przeprowadzenie spotkania z opiekunami uczniów na temat ustalania zasad panujących w domu, przestrzegania ich przez wszystkich domowników oraz konsekwentnego reagowania w sytuacjach, gdy dana reguła nie zostanie dotrzymana. Spotkanie prowadzone jest przez wykwalifikowanego w temacie psychologa/pedagoga, który opowiada o konsekwencjach istnienia w domu podwójnych standardów – jednych wymagań względem dzieci i młodzieży, innych odmiennych w stosunku do dorosłych. Celem spotkania jest uświadomienie dorosłym, że najwięcej pozytywnych skutków wychowawczych przynoszą pozytywne wzorce zachowań samych rodziców oraz okazywanie wzajemnego szacunku, troski i zainteresowania. Rodzice dowiadują się w jaki sposób pracować nad polepszeniem dialogu pomiędzy nimi a ich pociechami oraz wiedzą gdzie szukać pomocy, gdy sytuacja jest bardziej wymagająca (np. terapia

	rodzinna – oczywiście przy proponowaniu tego typu aktywności w pierwszej kolejności konieczne jest odczarowanie niepochlebnej roli psychologa w tym procesie. Dobrze jest przedstawić go jako osobę postronną, który patrzy obiektywnie na procesy, które zachodzą w domu dziecka).			
1. Nawiązanie współpracy z organizacjami, instytucjami, osobami fizycznymi nie związanymi bezpośrednio ze szkołą.	- spotkania za specjalistami danej tematyki, - szkolenie.			Dyrekcja szkoły
	Przykłady: • nawiązanie współpracy w zakresie realizacji omawianych działań profilaktycznych z: ○ Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, ○ z ośrodkami kulturalnymi w swojej miejscowości, ○ rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów, ○ instytucjami i organizacjami edukacyjnymi, ○ osobami fizycznymi, ○ służbami porządku publicznego. • wykorzystanie wyników badań w ewaluacji pracy szkoły; • dyrekcja szkoły uczestniczy w prowadzonym zewnętrznym treningu interpersonalnym.			

Część: Budowanie świadomości i przynależności narodowej

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2017 poz. 1627);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w szkołach publicznych (Dz.U. 1992 r. nr 36 poz. 155 z późn. zm);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz.U. 2017 r. poz. 1042);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2017 poz. 1611);
11. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. 2016 r. poz. 1817, 1948, z 2017 r. poz. 60, 573).

Wprowadzenie

Budowanie świadomości przynależności narodowej, kształtowanie postaw patriotycznych oraz **edukacja proobronna** służy nabywaniu identyfikacji z narodem i kulturą, które z kolei przygotowują do życia w danym społeczeństwie. Wykształcanie w młodych ludziach odpowiedniej, patriotycznej postawy wymaga czasu i konsekwentnych, ciągłych starań. Z tego powodu działalność dydaktyczno-wychowawcza jest niezbędna w codziennym życiu młodego człowieka a równocześnie jest obowiązkiem spoczywającym na barkach nauczycieli, bez względu na ich wiarę czy preferencje polityczne. O tym, że powinnością pedagogów szkolnych jest przekazywanie i kształtowanie patriotycznych postaw dzieci i młodzieży szkolnej, mówi również **Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59, 949)**:

„Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności”.

Stosowne jest również odwołać się do najważniejszego prawnego aktu obowiązującego w Polsce, **Konstytucji Rzeczypospolitej**. Już w preambule ustawy zasadniczej czytamy:

„my Naród Polski – wszyscy obywatele Rzeczypospolitej, zarówno wierzący w Boga będącego źródłem prawdy, sprawiedliwości, dobra i piękna, jak i nie podzielający tej wiary, a te uniwersalne wartości wywodzący z innych źródeł, równi w prawach i w powinnościach wobec dobra wspólnego – Polski, wdzięczni naszym przodkom za ich pracę, za walkę o niepodległość okupioną ogromnymi ofiarami, za kulturę zakorzenioną w chrześcijańskim dziedzictwie Narodu i ogólnoludzkich wartościach, nawiązując do najlepszych tradycji Pierwszej i Drugiej Rzeczypospolitej, zobowiązani, by przekazać przyszłym pokoleniom wszystko, co cenne z ponadtysięcletniego dorobku...”

Patriotyzm objawia się w przywiązaniu i okazywaniu szacunku do swojej ojczyzny, ziemi pochodzenia, rodzinnych stron, języka, swoich przodków, znajomych obyczajów, kultury narodowej oraz ludzi i wartości, które sobą reprezentują. Patriotyzm przejawia się również w solidarności z własnym narodem i lokalną społecznością. W celu kształtowania prawidłowego i skutecznego wychowania patriotycznego ważne jest, aby pamiętać o jego wielopoziomowości i wszechstronności. Jedynie mając to na uwadze można doprowadzić do harmonijnego rozwoju swojego podopiecznego.

Kształtowanie postawy patriotycznej w młodych ludziach jest obowiązkiem spoczywającym na ich opiekunach, zarówno tych prawnych, faktycznych jak i tych, którzy spędzają z uczniami czas tj. wychowawcy i nauczyciele szkolni. To właśnie na pracownikach szkoły spoczywa bardzo duża odpowiedzialność. To oni bowiem każdego roku starają się kształtować umysły młodych ludzi, kolejnych roczników, które wypełniają korytarze ich szkoły.

Kształtowanie patriotyzmu jest zadaniem, które należy podjąć już od najmłodszych lat życia dziecka. Młody człowiek z początku nie będzie w stanie pojąć terminów, z którymi się spotka, nie powinno to nas jednak zniechęcać. Z czasem zdolności abstrakcyjnego myślenia dziecka zwiększą się i zacznie ono pojmować coraz bardziej skomplikowane formy przekazu.

Ciągły rozwój zdolności poznawczych dziecka implikuje konieczność pamiętania o tym, aby przekazywana mu wiedza była dostosowana do jego aktualnych zdolności intelektualnych i emocjonalnych. Sposoby jakie wybierze nauczyciel, aby uczyć swoich podopiecznych, ograniczone powinny być jedynie jego pomysłowością i zaangażowaniem w pracę. Już w grupie najmłodszych dzieci warto kształtować uczucia, z których po latach zrodzić się powinien prawdziwy patriotyzm. Sposobów na osiągnięcie tego jest bardzo wiele. Problematykę patriotyczną przybliżą młodemu człowiekowi wizualne symbole i znaki. Prowadząc takie zajęcia należy pamiętać o odpowiedniej postawie samego nauczyciela, o okazywaniu należnego szacunku oraz emocji do symboli narodowych. Już samo takie zachowanie jest wskazówką jak powinien zachowywać się uczeń w kontaktach z prezentowanymi symbolami. W celu utrwalenia takiego sposobu odczuwania warto wykorzystać dziecięcą ciekawość oraz stałą gotowość do poznawania i przeżywania. Zajęcia mogą mieć charakter muzyczny, formę plastyczną, czy teatralną. Ważne jest aby w wykonywaniu angażować jak największą ilość zmysłów. Tylko takie działania mogą przynieść zamierzony efekt.

Prowadzone działania mają na celu przygotowanie młodych ludzi do pomyślnego i płynnego wejście w dorosłe życie. Oznacza to, że szkoła przygotowuje do pełnienia szeregu ról społecznych z jakimi mogą spotkać się uczniowie. Poprzez wszechstronne rozwijanie ich zdolności oraz zapewnienie troski o ich postawę moralną i obywatelską rozumieć należy: kształceniu w uczniach krytycznego myślenia, ukierunkowanego na poszukiwanie prawdy, piękna i dobra w otaczającym świecie. Nauczyciele starają się również pogłębić w swoich podopiecznych ciekawość poznawczą i chęć do ustalania i sięgania po coraz bardziej ambitniejsze cele. Szkoła stara się nauczać tych wszystkich zasad zgodnie normami i wartościami istotnymi i krzewionymi w Polsce.

Krzewienie i rozwijanie postawy patriotycznej i poczucia przynależności narodowej jest nieodłącznym zadaniem stawianym przed szkołami. Poniższy Program Wychowawczo-Profilaktyczny kształtuje i utrwala zachowania i postawy o charakterze patriotycznym u dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Budowanie świadomości i przynależności narodowej” ma na celu:

- kształtowanie świadomości obywatelskiej,
- kształtowanie patriotyzmu lokalnego,
- rozwijanie postaw prospołecznych oraz dbanie o wspólne dobro,
- pielęgnowanie postaw patriotycznych,
- zachęcanie do aktywnego udziału w życiu rodzinnym, społeczności szkolnej, lokalnej i państwowej,
- dbałość o używanie poprawnej polszczyzny,
- wykazywanie szacunku do symboli narodowych i lokalnych tj. hymn kraju, godło, flaga oraz dbanie o krzewienie innych symboli, wartości i tradycji narodowych,
- pielęgnowanie tradycji narodowych,
- uczenie wykazywania właściwej postawy podczas obchodów państwowych i szkolnych,
- poszerzanie wiedzy o historii miasta, regionu, jego kulturze i sztuce itp.

Pamiętajmy, że nikt nie rodzi się patriotą. Przekazywanie treści patriotycznych jest zadaniem i obowiązkiem stawianym przed każdym nauczycielem, bez względu na jego prywatne przekonania polityczne czy wiarę.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza preferowanych przez uczniów wartości.	- badanie ewaluacyjne, - omówienie otrzymanych wyników, - opracowanie działań profilaktycznych i wychowawczych, - przeprowadzenie ponownej ewaluacji.			Cała społeczność szkolna
	Przykłady: • przeprowadzenie badań ankietowych diagnozujących posiadane wartości i postawy patriotyczne u członków społeczności szkolnej – uczniowie, nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów. Ministerstwo Edukacji Narodowej ustanowiło „wychowanie do wartości” jako jeden z trzech priorytetów na rok szkolny 2016/2017. Badanie przygotowane i przeprowadzone, natomiast uzyskane wyniki zinterpretowane oraz dobrane do niego odpowiednie metody zaradcze, przez psychologa / pedagoga szkolnego. Alternatywną formą diagnozy jest skorzystanie z kompleksowego badania zjawiska, interpretacji wyników oraz dobrania stosownych działań wychowawczo-profilaktycznych za pośrednictwem narzędzia opracowanego przez Akademię Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”. • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wspieranie postawy patriotycznej u dzieci i młodzieży szkolnej, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub jw.; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych.			

1. Kształtowanie osobowości ucznia.	- godziny wychowawcze, - e-lekcje, - „spotkania w kulturą”.			Uczniowie
	Przykłady: • przygotowanie do rozpoznawania wartości moralnych: ○ uczenie uczniów wrażliwości dzięki prowadzeniu zajęć mających związek z kulturą i sztuką. Organizowanie wyjść na wydarzenia kulturalne tj. wyjścia do teatru, muzeum, filharmonii, pokazy sztuki itp., ○ analiza inscenizacji na podstawie obejrzonej sztuki w teatrze bądź jej ekranizacji, ○ spotkania z aktorami po zakończeniu sztuki teatralnej. • uwrażliwianie uczniów na poczucie piękna i estetyki – prowadzenie zajęć plastycznych, technicznych, polonistycznych na świeżym powietrzu. Zajęcia plastyczne: próba odtworzenia otaczającego uczniów krajobrazu, nakłanianie uczniów do własnej twórczości, uwalniania swojej ekspresji; • podczas godziny wychowawczej nauczyciele prowadzą ćwiczenia aktywizujące kształtujące postawy koleżeńskie oraz zapoznają ich z e-lekcją Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcja dedykowana uczniom klas IV-VI SP) i/lub e-lekcji omawiających między innymi postawy tj. stereotypy, uprzedzenia i dyskryminacja, pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” .			

1. Uświadamianie istoty przynależności do narodu.	- debata, - godzina wychowawcza, - broszury informacyjne, - plakaty, postery.			Uczniowie
Przykłady: • „ja wśród innych” – zajęcia mające na celu uświadomienie swojej przynależności narodowej. Podczas zajęć uczniowie dyskutują nad tym co cenią w swoim narodzie i Polakach. Młodzi ludzie wskazują pozytywne cechy, które wyróżniają nas na tle innych narodów i powodują, że powinniśmy czuć się dumni z faktu bycia Polakami; • „Polska biało-czerwona” – zajęcia poświęcone symbolom narodowym, ich historii, znaczeniu oraz szacunku do nich; • „poprawna polszczyzna” – podczas spotkania przeprowadzona zostanie debata na temat stosowania poprawnej polszczyzny oraz używania zapożyczeń z innych języków obcych, praktykowanie słowotwórstwa lub nowych, niepoprawnych konstrukcji gramatycznych. Dzielimy uczniów na dwie grupy. Jedna z grup ma za zadanie bronienie języka polskiego i poprawnej polszczyzny, druga przyzwala i zachęca na modyfikacji języka ojczystego; • „patriotyzm i jego znaczenia w dniu dzisiejszym” – uczniowie przygotowują plakaty uzasadniające, że patriotyzm ma znaczenie w dzisiejszych czasach. Zadaniem uczniów jest udowodnienie, że jest on niejako siłą spajającą naród; • poznawanie podstaw wartości obywatelskich – każdy z uczniów przygotowuje opis wybranej przez siebie tradycji, wartości narodowej, w wybranej przez siebie formie (prezentacja PowerPoint, plakat, pokaz zdjęć, inscenizacja dźwiękowa, itp.). Wśród wskazywanych cech można uwzględnić: wolność, szacunek, pracowitość, dobre obyczaje, demokracja, przestrzeganie praw człowieka, suwerenność, piękno, prawdomówność, pokój, odpowiedzialność, otwartość, szanowanie czyichś poglądów; • podczas godziny wychowawczej prowadzenie debat na tematy: ○ kim jest współczesny patriota i jak zmienił się obraz postrzegania patriotyzmu na przestrzeni lat?,				

	- o polskie symbole narodowe – aktualne czy przestarzałe, jak powinno się do nich odnosić, - o Polska naszą Ojczyzną – za co cenimy nasz kraj i Polaków, - o miejsce Polski w Europie i Unii Europejskiej.			
1. Budowanie więzi kulturowo-etnicznej. 2. Promowanie społeczności lokalnej.	- wykłady, warsztaty, - tworzenie filmików, - sesja plakatowa, - publikacje.			Uczniowie
Przykłady: • uczniowie nagrywają historie starszych mieszkańców miasta i przygotowują z nich filmiki o mieście, danym regionie czy dzielnicy. Zajęcia mają na celu poznanie lokalnej społeczności oraz ujawnienie lokalnej narracji i podstaw tożsamości. Dzięki ich opowieściom młodzi ludzie dowiedzą się, kto dawniej zamieszkiwał ten teren Polski i co doprowadziło do obecnego stanu rzeczy; • obchodzenie w szkole uroczystości tj.: - o wieczór andrzejkowy, - o bal maskowy, - o Święto Konstytucji 3 Maja, - o Święto Niepodległości, - o Dzień Patrona Szkoły, - o Dzień Edukacji Narodowej, - o Wigilia klasowa, - o Mikołajki, - o obchodzenie rocznicy śmierci Jana Pawła II, - o inne uroczystości upamiętniające ludzi będących wzorami do naśladowania Obchodzenie uroczystości pozwoli uczniom poznać genezę powstania święta, historię wydarzeń i/lub zapoznać się z osobami, które stanowią wzór do naśladowania.				

- „tydzień z historią” – uczniowie pracując w grupach przygotowują plakaty na temat dawnych obrzędów i zwyczajów ludowych tj. Święto Marzanny, Zielone Świątki, Śmigus-dyngus, Kolęda, Pastorałka, Noc Kupały, Dożynki, Pisanki, Katarzynki, Dziady, Zaduszki, itp.
- zachęcanie uczniów do aktywnego uczestnictwa w konkursach lokalnych, wojewódzkich i krajowych z tematów związanych z poprawną polszczyzną oraz historią naszego kraju, konkursach krasomówczych i recytatorskich;
- emisja polskich filmów historycznych tj.:
 - „Popiełuszko. Wolność jest w nas” w reżyserii Rafała Wieczyńskiego, 2007 rok,
 - „Akcja pod Arsenalem” w reżyserii Jana Łomnickiego z 1977,
 - „Virtuti” w reżyserii Jacka Butrymowicza z 1989, uczniowie dokonują analizy odnosząc się do ówczesnych stosunków politycznych, obyczajowych i ekonomicznych.
 - „Tajemnica Westerplatte” w reżyserii Pawła Chochlewy z 2013, uczniowie dokonują analizy konfliktu postaw pomiędzy majorem Sucharskim a jego podwładnym kapitanem Dąbrowskim.
- podczas zajęć muzycznych uczniowie zapoznają się z pieśniami patriotycznymi, które później prezentowane są podczas akademii;
- konkurs związany z wiedzą na temat tradycji ludowych / tradycji Polskich;
- zapoznavanie uczniów z literaturą odpowiednią dla ich stopnia rozwoju emocjonalnego i intelektualnego. Nauczanie świadomego i refleksyjnego odbioru czytanego tekstu oraz podejścia do niego w krytyczny sposób. Młodzi ludzie poznają specyfikę poszczególnych okresów i nurtów literackich, zauważają zmieniające się dominujące wartości człowieka na przestrzeni wieków – nauczyciele organizują pogadanki mające na celu uaktywnić w uczniach logiczne myślenie oraz nauczyć prowadzenia dyskusji na temat literatury;
- poznanie charakteru i znaczenia działalności Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego (PTTK). Nauczyciele zachęcają uczniów do założenia książeczek PTTK oraz czynnego podróżowania po polskich szlakach turystycznych;
- uczniowie zapoznają się z historią swojej rodziny:
 - wywiady z dalszymi członkami rodziny,
 - przygotowanie drzewa genealogicznego.
- wyjazdy klasowe na coroczną Akademię Filmową;

	rozwijanie wiedzy oraz kształtowanie postawy otwartości wobec innych kultur – uczniowie przygotowują prezentacje na temat przedstawionej przez siebie kultury. Forma pracy nie jest istotna, ważna jest inwencja uczniów i ciekawe spojrzenie na temat.			
1. Poznawanie historii lokalnej społeczności.	- sporządzenie mapy topograficznej, - wycieczki po muzeach, - wycieczki do miejsc związanych z legendami lokalnymi lub miejskimi, - spotkania z mieszkańcami DPS (wywiady, wspólna aktywność, itp.).			Uczniowie
Przykłady: - promowanie przez nauczycieli aktywnego uczestnictwa uczniów w życiu szkoły oraz społeczności lokalnej, przygotowujących do życia w niej. Pod koniec roku szkolnego, podczas specjalnego apelu, nagrodzone zostają osoby, które włożyły największy wkład w pracę na rzecz społeczności lokalnej; - angażowanie młodych ludzi w pracę samorządu szkolnego i/lub inne formy aktywności działających na terenie szkoły tj. gazetka szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, radiowęzeł, harcerstwo i inne; - zajęcia organizowane w lokalnym domu pomocy społecznej (DPS): - uczniowie (pracujący w parach) mają za zadanie przeprowadzić wywiad z wybranym mieszkańcem DPS. Zadanie ma na celu zaznajomienie się z historią życia danej osoby, odkrycie jak dana miejscowość wyglądała wcześniej, jakie były codzienne aktywności mieszkańców, kim była osoba z którą przeprowadzają wywiad, itp. Ważne, aby przedstawiona historia została ukazana w pozytywnym świetle, - uczniowie mają możliwość odbycia wolontariatu w lokalnym DPS. Ich zadaniem będzie umilanie czasu mieszkańców np. z okazji świąt można zorganizować przedstawienie dla mieszkańców bądź włączyć ich pracę nad kartkami świątecznymi, które później będą sprzedawane a zebrana kwota przeznaczona na wybrany dom dziecka bądź inny cel wskazany przez uczestników.				

- zapoznavanie uczniów z dorobkiem kulturowym regionu i jego wpływem na kraj – uczniowie organizują zajęcia historyczne, polonistyczne pt. „szlakiem sławnej osoby”, która kiedyś mieszkała w ich miejscowości, czy istotnych dziejów historii, które odgrywały się na tej ziemi. Zajęcia polegają na odwiedzaniu miejsc, które związane są z historią oraz opowiadanie o nich swoim rówieśnikom;
- uczniowie odwiedzają miejsca związane z lokalnymi mitami oraz zapoznają się z miejscowymi legendami;
- uczniowie zapoznają się z legendami miejskimi i starają się dociec kiedy i w jaki sposób one powstały;
- projekt „na szlaku muzeów” – młodzież odwiedza muzea związane z ich planem zajęć. Prowadzenie zajęć w sposób aktywny ułatwi im zdobywanie oraz zapamiętanie zdobytej wcześniej wiedzy;
- uczniowie przygotowują mapę topograficzną swojego miasta bądź wybranej dzielnicy i zaznaczają na niej zabytki historyczne w środowisku miejskim i naturalnym. Do pracy dołączają materiał ilustracyjny oraz informacyjny o obiekcie;
- angażowanie uczniów w prace samorządowe;
- praca w grupach roboczych działających na terenie szkoły tj. gazetka szkolna, kółko polonistyczne, kółko matematyczne, radiowęzeł, harcerstwo i inne.

1. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów.	- szkolenia, - broszury informacyjne, - spotkania z rodzicami / opiekunami uczniów, - nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami zewnętrznymi.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • nawiązanie ścisłej współpracy z lokalnymi ośrodkami kultury; • szkolenia zewnętrzne dla nauczycieli na temat stosowania podczas swoich zajęć technik aktywizujących pracę uczniów; • informowanie opiekunów o najlepszych sposobach przekazywania uczniom wiedzy na temat swojej kultury, historii oraz metodach na pielęgnowanie wyznawanych przez nich wartości; • uświadomienie opiekunom jak wielkie znaczenie w życiu dzieci i młodzieży ma posiadanie oraz przestrzeganie ustalonych wspólnie reguł postępowania oraz panujących w danej społeczności wartości i norm zachowania. konieczne jest również uzmysłowienie słuchaczom istotności konsekwentnego reagowania w sytuacji nieprzestrzegania przez młodych ludzi zasad; • podczas spotkania z rodzicami, osoba przygotowana w temacie (psycholog, pedagog) prezentuje wychowawcom konsekwencje wynikające z nieprzestrzegania samodzielnie ustalonych zasad przez ich twórców – najczęściej rodziców / nauczycieli. Konieczne jest uświadomienie opiekunom, że wyznaczone zasady powinny obowiązywać każdą ze stron, należy być w tym konsekwentnym. Opiekunowie dzieci i młodzieży powinni stanowić dla nich autorytet, wzór w postępowania.			

1. Angażowanie rodziców / opiekunów dzieci i młodzieży szkolnej w pracę na rzecz szkoły. 2. Pedagogizacja dorosłych na temat konieczności kształtowania prawidłowych postaw w młodych ludziach.	- kontakt z nauczycielami, wychowawcami klas, - spotkania z psychologiem / pedagogiem szkolnym.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
Przykłady: Opiekunowie dzieci włączają się do twórczych, innowacyjnych i aktywizujących działań, mających na celu rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury narodowej oraz rozbudzaniem poczucia dumy i szacunku do swojego kraju pochodzenia, jego dorobku kulturowego oraz historii. • zachęcenie rodziców / opiekunów uczniów do czynnego udziału w życiu szkoły, uczestnictwie w uroczystościach patriotycznych i szkolnych oraz wyjściach kulturalnych – nauczyciele informują dorosłych o planowanych wydarzeniach podczas spotkania z rodzicami, za pośrednictwem strony internetowej szkoły, wysyłając im maila z informacją bądź za pośrednictwem kontaktu telefonicznego / bezpośredniego. Na początku roku szkolnego i semestru wychowawcy podsumowują pracę w poprzednim okresie oraz zapoznają dorosłych z planowanymi aktywnościami dodatkowymi dla uczniów. Nauczyciele / wychowawcy zachęcają dorosłych do dzielenia się z nimi własnymi pomysłami na urozmaicenie zajęć fakultatywnych bądź obowiązkowych dla uczniów oraz umożliwiają im czynne angażowanie się w pracę szkoły (np. podczas wyjść poza teren placówki dorośli pełnią funkcję opiekunów dzieci); • psycholog / pedagog / specjalista w temacie prowadzi z rodzicami / opiekunami uczniów dyskusje na temat prawidłowych relacji i postaw krzewionych w rodzinie dziecka oraz udziału w uroczystościach patriotycznych, które wpływają na formowanie prawidłowej świadomości przynależności narodowej; • szkoła zachęca dorosłych do udziału w organizowanych przez szkołę uroczystościach / akademiach szkolnych (o charakterze patriotycznym czy świątecznym); • pedagog szkolny edukuje dorosłych dlaczego ważne jest, aby cała rodzina uczestniczyła w wydarzeniach krajowych i patriotycznych oraz pielęgnowała tradycje i dobre obyczaje podczas świąt (np. rozwijanie wiedzy historycznej i kulturowej uczniów, wzmacnianie więzi rodzinnej oraz budowanie przynależności narodowej i lokalnej młodych ludzi).				

Część: Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022 r. poz. 1700);
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
6. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2018 poz. 1025);
7. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2018 poz. 618);
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2017 poz. 1658);
9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach - „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2017 poz. 1611);
12. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).

Wprowadzenie

Agresja i przemoc są zjawiskami powszechnymi i szkodliwymi społecznie. Ich występowanie można zaobserwować we wszystkich sferach życia, także w szkole. Zachowania o charakterze agresywnym i przemocowym naruszają podstawowe prawo dziecka jakim jest jego prawo do życia w poczuciu bezpieczeństwa na terenie szkoły oraz poza nią. Należy pamiętać, że Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (z dnia 2 kwietnia 1997 r.) gwarantuje dziecku ochronę oraz reguluje ją dzięki zapisom w **Art. 72 „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją (...)”**. Z tego powodu szkoła i wszyscy zatrudnieni w niej pracownicy podejmują się wszelkich działań, które wpływają na poczucie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży szkolnej.

Sposoby zapobiegania zachowaniom o charakterze agresywnym i przemocowym

Sposoby zapobiegania zjawisku agresji i przemocy są integralnie związane z przyczynami ich powstawania i w zdecydowanym stopniu od nich uzależnione. W zależności od tego czy uwarunkowanie agresji leży po stronie środowiska rodzinnego, szkolnego, kwestii rozwojowych itp., różne sposoby będą przeciwdziałać takim zachowaniom.

Jeśli uda się ustalić, że źródłem negatywnego zachowania ucznia jest środowisko rodzinne, należy podjąć kroki zmierzające do usprawnienia funkcjonowania tego środowiska. Niestety często jest to trudne do wykonania, ponieważ wymaga współpracy całej rodziny. Nierzadko przyczyn uczniowskiej agresji można dopatrywać się w patologii rodziny, problemach leżących w nałogu do różnego rodzaju substancji, działalności kryminalnej, niepełnej rodziny lub podczas występowania przewlekłych problemów natury zdrowotnej. Dodatkowe utrudnienie ma miejsce, kiedy występuje współzależnienie, czyli w sytuacji gdy członkowie rodziny nie widzą problemu, nauczyli się z nim żyć i/lub go ukrywają. Inną przyczyną agresji o podłożu rodzinnym mogą być:

- nieprawidłowe postawy rodziców w stosunku do dzieci np. odtrącanie dziecka, unikanie bądź utrudnianie kontaktu z nim, występowanie się dzieckiem bądź uzasadnianie swoich niepowodzeń właśnie nim, stawianie nadmiernych wymagań bądź też ich brak, nadmierna opiekuńczość,
- brak prawidłowej komunikacji międzyludzkiej bądź komunikaty nieprzystosowane do relacji z dzieckiem czy młodzieżą,
- autorytarny styl wychowania,
- nieporozumienia pomiędzy rodzicami dziecka.

Jeśli nauczyciel, pracownik szkoły bądź inna osoba dorosła będzie posiadała przesłanki, aby uważać, że przyczyną zachowań agresywnych, przemocowych może być środowisko rodzinne ucznia, należy podjąć odpowiednie działania np. porozmawiać z rodzicami / opiekunami podopiecznego. Często już sama rozmowa, uświadomienie problemu i ewentualnych przyczyn złego zachowania podopiecznego, dużo daje i może wpłynąć na zmianę sposobu wychowania dziecka. Jeśli jednak to nie pomoże bądź nauczyciele nie czują się wystarczająco kompetentni, nie czują się właściwą osobą, aby poruszać z rodzinami konkretny temat, warto skorzystać z pomocy specjalistów np. z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Dodatkowo szkoła powinna prowadzić zajęcia, mające na celu uświadamianie dorosłych (prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, nauczycieli) w jaki sposób rozmawiać z trudną młodzieżą oraz rozwiązywać problemy wychowawcze. Dla przykładu, psycholog/ pedagog szkolny uświadamia opiekunów o prawdziwym znaczeniu funkcji kary – polega na wytworzeniu lęku przed karą, która ma przeciwdziałać ponownemu pojawieniu się agresji. Badania jednak dowodzą, że kary nie eliminują u dziecka agresywnego, przemocowego zachowania. Takie działanie wywołuje przeniesienie zachowania niewskazanego na inny obiekt lub czynność oraz lepsze ukrywanie swoich poczynań w przyszłości.

Przyczyn zachowań agresywnych i przemocowych dzieci może być jednak więcej. Zdarza się, że dorośli otaczają dziecko nadmierną opieką przez co nieświadomie hamują jego indywidualność i zdolności do rozwoju. Podobnie, negatywne działanie może przynieść kontakt z nowymi mediami. Informacje i obrazy przez nie publikowane, w świadomy bądź nieświadomy sposób odbierane są przez młodego człowieka. Często zawarty w nich przekaz ma charakter przemocowy czy agresywny.

W jaki sposób reagować na sytuacje agresji i przemocy rówieśniczej w szkole

Jeśli rodzic, nauczyciel czy inna osoba dorosła spotka się z zachowaniem agresywnym i/lub przemocowym pomiędzy uczniami bądź takie zachowanie zostanie wymierzone względem jednego dziecka i/lub grupy dzieci, należy podjąć stanowcze i konsekwentne działania w celu rozwiązania zaistniałej sytuacji problemowej.

Na działanie agresywne czy przemocowe względem dziecka, nie można pozostawać obojętny czy odpowiadać agresją. Konieczne jest postępowanie w zgodzie z obowiązującymi normami społecznymi, prawem oraz uświadamiać istotność takiego zachowania swoim podopiecznym.

Nauczyciele powinni współpracować z rodzicami/ opiekunami uczniów oraz rejestrować wszelkie symptomy zachowań agresywnych / przemocowych wobec dziecka (może odbywać się to w formie zapisu sytuacji, o których mówiło dziecko). Takie informacje mogą okazać się pomocne przy późniejszej analizie zachowań nieakceptowanych, tj. określenie form oraz częstości występowania sytuacji agresywnych i przemocowych, istnienie ofiar oraz sprawców czynów nieakceptowanych.

1. Z tego powodu jeśli rodzic jest osobą, która pierwsza zauważy nieakceptowane zachowanie wobec swojego dziecka / innych dzieci, ważne aby miał świadomość, że powinien skonsultować się w tej sprawie z wychowawcą klasy – możliwe, że wspólne interwencja pomoże rozwiązać zaistniałą sytuację. W tym celu wychowawca przy współpracy z psychologiem/ pedagogiem szkolnym powinien zapoznać dorosłych z modelem postępowania w sytuacji zaistnienia sytuacji trudnych. W przypadku gdy świadkiem zdarzenia czy osobą, która pierwsza spostrzeże sytuację przemocową będzie nauczyciel, działania powinny być analogiczne.
2. - Jeśli jednak zjawisko nie zostanie zaobserwowane, nauczyciele zobligowani są do monitorowania sytuacji.
- Jeśli przemoc elektroniczna będzie miała miejsce należy stale monitorować sytuację, upewniać się czy zjawisko nie postępuje. W sytuacji braku zmiany bądź postępowania zjawiska,

nauczyciel i rodzice mają obowiązek przedyskutowania sytuacji z dyrektorem szkoły i podjąć ustalone wspólnie działania.

- w sytuacji gdy dziecko zostało okradzione lub pobite, należy całe zajście zgłosić na policję,
- jeśli podejmowane działania nie przynoszą oczekiwanego rezultatu, warto skorzystać z pomocy specjalistów (pedagogów, psychologów, instytucji, które zajmują się zjawiskiem agresji i przemocy w szkole, itp.).

Rekomendowane zadania dla:

- Szkoły:
 - opracowanie zbioru zasad, reguł, oczekiwań dotyczących zachowania w szkole i konsekwencji ich nieprzestrzegania – we współpracy z uczniami i ich rodzicami,
 - podtrzymywanie pozytywnych tradycji szkoły, przekazywanie wartości, norm społecznych,
 - stworzenie/ przypomnienie procedur reagowania w sytuacjach kryzysowych,
 - opracowanie zasad współpracy z policją lub strażą miejską w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w szkole i na terenie szkoły.
- Uczniów:
 - edukacja prawna uczniów, zapoznanie ich z konsekwencjami prawnymi, psychologicznymi i społecznymi stosowania różnych form przemocy, sposobami radzenia sobie w sytuacjach trudnych (w tym informowanie gdzie należy szukać pomocy i wsparcia, jakie działania podjąć gdy zostaną świadkiem sytuacji przemocowej bądź jej ofiarą).
 - programy profilaktyczne: rozwiązywanie konfliktów, mediacje, negocjacje, w tym programy rówieśnicze (koleżeńska pomoc w nauce, rówieśniczy doradca, mediatorzy), programy profilaktyki wskazującej dla uczniów z utrwalonymi zachowaniami agresywnymi.
- Nauczycieli / wychowawców / rodziców / opiekunów:
 - podnoszenie wiedzy na temat zjawiska cyberprzemocy oraz rozwijanie umiejętności podejmowania właściwych/ konstruktywnych działań w sytuacji ich pojawienia.
 - wypracowanie/ przypomnienie procedur postępowania w sytuacjach pojawienia się agresji, przemocy, itp.
 - edukacja prawna.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Światowa Organizacja Zdrowia uznała ochronę dzieci i młodzieży przed przemocą za priorytet polityki ochrony zdrowia psychicznego. Celem tej części Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.:

„Przemoc i agresja rówieśnicza w szkole” jest minimalizowanie przyczyn agresji i przeciwdziałanie przemocy, a także wskazywanie alternatywnych i właściwym sposobów funkcjonowania. Zamieszczone w programie działania mają również na uwadze wypracowanie w całej społeczności szkolnej odpowiednich sposobów reagowanie w przypadku, gdy ktoś z jej członków zostanie świadkiem przemocy czy agresji wobec innej osoby, oraz umiejętności samodzielnego radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

W celu osiągnięcia zamierzonego działania istotne jest nawiązanie współpracy pomiędzy nauczycielami a rodzicami/ opiekunami uczniów. Jedynie w taki sposób można liczyć na osiągnięcie wyznaczonego celu. Współpraca powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły);
- angażowanie rodziców / prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę;
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, Policję, Straż Miejską, placówki interwencyjne oraz innych specjalistów;
- zaangażowanie społeczności szkolnej w działania ogólnopolskich kampanii społecznych;
- stałe kontrolowanie sytuacji w szkole i podejmowanie dynamicznych, konsekwentnych działań w sytuacji pojawienia się jakichkolwiek podejrzeń pojawienia się zachowań agresywnych, przemocowych bądź odbiegających od ogólnie przyjętej normy, zachowań;
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska agresji i przemocy wśród uczniów uczęszczających do szkoły. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.	- prowadzenie badań, ewaluacji. Przykłady: • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą i agresją wśród uczniów szkoły – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Agresja i przemoc”; • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Agresja i przemoc”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wypracowanie odpowiednich działań prewencyjnych, wspierających poprawne relacje uczniowskie oraz rozwijających świadomość istnienia różnych form agresji i przemocy, konsekwencji płynących z zachowywania się w taki sposób, możliwości obrony oraz reagowania w odpowiedni sposób w przypadku bycia świadkiem przemocy bądź ofiarą takiego nieakceptowanego zachowania; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; • wychowawcy klas/ wyznaczony do zadania nauczyciel analizuje czy w środowisku szkolnym są uczniowie, którzy pochodzą ze środowisk, w których mogą mieć styczność ze zjawiskiem agresji i przemocy. Jeśli tacy			Cała społeczność szkolna

	uczniowie przynależą do szkoły, należy zwrócić szczególną uwagę na nagłe zmiany w zachowaniu ucznia, ewentualne ślady doznawania przemocy na ciele oraz relacje rodzinne.			
1. Promowanie zachowań zgodnych ze społecznie akceptowanymi normami. 2. Nauczanie dorosłych w jaki sposób rozpoznać ukrytą i jawną formę agresję, przemocy.	- opracowywanie i upowszechnianie materiałów informacyjnych, - prowadzenie wykładów o tematyce zachowań zagrażających, przemoconych, agresywnych oraz wynikających z nich konsekwencji, - stworzenie bądź doprecyzowanie regulaminu szkolnego.			Rodzice / opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
Przykłady: • zapoznanie nauczycieli, rodziców/ opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie zachowań agresywnych i przemocowych wśród uczniów oraz zmian jakie zachodzą na różnych etapach edukacji szkolnej; • działania edukacyjne dla rodziców zwiększające ich kompetencje wychowawcze: ○ spotkanie z psychologiem/ pedagogiem specjalizującym się w temacie agresji i przemocy między rówieśniczej – zaznajomienie zebranych z ewentualnymi psychologicznymi konsekwencjami zachowań agresywnych i przemocowych dla ofiary zdarzenia, świadków oraz sprawcy. Prowadzący informuje co może być przyczyną nieakceptowalnego zachowania, doradza w jaki sposób rozmawiać ze swoim podopiecznymi, gdy Ci są świadkiem, ofiarą czy sprawcą zachowania agresywnego. Słuchacze mają możliwość podzielenia się swoimi doświadczeniami i/lub wątpliwościami (podczas spotkań indywidualnych lub grupowych) dotyczącymi trudnych sytuacji, które dotyczą ich bądź ich podopiecznych. Uzyskują wsparcie oraz informacje odnośnie tego, gdzie mogą uzyskać profesjonalną pomoc;				

	○ spotkanie z przedstawicielami służb mundurowych np. policji – zapoznanie zebranych gości z możliwymi konsekwencjami prawnymi dla sprawców zachowań agresywnych i przemocowych oraz zaznajomienie z prawnymi metodami reagowania w sytuacji, gdy takie zjawisko wystąpi; ○ spotkanie opiekunów dzieci z psychologiem szkolnym i wychowawcą, którzy przeprowadzą rozmowy uświadamiające z rodzicami/ opiekunami dzieci na temat istotności, jaką odgrywa ich podejście do zjawiska przemocy i agresji. Prowadzący poinformują jaki wpływ mogą mieć różnego rodzaju media na psychikę dziecka i młodzieży (gry, strony internetowe, fora internetowe, telewizja zawierająca np. sceny o charakterze przemocowym) – kwestia bezpieczeństwa oraz uzależnień od nowych mediów; • spotkanie wychowawcy z rodzicami/ opiekunami uczniów podczas, którego zapoznani zostaną z regulaminem szkolnym, a w szczególności kwestiami dotyczącymi zachowania agresywnego i przemocowego na terenie szkoły oraz możliwymi konsekwencjami dla osoby, która nie stosuje się do regulaminu; • szkoła podejmuje działania, mające na celu włączenie rodziców w podejmowanie decyzji na rzecz szkoły, zwłaszcza działań wpływających na zwiększenie bezpieczeństwa na terenie placówki np. zachęcanie rodziców/ opiekunów dzieci do wykazywania większej inicjatywy, zaangażowania w sprawy szkoły i jej uczniów.			
1. Zaangażowanie rodziców / opiekunów prawnych i faktycznych do współpracy przy promowaniu poprawnego stylu zachowania – przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym i przemocowym.	- wspieranie prac wychowawcy, nauczyciela przez rodziców/ opiekunów.			Rodzice / Opiekunowie prawni
	Przykłady: • opiekunowie uczniów organizują i prowadzą konkurs wiedzy na temat Savoir-Vivre; • opiekunowie uczniów wspierają pracę wychowawców klas podczas wyjazdów i wyjść klasowych/ szkolnych np. zielona szkoła, kino, teatr, filharmonia, muzea, opera; • organizacja wycieczek do pobliskich atrakcji turystycznych we współpracy z rodzicami / opiekunami uczniów; • organizacja klasowych turniejów w wybraną dyscyplinę sportową angażująca zarówno dzieci jak i rodziców / opiekunów uczniów;			

	• organizacja festynu rodzinnego z okazji wybranego święta.			
1. Budowanie odpowiedniej postawy w świadomości dzieci i młodzieży.	Zajęcia prowadzone w formie pogadanek, szkoleń, warsztatów plastycznych, wprowadzenie elementu dram psychologicznych do prowadzonych ćwiczeń;			Wychowawcy, nauczyciele / rodzice i opiekunowie
	Przykłady: • budowanie u ucznia więzi z placówką, nauczycielami oraz osobami uczęszczającymi do szkoły – pozwalanie uczniom włączyć się w proces organizacji akademii, wyjść, wyjazdów. Nawet najmniejszy udział, poczucie współorganizowania wzbudza poczucie istotności u młodego człowieka oraz wpływa na identyfikację go z placówką oświatową; • zaznajomienie ucznia z obowiązującymi na terenie szkoły zasadami. Uświadomienie istotności istnienia norm społecznych oraz oczekiwanych typów zachowania. Tworzenie czytelnych granic oraz ich konsekwentne przestrzeganie – co jest istotne przy kształtowaniu prawidłowej postawy dziecka; • edukacja uczniów w poczuciu odpowiedzialności o inne istoty – opiekowanie się zwierzątkiem klasowym, wycieczki do schroniska dla zwierząt, zbiórki żywności i akcesoriów dla zwierząt itp.			

1. Uczenie uczniów prawidłowych form zachowania w sytuacjach trudnych.	- spotkania z przedstawicielami policji, psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - zajęcia ruchowe, aktywizujące, - e-lekcje, - psychodramy.			Uczniowie
	Przykłady: • zaproszenie przedstawicieli służb mundurowych do udzielenia prelekcji uczniom i zapoznanie ich z możliwymi konsekwencjami stosowania czynów zabronionych; • spotkanie z psychologiem szkolnym bądź terapeutą, który przeprowadzi zajęcia w formie psychodramy – uczniowie odgrywają sytuacje przemocowe, z którymi mieli do czynienia w przeszłości (jako ofiara i/lub świadek zdarzenia), starają się wypracować alternatywną, aktywną formę reagowania w wykreowanej sytuacji; • spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, który opowie w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą oraz gdzie i u kogo szukać pomocy gdy do takiej sytuacji już dojdzie; • zorganizowanie przez uczniów starszych klas, dnia „przeciwko agresji”, podczas którego młodsi uczniowie zapoznają się z tematyką oraz różnymi formami agresji, przemocy oraz mobbingu rówieśniczego. Ważne aby zajęcia miały charakter interaktywny; • uruchomienie skrzynki mailowej /telefonu zaufania, za pośrednictwem którego każdy uczeń, w sposób anonimowy, może poinformować o problemach, z którymi się spotyka; • interaktywna lekcja Akademii Aktywnej Edukacji na temat agresji i przemocy fizycznej, słownej, emocjonalnej oraz za pośrednictwem nowych mediów: ○ zajęcia dedykowane uczniom szkoły podstawowej: ▪ problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”, ▪ problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”.			

	- wprowadzenie nagrody fair play dla osób / grup, które wyróżniają się wzorcową, przyjacielską postawą (np. nagroda na zakończenie roku szkolnego przyznawana przez nauczycieli/ nagroda przyznawana w trakcie trwania konkursów klasowych/ szkolnych/ międzyszkolnych); - psycholog/ pedagog szkolny prowadzi zajęcia, których celem jest nauka uczniów mówienia o swoich potrzebach oraz rozwijanie umiejętności nazywania emocji– rozmowa o emocjach, identyfikowanie emocji u siebie i innych, zdolność ich nazywania. Prowadzący wykorzystuje zajęcia aktywizujące, które wpływają na rozwijanie inteligencji emocjonalnej uczniów. Prowadzący zapoznaje swoich podopiecznych z badaniami Paula Ekmana, który wyodrębnił siedem podstawowych mikroekspresji u ludzi – zajęcia mogą mieć formę czytania emocji z ekspresji ludzkich, np. poprzez wykorzystanie tablicy emocji Ekmana bądź innego narzędzia psychologicznego przystosowanego do tego celu.			
1. Udział w kampaniach społecznych.	- projekcja spotów kampanii społecznych i ich interpretacja przez odbiorców.			Uczniowie, rodzice/ opiekunowie, nauczyciele i inne osoby dorosłe
Wszystkie zaproponowane poniżej spoty powinny stanowić wstęp do dyskusji na temat agresji i przemocy. Spoty kampanii społecznych: „Nienawiść zmienia twarz” – kampania pokazująca w jaki sposób zmienia się człowiek agresywny (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „Devices” („Cyberuderzenie”) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „Kids Read Mean Tweets” (Podłość nie jest zabawna) – kampania przeciwdziałania cyberprzemocy (spot kampanii dedykowany uczniom każdego wieku i inni), „Tato, bądź mnie nazywać dzi*ką...” – kampania ukazująca problem przemocy wobec dziewcząt i kobiet oraz ich stygmatyzowanie ze względu na płeć (dedykowany uczniom , rodzicom, nauczycielom i innym),				

- „*The Lesson*” („Nauka w strachu”) – kampania ukazująca problem napaści seksualnej wśród uczniów (dedykowany uczniom SPP, rodzicom, nauczycielom i innym),
- „*When you do nothing, you're helping him. But when you do something, you help her*” („Dziękuję, że nic nie zrobiliście”) – kampania promująca aktywną postawę w sytuacji zauważenia agresji seksualnej jednej osoby wobec drugiej (dedykowany uczniom SPP, nauczycielom, rodzicom i innym),
- „*Do something*” („Uratować jednorożca”) – kampania promująca aktywną postawę w sytuacji, kiedy druga osoba tego potrzebuje (spot kampanii dedykowany uczniom SP).

Warto również zaznajomić nauczycieli z poniższymi projekcjami filmowymi dostępnymi przez Internet:

- „*Przemoc w szkole*”, Wydział Prewencji Komendy Stołecznej Policji;
- „*Co działa w przeciwdziałaniu przemocy rówieśniczej?*”, Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeciwdziałanie zjawisku agresji i przemocy rówieśniczej w szkole.	Rozmowa z uczniami, tworzenie przyjaznej, otwartej i komfortowej atmosfery			Uczniowie
	Przykłady: • stosowanie w szkole polityki tzn. otwartych drzwi, udzielanie wsparcia – nauczyciele tworzą odpowiednią, komfortową atmosferę, aby uczniowie byli świadomi, że mogą zwrócić do pracowników szkoły z każdym swoim problemem. Ważne, aby uczniowie wiedzieli, że zawsze zostaną wysłuchani, a ich problem, w miarę możliwości, zostanie rozwiązany przez szkołę, bądź przez bardziej kompetentne ku temu osoby / instytucje / organizacje społeczne itp.; • dyżury personelu szkolnego podczas przerw, w którego pracę warto zaangażować uczniów szkoły. Dzięki temu będą mogli w praktyce zrozumieć jak bardzo istotne jest bezpieczeństwo w szkole np. uczniowie pilnujący wejść do szkoły i zapisujący wszystkie obce osobę nie będące uczniami / nauczycielami szkoły bądź nie posiadający identyfikatora / legitymacji szkolnej itp.			
1. Zaznajomienie uczniów z terminem agresji i przemocy zarówno w szkole jak i rodzicie oraz promowanie poprawnego wzorca zachowania.	Zajęcia w formie wykładów, prac indywidualnych i grupowych oraz dram psychologicznych			Uczniowie
	Przykłady: • podczas godziny wychowawczej uczniowie zapoznają się bądź przypominają sobie zasady dotyczących bezpieczeństwa oraz akceptowanego i promowanego przez szkołę zachowania (w tym regulaminu szkolnego);			

- przeprowadzenie szeregu zajęć w formie wykładów przy współpracy z psychologiem / pedagogiem szkolnym bądź innym nauczycielem specjalnie przygotowanym do zaznajomienia uczniów z tematem najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji tj.:
 - umiejętne rozwiązywanie konfliktów – e-lekcja AAE pt.: „Umiem rozwiązać konflikt”,
 - zachowania asertywne -e-lekcja AAE pt.: „Asertywność - sposób na życie” ,
 - bycie otwartym na inność i różnorodność, nieprzypinanie łatek, niestygmatyzowanie innych ludzi – e-lekcje AAE pt.: „Nie przypinam łatek!” (dla uczniów III-VII), „Jestem wyjątkowy! Jesteśmy wyjątkowi!” (dedykowana uczniom IV-VI), „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” (dla uczniów III-VI) oraz „Być tolerancyjnym”, „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami”,
 - słuchanie, nie tylko słyszenie,
 - kontrolowanie własnych, często trudnych emocji,
 - radzenie sobie pod wpływem stresu – e-lekcja AAE pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!”,
 - umiejętne podejmowanie decyzji,
 - budowanie poprawnych i trwałych relacji z rówieśnikami – e-lekcja AAE pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” – część pierwsza i druga (dedykowana uczniom klas IV-VII),
 - poprawna komunikacja werbalna i niewerbalna,
- organizowanie zajęć w formie dram, scenek – dzięki temu uczniowie będą mogli wczuć się w rolę osoby krzywdzonej, doznające agresji, przemocy oraz nauczyć się w jaki sposób reagować gdy znajdą się w takiej sytuacji;
- poprowadzenie treningu umiejętności komunikacyjnych przez doświadczonego praktyka, psychologa/ pedagoga;
- zorganizowanie zajęć w formie dramy – uczniowie mają możliwość przepracować / odegrać sytuacje konfliktowe, z którymi mają doświadczenie. Dzięki tym ćwiczeniom uczniowie mogą ponownie wejść w przeżyty wcześniej sytuację. Tym razem istnieje jednak mała różnica, uczniowie są bardziej świadomi, próbować różnych form zachowania (odgrywać scenki), nie działają już pod wpływem emocji, może będą w stanie zdiagnozować intencje sprawcy zdarzenia. Jeśli wśród uczniów znajduje się osoba, która była prowodyrem nieakceptowanego zachowania, warto również zaprosić ją do współpracy. Dzięki temu będzie

	mogła wczuć się w rolę osoby pokrzywdzonej oraz zrozumieć dlaczego zachowywanie się w ten sposób może ranić innych ludzi.			
1. Przygotowanie nauczycieli na ewentualne sytuacje o charakterze agresywnym na terenie szkoły.	Wykład, dyskusja, materiały doksztalające.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • opracowanie w szkole zasad działania w przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych, w tym związanych z pojawieniem się zachowania o charakterze agresywnym na terenie placówki szkolnej; • podejmowanie profilaktycznych interwencji; • jasne wyznaczanie granic i konsekwentne ich dotrzymywanie.			

Część: Współpraca z rodzicami

Przepisy prawne

Rodzicom/ prawnym opiekunom dzieci przysługuje wiele praw oraz obowiązków związanych z powszechnym prawem do edukacji osób nieletnich. Poniżej wypisaliśmy szereg dokumentów prawnych, które regulują ten stan.

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE 2016 C 202, s.1);
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
6. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167);
7. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284);
8. Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
9. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
11. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).

Ogólne prawa i obowiązki rodziców/ prawnych opiekunów

1.1 Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U.UE.C. Nr 303, poz.1)

Art.14. Prawo do nauki.

„1. Każdy ma prawo do nauki i dostępu do kształcenia zawodowego i ustawicznego.

2. Prawo to obejmuje możliwość korzystania z bezpłatnej nauki obowiązkowej.

3. Wolność tworzenia placówek edukacyjnych z właściwym poszanowaniem zasad demokratycznych i prawo rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami religijnymi, filozoficznymi i pedagogicznymi są szanowane, zgodnie z ustawami krajowymi regulującymi korzystanie z tej wolności i tego prawa”.

1.2 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483),

1.3 Ustawa z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457).

2. Prawo do poszanowania władzy rodzicielskiej w dziedzinie wychowania

2.1 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 1966 (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167),

art. 18.4 *„Państwa Strony niniejszego Paktu zobowiązują się do poszanowania wolności rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych do zapewnienia swym dzieciom wychowania religijnego i moralnego zgodnie z własnymi przekonaniami”*

2.2 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284),

2.3 Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 14.2 *„Państwa-Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka”*

art. 26.2 *„Tam gdzie jest to możliwe, powyższe świadczenia powinny być zabezpieczone z uwzględnieniem zasobów i warunków życia dziecka oraz osób odpowiedzialnych za jego utrzymanie, jak również wszelkich innych okoliczności, odnoszących się do stosowania realizacji świadczeń wnioskowanych przez dziecko lub w jego imieniu.”*

3. Prawo pierwszeństwa rodziców w wychowaniu i nauczaniu dzieci

3.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),

3.2 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 1.2 *„System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”*

4. Prawo do pomocy ze strony państwa i instytucji społecznych

4.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),

4.2 Konwencja o Prawach Dziecka (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526),

art. 5 *„Państwa – Strony będą szanowały odpowiedzialność, prawo i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, członków dalszej rodziny lub środowiska, zgodnie z miejscowymi obyczajami, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie odpowiedzialnych za dziecko, do zapewniania mu, w sposób odpowiadający rozwojowi jego zdolności, możliwości ukierunkowania go i udzielenia mu rad przy korzystaniu przez nie z praw przyznanych mu w niniejszej konwencji. „*

art.14 „1. Państwa – Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

2. Państwa – Strony będą respektowały prawa i obowiązki rodziców lub, w odpowiednich przypadkach, opiekunów prawnych odnośnie do ukierunkowania dziecka w korzystaniu z jego prawa w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka.

3. Swoboda wyrażania wyznawanej religii lub przekonań może podlegać tylko takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne do ochrony bezpieczeństwa narodowego i porządku publicznego, zdrowia lub moralności społecznej bądź podstawowych praw i wolności innych osób.”

art. 18.2 *„W celu zagwarantowania i popierania praw zawartych w niniejszej konwencji Państwa-Strony będą okazywały odpowiednią pomoc rodzicom oraz opiekunom prawnym w wykonywaniu przez nich obowiązków związanych z wychowywaniem dzieci oraz zapewnią rozwój instytucji, zakładów i usług w zakresie opieki nad dziećmi.”*

4.3 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 1.2 *„System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”*

5. Prawo do bezpłatnego nauczania

5.1 Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155),

art. 26 *„Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka będzie bezpłatna, przynajmniej na szczeblu podstawowym. Nauka podstawowa będzie obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa będzie powszechnie dostępna, a studia wyższe będą dostępne dla wszystkich na równych zasadach w zależności od uzdolnień.*

Nauczanie będzie ukierunkowane na pełen rozwój osobowości ludzkiej i umocnienie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Będzie ono krzewić wzajemne zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi i religiami, a także wspierać działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze rodzaju nauczania, którym objęte będą ich dzieci.”

6. Prawo do współdecydowania o wcześniejszym rozpoczęciu nauki

6.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 16.1 *„Na wniosek rodziców naukę w szkole podstawowej może także rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 lat, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej.*

7. Prawo do indywidualnego toku nauczania

7.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 66.1 *„Na wniosek lub za zgodą rodziców albo pełnoletniego ucznia dyrektor szkoły po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej i publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, może zezwolić uczniowi na indywidualny program lub tok nauki oraz wyznaczyć nauczyciela – opiekuna. Odmowa udzielenia zezwolenia następuje w drodze decyzji administracyjnej.”*

8. Prawo do informacji

8.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

Art. 44b.8. *„Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej – uczniów, o:*

1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania;

2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów;

3) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej, a w szkole policealnej – semestralnej, oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych”.

Art. 44b.9. *„Wychowawca oddziału na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców o:*

1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania;

2) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania”.

9. Prawo do nauczania dziecka poza szkołą

9.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 16.8 *„Na wniosek rodziców dyrektor odpowiednio publicznego lub niepublicznego przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, do której dziecko zostało przyjęte, może zezwolić, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 14 ust. 3, poza przedszkolem lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą”*

10. Prawo do współdecydowania w sprawach szkoły i oświaty

9.1 Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457),

art. 1.2 *„System oświaty zapewnia w szczególności: wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny”*

art. 16.1 *„Na wniosek rodziców naukę w szkole podstawowej może także rozpocząć dziecko, które w danym roku kalendarzowym kończy 5 lat, jeżeli wykazuje psychofizyczną dojrzałość do podjęcia nauki szkolnej.”*

art. 12.1 *„Publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja organizują naukę religii na życzenie rodziców, publiczne szkoły ponadgimnazjalne na życzenie bądź rodziców, bądź samych uczniów; po osiągnięciu pełnoletności o pobieraniu nauki religii decydują uczniowie”*

Wprowadzenie

Budowanie prawidłowych i trwałych relacji interpersonalnych na linii rodzic/ opiekun prawny dziecka a nauczyciele szkolni, jest niezwykle istotnym wyzwaniem stojącym przed dyrekcją i pracownikami szkoły.

Na chwilę obecną działalność opiekunów dzieci w polskim prawie oświatowym regulowana jest przez akty prawne Rzeczypospolitej Polskiej oraz dokumenty międzynarodowe.

Niestety same przepisy prawne nie są w stanie rozwiązać pojawiających się problemów komunikacyjnych pomiędzy rodzicami a nauczycielami. Aby to osiągnąć konieczny jest wzajemny szacunek i wspólna, ukierunkowana na jeden cel praca. Z tego powodu niezbędne jest uświadomienie sobie powodów, które mogą stanowić trudność w nawiązaniu porozumienia.

1. brak znajomości oczekiwań rodziców wobec szkoły,
2. brak zaufania i partnerskich relacji pomiędzy opiekunami uczniów a pracownikami szkoły,
3. brak bądź słaba świadomość edukacyjna rodziców i/ lub nie przekazywanie takich informacji przez nauczycieli,
4. stosowanie złej formy komunikatu podczas przekazywania informacji na temat dziecka przez rodziców i nauczycieli/ opiekunów uczniów,
5. postawa roszczeniowa rodziców,
6. brak zainteresowania i zaangażowania w pracę szkoły. Nie podejmowanie inicjatywy rozpoznawania potencjału rozwojowego uczniów przez rodziców/ prawnych opiekunów uczniów lub nie słuchanie pomysłów/ uniemożliwianie wykazywania dodatkowej inicjatywy przez opiekunów.

W celu poprawy relacji pomiędzy rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów a nauczycielami, konieczna jest zmiana powyższego zachowania (opisanego w punktach numer 1-6). W dalszej części tegoż dokumentu wymienimy więcej przyczyn występowania barier komunikacyjnych oraz omówimy sposoby radzenia sobie w takich sytuacjach.

Warto również popracować nad:

7. wdrożeniem rodziców w organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz
8. dążyć do ujednolicenia tychże oddziaływań w środowisku szkolnym oraz rodzinnym.

Celowe oraz odpowiednio zorganizowane współdziałanie przyniesie większe korzyści profilaktyczne i wychowawcze, gdyż pozwoli zintensyfikować starania, a tym samym zwiększy szansę na ich skuteczność.

Na dalszych etapach prac niniejszy dokument posłuży do przygotowania propozycji **działań edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych** w ramach stworzenia lub wzmocnienia relacji pomiędzy opiekunami uczniów i ich nauczycielami w naszej placówce szkolnej.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

1. z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów placówki,
2. z nauczycielami i wychowawcami klas,
3. dyrektorem szkoły.

Proponowane grupowe formy nawiązywania kontaktu z rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów

Wychowawcy klas mają do dyspozycji wiele spośród form nawiązywania kontaktu z opiekunami uczniów. Wśród nich:

- zebrania rodziców potocznie nazywane wywiadówkami najczęściej odbywają się 2-3 razy w semestrze
 - spotkania mają na celu zaznajomienie rodziców z aktualną działalnością szkoły, prowadzonym programem wychowawczo-profilaktycznym oraz najbliższych planach działalności placówki szkolnej,
 - podczas spotkania omówione zostają również sprawy organizacyjne klasy, aktualne osiągnięcia uczniów oraz napotykanne przez nauczycieli trudności (np. w trakcie nauczania bądź w procesie wychowawczym);
- spotkania towarzyskie aranżowane najczęściej podczas organizacji uroczystości szkolnych albo klasowych
 - pozwala na lepsze poznanie opiekunów dzieci oraz zbudowanie większej zażyłości oraz otwartości pomiędzy stronami;
- zebrania trójek klasowych/ Rady Rodziców odbywają się najczęściej podczas uzgadniania spraw organizacyjnych oraz organizacji różnego rodzaju imprez, wyjść, wyjazdów klasowych czy szkolnych, itp.;
- spotkania ze specjalistą, czyli spotkania z osobą biegłą w konkretnym temacie, najczęściej dotyczy to tematów, które sprawiają trudność wychowawcy bądź niezbędna jest do tego specjalistyczna wiedza
 - np. pogadanki prowadzone przez przedstawicieli służb mundurowych na temat zjawiska przemocy międzyrówieśniczej lub spotkania prowadzone przez psychologów z poradni Psychologiczno-Pedagogicznej np. na temat trudności uczniów w nauce i sposobów prowadzenia ich procesu edukacyjnego, pojawiających się używek w życiu młodego dziecka, problemach z żywieniem, itp. Prowadzone w ten sposób zajęcia mają charakter informacyjny oraz pedagogizacyjny rodziców;

Indywidualne formy nawiązywania kontaktu pomiędzy rodzicami/ prawnymi opiekunami uczniów a nauczycielami:

- konsultacje indywidualne – spotkania w trakcie, których rodzice i nauczyciele mogą omówić trudności czy wątpliwości, które ich trapią. Jest to także dobry moment na udzielenie pomocy bądź o taką pomoc prośenie. Konsultacje w takiej formie powinny być prowadzone zarówno dla rodziców jak i dla samych uczniów;

- dyżury konsultacyjne – cykliczne spotkania podczas, których rodzice mają możliwość zapoznania się z wymaganiami, oczekiwaniami stawianymi dziecku oraz z aktualną sytuacją edukacyjną i możliwościami;
- kontakt telefoniczny – występuje najczęściej w sytuacjach nagłych lub służy jedynie wymianie informacji o uczniu czy wymianie porad wychowawczych z rodzicami, którzy nie mogą pojawić się w szkole personalnie;
- kontakt listowny – często zawiera informacje o wynikach w nauce oraz zachowaniu ucznia itp.;
- za pośrednictwem portali społecznościowych;
- za pośrednictwem np. dziennika elektronicznego – umożliwia rodzicom bieżącą kontrolę wyników szkolnych dziecka oraz jego frekwencję;
- strona internetowa szkoły – ułatwia dostęp do bieżącej informacji na temat działalności szkolnej, godzin konsultacji bądź informacji o danym nauczycielu. Strona zawiera również dokumentację szkolną, również do pobrania;
Warto również aby strona internetowa zawierała informacje „z życia szkoły”, np. wersję elektroniczną gazetki szkolnej, krótkie filmiki z pokazów, konkursów czy akademii szkolnych, zdjęcia prac plastycznych uczniów, informacje i zdjęcia z wyjazdów, wyjść i imprez szkolnych. Można założyć bloga klasowego gdzie takie informacje będą zamieszczane na bieżąco. Warto zachęcić do współpracy uczniów, możliwe że któryś z uczniów będzie chciał zostać administratorem strony, dziennikarzem klasowym/ szkolnym, fotografem, grafikiem itp.
- wizyty domowe – ich celem jest najczęściej bliższe poznanie rodziny dziecka, warunków w jakich żyje oraz nawiązanie osobistego kontaktu ze wszystkimi członkami rodziny;

Wychowawca klasy w trakcie spotkań z rodzicami powinien unikać:

- dokonywania jedynie negatywnej oceny swojej klasy – należy pamiętać, że uczniowie posiadają zarówno negatywne jak i pozytywne cechy, a w niektórych aktywnościach pozytywnie wyróżniają się na tle grupy;
- publicznego odczytywania ocen;
- odczytywania nazwisk przy podawaniu przykładów złego zachowania;
- bagatelizowania problemów uczniów w sytuacji np. gdy inni uczniowie stosują wobec niego jakieś formy zachowań agresywnych czy przemocowych;
- podważanie decyzji rodziców oraz ich sposobu wychowawczego;
- sposób prowadzenia wywiadówek przez wychowawców – często może to być jedynie złe pierwsze wrażenie lub wyjątkowo niesprzyjający dzień/ okoliczności, które takie wrażenie spowodowały (np. choroba, sytuacje osobiste). Zdarza się, że wychowawcy czy nauczyciele prowadzą spotkania z rodzicami (wywiadówki czy spotkania indywidualne) kompletnie nie przygotowani, z ubiorem nie adekwatnym do pełnionej przez nich funkcji. Warto aby takie sytuacje nie miały miejsca w naszej szkole.

Oczekiwanie rodziców/ prawnych opiekunów uczniów:

- uzyskiwanie bieżących informacji o postępach ich dzieci,
- informowanie o pojawiających się sytuacjach problemowych (najczęściej rodzice są informowani w sytuacji gdzie uczeń jest sprawcą agresji i/lub zachowań przemocowych, zapominając o drugiej stronie konfliktu - poszkodowanych uczniach)
- prowadzenie wywiadówek przez kompetentnych, dobrze przygotowanych do tematu wychowawców
- udzielania wskazówek w zakresie postępowania rodzica wobec pojawiających się problemów ucznia
- fachowych prelekcji prowadzonych przez specjalistów danego tematu
- informowania, zachęcania rodziców do podjęcia działań/ zaangażowania się w życie placówki szkolnej
- dochowywania tajemnic, poszanowania prywatności rodziny - jedynie w sytuacjach krytycznych należy dzielić się uzyskanymi informacjami z konkretnymi służbami;
- otwartości nauczycieli na sugestie i pomysły opiekunów dzieci
- zapoznania rodziców z aktualnie panującymi zasadami szkolnymi, egzaminacyjnymi itp. Zapoznanie ich z możliwościami ich dzieci oraz wyjaśnienie drogi w jaki sposób mogą osiągnąć ten cel.

Wychowawca klasy powinien przyjąć inną, bardziej otwartą formą komunikacji z opiekunami uczniów. Warto aby nauczyciel:

- angażował się w problemy klasowe oraz problemy poszczególnych uczniów. Służył radą dla rodziców, nie tylko podczas wywiadówek (np. spotkania indywidualne, kontakt telefoniczny, kontakt mailowy, profile społecznościowe, dziennik elektroniczny);
- aktywizował trójki klasowe do pomocy przy organizacji wydarzeń, ale również podczas poruszania tematów stanowiących problem (np. problemy wychowawcze, problemy w nauce, widoczne zaniedbanie dziecka przez rodziców, itp.);
- angażował rodziców w inne formy współpracy ze szkołą tj. wycieczki i wyjścia szkolne, akademie i święta szkolne, lekcje otwarte oraz zajęcia fakultatywne;
- poszukiwał sponsorów pośród rodziców - zarówno sponsoring materialny jak i poza materialny – lub zachęcał ich do pomocy w szukaniu takich źródeł;
- składał publiczne, bezpośrednie oraz listowne podziękowania opiekunom dzieci za wkład oraz zaangażowanie w życie szkoły.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Współpraca z rodzicami” ma na celu umocnić współpracę pomiędzy dorosłymi opiekunami dzieci i młodzieży szkolnej bądź dopiero taką więź oraz idące za nią zaangażowanie nawiązać. Nauczyciele starają się tworzyć partnerskie środowisko pełne wzajemnego szacunku i zrozumienia. Taka relacja na linii nauczyciele-rodzice/ opiekunowie uczniów jest dobrym prognostykiem do tworzenia spójnych działań ukierunkowanych na dobro uczniów. Współpraca pomiędzy dorosłymi i wspólnie wyznaczony cel dla rozwoju uczniów pozwalają w łatwiejszy i bardziej kompleksowy sposób wspomagać rozwój młodych ludzi.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu – określenie jakości relacji na linii rodzice/ opiekunowie uczniów-nauczyciele/ pracownicy szkoły.	- badanie ewaluacyjne, - spotkania z rodzicami uczniów.			Nauczyciele, wychowawcy/ dyrekcja, opiekunowie uczniów
2. Zapoznanie nauczycieli i opiekunów uczniów z aktualnym poziomem i jakością nawiązanych relacji pomiędzy nimi.	Przykłady: • przeprowadzenie ankiety wśród nauczycieli, wychowawców oraz chętnych rodziców, w celu zaznajomienia się z ich opinią poziomem, jakości współpracy, zaangażowania oraz zadowolenia z nawiązywanych interakcji pomiędzy szkołą a prawnymi opiekunami uczniów – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Współpraca z rodzicami”; • każdy wychowawca określa jaki procent rodziców/ opiekunów uczniów bierze udział w organizowanych wywiadówkach. Taka aktywność jest oznaką najmniejszego, minimalnego zainteresowania dorosłych swoimi podopiecznymi. Konieczne jest również przeanalizowanie, którzy opiekunowie podejmują się aktywnych działań (np. organizacja lub współorganizacja wyjazdów klasowych/ szkolnych, imprez szkolnych, eventów, itp.); • każdy nauczyciel określa jaki procent rodziców/ opiekunów uczniów oraz w jakiej częstotliwości kontaktuje się ze szkołą, w sytuacji gdy nie są do tego zobligowani. Warto również zastanowić się co ich do tego skłania;			

	• dyrektor/ dyrekcja szkoły/ oddelegowany do zadania nauczyciel/ psycholog/ pedagog szkolny sporządza raport stanu rodzin będących niewygodnymi wychowawczo bądź ujawniających problemy wychowawcze. Sporządzenie listy działań, jakie zostały podjęte przez szkołę w celu pomocy uczniom tych rodzin oraz analiza ich dotychczasowej skuteczności; • wychowawcy podczas spotkania z rodzicami informują dorosłych o obecnej jakości nawiązywania współpracy na linii rodzice-nauczyciele. Wychowawca informuje rodziców/ opiekunów uczniów, że ich wsparcie i pomoc jest bardzo mile widziane i niezbędne oraz że posiadane przez nich prawa zezwalają im na podejmowanie interwencji oraz udział w życiu placówki szkolnej; • psycholog/ pedagog szkolny informuje rodziców/ opiekunów dlaczego istotne jest utrzymywanie ciągłej i dobrej relacji na linii opiekunowie uczniów-nauczyciele – często to oni najwięcej czasu przebywają z uczniami z rodzin problemowych i mogą reagować na pojawienie się niepożądanych sygnałów.			
1. Podnoszenie społecznych kompetencji nauczycieli.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - e-szkolenie.			Nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły
	Przykłady: • podczas spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym nauczyciele zapoznani zostaną z metodami, które pozwolą nawiązać odpowiednie relacje z rodzicami/ opiekunami uczniów, zachęcić ich do współpracy i tym samym zbudować swój pozytywny, profesjonalny wizerunek i/lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: Współpraca z trudnymi rodzicami.			

1. Nawiązanie dialogu. 2. Uświadomienie opiekunom uczniów ich praw i obowiązków wynikających z faktu uczestnictwa ich dziecka w życiu szkoły. 3. Poznanie oczekiwań rodziców/ opiekunów uczniów względem szkoły i nauczycieli. 4. Powołanie/ usprawnienie działania Rady Rodziców/ innych organów, w których pracę angażują się rodzice/ opiekunowie prawni i faktyczni uczniów.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym i dyrekcją, - spotkania z wychowawcami klas.			Nauczyciele, wychowawcy, dyrekcja szkoły oraz rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: • dyrektor, psycholog/ pedagog szkolny, wychowawcy klas, uświadamiają rodziców/ opiekunów prawnych i faktycznych opiekunów uczniów, jakie mają prawa i obowiązki. Dowiadują się, jakie działania mogą podjąć, aby pomóc pracownikom szkoły w realizacji programu edukacyjnego (np. wyjścia do teatru, do kina, do muzeum z uczniami, współorganizowanie lekcji, pomoc finansowa, bądź w realizacji konkretnego wydarzenia itp.). Szkoła zachęca i umożliwia dorosłym podejmowania samodzielnych inicjatyw, samodzielnego angażowania się w życie placówki oraz dzielenia pomysłami z odpowiednimi nauczycielami bądź wychowawcami klas; • dyrektor, wychowawcy organizują cykliczne spotkania z opiekunami szkoły, podczas których podsumowują ostatni semestr (i/lub inny okres czasu) oraz oceniają jakość nawiązanej współpracy pomiędzy dorosłymi, a szkołą. Najbardziej aktywni opiekunowie dzieci zostają wyróżnieni podczas obchodów Dnia Patrona Szkoły – czas poświęcony na dodatkowe zaangażowanie się rodziców w życie szkoły i ich praca nie mogą pozostać niezauważone. Każda praca, w szczególności społeczna, powinna być doceniona; • wychowawca organizuje spotkanie z opiekunami dzieci, podczas którego zapoznaje się z ich opiniami i oczekiwaniami względem sposobu nauczania i funkcjonowania szkoły; • wychowawca, nauczyciele informują rodziców o prowadzonych aktywnościach – wywieszanie informacji na tablicy ogłoszeń, na stronie Internetowej, na blogu grupy/ szkoły/ klasy, wysyłanie mailingu do rodziców, powiadamianie dorosłych podczas spotkań w szkole; • szkoła organizuje Dni Otwarte dla rodziców/ opiekunów, podczas których uczniowie wcielają się w rolę organizatorów wydarzenia i oprowadzają rodziców/ opiekunów po szkole i przygotowanych atrakcjach.			

1. Wdrożenie wspólnego, partnerskiego podejścia i zarządzania placówką szkoły.	- współorganizowanie wydarzeń przy współpracy rodziców/ opiekunów uczniów i nauczycieli.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: • pracownicy szkoły współorganizują wraz z opiekunami uczniów niektóre projekty np. imprezy szkolne, wyjścia do kina/ teatru/ muzeum, Dzień Sportu, Dzień Dziecka, Dnia Patrona Szkoły – w współorganizację zaangażowani zostają przedstawiciele Rady Rodziców, delegacje dorosłych z poszczególnych klas oraz inni chętni rodzice/ opiekunowie; • wspólne spotkania rodziców i nauczycieli z udziałem uczniów – wspólne organizowanie wydarzeń np.: ○ wieczorne czytanie w bibliotece – spontaniczne czytanie z podziałem na role (rodzice, nauczyciele i uczniowie angażują się w odgrywanie ról); ○ oglądanie zjawisk astrologicznych tj. deszcz meteorów; podziwianie gwiazd; nauka o konsultacjach; ○ zabawa w biwakowanie na terenie szkoły; ○ zorganizowanie wieczoru filmowego filmu wybranego w wyniku głosowania; ○ zorganizowanie konkursu plastycznego na najlepszy plastyczny duet: rodzic z dzieckiem; ○ zorganizowanie jasełek dla rodziców; ○ zorganizowanie akcji zarobkowej/ rzeczowej dla schroniska dla zwierząt; ○ organizowanie turniejów rodzinnych na określony temat; ○ wspólne gotowanie np. przyrządzanie sałatek, potraw na zimno.			

1. Wspólne rozwiązywanie sytuacji problemowych. 2. Prowadzenie diagnozy środowiskowej, udzielenie wsparcia rodziną potrzebującym.	- informowanie osób potrzebujących o instytucjach/ organizacjach świadczących pomoc.			Pedagog/ psycholog szkolny, nauczyciele i wychowawcy, rodzice/ opiekunowie dzieci
	Przykłady: • psycholog/ pedagog szkolny opracowuje metody oraz możliwe formy wsparcia dla rodzin potrzebujących. Kontakt przybiera formę telefonu zaufania, bądź zaufanej skrzynki mailowej. Za pośrednictwem mediów rodzice informują o swoich strapieniach, licząc tym samym na wsparcie i dyskrecję osób, z którymi się kontaktują; • psycholog/ pedagog szkolny/ wychowawca udzielają informacji o możliwych formach wsparcia świadczących wsparcie w miejscu zamieszkania bądź innym miejscu zasugerowanym przez osobę potrzebującą (np. droga mniej oficjalna poprzez kontakt telefoniczny) – omawiane sytuacje problemowe to np.: problemy wychowawcze, problemy komunikacyjne w rodzinie, przemoc w rodzinie, sytuacje nałogowe, ubóstwo, długotrwałe sytuacje chorobowe, bezrobocie, eurosieroctwo, choroby; • psycholog/ pedagog szkolny wspomaga wychowawcę klasy w przeprowadzaniu wywiadów środowiskowych – wspólne prowadzenie indywidualnych i bezpośrednich spotkań z rodzicami, odwiedzanie domu rodzinnego ucznia; • wspólne prowadzenie projektów np. przeciwdziałanie zachowaniom agresywnym i przemocowym wśród uczniów: ○ diagnoza problemu, ○ wdrożenie wszelkiej formy edukacji na temat zjawiska agresji i przemocy (za pomocą ulotek, pogadanek, szkoleń, psychodram, poradników, filmów, warsztatów, spotkań z przedstawicielami służb mundurowych itp.), ○ konsultacja ze specjalistami na temat sytuacji problemowej oraz wprowadzenie działań naprawczych, ○ wspólne organizowanie różnego typu akcji promujących zdrowy tryb życia, ○ informowanie o konsekwencjach, jakie spotykają sprawców przemocy i agresji,			

- informowanie uczniów w jaki sposób bronić się przed agresją i przemocą między rówieśniczą, gdzie szukać pomocy, jakie działania podjąć, aby minimalizować możliwość zaistnienia sytuacji problemowe.

Tego typu działania powinny dotyczyć każdej sytuacji problemowej w szkole. Warto angażować rodziców/ prawnych opiekunów dzieci w prowadzone projekty. Wspólne działanie z pewnością usprawni pracę oraz zwiększy efektywność prowadzonych działań.

Wspólne działanie integruje społeczność szkolną, jednakże można prowadzić indywidualne projekty również na poziomie poszczególnych klas. Zwiększy to poczucie bezpieczeństwa uczniów oraz poprawi panującą atmosferę. Z tego powodu warto zaznajamiać rodziców oraz uczniów z możliwymi bądź faktycznymi trudnościami. Warto aby traktowali oni społeczność szkolną jako własną, zminimalizuje to ryzyko inicjowania przez nich zachowań problemowych i ryzykownych.

Część: Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 października 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków, form i trybu realizacji Priorytetu III „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa” dotyczącego wspierania w latach 2016–2020 organów prowadzących szkoły oraz biblioteki pedagogiczne w zakresie rozwijania zainteresowań uczniów przez promocję i wspieranie czytelnictwa dzieci i młodzieży, w tym zakup nowości wydawniczych (Dz.U. 2015 poz. 1667);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2017 poz. 1658);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2017 poz. 1611);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 maja 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wspomagania nauczania języka polskiego, historii, geografii, kultury polskiej i innych przedmiotów nauczanych w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących (Dz.U. 2017 r. poz. 1042).

Wprowadzenie

Czytanie jako umiejętność rozumienia, refleksyjnego przetwarzania tekstu i jego wykorzystania, to jedna z najważniejszych umiejętności zdobywana w procesie kształcenia.

Z tego powodu jest niezmiernie ważne aby uczeń na każdym etapie edukacji miał dostęp do książek, które go interesują i są na odpowiednim poziomie zaawansowania jego rozumienia. Dzięki ciągłej styczności z literaturą, stałemu zainteresowaniu oraz rozwojowi kompetencji czytelniczych, kształtowane są nawyki czytania i samodzielnego sięgania po książkę w wieku dorosłym.

Prowadzone statystyki badawcze pokazują, że to młodszy respondenci czytają statystycznie najwięcej. Jednakże od lat obserwuje się tendencję do tzn. „czytania szkolnego”, czyli czytania bardziej z obowiązku szkolnego niż dla przyjemności. Oznacza to, że w momencie kiedy obowiązek szkolny się kończy dziecko przestaje sięgać po książki.

Spadek aktywności czytelniczej ujawnia również ogólnopolski raport (obejmujący swoim zasięgiem osoby od 15 roku życia) na rok 2015. Wskazuje, że jedynie 37% badanej populacji czyta książki. Są to osoby, które przyznały się do przeczytania co najmniej jednej lektury w roku poprzedzającym badanie. Wynik oznacza, że problem postępuje - w 2014 roku do nieczytania książek przyznało się 58,3%, w roku kolejnym osób nieczytających było już 63%. Poniższy wykres pokazuje jak na przestrzeni lat wzrasta tendencja do nieczytania książek.

W celu przeciwdziałania tej tendencji Polski rząd wspiera aktywność czytelniczą poprzez udostępnianie funduszy, które powinny wpłynąć na zwiększenie zainteresowania lekturą a co za tym idzie uwidocznić wzrost aktywności czytelniczej. Z tego powodu w roku 2015 miał miejsce projekt „Książka naszych czasów”, który był skierowany do szkół podstawowych oraz ogólnopolskich szkół muzycznych I stopnia. Z kolei w październiku 2015 roku powołano wieloletni **„Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa”**.

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa zawiera trzy priorytety:

1. zakup nowości wydawniczych do bibliotek,
2. infrastruktura bibliotek
3. **zakup nowości wydawniczych do bibliotek szkolnych i pedagogicznych.**

Rządowy program wspierania w latach 2016-2020 organów prowadzących szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne oraz biblioteki pedagogiczne w zakresie rozwijania zainteresowań uczniów przez promocję czytelnictwa dzieci i młodzieży jest realizowanych w **ramach Priorytetu III „Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa”**.

Cele programu zawierają:

- doposażenie bibliotek szkolnych w nowości wydawnicze i lektury szkolne w celu ułatwienia realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego. Wpływ na rozwój zainteresowań dzieci i młodzieży oraz kształtowanie ich twórczych postaw,
- zwiększenie aktywności nauczycieli w zakresie pracy nad rozwijaniem zainteresowań czytelniczych u uczniów – wymaga ukierunkowania i zintensyfikowania działań bibliotek pedagogicznych, które wspierają w działaniu biblioteki szkolne i nauczycieli w kształtowaniu postaw czytelniczych ich uczniów,

- doposażenie bibliotek szkolnych w celu zwiększenia ich oferty, która stanowi pomoc dla nauczycieli podczas realizowania i planowania działań pedagogicznych oraz tych związanych z kształtowaniem zainteresowań czytelniczych,
- doposażenie bibliotek szkolnych o pozycje czytelnicze, którymi zainteresowana jest młodzież szkolna oraz takie, które wiążą się z doświadczeniami w poznaniu oraz rozumieniu otaczającego świata przez młodzież.

Realizacja zaplanowanych działań przebiega w ścisłej współpracy:

1. z rodzicami/ opiekunami prawnymi uczniów placówki:
 - zebrania klasowe,
 - rozmowy indywidualne w sprawach uczniów,
 - zaangażowanie w działania realizowane przez szkołę, zachęcanie do współorganizacji i udziału w wydarzeniach,
 - motywowanie uczniów do aktywności poprzez dawanie dobrego przykładu swoją postawą.
2. z Instytucjami/ placówkami/ organizacjami wspierającymi rozwój czytelnictwa oraz rozwój psychomotoryczny dzieci i młodzieży:
 - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna,
 - organizacje promujące kampanie społeczne na rzecz czytelnictwa,
 - poradnie pracujące nad poprawą koncentracji u uczniów, np. Poradnia neurofeedback/ biofeedback,
 - zajęcia logopedyczne,
 - zajęcia plastyczne rozwijające zdolności motoryczne u dzieci,
 - Dom Kultury.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci i młodzieży, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawczo-profilaktycznych przy współpracy z rodzicami / opiekunami prawnymi dzieci i młodzieży. Działania opierają się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- angażowanie rodziców / prawnych opiekunów uczniów w życie szkoły oraz działania organizowane przez placówkę,
- udział w zajęciach prowadzonych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną oraz innych specjalistów tematu,
- stałe kontrolowanie postępów w nauce oraz reagowanie na każde dziwne zachowanie oraz odchylenie od normy,
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą.

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Rozwijanie kompetencji czytelniczych oraz upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży” wskazuje działania o charakterze edukacyjnym, informacyjnym i prewencyjnym. Celem programu jest rozwijanie kompetencji czytelniczych, promowanie czytelnictwa i krzewienie rodzinnej kultury czytelniczej. Szkoła podejmuje się organizacji licznych działań przy wsparciu rodziców / opiekunów dzieci oraz innych dorosłych członków ich rodzin. Dzieci i młodzież nabywają i rozwijają posiadane zdolności czytelnicze oraz pracują nad trudnościami, które wynikają z podejmowania się takiej aktywności.

Działalność wychowawczo-edukacyjna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Współpraca z rodzicami / opiekunami prawnymi uczniów w celu promowanie czytelnictwa u wychowanków oraz zdiagnozowanie przyczyn niechęci do czytania.	- opracowywanie i upowszechnianie materiałów wskazujących problem obniżenia poziomu czytelnictwa oraz wskazanie możliwych konsekwencji dla rozwoju dzieci, młodzieży oraz osób dorosłych, - spotkanie z psychologiem, pedagogiem szkolnym.			Rodzice/ opiekunowie uczniów/ nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • zapoznanie opiekunów prawnych z najnowszymi statystykami odnośnie poziomu czytelnictwa uczniów na wszystkich poziomach edukacji; • podczas spotkania z psychologiem / pedagogiem szkolnym rodzice / opiekunowie uczniów zostają uświadomieni jak ważną rolę odgrywa ich własne podejście do książek i prasy na późniejsze sposoby zachowania uczniów; • zorganizowanie spotkania z psychologiem o specjalizacji z neuroanatomii bądź specjalistą w tym temacie – zapoznanie zebranych gości z efektem braku aktywnego czytania u człowieka bądź jedynie przejawiania sporadycznej tej aktywności u dziecka.			

1. Zaangażowanie rodziców / opiekunów uczniów do współpracy przy promowaniu czytelnictwa wśród uczniów placówki. 2. Praca nad zmianą postrzegania zjawiska czytelnictwa.	- organizowanie wydarzeń promujących czytelnictwo, - udział w kampaniach, - spotkania z wychowawcami, nauczycielami.			Rodzice / opiekunowie uczniów
3. Poszukiwanie sponsorów na zakup nowych książek.	Przykłady: • angażowanie rodziców / opiekunów dzieci do współorganizowania: konkursów czytelniczych, happeningów, wyjazdów itp.; • zachęcenie rodziców / opiekunów uczniów do sponsoringu lub pomocy przy pozyskiwaniu sponsorów na zakup nowych pozycji książkowych niezbędnych szkole lub takich, które zostały wybrane przez uczniów placówki; • promowanie wspólnego czytania (na głos) z dzieckiem; • zachęcanie rodziców do udziału w kampanii „Cała Polska czyta dzieciom”; • wychowawca / nauczyciel zapoznaje rodziców z kampanią społeczną „Mama Tata Tablet”. Dzięki niej uświadomią sobie jaki negatywny wpływ mogą mieć urządzenia elektroniczne na dziecko (kampania polecana w szczególności dla rodziców uczniów szkoły podstawowej); • zorganizowanie nocnego czytania w bibliotece – dzieci i młodzież przynoszą swoje ulubione książki, śpiwory, poduszki i inne niezbędne rzeczy potrzebne do nocowania w szkole; • zorganizowanie wieczornego kominka przy książce – wytypowani wcześniej nauczyciele i rodzice na zmianę czytają wybraną przez uczniów książkę; • zorganizowanie konkursu pięknego czytania dla dorosłych (rodziców, prawnych opiekunów dzieci). W jury zasiadają uczniowie, którzy zdobyli wcześniej nagrody w analogicznym konkursie dla uczniów (oczywiście głos pozostałych uczniów tzn. publiczności, również brany jest pod uwagę); • stworzenie czytelniczego <i>flash moba</i>, czyli wspólne głośne czytanie książek w wybranym, często uczęszczanym przez przechodniów miejscu publicznym. Bardzo dobry efekt przyniesie, jeśli całe wydarzenie zostanie sfilmowane przez zaangażowanych we współpracę rodziców.			

1. Kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego i wiedzy. 2. Upowszechnianie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, zwiększenie frekwencji w bibliotece.	- konkursy, wydarzenia, imprezy promujące czytelnictwo, - spotkania z autorami książek, - organizacja wydarzeń promujących czytelnictwo dla lokalnej ludności, - wyjścia np. do drukarni, - zajęcia w bibliotekach, - tworzenie bloga czytelniczego, itp.			Uczniowie
	Przykłady: • konkursy czytelnicze, plastyczne, rozmowy o książkach; • happeningi promujący czytelnictwo wśród mieszkańców miasta/gminy – przygotowane we współpracy z uczniami placówki oraz ich rodzicami; • przygotowanie i realizacja konkursu z nagrodami dla poszczególnych grup wiekowych na mistrza czytelnictwa – konkurs wiedzy o książkach z podanej wcześniej listy pozycji; • aktywne działanie gazetki szkolnej; • organizowanie spotkań z autorami książek; • organizowanie cyklicznych spotkań słuchowiskowych o wybranej książce; • organizowanie cyklicznych spotkań porównujących produkcję filmową do książkowej – wskazywanie zalet i wad obu form; • zadawanie prac domowych w formach projektowych, które wymagają skorzystania z zasobów bibliotecznych; • stworzenie w szkole ściany (najlepiej zmywalnej, w każdym miesiącu może pojawiać się nowa ekspozycja – np. co miesiąc kolejna klasa „tworzy swoją ścianę”) na której uczniowie będą zamieszczać murale książkowe; • wizyty w drukarni; • wizyty w wydawnictwach; • organizowanie zajęć w bibliotece zewnętrznej;			

	• interaktywne rozwiązywanie krzyżówek, quizów; • samodzielne wykonywanie komiksów na platformie internetowej (www.makebeliefscomix.com) bądź przy użyciu techniki papier-ołówek; • prowadzenie uczniowskiego bloga czytelniczego; • zachęcenie uczniów do przekazywania bądź wymiany nieużywanych / nieczytanych własnych pozycji książkowych, swoim kolegom i koleżanką – np. forma kiermaszu książek lub przeznaczenie półki na książki, które uczniowie chcą przekazać innej osobie; • zorganizowanie imprezy karnawałowej we wcześniej wybranej konwencji (np. w konkursie) książki; • zachęcanie uczniów do pisanie własnych opowiadań, wierszy.			
1. Edukacja kulturalna.	- udział w kampaniach społecznych.			Uczniowie, rodzice/ opiekunowie, nauczyciele i inne osoby zainteresowane
	○ zachęcenie rodziców/ prawnych opiekunów dzieci oraz samych uczniów do udziału w kampaniach społecznych promujących wzrost czytelnictwa w Polsce np.: ○ „Cała Polska czyta dzieciom”, ○ „Przynieś książkę do biblioteki”, ○ „Noc bibliotek”, ○ „Narodowe czytanie”, ○ „Bookcrossing” – polegający na zostawianiu przeczytanych książek w miejscach publicznych, by znalazca mógł je przeczytać i przekazać dalej (więcej informacji na temat prowadzonej kampanii można uzyskać na stronie internetowej www.bookcrossing.pl), ○ „Czytam wszędzie” – akcja zachęcająca do nowoczesnych form czytelnictwa oraz promująca czytelnictwo w miejscach, w których ludzie czekają np. w autobusie, u lekarza itp. (więcej informacji na temat kampanii społecznej można znaleźć na stronie internetowej www.wolnelektury.pl).			

	○ Prezentacja niepublikowanego w telewizji spotu kampanii społecznej „Czytaj! Zobacz więcej” pt. „Czytanie jest do dupy” (dostępny na stronach i portalach internetowych).

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnostyka problemu. 2. Rozpoznanie uczniów z problemami dyslektycznymi. 3. Utrzymywanie stałej współpracy z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.	- przeprowadzenie badania i interpretacja uzyskanych wyników, - spotkanie z psychologiem. Przykłady: - rozpoznanie uczniów z problemami uczenia się oraz zdiagnozowanie ich przyczyn; - zapewnienie profesjonalnej pomocy (Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna), wypracowanie skutecznej metody uczenia się; - zapoznanie nauczycieli ze zjawiskiem dysleksji rozwojowej oraz nauczania, w jaki sposób należy edukować wychowanków; - spotkanie z psychologiem, który wytłumaczy dorosłym w jaki sposób diagnozować potrzeby edukacyjne ich podopiecznych np. określenie kto jest wzrokowcem, słuchowcem, kinestetykiem / czuciowcem oraz jakie preferencje są z tym związane; - rodzice i nauczyciele zdobywają wiedzę na temat potrzeb dzieci i młodzieży oraz specjalnych sposobów nauczania, które zostały dopasowane specjalnie pod indywidualne potrzeby każdego z uczniów.			Rodzice/ opiekunowie, nauczyciele

1. Praca nad poprawnością rozwoju psychomotorycznego u uczniów klas podstawowych.	- badania psychomotoryki oraz praca nad usuwaniem występujących trudności, - współpraca z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - nauka pięknego pisanie, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym.			Uczniowie
	Przykłady: • wczesne zdiagnozowanie problemów psychomotorycznych u uczniów placówki i zdiagnozowanie ich przyczyn – nawiązanie współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, • zajęcia wykorzystujące metodę papier-ołówki; • nauka kaligrafii bądź uzupełnianie braków; • spotkanie z psychologiem, który określi predyspozycje uczniów do nauki – określenie kto jest wzrokowcem, słuchowcem, kinestetykiem jak także określenie kto jest prawo – a kto lewooczny. Warto aby szkoła розміściła uczniów w klasie (przydzieliła miejsca) według posiadanych przez nich predyspozycji; • zajęcia plastyczne rozwijające zdolności psychomotoryczne prowadzone przez psychologa / pedagoga szkolnego.			

1. Prowadzenie badań okresowych. 2. Rozwijanie kompetencji czytelniczych.	- badania ewaluacyjne, - ćwiczenia usprawniające umiejętność czytania oraz rozumienia czytanego tekstu, - e-lekcje, - neurofeedback/ biofeedback.			Uczniowie
	Przykłady: • przeprowadzanie okresowych badań ewaluacyjnych wśród uczniów i nauczycieli na temat dostępności biblioteki, czytelnicy szkolnej oraz aktualnych zasobów bibliotecznych. Badania powinny wskazywać na preferencje czytelnicze oraz dodatkowe potrzeby osób badanych; • wychowawca / polonista sprawdza u swoich uczniów zdolności do szybkiego czytania, czytania ze zrozumieniem, słuchania ze zrozumieniem – konieczne jest, aby badanie odbywało się w sprzyjających dla ucznia warunkach, bez obecności osób trzecich; • wypracowanie poprawnej techniki czytania u uczniów placówki; • ćwiczenie umiejętności czytania ze zrozumieniem; • ćwiczenie umiejętności słuchania ze zrozumieniem – należy uświadomić uczniom różnicę między słyszeniem a słuchaniem; • ćwiczenie umiejętności szybkiego czytania; • prowadzenie specjalistycznych zajęć o sposobach zapamiętywania przez nauczyciela / psychologa i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Jak się uczyć” (dedykowana uczniom klas III-VI) lub e-lekcja pt. „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga ; • zajęcia z wykorzystaniem metody neurofeedback / biofeedback.			

1. Zachęcanie dzieci i młodzieży do samodzielnego czytania książek, czasopism poprzez zaangażowanie całej rodziny. 2. Nawiązanie współpracy z logopedą w celu pomocny dzieciom, które mają problem z poprawnym wysławianiem się.	- eventy, - materiały edukacyjne, literatura przedmiotu, - bal maskowy, - projekt „wspólne czytanie”, - spotkanie z logopedą, psychologiem/ pedagogiem szkolnym.			Rodzice/ opiekunowie/ dziadkowie/ inne bliskie osoby dorosłe z najbliższego otoczenia ucznia
3. Działania ukierunkowane na poprawę psychomotoryki uczniów.	Przykłady: • wprowadzenie do planu pracy szkoły „święta biblioteki”, w której uczestniczą całe rodziny; • promowanie inicjatywy głośnego czytania dzieciom przed snem – uczniowie opracowują sesję plakatową dla swoich dorosłych opiekunów, natomiast nauczyciele dostarczają im materiały zawierające informacje jak wpływa taka aktywność na stan emocjonalny dziecka i jego poziom rozwojowy; • bal maskowy – w okresie karnawału warto zorganizować imprezę taneczną podczas, której obowiązują stroje w konwencji wybranej wcześniej książki; • projekt pt. „wspólne czytanie” – jeśli dziecko przy samodzielnym głośnym czytaniu zmęczy się, osoba, która mu towarzyszy, powinna pomóc i kontynuować czytanie za niego; • jeśli uczeń posiada problemy logopedyczne warto umówić spotkania ze specjalistą, który pomoże zminimalizować bądź całkowicie usunąć problem – spotkanie z logopedą, który wyjaśni na czym polega jego praca z dzieckiem, przedstawi efekty swojej dotychczasowej pracy i wytłumaczy jaki wpływ ma poprawa wysławiania się w życiu dziecka; • psycholog / pedagog szkolnych informuje dorosłych na temat trudności psychomotorycznych posiadanych przez ich dziecko (jeśli zaistnieje taka potrzeba) oraz instruuje o tym, jakie działania należy podjąć w celu przeciwdziałania temu zjawisku.			

1. Wypracowanie poczucia pełnego zaufania oraz partnerstwa. 2. Szczera i otwarta rozmowa z podopiecznymi.	- zabawy integracyjne, aktywizujące.			Uczniowie, nauczyciele
	Przykłady: • integracja środowisk uczniowskich; • nauka umiejętności bycia w grupie i z grupą; • wypracowywanie prawidłowego, pozytywnego postrzegania osób czytających książki, prasę itp.			

Część: Samobójstwa i zachowania autoagresywne

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2018 poz. 1541);
5. Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz.U. 2015 r. poz. 1916);
6. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
7. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487);
8. Ustawa z dnia 22 lipca 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2018 poz. 1446);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 r. nr 6 poz. 69);
10. Ustawa z dnia 9 marca 2023r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych (Dz.U. 2023 r. poz. 535);
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2023 r. poz. 1870);
12. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 1030, 1490);
13. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015–2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz.U. 2015 r. poz. 972);
14. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
15. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).

Wprowadzenie

Badania Multisite Intervention Study on Suicidal Behaviours 2002) dowodzą, że samobójstwa są trzecią, po wypadkach i nowotworach, przyczyną zgonów u młodych ludzi. Co więcej, dane WHO wskazują, że liczba skutecznych samobójstw popełnianych przez osoby młode w Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz krajach europejskich ma tendencje wzrostową. Taka samą tendencję obserwuje się również w Polsce na przestrzeni całej populacji - w corocznych raportach (od lat 90. XX wieku) Komendy Głównej Policji odnotowuje się stopniowy wzrost liczby popełnianych samobójstw na terenie Polski oraz jeszcze większy wzrost liczby udaremnionych prób samobójczych. Obecne statystyki plasują nasz kraj na średniej pozycji wśród innych państw świata (dane WHO), przy niepokojącej statystyce 15 samobójstw na dobę. Jak wynika z pogłębionych badań samobójstwo dotyczy bezpośrednio nie tylko osobę dokonującą tegoż aktu, ale również od 6 do 20 osób z jego otoczenia. Dla porównania na świecie co 17 minut ktoś umiera w wyniku dokonanego samobójstwa.

Wiele prowadzonych badań stara się wskazać czynniki, które mogłyby przyczyniać się do wzrostu prawdopodobieństwa dopuszczenia się samobójstwa, np.: płeć, pochodzenie społeczne, poziom wykształcenia, miejsce zamieszkania, stan cywilny, pora roku, klimat, dzień tygodnia czy cykl dobowy. Według A. Kępińskiego (1977) potencjalnym samobójcą może być niemal każdy. Okazuje się bowiem, iż samobójcy to w 95% ludzie normalni, może jedynie bardziej wrażliwi, słabsi od reszty społeczeństwa. Dzieje się tak, gdyż człowiek jako istota autorefleksyjna zadaje sobie pytania na temat celu i znaczenia własnej egzystencji. Normalnym jest więc, że pojawiają się dylematy czy warto czy nie warto żyć.

W związku z istniejącym problemem i pojawieniu się tendencji wzrostowych zjawiska, w 1999 roku Światowa Organizacja Zdrowia zainicjowała globalny program SUPRE (Suicide Prevention), którego celem jest zapobieganie samobójstwom. Dwa lata później opracowano zestaw narzędzi i procesów badawczych, które realizowane są do tej pory na arenie międzynarodowej.

Próby samobójcze oraz samobójstwa dokonane, są nagłaśniane przez media, w szczególności jeśli dotyczą one dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Takie zdarzenia stają się również impulsem do prowadzenia bardziej ukierunkowanych działań w celu diagnostyki stanów depresyjnych oraz wpajaniu młodym ludzi umiejętności, które promują zdrowie psychiczne oraz umożliwiają samodzielne radzenie sobie w pojawiających się sytuacjach problemowych.

Aby tego dokonać, potrzebne jest prowadzenie zajęć równoległych, doksztalających rodziców / prawnych opiekunów oraz nauczycieli i wychowawców szkolnych. Bez posiadania przez nich kompleksowej wiedzy oraz przy braku zdolności prawidłowego reagowania w sytuacjach kryzysowych, zapobieganie takim sytuacjom oraz interweniowanie w momencie gdy wystąpią, jest niezwykle trudne. Z tego powodu konieczne jest prowadzenie stałej i systematycznej edukacji również dla dorosłych w temacie depresji oraz samobójstw. Ważne jest posiadanie świadomości, że pojedyncze zajęcia dotyczące tematyki samobójstw, niepowiązane z działaniami profilaktycznymi, mogą odnieść przeciwny skutek od zamierzonego. Dla uczniów, którzy znajdują się w sytuacji kryzysowej, prowadzenie pojedynczych zajęć może okazać się niejako reklamą samobójstwa, gdyż pokazuje w jaki sposób najszybciej i najłatwiej „uporać się” z posiadanym problemem. Tak samo ukazywanie samobójstwa jako reakcji na stres czy przedstawianie mechanizmów psychologicznych tłumaczące takie zachowanie, jest nieodpowiednie. Złym pomysłem jest również przedstawianie samobójstwa jako czynu heroicznego – w mediach społecznościowych często można spotkać się ze stwierdzeniem, że jedynie osoby odważne, pewne swego popełniają samobójstwo. Zadaniem wszystkich wychowawców

jest nieustanne walczenie z takim postrzeganiem jakichkolwiek sytuacji destruktywnych. Nieodpowiednim pomysłem jest również prezentowanie wszelkich materiałów audiowizualnych dotyczących samobójstw (filmów, artykułów prasowych, zdjęć), poprzez które uczniowie mogą utożsamić się z tragicznymi ofiarami i chcieć je naśladować. Tak samo może zadziałać spotkanie z rówieśnikami, idolami, celebrytami, którzy próbowali popełnić lub popełnili samobójstwo – zgodnie z tzw. efektem Wertera. W celu lepszego zrozumienia czym jest samobójstwo oraz zachowania autoagresywne oraz czym są spowodowane takie zachowania, konieczne jest zapoznanie się z podstawową terminologią i specyfiką omawianych zjawisk. Tylko dzięki temu można wnikliwiej zrozumieć osobę, która podejmuje się bądź zamierza podjąć taki czyn. Ułatwi to dobrą działania wychowawczo-profilaktyczne odpowiednie do konkretnego przypadku.

Samobójstwa czyli inaczej zamachy samobójcze dzielą się na dwie grupy:

- **samobójstwa dokonane**, których rezultatem jest odebranie sobie życia,
- **samobójstwa niedokonane** (inaczej **usiłowane**), które nie zakończyły się odebraniem życia przez daną osobę, bądź wystąpiły inne okoliczności na skutek, których osoba została odratowana. Do tej grupy zalicza się tzn. **próby samobójcze**. Mają one swoją specyfikę gdyż częściej dokonywane przez młodych ludzi (przed 40 rokiem życia), w większości kobiety. Ich specyficznym aspektem jest to, że zazwyczaj są one przejawem wołania o pomoc, bądź uzyskania przywilejów środowiskowych, czy zwrócenia uwagi otoczenia na przeżywane przez siebie problemu (mogą być forma protestu bądź szantażu). Czasem zdarza się jednak, że odgrywane, demonstracyjny próby samobójcze kończą się niezamierzonym samobójstwem.

Przyczyn myśli i zachowań o charakterze samobójczym należy upatrywać w czterech źródłach:

1. **samobójstwa stanowiące ucieczkę** – osoba nie radzi sobie ze swoją obecną sytuacją życiową, uważa swój przypadek za beznadziejny, bez przyszłości, nie potrafi tolerować aktualnej sytuacji życiowej. Dominującymi uczuciami samobójców są poczucie winy, strachu, lęku i wstydu;
2. **samobójstwa agresywne**, których celem jest wywołanie u drugiej osoby poczucia żalu, wyrzutów sumienia, skruchy. Najczęściej są spowodowane chęcią zemsty na drugiej osobie;
3. **samobójstwa polegające na poświęceniu siebie wyższej idei**, wyznawanych zasad, przekonań tj. kodeks honorowy, zasady poszczególnych grup społecznych, pobudki religijne;
4. **samobójstwa o charakterze przypadkowym** – dotyczą jedynie zachowań, które pojawiają się w sytuacji uczestnictwa w jakimś zachowaniu, akcji, grze, w których ryzyko utraty życia jest oznaką odwagi.

W 1983 Hołyst wyróżnił cztery etapy pojawiającego się zachowania suicydalnego:

- samobójstwo wyobrażone, czyli uświadomienie sobie możliwości rozwiązania swoich problemów życiowych za pomocą aktu samobójczego. Jak już wcześniej zostało wspomniane, aż 95% badanych osób przyznaje się do posiadania takich myśli, jest to zachowanie normalne, gdyż większość zdecydowanie je odrzuca. Nie należy go jednak lekceważyć, takie myśli powinny zwiększyć czujności.
- samobójstwa upragnione jest to zjawisko pojawiające się w formie natrętnych myśli, które nie ustępują, nabierają charakteru celowego, upragnionego. Większość osób odrzuca takie myśli

odnajdując inne rozwiązania swoich problemów. Zdarza się jednak, że jednostki idą w ich stronę, wtedy mamy do czynienia z zachowaniami autodestrukcyjnymi;

- samobójstwo usiłowane, ich celem jest pozbawienie życia bądź demonstracyjne poinformowanie swojego otoczenia o przeżywanym kryzysie. Na tym etapie samobójstwo nie dochodzi do skutku
- samobójstwo dokonane, czyli akt kończący się śmiercią.

Młodzież zastanawiająca się nad podjęciem takiego kroku nierzadko zachowuje się w określony sposób, dlatego też to właśnie to zachowanie należy uznać za specyficzny sygnał informujący o ich nieszczęściu. Dlatego bardzo ważne jest, aby nigdy nie lekceważyć symptomów bądź nie obiecywać młodzieży dotrzymania ich sekretu w sytuacji, gdy takie zjawisko zostanie potwierdzone.

Motywy prób samobójczych (ogółem) należy podzielić na:

- motywy pośrednie (prawdziwe, głębokie, często nieświadome, dlatego trudne do identyfikacji, jedynie hipotetyczne),
- motywy bezpośrednie (powierzchowne, uświadomione).

Wśród najczęściej spotykanych **czynników ryzyka** należy wyróżnić:

- wcześniejsze próby samobójcze – 4/5 osób, które popełniły samobójstwo, dokonało przynajmniej jednej takiej próby wcześniej;
- izolacja od ludzi, poczucie osamotnienia, bezradności, beznadziejności;
- zmiana osobowości, okazywanie drażliwości, pesymizmu, przygnębienia lub apatii;
- wyrządzanie sobie krzywdy np. samookaleczanie się, głodzenie, zadawanie bólu;
- większości aktów samobójczych nie jest czynem odosobnionym, ale towarzyszą im zachowania charakterystyczne dla zachowań depresyjnych. Z tego powodu istnieje duże prawdopodobieństwo, że prawidłowa profilaktyka oraz działania zaradcze są w stanie zmniejszyć ilość aktów samobójczych;
- stres występujący w rodzinie, rodzina dysfunkcyjna (np. zachowania antyspołeczne w rodzinie – kradzieże, pobicie, prostytutka, dewastacja mienia);
- przypadki prób samobójczych w rodzinie;
- niesprzyjające otoczenie, włączając w to posiadanie i przetrzymywanie broni palnej w domu;
- sytuacje kryzysowe np. prześladowanie, nękanie, molestowanie, poważne problemy z utrzymywaniem dyscypliny, śmierć ukochanej osoby, fizyczne bądź seksualne nadużycia, zakończenie relacji miłosnej bądź przyjacielskie, przemoc w rodzinie, zachowania suicydalne (samobójstwo wyobrażone, samobójstwo upragnione, samobójstwo niedokonane, czyli inaczej usiłowane oraz samobójstwo dokonane przez rówieśników);
- problem z alkoholem i/lub z środkami psychoaktywnymi;
- poważny stan zdrowia, przeżywanie cierpienia fizycznego (np. AIDS, choroby nowotworowe, choroby psychiatryczne, choroby neurologiczne, inne choroby przewlekłe, choroby o podłożu genetycznych i/lub neurochemicznym);
- zaburzenia psychiczne w rodzinie;
- rozwód, separacja rodziców;

- problemy komunikacyjny w rodzinie, brak czasu opiekunów, który wpływa na brak zainteresowania lub trudności w zauważeniu problemów emocjonalnych dziecka
- rodzina adopcyjna, zastępcza;
- nieadekwatny lub nadmierny autorytet rodziców / opiekunów;
- częste przeprowadzki do innego miejsca zamieszkania, brak wsparcia rówieśniczego;
- listy samobójcze (pożegnalne).

Podstawowym symptomem depresji są zmiany nastroju tj. smutek, znudzenie, rozdrażnienie, niepokój, spadek zainteresowania bądź brak czerpania przyjemności z rzeczy, które wcześniej to wywoływały. Zmiany następują również w ilości spożywanych pokarmów oraz długości spania – różnice są kwestią indywidualną, obserwuje się zarówno wydłużenie jak i skrócenia ilości snu, czy spadek lub wzrost spożywanych pokarmów. W szkole uczniowie z depresją również zachowują się odmiennie od reszty klasy, siadają z tyłu sali lekcyjnej, są zmęczeni, zamknięci w sobie, łatwo tracą koncentrację, porzucają swoje codzienne aktywności, spędzają mniej czasu z przyjaciółmi. Nastolatki z depresją mają niższą samoocenę, ostatecznie mogą mówić o śmierci bądź wprost mówić, że chcieliby nie żyć.

Badania pokazują również, że większość prób samobójczych młodzieży poprzedzona była wspomnianymi już **znakami ostrzegawczymi** tj.:

- wygłaszanie gróźb bezpośrednio skierowanych do samego siebie np. używanie określeń „idę się zabić”, „muszę ze sobą skończyć”, „mam nadzieję, że zasnę i już nigdy się nie obudzę”;
- noty samobójcze bądź plany (te papierowe oraz online);
- robienie ostatecznych przygotowań np. żegnanie się ze znajomymi, rozdawanie swoich rzeczy;
- zainteresowanie tematem śmierci;
- zmiany zachowania, aparycji, myśli i/lub uczuć;
- zmniejszenie wysiłku, skargi na przewlekłe problemy zdrowotne np. bóle głowy, bóle brzucha, zmęczenie;
- zmiana zachowania ucznia w klasie / zmiany zachowania klasy w stosunku do ucznia / konflikty z rówieśnikami;
- incydenty prowadzące do interwencji policji i/lub stosowanie przemocy wobec innych uczniów;
- nieusprawiedliwione absencje w szkole;
- obniżenie ocen, obniżenie zaangażowania lub nie angażowanie się w sprawy szkoły i swoich kolegów i koleżanek;
- podejmowania zachowań ryzykownych – stosowanie używek, akty seksualne, ucieczki z domu, itp.;
- zaniedbanie wyglądu zewnętrznego.

Poza czynnikami ryzyka istnieją również **czynniki ochronne**, które mogą wpłynąć na zmniejszenie szans / ograniczenie pojawienia się sytuacji ryzykownych. Wszystkie czynniki związane są z:

- rodzinnym oraz rówieśniczym wsparciem,
- szkolną oraz społeczną aktywnością,

- ćwiczeniem umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów medycznych oraz psychologicznych.

Dzieci i młodzież spędzają znaczną część swojego czasu w szkole. Nauczyciele i inni, którzy wchodzi z nimi w codzienną interakcję, mają największą możliwość zauważyć symptomy ryzyka pojawienia się próby samobójczej oraz podjąć odpowiednie działania prewencyjne. Nauczyciele powinni posiadać przede wszystkim zdolność do rozwijania pozytywnych zdolności uczniów, pewności siebie oraz pomagać wrażliwym, nieradzącym sobie uczniom w uzyskaniu odpowiedniej pomocy. Ważne jest zmniejszanie ryzyka wystąpienia samobójstwa oraz baczne obserwowanie tych, którzy w pośredni lub bezpośredni sposób zostali dotknięci taką sytuacją.

Czas jaki nauczyciele przebywają z młodymi ludźmi ma bardzo duże znaczenie, gdyż mogą oni silnie oddziaływać na uczniów podejmując się odpowiednich działań o charakterze profilaktycznym. Aby zapobiegać zdarzeniom autodestruktywnym, nauczyciele powinni bacznie obserwować uczniów, którzy znajdują się w grupie ryzyka, a także prowadzić program cyklicznych badań, które będą w stanie wychwycić możliwe myśli samobójcze oraz niepokojące stany u uczniów. Tego typu badania przesiewowe ukierunkowane na jeden temat mogą być bardzo efektywne. Dzięki takiemu narzędziu nauczyciele są w stanie zminimalizować zagrożenie spowodowane tym zjawiskiem podejmując się pełnienia roli obserwatora.

Kroki jakie powinni podejmować nauczyciele w celu zmniejszenia prawdopodobieństwa pojawienia się bądź uaktywnienia się czynników ryzyka należą do bardzo trudnych. Prezentowany Program Wychowawczo-Profilaktyczny wskazuje działania o charakterze edukacyjnym, informacyjnym i prewencyjnym. Celem programu jest uświadomienie dzieci i młodzieży szkolnej tematu samobójstw i zachowań autoagresywnych. Uczniowie nabywają wiedzę, która pozwoli im na efektywne przeciwdziałanie występowaniu takich zachowań oraz wyposaży ich w wiedzę i umiejętności poprawnego reagowania w sytuacji, gdy staną się ofiarą bądź świadkiem takiego zdarzenia.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Samobójstwa i zachowania autoagresywne” ma na celu ochronę zdrowia i życia młodych ludzi. Prezentowane w nim działania wpływają na wzrost poziomu świadomości całej społeczności szkolnej tj. uczniów, rodziców, opiekunów, wychowawców, nauczycieli oraz dyrekcji szkoły. W celu osiągnięcia zamierzonego efektu konieczne jest jednak nawiązanie współpracy pomiędzy wszystkimi podmiotami istniejącymi w szkole.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Natychmiastowe reagowanie w sytuacjach kryzysowych tj. samobójstwo albo próba samobójcza.	- indywidualne i grupowe spotkania z psychologiem – pomoc psychologiczna,			Wszyscy członkowie społeczności szkolnej
2. Opracowanie procedur na wypadek samobójstwa i próby samobójczej.	- zbieranie informacji o stanie zdrowia psychicznego uczniów i nauczycieli,			
3. Prowadzenie rejestru stanu zdrowia psychicznego uczniów i nauczycieli.	- pogadanki.			
4. Praca nad modyfikacją zachowań niewłaściwych uczniów.	Przykłady: • pomoc psychologiczna – jeśli na terenie szkoły i/lub poza nią pojawi się przypadek samobójstwa / próby samobójczej (obojętnie czy zjawisko dotyczy ucznia, pracownika szkoły czy innej osoby, która jest znana społeczności szkolnej), niezwłocznie zostanie zapewniona indywidualna pomoc psychologiczna dla wszystkich osób, które tego potrzebują. Dodatkowo prowadzone będą pogadanki grupowe z psychologiem, które pozwolą zbadać nastroje członków społeczności szkolnej oraz ułatwią pozbycie się trudnych emocji, napięć. W razie pojawienia się osoby, której stan emocjonalny jest niepokojący, należy wskazać jej listę miejsc (ośrodków, poradni, psychologów i psychiatrów), którzy zapewnią jej dodatkową opiekę psychologiczną w formie terapii; • przypomnienie lub opracowanie przez szkołę procedur na wypadek usiłowania i dokonania samobójstwa			
5. Nabywanie przez uczniów nowych umiejętności społecznych.				
6. Wyposażenie uczniów, rodziców i nauczycieli w wiedzę z zakresu właściwego zarządzania stresem.				

	na terenie szkoły / poza nią lub przez osoby, które mają bezpośrednią styczność ze szkołą – tj. w jaki sposób informować rodziców, uczniów, nauczycieli i innych pracowników szkoły o zdarzeniu; • rodzice/ opiekunowie uczniów przekazują informacje dotyczące stanu zdrowia, zażywanych lekach, stosowanej diecie oraz poziomu psychofizycznego dziecka; • przekazanie rodzicom, nauczycielom i uczniom informacji na temat stresu psychologicznego, reakcji stresowej oraz sposobów doraźnego radzenia sobie z takim stanem.			
1. Praca nad modyfikacją zachowań niewłaściwych uczniów. 2. Nabywanie przez uczniów nowych umiejętności społecznych. 3. Wyposażenie uczniów, rodziców i nauczycieli w wiedzę z zakresu właściwego zarządzania stresem.	- trening umiejętności, warsztaty zmiany zachowań, - badania ewaluacyjne, - współpraca z rodzicami/ opiekunami uczniów, - e-lekcja, - dramy.			Uczniowie przy wsparciu rodziców, opiekunów
Przykłady: • dążenie do likwidacji niewłaściwych zachowań uczniów np.: ○ trening bezpośredniej komunikacji pomiędzy uczniami, ○ uczenie asertywnego sposobu komunikowania się z rówieśnikami – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Asertywność – sposób na życie”, ○ rozwijanie umiejętności rozwiązywania konfliktów – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Umiem rozwiązać konflikt” , ○ radzenia sobie w sytuacjach trudnych, ○ zwracanie uwagi rodzinie bądź prawnym opiekunom na pojawiający się problem, ○ zapewnienie pomocy psychologicznej uczniom odtrąconym przez rówieśników oraz tym, którzy „podburzają” kolegów i koleżanki do takiego zachowania, ○ pomoc w określeniu mocnych stron ucznia oraz praca nad wzmocnieniem jego wiary we własne zdolności.				

Aby zrealizować powyższe założenia konieczne jest:

- zwracanie uwagi rodzinie / prawnym opiekunom na pojawiający się problem oraz zmiany postawy uczniów z klasy – przeprowadzenie rozmowy na temat ucznia (bez jego udziału);
- przeprowadzenie badania dotyczącego posiadanych przez młodych ludzi wartości – kompleksowe badanie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości” (badanie dotyczy całej społeczności szkolnej – uczniowie, rodzice/ opiekunowie, nauczyciele, dyrekcja);
- odgrywanie improwizowanych scenek w celu wskazania postaw właściwych i tych nieakceptowalnych wzbudzających jedynie poczucie zagrożenia i odrzucenia. Podczas odgrywania scenek uczniowie wczuwają się w rolę ucznia odrzuconego;
- ukierunkowanie aktywności ucznia przejawiającego agresję (powierzenie mu różnych dodatkowych prac, zadań wymagających dużego zaangażowania i wysiłku, ale nie tak, żeby odczuwał to jako karę, ale wyróżnienie, że to jemu właśnie poleciłam coś wykonać, że mogę na min polegać, bo na to zasługuje);
- praca nad wzmocnieniem odporności uczniów poprzez uczenie ich poszczególnych umiejętności społecznych i psychologicznych np. radzenie sobie z emocjami i stresem, wzmacnianie umiejętności szukania i prośenia o pomoc oraz rozwiązywania problemów;
- rozwijanie umiejętności redukowania stresu doraźnego i długofalowego;
- zajęcia w klasach pierwszych na temat radzenia sobie w sytuacjach stresujących, wykorzystywania sytuacji stresowych na własną korzyść oraz nauka technik relaksacyjnych – zajęcia prowadzone w formie treningu przez wykwalifikowanego w temacie nauczyciela / specjalistę bądź za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” .

1. Uświadamianie uczniów czym jest samobójstwo oraz zachowania autoagresywne. 2. Badania ankietowe. 3. Informowanie uczniów czym jest depresja, jak rozpoznać stan depresyjny oraz jak poradzić sobie będąc w takiej sytuacji bądź jak pomóc osobie, która pozostaje w depresji. 4. Promowanie zachowań właściwym. Nauczanie nowych, przydatnych rozwojowo umiejętności. 5. Wzmacnianie uczniowskiej więzi ze szkołą.	- godziny wychowawcze, - prace projektowe, - spotkania ze specjalistami, - filmy edukacyjne, - pogadanki, - studium przypadku, - zajęcia fizyczne, - spotkania ze specjalistami.			Uczniowie
	Przykłady: Tematy godzin wychowawczych: • zajęcia uświadamiające uczniów czym jest samobójstwo, w jaki sposób zapobiegać takim sytuacjom, co może do nich doprowadzić, jakie są symptomy świadczące o tym, że inny człowiek rozmyśla o samobójstwie, gdzie szukać pomocy, itp.; • informowanie uczniów dlaczego zachowania autoagresywne nie są efektywnym sposobem na pozbycie się swoich problemów i zmartwień. Uczniowie zapoznani zostają z alternatywnymi sposobami radzenia sobie z sytuacjami trudnymi np. poprzez poznanie technik relaksacyjnych. Inne inicjatywy: • miesiąc w szkole pod hasłem „szanuję życie” – uczniowie przygotowują plakaty, filmowe i pisemne materiały informacyjne na temat samobójstw; • spotkanie z pracownikiem ośrodka zajmującego się przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym, poradni psychologicznej lub jakiegokolwiek innego miejsca, gdzie mogą otrzymać pomoc; • pogadanka na temat specyfiki telefonów zaufania i osób tam pracujących – uczniowie dowiadują się w jaki sposób mogą skorzystać z anonimowej i darmowej pomocy oraz na co mogą liczyć dzwoniąc tam;			

- prowadzenie stałej diagnostyki sytuacji problemowej w szkole tj. profilaktyka antynarkotykowa, profilaktyka przeciw przemocy wśród młodzieży szkolnej, cyberprzemoc, itp. – badania zaprojektowane przez pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Środki odurzające”, „Cyberprzemoc”, „Agresja i przemoc”, itp.;
- anonimowa skrzynka listowa dla uczniów – uczniowie mogą zgłaszać swoje prośby oraz informować o zaistniałych problemach w szkole oraz w domu. Podczas godzin wychowawczych nauczyciele informują wszystkich uczniów jakie działania mogą bądź powinni podjąć kiedy spotykają się z takimi sytuacjami lub gdy znają osoby, które mogą być dotknięte podobnymi sytuacjami oraz dostarczenie informacji o placówkach pomocy;
- zapewnienie pomocy psychologicznej oraz stałe przypominanie uczniom, gdzie powinni się zgłaszać w sytuacji, gdy czują potrzebę zwierzenia się komuś ze swoich zmartwień, które spowodowane są ich przeżyciami bądź zachowaniem innych osób;
- spotkanie z psychologiem, który wyjaśnia czym jest depresja, jakie są jej objawy i stadia, jakie sytuacje życiowe mogą do niej doprowadzić oraz wskazuje gdzie należy szukać pomocy, gdy będzie się w takiej sytuacji;
- trening „radzenia sobie ze smutkiem” – zadaniem treningu jest nauczenie uczniów w jaki sposób radzić sobie w trudnych życiowych sytuacjach (nie tylko dotyczących samobójstwa). Zajęcia prowadzone na zasadzie studium przypadku podczas, których uczniowie krok po kroku analizują poczynania „bohaterów” i zastanawiają się, jakie inne kroki powinni oni wykonać będąc w takiej sytuacji;
- promowanie zajęć pozalekcyjnych, fakultatywnych dla uczniów – zachęcanie uczniów do wzmożonej aktywności fizycznej i intelektualnej;
- pomoc uczniom w odnajdywaniu ich pasji i zainteresowań – jednodniowa akcja pt. „mam pasję” – uczniowie przygotowują krótkie wystąpienie na temat posiadanych przez nich pasji i zainteresowań (wystąpienie, zaproszenie osoby, z którą dzielą swoją pasję, stworzenie krótkiego filmu lub pokazu, który przedstawia omawianą aktywność, itp.);
- motywowanie do nauki – cykliczny projekt spotkań pt. „mój bohater” podczas, których uczniowie spotykają się z ludźmi reprezentującymi różne zawody. Opowiadają oni o swojej pracy, jej dobrych i złych aspektach oraz o tym co trzeba zrobić, wiedzieć, jakie wykształcenie zdobyć aby podążać ich śladami;

	wzmacnianie uczniowskiej więzi ze szkołą poprzez nagradzanie uczniów za angażowanie się w działalność na rzecz szkoły, np. udział w przedstawieniach, akcjach promocyjnych, udzielanie się podczas zajęć fakultatywnych.			
1. Pedagogizacja nauczycieli na temat samobójstw i zachowań autoagresywnych wśród młodych ludzi.	- szkolenia zewnętrzne, - spotkania ze specjalistami, - spotkania praktyczne prowadzone w aktywizujący sposób.			Nauczyciele i wychowawcy
2. Analiza środowiska rodzinnego uczniów.	Przykłady: - szkolenie podczas, którego nauczyciele zapoznają się z objawami i tzw. czynnikami ryzyka, które zwiększają prawdopodobieństwo pojawienie się prób samobójczych bądź samobójstw dokonanych. Ryzyko samobójstwa wydaje się tym większe, gdy ktoś przejawia kilka czynników ryzyka, w tym samym czasie. Jeśli nauczyciele zaobserwują takie symptomy należy niezwłocznie skontaktować się z odpowiednimi służbami; - informowanie nauczycieli na temat genezy przemocy, autoprzemocy oraz związku pomiędzy samouszkodzeniami a próbami samobójczymi. Nauczyciele dowiadują się w jaki sposób zachowywać się w przypadku zaobserwowania symptomów świadczących o zachowaniach autodestruktywnych uczniów tj. okaleczanie ciała, przecinanie i przypalanie skóry, zadawanie sobie bólu, rozdrapywanie ran; - analiza środowisk rodzinnych uczniów – wśród dzieci i młodzieży pochodzących z rodzin zdeorganizowanych, dysfunkcyjnych, rozbitych, wielodzietnych itp., ryzyko pojawienie się większej ilości czynników ryzyka wzrasta. Nawet najslabsze bodźce mogą działać na niekorzyść i doprowadzić do samobójstwa; - analiza środowiska szkolnego – poczucie osamotnienia i izolacji od rówieśników oraz poczucie bezsilności i dyskryminacji są częstym powodem samobójstw wśród młodzieży. Konieczne jest podejmowanie przez nauczycieli działań, które przeciwdziałają odtrącaniu jednych uczniów przez innych (np. zajęcia integracyjne, gry i zabawy psychologiczne, zajęcia z zakresu komunikacji interpersonalnej) oraz podjęcia pracy			
3. Analiza środowiska szkolnego.				
4. Znajomość/ przypomnienie obowiązujących w szkole zasad bezpieczeństwa.				
5. Zaznajomienie się z tematem depresji i wypalenia zawodowego.				

psychologicznej z uczniem zagrożonym (np. podniesienie poczucia własnej wartości, treningi samodzielnego radzenia sobie w trudnych życiowo sytuacjach, trening umiejętności społecznych);

- jeżeli w szkole podczas badania zostanie zdiagnozowany którykolwiek z czynników ryzyka, pracownicy powinni wskazać osoby, które potencjalnie są zagrożone. Konieczne jest stałe nadzorowanie zdrowia i poczynań ucznia oraz zapewnienie mu wsparcia u zaufanych osób i/lub rodziców, opiekunów młodych ludzi;
- nauczyciele bacznie obserwują uczniów, którzy narażeni są na większą ilość stresorów niż normalnie tj. utrata kogoś bliskiego, odrzucenie bądź nadużycia seksualne, samobójstwa w rodzinie czy rówieśnicze, rozpad rodziny, patologie w rodzinie, itp.;
- szkolenie nauczycieli i innych pracowników szkoły z zakresu zasad bezpieczeństwa, panujących na terenie szkoły, obowiązujących regulaminów oraz zasad. Rozwijanie umiejętności wychowawczych – tj. umiejętność aktywnego słuchania, dynamiczne rozwiązywanie zachowań konfliktowych i trudnych. Szkolenie o potrzebach rozwojowych uczniów, indywidualnych typach osobowościowych oraz predyspozycjach;
- informowanie nauczycieli na temat problemu depresji i wypalenia zawodowego oraz wiążącymi się z tym zmianami stanu psychicznego. Informowanie jakie symptomy występują przy odczuwaniu wypalenia zawodowego – szkolenie prowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa;
- szkolenie nauczycieli oraz innych pracowników szkoły w zakresie potrzeb rozwojowych dzieci, bezpieczeństwa oraz umiejętności wychowawczych – szkolenie prowadzone przez firmę zewnętrzną dla całego ciała pedagogicznego w szkole i/lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt. „Agresja i przemoc w szkole”.

1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci.	- materiały informacyjne, - pogadanki, - spotkania ze specjalistami, - spotkania praktyczne prowadzone w aktywizujący sposób.			Rodzice i opiekunowie młodych osób
Przykłady: Rodzice i opiekunowie dzieci w wieku szkolnym odgrywają istotną rolę w podejmowaniu działań profilaktycznych. Z tego powodu konieczne jest informowanie ich oraz stała i aktywna współpraca. Działania: • szkoła przygotowuje materiały informacyjne na temat prób samobójczych, ich genezy, symptomów, które mogą wskazywać na zbliżające się zagrożenie bądź wskazują osoby z grupy ryzyka; • udzielenie pisemnej zgody na wykonanie psychologiczno-psychiatrycznych badań uczniów w sytuacji pojawienia się symptomów związanych z samobójstwem; • nauczyciele informują opiekunów gdzie mogą uzyskać wsparcie w przypadku przeżywania trudności rodzinnych, stanów depresyjnych, problemów z uczniem / współmałżonkiem, itp.; • trening praktyczny nawiązywania zdrowej i rozwojowej komunikacji z młodym człowiekiem – zajęcia prowadzone przez specjalistów; • zajęcia z przygotowanym w tym temacie psychologiem, który wytłumaczy, że pojawiające się opinie na temat samobójstw i samobójców mogą okazać się mitem, z tego powodu zaleca się rozpatrywania poszczególnych przypadków indywidualnie, np.: ○ mit nr 1 – samobójcy chcą umrzeć za wszelką cenę, ○ mit nr 2 – poprawa nastroju po kryzysie samobójczym oznacza koniec zagrożenia, ○ mit nr 3 – samobójstwu nie można zapobiec, ○ mit nr 4 – wszyscy samobójcy są chorzy umysłowo, ○ mit nr 5 – samobójcy nie chcą umrzeć, zależy im jedynie na manipulacji otoczeniem.				

1. Utrzymywanie ciągłych i poprawny relacji pomiędzy nauczycielami, a rodzicami/ opiekunami uczniów.	- badanie ewaluacyjne, - spotkania ze specjalistami, - dramy, - informacyjne.			Nauczyciele, wychowawcy, rodzice i opiekunowie młodych ludzi
	Przykłady: • dbanie o tworzenie oraz utrzymywanie poprawnych i ciągłych relacji na linii nauczyciele-opiekunowie młodych ludzi. Przeprowadzenie analizy stanu aktualnego (kompleksowe badanie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Współpraca z rodzicami”), diagnoza uzyskanych wyników oraz prowadzenie odpowiedniej, dostosowanej do konkretnych potrzeb profilaktyki; • informowanie rodziców i opiekunów gdzie należy szukać pomocy w sytuacjach gdy czują, że zachowanie dziecka jest nieodpowiednie bądź, gdy wzbudza ich niepokój i nie wiedzą, jakie działania podjąć, aby to zmienić (np. ośrodek profilaktyczny, ośrodek interwencji kryzysowej, przychodnia uzależnień, poradnia lekarzy rodzinnych, poradnia zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży, poradnia psychologiczno-pedagogiczna); • organizowanie spotkań grupowych oraz indywidualnych podczas, których psycholog / przygotowany w temacie pedagog / zaproszony specjalista opowie: ○ w jaki sposób prowadzić rozmowę z osobą w wieku dorastania, ○ o nabywaniu umiejętności aktywnego słuchania oraz zdolności do odbierania odczuć dziecka, ○ o zdolności zachęcania dziecka do rozmowy, wzbudzanie zaufania, ○ o ćwiczeniu zdolności do wczuwania się w przeżywaną sytuację i emocje młodego człowieka.			

Część: Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 lipca 2023r., w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2023 poz. 1798);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz.U. 2017 poz. 1743).

Wprowadzenie

Zapobieganie niepowodzeniom szkolnym oraz wspieranie ucznia w przezwyciężaniu pojawiających się trudności w nauce jest zadaniem, przed którym stoją osoby dorosłe. Aby tego dokonać, niezbędne jest zapoznanie się z genezą istniejących problemów, czyli odpowiedzenie sobie na pytanie dlaczego niektórzy uczniowie nie są w stanie sprostać stawianym przed nimi wymaganiom edukacyjnym. Niepowodzenia szkolne mogą mieć różną genezę, a co za tym idzie, aby im zaradzić, należy wybrać właściwy sposób radzenia sobie z nimi – metoda powinna zostać dobrana indywidualnie, zgodnie z istniejącymi potrzebami ucznia.

W trakcie przeprowadzania diagnozy zjawiska konieczne jest określenie przyczyn pojawiających się problemów w nauce u dzieci i młodzieży szkolnej. Niepowodzenia mogą mieć różnorodne podłoże. Przyczynę można wskazać w osobowości młodego człowieka, środowisku lokalnym, środowisku szkolnym czy jego warunkach / możliwościach fizycznych.

Wśród zaburzeń, które mogą mieć podłoże w samym uczniu należy wymienić jego zdolności, umiejętności, poziom posiadanej wiedzy, przeżywane uczucia, cechy charakteru, dotychczasowe doświadczenia związane z podejmowaniem nauki, tendencje i przyzwyczajenia pojawiające się podczas nauki, poziom samodzielności oraz motywację do zdobywania wcześniej wyznaczonego celu. Bardzo ważny jest również aktualny okres rozwoju oraz ewentualne zakłócenia w rozwoju psychoruchowym ucznia (np. choroby lub komplikacje, które pojawiły się po chorobach, urazach, na skutek wypadków losowych, które pogorszyły bądź pogarszają stan ucznia, zakłócenia będące wynikiem wrodzonych/ nabytych defektów np. wady słuchu, wzroku, zakłócenia będące wynikiem opóźnień w rozwoju umysłowym lub psychoruchowym, zakłócenia wynikające z postrzegania świata zewnętrznego itp.).

Zakłócenia związane z otaczającym światem są nierozdzielnie związane z drugą płaszczyzną, która może przyczyniać się do powstawania problemów ucznia w nauce – środowisko społeczne. Pierwotnym środowiskiem, w którym żyje dziecko jest rodzina bądź instytucja, w której dorasta, a zatem spędza wiele pierwszych lat swojego życia. Środowisko życia dziecka ma bardzo istotny wpływ na przyszłe funkcjonowanie i zdrowie młodego człowieka. Środowisko pierwotne, w którym dziecko spędza swój czas przyczynia się do formowania w jego głowie wzorca do późniejszego postępowania podczas obcowania ze światem zewnętrznym, jakimi są: osoby obce czy szkoła. Wśród najczęstszych czynników powodujących niepowodzenia szkolne należy wymienić:

- sytuację materialną rodziny pochodzenia,
- dysfunkcyjne środowisko wychowawcze podopiecznych tj. patologie w rodzinie,
- zaburzoną strukturę rodziny, zbyt duża liczebność członków rodziny, rodziny niepełne,
- brak dbałości bądź nadmierna dbałość o dziecko,
- zaburzony poziom świadomości wychowawczej rodziców / opiekunów dziecka,
- niewystarczające lub nieodpowiednie warunki do nauki,
- brak zainteresowania sytuacją dziecka,
- niski poziom moralny i kulturalny rodziny,
- brak motywowania, wsparcia i ambicji pozostałych (w szczególności starszych) członków rodziny,
- odległość miejsca zamieszkania od szkoły (duża ilość czasu spędzona w środkach komunikacji, co przekłada się na zmęczenie dziecka samą podróżą z i do szkoły), itp.

Trzecią kategorią czynników mogących mieć znaczący wpływ na umiejętności do nauki młodego człowieka może być środowisko szkolne ucznia np.

- brak wystarczających sprzętów i pomocy dydaktycznych w szkole,
- atmosfera w klasie, w szkole niesprzyjająca pracy,
- niesprzyjające relacje pomiędzy uczniami,
- praca pozalekcyjna,
- wadliwa organizacja życia szkolnego,
- wadliwa praca nauczyciela lub wątpliwa pozycja lub autorytet nauczyciela itp.

Wystąpienie kilku czynników odbija się na psychice, a to z kolei objawia się zmienionym zachowaniem i uzewnętrznianych przez ucznia zdolnościach. Z tego powodu uczeń może wolniej przyjmować nowo dostarczaną wiedzę oraz z gorszym skutkiem odtwarzać tą już wcześniej nabytą. Wszystkiemu winne są emocje (nawet te przeżywane w sposób podświadomy) przez dziecko. Uczeń dotknięty problemami może być złękiony, wystraszony, pełen kompleksów, żyć w poczuciu zagrożenia. Może jednak zdarzyć się, że jego zachowanie pójdzie w zupełnie przeciwnym kierunku, stanie się butny, na pokaz pewny swojej siły i znaczenia, niezrównoważony, czy agresywny. W sytuacji gdy młody człowiek zostanie przytłoczony swoimi niepowodzeniami szkolnymi i nie będzie miał możliwości wykazać się w innych dziedzinach, może to mieć bardzo negatywny wpływ na jego przyszłe starania. Przykre przeżycia i doświadczenia z nimi związane zniechęcają do podejmowania dalszych wysiłków, są źródłem negatywnych postaw wobec obowiązków szkolnych, a nawet osób, które im się z nimi kojarzą. Jeśli do tego dojdzie, uczniowie starają się kompensować swoje doznania, robią wszystko, by udowodnić sobie i innym, że jest się odważnym, interesującym. Chcą imponować swoim kolegom i koleżankom oraz zwrócić ich uwagę na siebie. Z tego powodu ich zachowanie może przybrać arogancki, grubiański i błazeński charakter, którego odbiorcami stają się także nauczyciele. Jak pokazuje doświadczenie, kary nie wpływają na zmianę zachowania takich uczniów, nie likwidują tego typu wykroczeń. Okazuje się bowiem, że uczeń, który uzyskał swój cel, zdobył zainteresowanie i podziw swoich rówieśników, nie chce ponownie stać się osobą, którą wyróżniają jedynie „problemy w nauce”.

Co gorsze na błaznowaniu i złym zachowaniu ucznia może się nie skończyć. Zdarza się, że w trakcie poszukiwania uznania i zaspokajania potrzeby sukcesu uczeń nawiązuje kontakty z grupami szkodliwymi społecznie, a nawet przestępczymi.

Oczywiście nie wszyscy młodzi ludzie, którzy przejawiają trudności dydaktyczne będą kompensować swoje braki na drodze aktywnego przeciwstawiania się. Zdarza się, że tacy uczniowie uciekają w bierne zachowanie, starają się nie zabierać głosu, nie nawiązują kontaktów z rówieśnikami w obawie, że mogliby zostać przez nich nieakceptowani, ośmieszeni. Niska samoocena, często przeżywany lęk i stres wpływają na pogorszenie działania ich procesów poznawczych co powoduje potwierdzenie uczniowskiej tezy, jakoby do niczego się nie nadawali. U niektórych uczniów obserwuje się również skrajne objawy nerwicy lękowej.

Obojętnie jak zmieni się zachowanie ucznia jedno jest pewne, zmieni się jego podejście do nauki, gdyż w momencie pozostawania w sytuacji stresowej inne kwestie okażą się dla niego istotne. Przełożenie wspomnianych czynników na niepowodzenia szkolne może powodować u ucznia:

- trudności w rozumieniu, przyswajaniu i odtwarzaniu materiału,

- braku zainteresowania poszczególnymi przedmiotami, spadkiem motywacji poznawczych,
- bezradnością w pokonywaniu trudności związanych z edukacją,
- biernością, brakiem pokazywania większych starań do przyswajania wiedzy, spadkiem wiary we własne umiejętności edukacyjne,
- spadek umiejętności panowania nad swoimi procesami poznawczymi np. utrzymywaniem koncentracji na wyznaczonym zadaniu,
- uchylanie się od obowiązku szkolnego – zaniedbywanie wykształcenia czy kwalifikacji zawodowych.

Jedynie świadomość genezy problemów pozwoli na indywidualne określenia działań zapobiegających, ograniczających bądź niwelujących powstałe trudności w nauce i niepowodzenia szkolne uczniów.

Każdy człowiek posiada chęć sukcesu. Celem naszej Profilaktyki jest indywidualne spojrzenie na ucznia, na jego predyspozycje i możliwości oraz umożliwienie mu rozwijania się w dziedzinie, w której odnosi sukcesy. Stwarzanie takich możliwości i zaspokajanie potrzeb samorealizacji, sukcesu i uznania wzmacnia poczucie samodzielności oraz własnej wartości u dziecka. Patrzenie na ucznia w inny sposób, jako wartość holistyczną spowoduje jedynie, że niepowodzenia i trudności szkolne będą się pogłębiać co w konsekwencji doprowadzi do zahamowania rozwoju psychospołecznego – dziecko poddawane negatywnej ocenie nauczycieli, rówieśników i rodziców traci poczucie własnej wartości, nie wierzy we własne siły, możliwości, a jakość zawieranych czy utrzymywanych przez niego relacji jest coraz słabsza.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Trudności w nauce oraz sposoby motywowania do pracy”, ma na celu wspomóc uczniów wykazujących problemy w nauce oraz zapewnić im równe szanse w przyszłości. Przedstawione działania kształtują postawy młodych ludzi i przysposabiają ich do normalnego, zdrowego funkcjonowania w społeczności szkolnej oraz poza nią. Funkcjonują one na zasadzie promowania indywidualizacji procesu nauczania. Oznacza to, że nauczyciele zapoznają się ze specyfiką trudności, z jakimi spotyka się ich podopieczny oraz razem z rodzicami / opiekunami dziecka uczą się, w jaki sposób przeciwdziałać tym ograniczeniom (na drodze wspólnej pracy z dzieckiem). Kształtowanie myślenia analitycznego poprzez interdyscyplinarne podejście do nauczania przedmiotów przyrodniczych i ścisłych oraz poprzez pogłębianie umiejętności matematycznych w kształceniu ogólnym. Na drodze procesu edukacyjnego dorośli przekazują młodemu człowiekowi wiedzę na temat technik, które ułatwiają radzenie sobie z konkretnymi trudnościami edukacyjnymi rozwijanie zainteresowań i motywacji do pracy, odkrywanie drzemiącego potencjału oraz wzmacnianie wiary we własne siły. Poniżej prezentujemy cele szczegółowe zamieszczonego programu:

1. Trudności w nauce:

- Budowanie wiary we własne siły i umiejętności oraz kształtowanie wytrwałości w realizacji wyznaczonych celów,
- Poznawanie mnemotechnik i rozwinięcie nawyku stałego korzystania z dopasowanych do swoich potrzeb technik pamięciowych.

2. Motywowanie do nauki:

- Kształtowanie umiejętności organizacji czasu oraz przestrzeni do pracy,
- Budowa systematyczności w nauce oraz wypracowanie metody powtórek,
- Kształtowanie umiejętności oceny własnej pracy,
- Uświadamianie rodziców / opiekunów o konieczności wsparcia oraz okazywaniu akceptacji dziecka,
- Informowanie rodziców / opiekunów w jaki sposób mają pracować ze swoją pociechą,
- Wskazanie poradni, w których pracują specjaliści zajmujący się daną tematyką.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza zjawiska – ilość osób przejawiających trudności w nauce oraz ich specyfika. 2. Zapoznanie uczniów i rodziców z wymogami stawianymi przed uczniami z danego przedmiotu szkolnego.	- diagnoza zjawiska, - analiza uzyskanych wyników oraz dostosowanie działań profilaktycznych do indywidualnych potrzeb uczniów, - spotkania z rodzicami / opiekunami i stała współpraca, - spotkania ze specjalistami.			Cała społeczność szkolna
	Przykłady: • poznanie osiągnięć edukacyjnych uczniów klas pierwszych, zaznajomienie się ze specyfiką trudności uczniów słabszych oraz stopniowe odkrywanie ich predyspozycji; • diagnozowanie rodzaju występujących zaburzeń, sytuacji rodzinnej uczniów przejawiających problemy w nauce (np. trudna sytuacja rodzinna, brak wsparcia ze strony opiekunów, brak właściwej relacji z bliskimi osobami dorosłymi) oraz specyfiki funkcjonowania środowiska szkolnego; • monitorowanie osiągnięć edukacyjnych uczniów; • specjalistyczne zajęcia usprawniające, skierowane do całej społeczności (nauczyciele, uczniowie jak i rodzice) w celu uświadomienia z jakimi trudnościami spotyka się ich dziecko / sam uczeń, jak sobie radzić z sytuacją oraz jakie działania podjąć, aby wykorzystać predyspozycje uczniów oraz kompensować ich braki; • uczniowie i rodzice / opiekunowie uczniów zapoznani zostają przez każdego nauczyciela przedmiotu z wymogami, które stawiane są przed młodymi ludźmi. Okazuje się, że nieprzedstawianie w jasny sposób swoich oczekiwań wpływa na poziom motywacji uczących.			

1. Pedagogizacja nauczycieli na temat specyficznych trudności w nauce przejawianych przez uczniów zdrowych. 2. Utrzymywanie stałej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów.	- spotkanie ze specjalistami np. z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - nawiązanie współpracy z instytucjami, organizacjami, służbami pomocowymi i mundurowymi, - szkolenie/ e-szkolenie.			Nauczyciele i wychowawcy
Przykłady: • na początku roku szkolnego wychowawca przeprowadza wywiad z rodzicami / opiekunami dzieci w swojej klasie, w celu ustalenia, które z dzieci przejawiają trudności w nauce i określenia typu tych trudności. Dzięki temu łatwiej będzie ustalić, jakie działania należy prowadzić względem konkretnego ucznia; • w przypadku gdy przeprowadzony wywiad rodzinny nie dostarcza wystarczających informacji na temat umiejętności lub trudności dziecka, konieczne jest przeprowadzenie własnej, pogłębionej analizy w celu dopasowania odpowiednich technik nauczania względem ucznia; • w przypadku gdy nauczyciel / wychowawca obserwuje u ucznia trudności w nauce i pomimo przeprowadzonego wywiadu i własnej pogłębionej obserwacji nie udało się ustalić genezy problemu, konieczne jest zapoznanie się z sytuacją rodzinną i warunkami życia uczniów poprzez: ○ nawiązanie współpracy z (działanie dobrane zgodnie z zaistniałą potrzebą): ▪ Ośrodkiem Pomocy Społecznej, ▪ Sądem Rodzinnym i Nieletnich, ▪ Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, ▪ Policją, ▪ kuratorem, ○ samodzielne prowadzenie wywiadu środowiskowego w celu ustalenia czy pojawiające się problemy nie są efektem niedostosowania społecznego, ○ utrzymywanie stałego kontaktu z opiekunami uczniów oraz prowadzenie systematycznej obserwacji pod kątem zaspokajania podstawowych potrzeb w rodzinie oraz pojawiających się wydarzeń w życiu				

	młodego człowieka (np. rozstania rodziców, nerwowa atmosfera domowa, przemoc domowa, choroba, śmierć w rodzinie, itp.). - utrzymywanie stałego kontaktu z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, która udziela nauczycielom wsparcia przy dostosowaniu wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanych przez nich programów i toku nauczania do indywidualnych potrzeb ucznia; - szkolenie podczas, którego nauczyciele zapoznani zostaną z możliwymi ścieżkami edukacyjnymi dzieci, które dopiero rozpoczynają naukę w szkole SP. Dzięki zdobytej wiedzy nauczyciele będą mogli wyjaśnić i doradzić rodzicom, jaką drogę edukacyjną powinno podjąć ich dziecko – szkolenie prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Zasady organizacji nauki dzieci na I etapie edukacyjnym”.			
1. Pedagogizacja nauczycieli na temat możliwych zaburzeń zachowania uczniów.	- szkolenia,			Nauczyciele i wychowawcy
2. Dostosowanie formy zajęć do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów szkoły.	- spotkania ze specjalistami,			
3. Pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej dzieci i młodzieży szkolnej.	- materiały szkoleniowe, literatura przedmiotu,			
4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych nauczycieli.	- szkolenie/ e-szkolenie.			
	Przykłady: - spotkanie z pracownikiem poradni psychologiczno-pedagogicznej – podczas spotkania nauczyciele zapoznani zostaną z informacjami na temat zaburzeń dyslektycznych oraz sposobów na pracę z takimi uczniami; - zachęcenie opiekunów do zapoznania się z pozycjami książkowymi proponowanymi przez Martę Bogdanowicz autorkę m.in. „Dysleksja, czyli specyficzne trudności w nauce czytania i pisania”, „Ryzyko dysleksji, dysortografii i dysgrafii”, „Uczeń z dysleksją w szkole. Poradnik nie tylko dla polonistów”, itp.; - projekt pt. „nauka przez wszystkie zmysły” – pedagogizacja nauczycieli w zakresie innowacyjnych sposobów przekazywania wiedzy dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów. Przy prowadzeniu zajęć należy wykorzystywać w pracy wszystkie zmysły (jeśli to możliwe); - nauczyciele uczą się nowatorskich technik, których zastosowanie sprzyja łatwiejszemu przyswajaniu wiedzy przez uczniów:			

- dostosowują sale do potrzeb uczniów np. kinestetycy, wzrokowcy i słuchowcy powinni mieć wyznaczone miejsca do siedzenia, które pomogą im wykorzystać ich mocne strony,
- dostosowanie małych składowych codziennej pracy uczniów do ich predyspozycji – dostosowanie przekazywanych informacji względem preferencji sensorycznej poszczególnych uczniów np.
 - wzrokowiec – czyta, ogląda, obserwuje, korzysta z kolorów, podkreśla, robi wizualizacje, tworzy mnemotechniki wzrokowe, itp.,
 - słuchowiec – słucha, czyta/ powtarza na głos, stawia pytania i na nie odpowiada, tworzy mnemotechniki słuchowe, śpiewa, uczy innych, słucha muzyki, itp.,
 - kinestetyk – robi notatki, rysuje, układa fragmenty w logiczną całość, odgrywa scenki, wykorzystuje ruch podczas nauki, eksperymentuje, doświadcza, itp.,
 - czuciowiec będący odmianą wcześniej wspomnianego kinestetyka – potrzebuje ciszy, momentu wyciszenia, chwili do refleksji, bierze udział w wycieczkach, rusza się podczas nauki, pracuje w projekcie, uczestniczy w dramie, itp.
- urozmaicone formy pracy (np. praca indywidualna, w zespołach, w parach, itp.).
- nauczyciele wiedzą w jaki sposób badać nastroje uczniów z trudnościami w nauce np. nauczyciele są świadomi, że często spotykana frustracja u ucznia może wynikać z dalszego istnienia problemów edukacyjnych pomimo podjęcia wyętej pracy. W takich sytuacjach należy zaproponować spotkania z wykwalifikowanym psychologiem, który zbada źródło niesprzyjających emocji oraz wskaże techniki, które mogą okazać się skuteczne przy nauce danego ucznia;
- pedagogizacja nauczycieli w temacie inteligencji emocjonalnej uczniów poprzez ich uczestnictwo w szkoleniu zewnętrznym lub przez zapoznanie się z publikacją pt. „Co dzień mądrzejsze – 365 gier i zabaw kształtujących charakter, wrażliwość i inteligencję emocjonalną dziecka” autorstwa D. Chapman Weston i M. S. Weston oraz z pozycjami książkowymi oraz metodami proponowanymi przez Lisa Nalbone;
- szkolenie podczas, którego nauczyciele dowiedzą się jak powinna przebiegać skuteczna komunikacja pomiędzy nimi, a uczniami. Poznają metody, które zachęcają uczniów do rozmowy, a które działają odstraszająco i powodują ich wycofanie. Nauczyciele dowiedzą się w jaki sposób sprawnie przekazywać uczniom informacje i sprawiać aby ich słuchali – szkolenie prowadzone przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Skuteczna komunikacja z uczniami”.

1. Pedagogizacja rodziców / opiekunów dzieci na temat specyficznych trudności w nauce przejawianych przez uczniów zdrowych. 2. Nawiązania lub utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz zachęcanie ich do większego angażowania się w sprawy szkoły i jej uczniów.	- spotkania ze specjalistami z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - spotkania z psychologiem / pedagogiem szkolnym, psychologiem z poradni, psychoterapeutą, logopedą, - spotkania z wychowawcą i nauczycielami, - materiały szkoleniowe, informacyjne, - warsztaty uczące sposobów pracy z dzieckiem, - dramy, szkolenia.			Rodzice / opiekunowie uczniów
3. Uświadamianie rodziców o konieczności samodzielnej pracy dziecka. 4. Nawiązanie stałej współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną. 5. Indywidualna analiza potrzeb danej rodziny.	Przykłady: - dla rodziców organizowane są spotkania ze specjalistami, których zadaniem jest wyjaśnienie czym jest dana trudność dziecka oraz z czego wynika. Rodzice / opiekunowie często mają problem z zaakceptowaniem faktu, że ich pociechy posiadają trudności w nauce. Z tego powodu praca dziecka ze specjalistą, ale także rodzica ze specjalistą, jest konieczna. Rodzic, który nie rozumie trudności, z którymi zmaga się dziecko oraz wywiera na dziecku presję (stosując krytykę, porównując młodego człowieka do jego rówieśników, itp.) może jedynie nasilić problem. Specjalista pomaga zaakceptować rodzicowi sytuację, uczy metod, których stosowanie będzie dziecku pomocne oraz odpowiednich komunikatów; - nauczyciele skupiają się na wypracowaniu dobrego dialogu z rodzicami / opiekunami uczniów oraz utrzymaniu z nimi stałej współpracy na rzecz szkoły i jej uczniów. Psycholog / pedagog szkolny prowadzi grupowe i indywidualne rozmowy (jeśli zaistnieje taka potrzeba) z dorosłymi, w celu uświadomienia im jak istotne znaczenie dla rozwoju młodego człowieka ma zaangażowanie rodzica / opiekuna w jego zajęcia szkolne – dorośli, którzy spędzają ze swoimi podopiecznymi więcej czasu uczestniczą w zachodzących w nim przemianach i mają większy wpływ na kształtowanie postaw, które będą fundamentem do jego zachowania w przyszłości. Wspólne przebywanie z dzieckiem sprawia, że uczą się oni tego samego, przejmują wzorzec „zaangażowanego rodzica” jako swój mentalny wzorzec człowieka dorosłego. Dodatkowo rodzice,			

którzy więcej czasu spędzają ze swoją pociechą budują większy autorytet w jego oczach, co ułatwia prowadzenie nauczania przez zabawę, za pomocą mnemotechnik. Zajęcia prowadzone są przez psychologa / pedagoga szkolnego wyspecjalizowanego w tym temacie (nauczanie technik współpracy z dzieckiem podczas nauki, technik pamięciowych, wczuwanie się w sytuacje życiową młodego człowieka itp.);

- spotkanie z psychologiem / pedagogiem szkolnym lub wyspecjalizowanym w temacie pracownikiem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, który podejmie działania mające na celu uświadomienie rodziców / opiekunów uczniów na temat istotności ich roli w procesie wspierania dziecka w nauce i udzielania mu pomocy w sytuacjach jego niepowodzeń szkolnych (zapoznanie dorosłych z metodami pracy z dzieckiem);
- szkoła wspiera rodziców w podejmowaniu decyzji na temat przeprowadzenia badania w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – nauczyciele uświadamiają rodzicom, na jaką pomoc mogą liczyć oraz jakie działania zostaną im zaoferowane przez placówkę PPP tj. opinia wydana przez PPP lub inną poradnię specjalistyczną, która oceni możliwości intelektualne i zdrowotne ucznia i ułatwi wybór narzędzi, które będą wspierać edukację;
- wychowawca / psycholog / pedagog szkolny wskazuje rodzicom korzyści dla dziecka płynące z posiadania opinii, orzeczenia PPP lub innej poradni specjalistycznej i przedłożenia tych dokumentów w szkole;
- zapewnienie rodzicom poradnictwa u psychologa lub psychoterapeuty rodzinnego, który pomoże określić i dobrać odpowiednią metodę wychowawczą i motywacyjną dla dziecka;
- wypracowanie form i zakresu współpracy szkoły z rodzicami tj. zachęcanie rodziców do wspólnego działania na rzecz zapobiegania trudności szkolnych – nawiązanie i utrzymywanie stałej współpracy ze szkołą ułatwia kontrolowanie sytuacji problemowej, nadzorowanie postępów i wyznaczania wspólnie z nauczycielami kolejnych celów;
- uświadamianie rodzicom znaczenia doceniania u dziecka jego mocnych stron i udzielanie rodzicom pomocy w odnalezieniu u dziecka jego mocnych stron. Dla zainteresowanych można przygotować zajęcia w formie dram;
- instruowanie rodziców / opiekunów dzieci w jaki sposób powinni motywować swoją pociechę do nauki – np. jeśli rodzic będzie interesować się tym, co dziecko robiło w szkole, przeglądać na bieżąco zeszyty dziecka, czytać wspólnie notatki z zajęć, chwalić dziecko, gdy wykona ćwiczenie poprawnie – wtedy dziecko będzie czuło satysfakcję z własnych osiągnięć i chętniej będzie się uczyło;

- szkolenie zewnętrzne lub przez wyspecjalizowanego w temacie psychologa / pedagoga szkolnego dla rodziców pt.: „W jaki sposób (nie)motywowować swoje dzieci”. Wśród omawianych zagadnień: praca w zespole to podstawa, nie płać dziecku za naukę, nie porównuj dziecka do siebie czy jego rówieśników, baw się podczas zabawy;
- instruowanie dorosłych w jaki sposób powinni planować dzień dla dziecka, które przejawia problemy w nauce. Niewłaściwe zaplanowanie dnia może spowodować, że dziecko szybko zniechęci się do pracy, gdyż nie poradzi sobie z jego organizacją. Rodzice wiedzą jak istotne w planie dnia są przerwy oraz kiedy, w jakiej częstotliwości i długości je planować. Formy spędzania czasu również nie są tutaj bez znaczenia – wspólne spędzanie czasu lub na świeżym powietrzu przy aktywności fizycznej jest bardzo dobrą opcją;
- rodzice zostają przeszkoleni przez psychologa / pedagoga szkolnego w jaki sposób przygotować miejsce pracy dziecka, aby nie dekoncentrowało się niepotrzebnie przez dodatkowe bodźce;
- nauczyciele rozmawiają z opiekunami dzieci na temat niewłaściwego motywowania i np. stawianie zbyt wysokich lub zbyt niskich wymagań;
- psycholog / pedagog szkolny informuje rodziców jaki wpływ na zachowanie dziecka ma sprawowanie nadmiernej kontroli – specjalista informuje rodziców w jaki sposób i kiedy okazywać troskę, a kiedy pozwolić uczniowi na samodzielność;
- podczas spotkania z logopedą rodzice / opiekunowie uczniów dowiadują się jaka może być geneza zaburzonego wyrażania się u dziecka, jak z nią pracować i gdzie szukać specjalistycznej pomocy – u dzieci, które mają trudności ze sprawnym porozumiewaniem się z dorosłymi i rówieśnikami, często towarzyszy poczucie wstydu, co z kolei wpływa na jego zmianę zachowania (np. alienowanie się z grupy kolegów i koleżanek ze szkoły lub problemy edukacyjne). Dziecko częściej milczy podczas zajęć, zaś z rówieśnikami ogranicza relacje do minimum. To staje się powodem słabszego oceniania dziecka przez nauczyciela i wyśmiewania czy szykanowania go przez rówieśników.

1. Budowanie postawy możliwości realizacji zamierzonych celów. 2. Rozwijanie poczucia akceptacji do samego siebie oraz poczucia tolerancji i akceptacji względem innych uczniów. 3. Rozwijanie umiejętności uczniów komunikacyjnych uczniów.	- spotkania ze specjalistami (np. pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, neurolog, psycholog szkolny, logopeda), - neurofeedback, biofeedback, - szkolenia, ćwiczenia aktywizujące uczniów, poprawiające wydolność ich pamięci oraz wpływające na akceptowanie siebie i innych osób, - e-lekcja.			Uczniowie
	Przykłady: • dla uczniów (nie tylko z problemami w nauce) kierowane są zajęcia usprawniające proces przyswajania wiedzy, np. ćwiczenia na poprawę koncentracji uwagi tj. ćwiczenia ruchowe, chwila na ciastko czy herbatę, zabawa w słowne dokończenie wyrazów, zabawa w powiedz więcej wyrazów na daną literę, itp.; • szkoła organizuje spotkanie z lokalnym zakładem zajmującym się neurofeedbackiem / biofeedbackiem, w celu uświadomienia rodzicom / opiekunom jakie działania zewnętrzne mogą pomóc, gdy ich podopieczny przejawia problemy w nauce, trudności w utrzymaniu koncentracji, uwagi i pamięci. Metoda jest skuteczna i dedykowana również osobom pozostających w stanie stresu, napięcia, przejawiających zachowania agresywne, ADHD, czy apatię; • uczniowie mający problem w nauce uczestniczą w zajęciach korekcyjno-kompensacyjnych oraz dydaktyczno-wyrównawczych – forma pracy i ich intensywność powinna zostać dostosowana do indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Diagnozę oraz dopasowania ćwiczeń zostawia się do wyboru przez specjalistę; • zajęcia logopedyczne dla uczniów, którzy mają problem z wysławianiem się lub ich mowa jest zaburzona – zajęcia mają na celu poprawę komfortu wypowiedzania się przez dziecko;			

- podczas godziny wychowawczej prowadzone są zajęcia z tolerancji oraz inne mające na celu zrozumienie przypadłość, odmienność swojego kolegi czy koleżanki lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Jestem wyjątkowy, jesteście wyjątkowi” (dedykowana uczniom klas IV-VII SP);
- lekcja pt.: „jestem unikalny” – zajęcia mają za zadanie uświadomić uczniom, że każdy z nich jest jednostką indywidualną, o konkretnych, specyficznych tylko dla niego zdolnościach i aspiracjach. Z tego powodu sposób nauki oraz motywacji powinien być dopasowany konkretnie do jego potrzeb. Podczas zajęć uczniowie dowiedzą się jaki sposób przekazywania wiedzy preferują, będą w stanie określić czy są wzrokowcami, słuchowcami, kinestykami, a może jest to uzależnione od konkretnego przedmiotu, którego się uczą. Młodzi ludzie dowiedzą się w jaki sposób sen, zdrowe i regularne odżywianie oraz aktywny sposób funkcjonowania wpływa na przyswajanie wiedzy;
- na początku roku szkolnego wychowawca przeprowadza zajęcia mające na celu kształtowanie właściwych postaw i nastawia wobec własnego rozwoju i wykształcenia – wychowawca rozmawia z uczniami o ich planach na przyszłość, zastanawiają się jaki zawód będzie najbardziej adekwatny do posiadanych przez nich predyspozycji i umiejętności oraz jakie kroki należy podjąć (np. kursy, szkolenia, egzaminy, studia), aby osiągnąć zamierzony cel. Nauczyciel pomaga uczniom nazwać ich dążenia przy stosowaniu techniki małych kroków. Każdy uczeń zapisuje swoje cele, plany, zamiary na osobnej kartce papieru i przypina na ścianie w klasie oraz odhacza każdy punkt z listy, jeśli tylko uda mu się go osiągnąć;
- kształtowanie właściwych postaw wobec obowiązków szkolnych – przed rozpoczęciem każdego zajęcia nauczyciele przedstawiają plan spotkania, cel oraz efekt, jaki ma zostać uzyskany po zakończeniu zajęć czy jakiegoś tematu. Takie podejście pomaga uczniom w realizacji obowiązków szkolnych, ponieważ krok po kroku wiedzą na jakich aspektach powinni się oni skupić.

1. Kształtowanie umiejętności organizacji czasu. 2. Poznawanie mnemotechnik. 3. Budowa systematyczności. 4. Kształtowanie umiejętności oceny własnej pracy.	- e-lekcje, warsztaty, ćwiczenia, - dyskusje, - ćwiczenia aktywizujące, - materiały ćwiczeniowe, - spotkania ze specjalistami.			Uczniowie
	Przykłady: • uczniowie dowiadują się czym jest pamięć, w jaki sposób funkcjonuje oraz co może wyraźnie osłabić jej zasoby a co usprawnić działanie; • uczniowie poznają jak wykorzystywać swoje zmysły i w ten sposób usprawnić działanie swojej pamięci – zajęcia prowadzone przez wyspecjalizowanego w temacie nauczyciela lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Przygotuj się do lekcji!” (dla uczniów klas II-VI) „Jak się uczyć?” (dedykowana uczniom klas III-VI) lub e-lekcję pt. „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga (dedykowana uczniom VII-VIII); • dyskusja na temat uczniowskich sposobów nauki – uczniowie dzielą się praktykowanymi przez nich sposobami na efektywne przyswajanie wiedzy; • uświadomienie uczniom co pomaga, a co przeszkadza w nauce, w tym motywacja i nastawienie, ale również przygotowanie miejsca do pracy (np. pozycja biurka, oświetlenie, natężenie hałasu, godzina pracy); • lekcja pt.: „zostań projektantem swojego dnia” – organizowanie czasu oraz systematyczne podejście do nauki są jednym z najważniejszych umiejętności, których posiadanie w znacznym stopniu usprawnia naukę – uczniowie projektują przestrzeń do pracy, która według nich powinna być najbardziej odpowiednia oraz uczą się planować swój tygodniowy czas pracy według wyznaczania priorytetów; • forma zajęć, która w większym stopniu angażuje uczniów: ○ na początku roku / semestru / zajęć uczniowie zawierają pisemne umowy z nauczycielami np. określają zasady, jakie będą przez nich i nauczycieli respektowane przez cały okres trwania zajęć np. nie korzystamy z telefonów podczas zajęć (zapisy nie mogą być sprzeczne z zapisami statutu szkoły), nie przerywamy swoich wypowiedzi, przygotowujemy się do zajęć najlepiej jak potrafimy, itp. Ważne			

aby zasady były wspólnie określone przez uczniów i nauczycieli oraz każda ze stron się na nie zgodziła poprzez złożeniu podpisu pod przygotowaną listą zasad;

- zajęcia prowadzone są w zmiennych formach np.:
 - praca indywidualna, praca w parach, praca w zespołach,
 - wykłady, prace plastyczne (np. wykonanie plakatów na jakiś temat, kolaży ze zdjęć), nagrania wideo, itp.,
 - urozmaicenie przestrzeni w klasie. Uczniowie mogą siadać na krzesłach w tzn. „okręgu”, ustawić ławki „w podkowie”, itp.
- stwarzanie każdemu uczniowi możliwości odnoszenia sukcesów na miarę jego indywidualnych możliwości i nie tylko w nauce, ale na różnych płaszczyznach życia społecznego, kulturalnego, w sporcie, w teatrze itp. – szkoła oferuje szereg zajęć fakultatywnych dla uczniów, a nauczyciele otwarci są na ich sugestię. Uczniowie zachęceni są do udziału w wolontariatach, opowiadaniu o swoich pozalekcyjnych pasjach oraz samodzielnego organizowania wydarzeń na terenie szkoły;
- szkoła udostępnia podręczniki szkolne ze szkolnej biblioteki uczniom, którzy znajdują się w trudnej sytuacji materialnej;
- w indywidualnych rozmowach z uczniami nauczyciel pyta się o przyczyny trudności i niepowodzeń w nauce oraz wypracowanie z uczniem sposobów radzenia sobie z tą sytuacją;
- uczniowie posiadających trudności w nauce mogą liczyć na wsparcie swoich kolegów i koleżanek ze szkoły na zasadach tutoring. Osoby, które pomagają w ten sposób mogą liczyć na wystawienie certyfikatu, wpisu, że pracowali na zasadach wolontariatu;
- szkoła prowadzi działania mające na celu stwarzanie uczniom z trudnościami w nauce czy aktualnymi niepowodzeniami szkolnymi, warunków umożliwiających wykazanie się swoimi mocnymi stronami z innych dziedzin życia – np. umiejętności organizacyjne, kulturalne, sportowe, kulinarne, techniczne;
- różnicowanie sposobów zadań domowych oraz stosowanie różnych form sprawdzania stopnia opanowania wiadomości, dostosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów.

Część: Zdrowy tryb życia

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
5. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2018 poz. 1541);
6. **Ustawa z dnia 17 sierpnia 2023 r. o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw**
7. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
8. Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487);
9. Ustawa z dnia 9 listopada 1995r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2018 poz. 1446).
10. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 28 sierpnia 2009 r. w sprawie organizacji profilaktycznej opieki zdrowotnej nad dziećmi i młodzieżą (Dz.U. 2009 r. nr 139 poz. 1133);
11. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 20013 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” na lata 2014–2020 (Dz.U. 2015 r. poz. 821);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949):

Art. 5.

1. Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską, z poszanowaniem godności osobistej ucznia.

Art. 28

3. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury fizycznej określi, w drodze rozporządzenia, dopuszczalne formy realizacji obowiązkowych zajęć wychowania fizycznego, mając w szczególności na względzie potrzeby zdrowotne uczniów, specyfikę ich zainteresowań sportowych, warunki realizacji zajęć wychowania fizycznego oraz tradycje sportowe danego środowiska lub szkoły.

Art. 68. 1. Dyrektor szkoły lub placówki w szczególności:

- 1) kieruje działalnością szkoły lub placówki oraz reprezentuje ją na zewnątrz;
- 2) sprawuje nadzór pedagogiczny, z zastrzeżeniem art. 62 ust. 2;
- 3) sprawuje opiekę nad uczniami oraz stwarza warunki harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne;

Art. 98.

1. Statut szkoły zawiera w szczególności:

cele i zadania szkoły wynikające z przepisów prawa oraz sposób ich wykonywania, w tym w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania opieki nad dziećmi niepełnosprawnymi, umożliwiania uczniom podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i religijnej, z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa oraz zasad promocji i ochrony zdrowia;

Ustawa z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym (Dz.U. 2015 poz. 1916):

Art. 2.

Zadania z zakresu zdrowia publicznego obejmują:

- 1) monitorowanie i ocenę stanu zdrowia społeczeństwa, zagrożeń zdrowia oraz jakości życia związanej ze zdrowiem społeczeństwa;
- 2) edukację zdrowotną dostosowaną do potrzeb różnych grup społeczeństwa, w szczególności dzieci, młodzieży i osób starszych;
- 3) promocję zdrowia;

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882):

Art. 1.

1. Ochronę zdrowia psychicznego zapewniają organy administracji rządowej i samorządowej oraz instytucje do tego powołane.
2. W działaniach z zakresu ochrony zdrowia psychicznego mogą uczestniczyć stowarzyszenia i inne organizacje społeczne, fundacje, samorządy zawodowe, kościoły i inne związki wyznaniowe oraz grupy samopomocy pacjentów i ich rodzin, a także inne osoby fizyczne i prawne.

Art. 2.

1. Ochrona zdrowia psychicznego obejmuje realizację zadań dotyczących w szczególności:
 - 1) promocji zdrowia psychicznego i zapobiegania zaburzeniom psychicznym;
 - 2) zapewnienia osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej i powszechnie dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form opieki i pomocy niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym i społecznym;
 - 3) kształtowania wobec osób z zaburzeniami psychicznymi właściwych postaw społecznych, a zwłaszcza zrozumienia, tolerancji, życzliwości, a także przeciwdziałania ich dyskryminacji.

Ustawa z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487):

Rozdział. 1

Art. 2.1

Zadania w zakresie przeciwdziałania alkoholizmowi wykonuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, a w szczególności:

1. Tworzenie warunków sprzyjających realizacji potrzeb, których zaspokajanie motywuje do powstrzymywania się od spożywania alkoholu,
2. Działalność wychowawczą i informacyjną.

Art. 41

1. Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gmin.

W szczególności zadania te obejmują:

1. zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
2. udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
3. prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych;

Art. 5.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględnia problem trzeźwości i abstynencji wśród celów wychowania oraz zapewnia w programach nauczania wiedzę o szkodliwości alkoholizmu dla jednostki oraz w życiu rodzinnym i społecznym.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2018 poz. 1446):

Art. 3.

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

1. ochrona prawa osób niepalących do życia w środowisku wolnym od dymu tytoniowego, pary z papierosów elektronicznych i substancji uwalnianych za pomocą nowatorskich wyrobów tytoniowych;
2. promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;
2a działalność wychowawcza i informacyjna;
4. informowanie o szkodliwości palenia tytoniu na opakowaniach wyrobów tytoniowych.

Wprowadzenie

Zdrowy tryb życia jest modnym oraz ciągle aktualnym tematem, który wymaga znacznego wsparcia wychowawczo-profilaktycznego szkoły.

Na zdrowy tryb życia składa się między innymi: zdrowe odżywianie oraz aktywność fizyczna.

Są one niezwykle ważną składową i warunkiem do uzyskania prawidłowego rozwoju fizycznego oraz intelektualnego człowieka. Przekładają się również na osiągnięte przez niego wyniki w nauce.

Z tego powodu posiłki, które spożywa uczeń w domu i szkole powinny być odpowiednio przygotowane, aby zapewnić mu wystarczająco sił do nauki oraz zabawy. Należy pamiętać, że nie powinny również powodować nadmiernego pobudzenia dziecka (zawierać np. za dużej ilości cukrów), czy powodować otyłości.

Drugą składową jest aktywność fizyczna. W profilaktyce oraz w leczeniu nadwagi i otyłości jest to bardzo istotny składnik życia człowieka. W przypadku uczniów szkoły podstawowej, gimnazjalnej oraz szkół ponadgimnazjalnych jego podstawę powinny stanowić zajęcia z wychowania fizycznego oraz zajęcia fakultatywne prowadzone przez szkołę. Szkoła poza samą aktywnością fizyczną kształtuje również postawy wobec niej.

Poza dwoma głównymi składowymi w dokumencie został opisany również problem: depresji, chorób wenerycznych oraz chorób cywilizacyjnych. Są to zjawiska często bagatelizowane i odkładane na inny czas. Niestety wielu pedagogów i rodziców zakłada, że takie zdarzenia nie dotyczą ich podopiecznych ponieważ „to dobre dzieci”. Pamiętajmy jednak, że nikt tutaj nie kwestionuje ich wartości. Działania przez nas promowane mają charakter prewencyjny. Czyli jak sama nazwa wskazuje, ich zadaniem ich zmniejszenie ryzyka pojawiania się takich przykrych sytuacji w przyszłości. Mimo nawet pełnego zaufania wobec swojego podopiecznego żaden z opiekunów nie powinien mieć takiego samego zaufania wobec osób, które go otaczają – często są to przecież osoby przypadkowe, bądź dopiero co poznane.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Szkolna edukacja zdrowotna jest jednym z priorytetów działalności naszej szkoły. Wychodząc z założenia, że najbardziej efektywnym sposobem w zmienianiu niewłaściwych postaw są metody aktywizujące, z tego powodu większość proponowanych przez nas działań posiada właśnie taki charakter.

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Zdrowy tryb życia” ma na celu:

1. pogłębienie wiedzy na temat zachowań prozdrowotnych, których celem jest utrzymanie bądź przywrócenie stanu zdrowia fizycznego i psychicznego;
2. kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu,
3. zmniejszenie występowania zaburzenia odżywiania,
4. kształtowanie odpowiedniej aktywnej postawy i dbanie o zdrowie własne, swoich bliskich i innych ludzi;
5. promowanie regularnego uprawiania sportu,
6. uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych,
7. uświadamianie problemu depresji.
8. naukę zasad udzielania pierwszej pomocy
9. propagowanie szczepień przeciw HPV

Cele szczegółowe:

Profilaktyka zdrowego żywienia oraz promowanie aktywności fizycznej na co dzień mają spowodować poniższe zmiany:

1. wzrost świadomości na temat jedzenia i jego jakości,
2. nabycie nawyków żywieniowych,
3. wzrost bądź nabycie zdolności samodzielnego przygotowywania pokarmów,
4. popularyzacja aktywności fizycznej wśród uczniów,
5. wzrost wiedzy na temat chorób związanych ze złym odżywianiem, brakiem ruchu, czy utrzymywaniem niewłaściwej/ nieodpowiedniej higieny osobistej,
6. nawiązanie lepszej współpracy z rodzicami/ opiekunami uczniów,
7. polepszenie atmosfery w szkole,
8. poprawa wyników nauczania i osiągnięć uczniów,
9. zmniejszenie ilości absencji dzieci na zajęciach, których geneza była chorobowa,

10. lepsza współpraca szkoły z otoczeniem lokalnym.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza zjawiska oraz praca nad poprawą / ulepszeniem stanu obecnego.	- badania diagnostyczne, ewaluacja, - kontrola zachowania, - spotkania prowadzone przez specjalistów.			Cała społeczność szkolna
	Przykłady: • prowadzenie regularnej diagnostyki potrzeb uczniów, rodziców i nauczycieli, która jest podstawą do określenia aktualnego zapotrzebowania oraz określa, jakie działania powinny być planowane w tym zakresie; • nieustanne kontrolowanie wagi oraz sposobu żywienia się oraz aktywności fizycznej (za zgodą rodziców) u dzieci z nadwagą oraz niedowagą – konsultacje z dietetykiem; • spotkania ze znanymi lokalnymi sportowcami – opowiadają o swoich sukcesach sportowych (swojej pracy fizycznej i żywieniowej); • diagnoza problemu bezpieczeństwa w szkole oraz uświadomienie całej społeczności szkolnej istniejących czynników ryzyka – spotkanie ze specjalistami; • wdrażanie działań ograniczających występowania zachowań ryzykownych – zapoznanie społeczności szkolnej z istniejącymi regulaminami i normami, uświadomienie, jakie konsekwencje zostaną wyciągnięte wobec osoby, która dopuszcza się łamania wyżej wymienionych regulaminów oraz konsekwentne stosowanie się do wyznaczonych zasad.			

1. Propagowanie wśród uczniów zdrowego trybu życia. 2. Uświadamianie uczniom jak ważne jest zdrowe odżywianie się. 3. Nauka gotowania/ przyrządzanie posiłków. 4. Świadomość znaczenia ruchu fizycznego w życiu każdego człowieka. 5. Zwiększenie aktywności fizycznej i wyrobienie nowych nawyków.	- zajęcia aktywizujące, - konkursy taneczne, wokalne, sportowe, - warsztaty, rajdy, - zajęcia plastyczne, - zajęcia sportowe, - dostępność nauczycieli, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.			Uczniowie
	Przykłady: • wprowadzenie zasady „wspólnego drugiego śniadania”; • dbanie o dofinansowanie obiadów dla uczniów z biedniejszych rodzin; • uczniowie raz w miesiącu podczas godziny wychowawczej przygotowują samodzielnie smaczne sałatki dla siebie i swoich znajomych z klasy. Dzięki temu uczniowie nauczą się przygotowywać przynajmniej kilka potraw w ciągu roku szkolnego; • „savoir-vivre przy stole”, czyli zasady dobrego zachowania się podczas posiłku – zajęcia przygotowane przez starszych uczniów i prowadzone dla ich młodszych kolegów. Uczniowie tłumaczą im czym jest savoir-vivre, jakie są obowiązujące zasady zachowania się w towarzystwie i podczas posiłków; • „witaminowi eksperci” – każdego tygodnia inna klasa otrzymuje miano witaminowego eksperta. Na początku semestru przedstawiciele klas biorą udział w losowaniu witaminki. Każda klasa przygotowuje opis danego związku, przedstawia w jakich produktach (przede wszystkim warzywach i owocach) można go odnaleźć, informuje dlaczego dana witamina jest ważna dla życia i zdrowia człowieka. Ekspersi mają szerokie pole do popisu – mogą przygotować ulotki, plakaty, wywiady z dietetykiem, stoisko, przy którym inne dzieci będą mogły skosztować przygotowanych przez „ekspertów” posiłków. Każda klasa otrzymuje dyplom „witaminowego eksperta” jako podziękowanie za udział w projekcie;			

- konkurs międzyklasowy „zdrowe kolorowe dni” – pomarańczowy, zielony, czerwony, fioletowy, biały. Dyrekcja szkoły w każdym semestrze organizuje konkurs na jeden z kolorów np.: czerwony. Zadaniem uczniów jest w jak najbardziej atrakcyjny sposób zaprezentować owoce i warzywa (plakaty, ulotki, przekąski, przepisy na potrawy, koktajle itp.), w tym właśnie kolorze. Nauczyciele oceniają jakość wykonana i ogólną prezentację;
- zdrowy styl życia – konkurs* na stworzenie przez uczniów krótkiego filmu, który ma dwa cele:
 - dotarcie do rówieśników i uświadomienie im jak zdrowe odżywianie oraz aktywność fizyczna wpływają na wszystkie aspekty życia człowieka,
 - przekonanie swoich kolegów i koleżanki, że problematyka zdrowego żywienia oraz aktywności fizycznej jest modna w ostatnim czasie.

*opisany konkurs można podzielić na dwa – tematem pierwszego będzie zdrowe odżywianie, a drugiego aktywny tryb życia.
- zajęcia z języka obcego: nauczyciel prezentuje uczniom, krótki film o gotowaniu w języku obcym. Zadaniem uczniów jest zrelacjonowanie co działo się na filmie bądź odpowiedź na kilka przygotowanych przez nauczyciela pytań;
- uczniowie obliczają swój współczynnik BMI, przygotowują dokładną listę tego co standardowo spożywają podczas tygodnia (opis spożywanych produktów, sposób ich przyrządzenia, ilość w gramach, itp.) oraz obliczają wartość kaloryczną posiłków przy użyciu jednego z programów dostępnych w Internecie lub za pomocą metody papier, ołówek;
- uczniowie przygotowują stoiska ze zdrową żywnością oraz udzielają informacji na temat prawidłowego przechowywania i przenoszenia pokarmów;
- konkurs „mini playback show” – uczniowie przygotowują muzyczno-taneczne wystąpienia (solowe lub w zespołach – dwie kategorie). Konkurs rozwija kreatywność wśród najmłodszych oraz zachęca ich do aktywności fizycznej;
- zajęcia na przyrodzie/biologii – jaki wpływ na organizm ma jedzenie fast food’u? Dzieci przygotowują plakaty informujące o szkodliwości takiego jedzenia;
- eksperyment z fast food’em. Nauczyciel wkłada do kilku przezroczystych słoików kanapki, frytki itp. zakupione w wybranych przez siebie franczyz szybkiej obsługi. Uczniowie prowadzą obserwacje „zmian w wyglądzie” zakupionych rzeczy: po 1 tygodniu, 2 tygodniach, 1 miesiącu itp. Ćwiczenie ma uświadomić uczniom, że

kupowane przez nich fast food'y nie mają nic wspólnego z prawdziwym jedzeniem, gdyż w sporej części, mimo upływu lat, nie ulegają zepsuciu. Dzieci przygotowują pracę na ten temat zawierającą ocenę przewagi zdrowej, prawdziwej żywności;

- w ramach zajęć z biologii/przyrody/ godziny wychowawczej realizowane są następujące tematy:
 - znaczenie protein, tłuszczów i węglowodanów dla funkcjonowania organizmu,
 - endorfiny w ciele po ćwiczeniach,
 - nauka czytania i rozumienia etykiet spożywczych na produktach;
- zajęcia organizowane na szkolnym korytarzu podczas dłuższych przerw pt. „bądź fit”. Wybrani bądź chętni uczniowie uczą innych wymyślonych przez siebie układów tanecznych;
- organizacja rajdów – trasa wędrówki jest wybierana i opracowywana przez uczniów pod czujnym okiem nauczyciela. Warto zacząć od niewielkich odległości jak 5km, później 10km, 15km i tak dalej. Za każdy rajd uczniowie otrzymują Klasowy Dyplom uczestnictwa w Rajdzie. Na zakończenie bądź w trakcie trwania każdego rajdu uczniowie powinni zdobywać nowe umiejętności: znajomość roślin, umiejętność wskazywania stron świata w lesie, rozpalanie ogniska w miejscach dozwolonych, udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej;
- nauczyciele i wychowawcy zachęcają uczniów do czynnego brania udziału w obowiązkowych i fakultatywnych zajęciach sportowych;
- zajęcia prowadzone przez psychologa – informujące o negatywnych skutkach przyjmowania jakichkolwiek substancji psychoaktywnych, leków, produktów z nikotyną bądź napojów alkoholowych;
- prowadzenie stałej kontroli zachowań mających charakter zaburzony (opisane w pkt wyżej).

1. Uświadamianie istnienia chorób cywilizacyjnych, chorób wenerycznych. 2. Uświadomienie zjawiska depresji. 3. Budowanie świadomości znaczenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym. 4. Rozbudzanie świadomości uczniów na temat wpływu reklamy na ich wybory życiowe. 5. Tworzenie świadomości znaczenia dla zdrowia człowieka higieny jamy ustnej.	- materiały informacyjne, - pogadanki, - ćwiczenia aktywizujące, - badania i sporządzenia ewaluacji, - dostępność nauczycieli, - e-lekcje, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.			Uczniowie
	Przykłady: • pogadanki z psychologiem bądź przygotowanym w tym celu pedagogiem, który przybliży uczniom zjawisko depresji, jej genezy, przechodzonych etapów, sposobach radzenia sobie w trudnych sytuacjach; • nauczyciel biologii prowadzi projekt o chorobach cywilizacyjnych – uczniowie pracują w grupach projektowych, każda z grup ma za zadanie przedstawić jedną z wcześniej wylosowanych chorób; • kształtowanie w uczniach umiejętności empatii wobec innych ludzi – prowadzenie zajęć w formie dram, dzięki którym uczniowie będą mogli wcielić się w rolę innych osób, które przeżywają jakiś problem bądź mają rozterki; • zachęcanie uczniów do podejmowania działalności wolontariackiej na rzecz innych ludzi. Takie zajęcia mają charakter uwrażliwiający; • stworzenie dokumentu zawierającego zbiór adresów i telefonów, pod którymi młodzi ludzie mogą uzyskać różnego rodzaju wsparcie i pomoc w sytuacjach trudnych takich jak: przemoc pomiędzy rówieśnikami, przemoc w domu, cyberprzemoc, narkomania, alkoholizm, hazard itp.; • wzbudzanie w uczniach poczucia zaufania – muszą mieć świadomość, że z każdym nawet najmniejszym problemem mogą zwrócić się do swojego wychowawcy. Jeśli w klasie są cisi uczniowie należy założyć skrzynkę pocztową, do której uczniowie mogą wrzucać swoje listy z prośbami/ skargami/ obawami. Konieczne jest podkreślenie, że informacje zawarte w listach będą znane jedynie wychowawcy (chyba, że przepisy prawa zostaną naruszone);			

- prowadzenie lekcji wychowawczych na temat bezpieczeństwa w ruchu drogowym, przepisów Kodeksu Drogowego oraz z zakresu stosowania pierwszej pomocy – zapraszanie przedstawicieli instytucji kompetentnych do realizacji tematu;
- spotkanie z policjantem - uczeń poznaje zasady bezpiecznego zachowania się na drodze (przykłady zachowań ryzykownych i ewentualnych ich konsekwencji);
- kształtowanie umiejętności zastępowania agresji, uczenie wnioskowania moralnego oraz kontroli emocji – przy prowadzeniu zajęć należy prowadzić wspierający trening autogeny Schultza;
- kształtowanie postaw troski o bezpieczeństwo, wzbudzanie odpowiedzialności społecznej, empatii i tolerancji;
- e-lekcje Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zawsze bezpiecznie” i „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” oraz e-lekcja pt. „Bezpieczeństwo niejedno ma imię” ;
- uwrażliwianie uczniów na potrzeby innych ludzi – prowadzenie zajęć w grupach projektowych oraz wykorzystywanie dram;
- cykl zajęć poświęconych dbałości o zdrowie, stresowi radzenie sobie z nim i higienie osobistej;
- uświadomienie zagrożeń wynikających z posiadania wad postawy – zajęcia prowadzone przez nauczyciela wychowanie fizycznego;
- zajęcia z analizy reklamy, zachowań konsumenckich – uwrażliwienie uczniów na negatywne i manipulacyjne działanie reklamy bądź trików sprzedażowych, wpływu na ich potrzeby i wybory życiowe;
- higiena jamy ustnej – praktyczna nauka prawidłowego szczotkowania zębów (można ćwiczyć na sztucznych modelach bądź na własnym uzębieniu). Uczniowie dowiadują się jaki wpływ na uzębienie ma niewłaściwe mycie zębów oraz jak działa fluor na uzębienie. Lekcje przeprowadza dentysta, zaproszony stomatolog.

1. Podwyższenie poziomu wiedzy na temat istoty zdrowego odżywiania oraz codziennej aktywności fizycznej osób w każdym wieku.	- materiały edukacyjne, - pogadanki, spotkania ze specjalistami, - szkolenia.			Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów
2. Doksztalcanie nauczycieli z umiejętności miękkich tj. komunikacja (ukierunkowana na rodzica i jego dziecko, które przejawia problemy). 3. Zwiększenie zdolności do wykrywania i radzenia sobie z osobami będącymi pod wpływem.	Przykłady: • pedagogizacja opiekunów uczniów na temat zdrowego życia, jego zasad oraz jego wpływu na organizm młodego człowieka – spotkania z dietetykiem bądź przygotowanym w tym zakresie pedagogiem; • zorganizowanie spotkania pt. „Własne wypieki” – rodzice i nauczyciele przygotowują bankiet, na który przygotowują własnoręcznie zrobione ciasta owocowe. W bankiecie uczestniczą dzieci, ich rodzice, nauczyciele i zaproszeni goście; • spotkanie z dietetykiem i rozmowa na temat zdrowego żywienia; • spotkanie z rehabilitantem i uświadomienie jak ważna jest pozycja siedzenia dziecka podczas zajęć; • dużym ostatnio problemem poza otyłością i cukrzycą jest anoreksja i bulimia. Należy uświadomić opiekunów dzieci na temat tych zjawisk, zaznajomić z ich genezą, objawami oraz wytłumaczyć w jaki sposób radzić sobie, gdy problem żywieniowy ma już miejsce; • uczestnictwo w szkoleniach pogłębiających nauczycielską wiedzę w temacie rozpoznawania osób będących pod wpływem dopalaczy, narkotyków, leków, czy innych substancji zaburzających świadomość – nauczyciele pozostają w stałych relacjach z policją, poradnią leczenia uzależnień oraz poradnią pedagogiczno-psychologiczną. W przypadku pojawienia się przesłanek, że omawiane zdarzenie mogło mieć miejsce, należy niezwłocznie powiadomić odpowiednie służby; • szkolenie „jak radzić sobie z trudnym dzieckiem” oraz „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” – są to dwie kluczowe umiejętności, których opanowanie znacznie ułatwi jakąkolwiek pracę nauczycielską.			

1. Praca nad stworzeniem oraz utrzymywaniem pozytywnych relacji na linii szkoła – opiekunowie uczniów oraz planowanie i realizowanie wspólnych działań wychowawczo-profilaktycznych. 2. Stała kontrola zjawiska oraz reagowanie, gdy pojawiają się niepokojące symptomy.	- szkolenia, - materiały edukacyjne, ulotki, - działania profilaktyczne, - badania.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • rozpoznawanie sytuacji domowej wychowanków – wychowawcy i nauczyciele bacznie obserwują zachodzące zmiany w zachowaniu uczniów. W chwili pojawienia się wątpliwości czy zachowanie jest akceptowane, nauczyciel ma obowiązek skontaktować się z odpowiednimi służbami; • wdrażanie treści profilaktycznych; • przeszkolenie nauczycieli z podejmowania działań interwencyjnych oraz wiedzy na temat czynników ryzyka, pojawiających się symptomów oraz sposobów reagowania w sytuacjach trudnych i ryzykownych; • nawiązanie współpracy z organami i instytucjami interwencyjnymi oraz instytucjami, placówkami, firmami i osobami prywatnymi, które promują prowadzenie zdrowego trybu życia.			

1. Pedagogizacja rodziców/opiekunów, zapoznanie ze specyfiką tematyki, w jaki sposób należy promować zdrowy styl życia oraz jak reagować w sytuacjach jego zagrożenia. 2. Profilaktyka zdrowego trybu życia.	- filmy, materiały edukacyjne, - zajęcia sportowe, aktywizujące, - pogadanki, - dostępność nauczycieli, - dostępność i popularyzacja materiałów edukacyjnych.			Rodzice i opiekunowie uczniów
	Przykłady: • podczas spotkania z rodzicami wychowawca zapoznaje opiekunów z filmem: ○ „Teach every child about food” – Jamie Oliver, kucharz z zawodu i zamiłowania zajmuje się edukacją ludzi na temat zdrowego żywienia. Pokazuje statystyki związane z największymi nadużyciami żywieniowymi, tłumaczy genezę problemu oraz wskazuje konsekwencje trwania w takim stanie; ○ „What's wrong with school lunch” – Ann Cooper opowiada o swojej próbie zmiany podejścia do zdrowego żywienia. Problem o którym mówią filmy jest zjawiskiem globalnym, dlatego też warto przedstawić je rodzicom uczniów. Oba filmy dostępne są z transkrypcją w języku polskim na stronie www.ted.com; • spotkanie rodziców z psychologiem, które zaznajomi opiekunów ze statystykami (polskimi) wskazującymi na wczesny wiek inicjacji seksualnej wśród uczniów. Pogadanka ma na celu doradzenie w jaki sposób prowadzić dialog z młodym człowiekiem, aby zrozumiał czym grozi takie postępowanie; • wychowawca rozmawia z rodzicami na temat ich przyzwyczajęń żywieniowych w domu, tłumaczy dlaczego istotne jest samodzielne gotowanie. ○ Wychowawca podaje rodzicom pozycje książkowe (np. Zdrowe dzieciaki. Jak odżywiać dzieci, aby były odporne na choroby, autorstwa Fuhrman Joel), dokumenty filmowe, które poruszają tę tematykę, ○ Wychowawca zachęca do korzystania z pomocy dietetyka i podaje do niego kontakt; • „piknik rodzinny” podczas którego poza samodzielnie przygotowanymi posiłkami będzie można obejrzeć mecz piłki nożnej (ojcowie, wujkowie czy inni przedstawiciele męskiej części rodziny);			

- „rodzinny dzień sportu” – szkoła przygotowuje liczne konkurencje sportowe, w których mogą uczestniczyć wszyscy członkowie rodziny np. dziecko z ojcem czy matką;
- informowanie rodziców, jakie znaczenie ma reklama na wybory żywieniowe ich dzieci – przygotowany w temacie nauczyciel edukuje rodziców jak ważne jest zwracanie uwagi na reklamy oraz produkty żywieniowe, które kupuje dziecko oraz rozmawianie z nim na temat zdrowego odżywiania. Rodzice/opiekunowie dowiadują się w jaki sposób zaznajamiać swoją pociechę z różnorodnymi, smacznymi i zdrowymi produktami, nie koniecznie tymi, które prezentowane są w reklamach;
- uświadomienie rodziców, w jaki sposób powinni wpływać na kształtowania prawidłowej postawy ciała dziecka oraz w razie pojawienia się pierwszych problemów bądź należy skontaktować się z pediatrą lub ortopedą;
- wychowawca wraz z nauczycielem WFu zwracają uwagę rodzicom na nieobecności bądź małą aktywności podczas zajęć wychowania fizycznego (niekiedy są uzasadnione, często jednak są bezpodstawne). Należy uświadomić rodziców, jaki wpływ na postawę oraz sferę intelektualną może mieć brak aktywności fizycznej;
- uwrażliwienie rodziców na temat możliwości przeżywania depresji czy chorób cywilizacyjnych przez młodego człowieka. Należy przedstawić im obecne statystyki mówiące o tym, że dzieci coraz w młodszy wiek dotknięte są takimi problemami. Oczywiście nie oznacza, to że ich dziecko musi mieć styczność z jakimś zagadnieniem. Niemniej jednak aby zminimalizować zagrożenie oraz zwiększyć jego odporność na często niewłaściwe wpływy otoczenia rówieśniczego, warto prowadzić działania profilaktyczne. O działaniach prewencyjnych powinien wypowiedzieć się psycholog bądź specjalnie przygotowany w tym zakresie pedagog.

1. Zmiana przyzwyczajeń żywieniowych na terenie szkoły. 2. Poprawa aktywności fizycznej uczniów.	- wdrażanie nowych rozwiązań.			Dyrekcja szkoły
	Przykłady: • zadbanie o jakość oraz asortyment produktów sprzedawanych w sklepikach szkolnych. Wprowadzenie produktów świeżych tj. owoców, sałatek, koktajli do codziennej sprzedaży; • szkoła bierze udział w programie Agencji Rynku Rolnego, dzięki któremu uczniowie otrzymują owoce i warzywa oraz produkty mleczne. Dzieci i młodzież będą również brali udział w działaniach edukacyjnych mających poprawić wiedzę uczniów na temat rolnictwa, pochodzenia żywności, zdrowych nawyków żywieniowych itp.; • szkoła dostosowuje krzesła i ławki do indywidualnych predyspozycji uczniów; • fakultatywne zajęcia z gimnastyki korekcyjnej na terenie szkoły; • spotkania z instytucjami, organizacjami czy osobami prywatnymi, które promują zdrowy tryb życia tj. Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze, organizacje sportowe, czy osoby fizyczne np. trener osobisty, instruktor tańca, jogi, fitnessu czy dietetyk.			

Część: Społeczność szkolna – bezpieczeństwo w społeczności szkolnej i trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Społeczność szkolna

W części Programu Profilaktyczno-Wychowawczego poświęconego społeczności szkolnej, omówione zostaną dwa ważne zagadnienia:

1. Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej,
2. Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w kontaktach rówieśniczych.

Przytoczone przepisy prawne obejmują oba zagadnienia.

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2018 poz. 1025);
5. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018 poz. 1360);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 r. nr 135 poz. 1516 i 2014 r. poz. 1150);
8. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2018 poz. 1541);
9. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2023 r. poz. 535);
10. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2023r., poz. 1870);
11. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 1030, 1490);
12. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. 2016 r. poz. 487);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych,

- niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
14. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2018 poz. 1446);
 15. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015–2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach – „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972);
 16. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
 17. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. 2018 poz. 1482);
 18. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1241 z późn. zm.);
 19. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 2017 r. poz. 1260);
 20. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2018 poz. 151);
 21. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
 22. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 8 kwietnia 2011 r. w sprawie prowadzenia nadzoru nad jakością wody w kąpielisku i miejscu wykorzystywanym do kąpieli (Dz.U. 2016 poz. 1602);
 23. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249, z późn. zm.);
 24. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).

Wprowadzenie

Przedmiotem nieustannej troski dorosłych powinno być dążenie do stworzenia dzieciom warunków do nauki, zabawy i wypoczynku w przyjaznej, radosnej atmosferze. Niestety żyjemy w czasach, gdzie na co dzień spotykamy się z wypadkami bądź sami im ulegamy. Zadaniem dyrektora szkoły jest zadbanie o bezpieczeństwo i zdrowy pobyt swoich podopiecznych i pracowników na terenie ich przebywania w obszarze szkoły.

Zapewnienie bezpieczeństwa oraz higienicznych warunków pracy i pobytu w szkole, a także zagwarantowanie takich samych warunków podczas organizowanych przez szkołę inicjatyw zewnętrznych, spoczywa na dyrektorsze szkoły, nauczycielach i opiekunach. W dniu 31 grudnia 2002 roku, Minister Edukacji Narodowej i Sportu wydał Rozporządzenie regulujące te kwestie w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 po. 69). Pełną treść dokumentu można uzyskać poprzez stronę Internetową Sejmu RP (www.isap.sejm.gov.pl). Poniżej przedstawiamy inne fragmenty dokumentów prawnych, które regulują omawiane kwestie. Ich pełen zapis dostępny jest na wskazanej wcześniej stronie Internetowej Sejmu RP.

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2017 poz. 59; 949) zapewnia w szczególności:

- 1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
- 2) wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- 3) wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży;
- 4) możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty;
- 5) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej;
- 6) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- 7) opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- 8) opiekę nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;
- 9) upowszechnianie dostępu do szkół, których ukończenie umożliwia dalsze kształcenie w szkołach wyższych;
- 10) możliwość uzupełniania przez osoby dorosłe wykształcenia ogólnego, zdobywania lub zmiany kwalifikacji zawodowych i specjalistycznych;
- 11) zmniejszanie różnic w warunkach kształcenia, wychowania i opieki między poszczególnymi regionami kraju, a zwłaszcza ośrodkami wielkomiejskimi i wiejskimi;

- 12) kształtowanie u uczniów postaw prospołecznych, w tym poprzez możliwość udziału w działaniach z zakresu wolontariatu, sprzyjających aktywnemu uczestnictwu uczniów w życiu społecznym;
- 13) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy i umiejętności niezbędnych do aktywnego uczestnictwa w kulturze i sztuce narodowej i światowej;
- 14) utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach;
- 15) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o zasadach zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie postaw sprzyjających jego wdrażaniu w skali lokalnej, krajowej i globalnej;
- 16) opiekę uczniom pozostającym w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- 17) dostosowywanie kierunków i treści kształcenia do wymogów rynku pracy;
- 18) kształtowanie u uczniów postaw przedsiębiorczości i kreatywności sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w życiu gospodarczym, w tym poprzez stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych;
- 19) przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia;
- 20) warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego;
- 21) upowszechnianie wśród dzieci i młodzieży wiedzy o bezpieczeństwie oraz kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń, w tym związanych z korzystaniem z technologii informacyjno-komunikacyjnych, i sytuacji nadzwyczajnych;
- 22) kształtowanie u uczniów umiejętności sprawnego posługiwania się technologiami informacyjno-komunikacyjnymi;
- 23) wspomaganie nauczania języka polskiego i w języku polskim wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69):

§ 2. Dyrektor zapewnia bezpieczne i higieniczne warunki pobytu w szkole lub placówce, a także bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek

§ 13. Niedopuszczalne jest prowadzenie jakichkolwiek zajęć bez nadzoru upoważnionej do tego osoby.

§ 14. 1. Przerwy w zajęciach uczniowie spędzają pod nadzorem nauczyciela.

§ 40. Pracownik szkoły lub placówki, który powziął wiadomość o wypadku, niezwłocznie zapewnia poszkodowanemu opiekę, w szczególności sprowadzając fachową pomoc medyczną, a w miarę możliwości udzielając poszkodowanemu pierwszej pomocy

§ 51. Dyrektor omawia z pracownikami szkoły lub placówki okoliczności i przyczyny wypadków oraz ustala środki niezbędne do zapobieżenia im.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2009 r. w sprawie przygotowania nauczycieli do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy (Dz.U. 2009 nr 139 poz. 1132):

§ 3. Wiedzę i umiejętności niezbędne do prowadzenia zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy nabywa się w ramach szkolenia uwzględniającego specyfikę zajęć edukacyjnych w zakresie udzielania pierwszej pomocy, zwanego dalej „szkoleniem”, organizowanego przez podmiot, wymieniony w przepisach wydanych na podstawie art. 78 ust. 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457) zwany dalej „podmiotem organizującym szkolenie”.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 2018 poz. 1025):

Art. 427.

Kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązкови nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru. Przepis ten stosuje się również do osób wykonywających bez obowiązku ustawowego ani umownego stałą pieczę nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018 poz. 1360):

Art. 572.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2018 poz. 1446):

Art. 3.

Ochrona zdrowia przed następstwami używania tytoniu realizowana jest przez kształtowanie polityki zdrowotnej, ekonomicznej i społecznej, do której należy:

- 2) promocja zdrowia przez propagowanie stylu życia wolnego od nałogu palenia papierosów, używania innych wyrobów tytoniowych oraz palenia papierosów elektronicznych;
- 2a) działalność wychowawcza i informacyjna;

Art. 5.

1. Zabrania się palenia wyrobów tytoniowych, w tym palenia nowatorskich wyrobów tytoniowych, i palenia papierosów elektronicznych, z zastrzeżeniem

Art. 5a:

- 2) na terenie jednostek organizacyjnych systemu oświaty, o których mowa w przepisach o systemie oświaty, oraz jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, o których mowa w przepisach o pomocy społecznej;
- 3) na terenie uczelni;

Art. 8.

1. Zabrania się reklamy wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych i promocji wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych, pojemników zapasowych lub rekwizytów tytoniowych oraz reklamy i promocji produktów imitujących te wyroby, lub symboli związanych z używaniem tytoniu, wyrobów tytoniowych, papierosów elektronicznych lub pojemników zapasowych, w szczególności:

- 1) w telewizji, radiu, kinach, podmiotach leczniczych, szkołach i placówkach oświatowo-wychowawczych, w prasie dziecięcej i młodzieżowej, na terenie obiektów sportowo-rekreacyjnych oraz w innych miejscach publicznych;

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2018 poz. 1030):

Art. 2.

1. Przeciwdziałanie narkomanii realizuje się przez odpowiednie kształtowanie polityki społecznej, gospodarczej, oświatowo-wychowawczej i zdrowotnej, a w szczególności:

- a. działalność wychowawczą, edukacyjną, informacyjną i profilaktyczną;
- b. leczenie, rehabilitację i reintegrację osób uzależnionych;
- c. ograniczanie szkód zdrowotnych i społecznych;
- d. nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- e. zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- f. nadzór nad uprawami roślin zawierających substancje, których używanie może prowadzić do narkomanii.

Art. 5.

1. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii realizują organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego w zakresie określonym w ustawie.

2. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii są realizowane, w zakresie określonym w ustawie, także przez:

- 1) przedszkola, szkoły i inne jednostki organizacyjne wymienione w art. 2 pkt 3–5 i 7–9 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
- 2) szkoły wyższe;

Art. 3.

W realizacji zadań, o których mowa w art. 2 ust. 1, mogą uczestniczyć organizacje pozarządowe i inne podmioty, których działalność statutowa obejmuje zadania należące do sfery zadań publicznych w zakresie ochrony i promocji zdrowia, pomocy społecznej, działalności charytatywnej, nauki, edukacji, oświaty i wychowania, kultury fizycznej, porządku i bezpieczeństwa publicznego lub przeciwdziałania patologiom społecznym, promocji i organizacji wolontariatu, po przeprowadzeniu konkursu, o którym mowa w art. 11 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2014 r. poz. 1118, z późn. zm.5)), a także samorządy zawodów medycznych, rodziny osób uzależnionych, oraz grupy samopomocy osób uzależnionych i ich rodzin.

Art. 19.

1. Działalność wychowawcza, edukacyjna, informacyjna i profilaktyczna obejmuje:

- 1) promocję zdrowia psychicznego;
- 2) promocję zdrowego stylu życia;
- 3) informowanie o szkodliwości środków i substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii, oraz o narkomanii i jej skutkach;
- 4) edukację psychologiczną i społeczną;
- 5) edukację prawną;
- 6) działania interwencyjne.

2. Działalność, o której mowa w ust. 1, obejmuje w szczególności:

- 1) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do działań wychowawczych jednostek organizacyjnych systemu oświaty;
- 2) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów przygotowania zawodowego osób zajmujących się wychowaniem oraz profilaktyką w szkołach i innych placówkach systemu oświaty oraz w szkołach wyższych;
- 3) wprowadzanie problematyki zapobiegania narkomanii do programów szkolenia żołnierzy w czynnej służbie wojskowej;
- 4) prowadzenie działalności profilaktycznej, w szczególności w środowiskach zagrożonych uzależnieniem;
- 5) wspieranie działań ogólnokrajowych i lokalnych organizacji, o których mowa w art. 5 ust. 3, oraz innych inicjatyw społecznych;
- 6) uwzględnianie problematyki zapobiegania narkomanii w działalności publicznej radiofonii i telewizji oraz innych środków masowego przekazu;
- 7) prowadzenie badań naukowych nad problematyką narkomanii.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r.poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214):

Art. 207.

§ 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Art. 208.

Kto rozpija małoletniego, dostarczając mu napoju alkoholowego, ułatwiając jego spożycie lub nakłaniając go do spożycia takiego napoju, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2

Poniżej zebrany wykaz aktów prawnych reguluje wskazane zagadnienia (stan prawny na marzec 2017 roku):

Wycieczki, rekreacja, wypoczynek

1. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1240);
2. Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (Dz.U. 2011 nr 208 poz. 1241);
3. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. 2010 nr 127 poz. 857);
4. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 1997 nr 98 poz. 602);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 listopada 2001 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki krajoznawstwa i turystyki (Dz.U. 2001 nr 135 poz. 1516);
6. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
7. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949).

Zdrowie

1. Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. 2008 nr 234 poz. 1570);
2. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz.U. 2003 nr 6 poz. 69);
4. Ustawa z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia (Dz.U. 2018 poz. 1541).

Obiekty

1. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 1994 nr 89 poz. 414);
2. Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. 1991 nr 81 poz. 351);
3. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. 2002 nr 75 poz. 690);
4. Rozporządzenie Ministra Gospodarki i Pracy z dnia 19 sierpnia 2004 r. w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których są świadczone usługi hotelarskie (Dz.U. 2004 nr 188 poz. 1945);
5. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 7 czerwca 2010 r. w sprawie ochrony przeciwpożarowej budynków, innych obiektów budowlanych i terenów (Dz.U. 2010 nr 109 poz. 719).

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom ministerstwa, rodziców, opiekunów, wychowawców i nauczycieli podejmujemy się przeprowadzenia działań o charakterze wychowawczo-profilaktycznym. Przyczyni się on do zapewnienia odpowiedniego i bezpiecznego środowiska pracy i nauki dla osób przebywających na terenie szkoły bądź pozostających pod opieką jej wychowawców podczas prowadzonych zajęć poza granicami szkoły ale również w jej zakresie.

Celem prowadzonych przez nas działań jest:

1. poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią,
2. prowadzenie analizy i działań profilaktycznych w stosunku do zachowań społecznie nieakceptowanych,
3. profilaktyka zachowań ryzykownych,
4. intensyfikacja wspólnych (przy współpracy rodziców i nauczycieli) działań wychowawczych,
5. kształtowanie umiejętności bezpiecznych zachowań i radzenie sobie w sytuacjach skomplikowanych i trudnych,
6. tworzenie tradycji i więzi ze szkołą,
7. budowanie schematów reagowania w sytuacjach kryzysowych,
8. uświadomienie rodzicom i nauczycielom istoty problemu alienowania uczniów,
9. przedstawienie bądź przypomnienie panujących w szkole zasad i norm postępowania,
10. budowanie szacunku do nauczycieli i pracowników szkoły.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Poprawa stanu bezpieczeństwa na terenie szkoły, w jej obrębie i poza nią. 2. Badanie poczucia bezpieczeństwa w szkole.	- badanie ewaluacyjne, interpretacja uzyskanych wyników oraz dobranie odpowiednich działań wychowawczo-profilaktycznych, - spotkania informacyjne.			Cała społeczność szkolna
	Przykłady: • badanie dotyczące poczucia bezpieczeństwa wśród uczniów i pracowników szkoły – badanie przygotowane przez zatrudnionego w szkole psychologa / pedagoga lub za pośrednictwem gotowego narzędzia diagnostycznego Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Środki psychoaktywne”, „Cyberprzemoc”, „Przemoc i agresja rówieśnicza”, „Wychowanie do wartości”. • prowadzenie statystyk zachowań przemocowych, agresywnych, innego rodzaju zachowań ryzykownych; • zapoznanie / przypomnienie uczniom, nauczycielom, dyrekcji oraz rodzicom / opiekunom uczniów zasad i reguł bezpieczeństwa obowiązujących na terenie szkoły; • wprowadzenie nowych działań wychowawczo-profilaktycznych opracowanych na podstawie otrzymanych wyników dotyczących poziomu bezpieczeństwa w szkole.			

1. Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska. 2. Promowanie zdrowego i aktywnego stylu życia wśród dzieci i młodzieży. 3. Zaznajomienie uczniów z praktyczną formą pierwszej pomocy.	- uroczystości szkolne, apele, eventy, - zajęcia fizyczne, - spotkania ze specjalistami, pracownikami służb medycznych i/lub paramedycznych, - warsztaty, lekcje wychowawcze, - e-lekcje.			Uczniowie
	Przykłady: • prowadzenie uświadamiających spotkań / apeli informacyjnych dla uczniów, które przybliżą im i pomogą zrozumieć zasady bezpieczeństwa oraz komfortowego przebywania na terenie szkoły. Poza przypomnieniem i usystematyzowaniem wiedzy uczniów na temat zasad wynikających z regulaminu szkolnego oraz norm społecznych, warto poruszyć również temat wpływu warunków w jakich przebywają: np. ciągłe przebywanie w sferze hałasu, nieprzewietrzonych pomieszczeniach, nieodpowiednio doświetlonych pomieszczeniach, itp.; • uświadomienie uczniom zagrożeń wynikających z kontaktowania się z osobami obcymi bez zgody i wiedzy dorosłych. Wychowawcy informują uczniów o konieczności informowania najbliższego nauczyciela o fakcie pojawienia się osoby nieznanym na terenie szkoły; • organizacja igrzysk sportowych, wielodyscyplinowych podczas, których przyznane zostaną nagrody fair play; • pakiet lekcji przeprowadzony przez przedstawicieli służb medycznych, ratowników medycznych, bądź przygotowanego w tym temacie nauczyciela – zasady zachowania podczas wypadku, udzielanie pierwszej pomocy; • organizacja „Dnia Pierwszej Pomocy” podczas, którego zespoły uczniowskie będą konkurować ze sobą o miano „najlepszego ratownika medycznego”. Ich zadaniem będzie udzielenie efektywnej pomocy przedmedycznej, jak największej liczbie osób. Osoby, które wcześniej uczyły ich przeprowadzać pierwszą pomoc wejdą w rolę sędziów;			

	• podczas godziny wychowawczej wychowawca rozmawia z uczniami na temat bezpieczeństwa na co dzień oraz podczas wakacji lub udział w e-lekcjach Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Zawsze bezpiecznie” oraz „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” lub e-lekcji pt. „Bezpieczeństwo niejedno ma imię”; • kształtowanie postaw akceptujących różnorodność wśród podopiecznych: ○ na początku roku szkolnego warto przeprowadzić <u>zajęcia integracyjne</u> dla uczniów, ○ zajęcia organizowane również w sytuacjach pojawienia się sytuacji konfliktowej, nowych warunków środowiskowych bądź w momencie nastąpienia dużego przemieszczanie uczniów pomiędzy klasami / szkołami.			
1. Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym u dzieci. 2. Profilaktyka zachowań agresywnych, przemocowych oraz cyberprzemocy. 3. Przeciwdziałanie zażywaniu substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież. 4. Profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu.	- spotkania ze specjalistami np. funkcjonariusze policji, straży pożarnej, straż pożarna, pracownicy Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - e-lekcje.			Uczniowie
	Przykłady: • zapoznanie uczniów z regulaminami, zasadami, programami, planami obowiązującymi na terenie szkoły; • pogadanka – przekazywanie wiedzy na temat szkodliwości nałogów, informowanie o ich skutkach ubocznych oraz przestrzeganie przed przyjmowaniem używek; • prowadzenie lekcji na temat agresji, tolerancji, niepełnosprawności; • organizowanie szeregu lekcji poświęconych nauce odmawiania oraz realnej zdolności oceny sytuacji – zajęcia powinny zostać przeprowadzone w aktywizującej uczniów formie tj. dramy, przedstawienia, czytanie ról, oglądanie filmów oraz ich komentowanie, itp. • zajęcia polegające na wzmacnianiu samooceny u uczniów – odkrywanie swoich mocnych stron oraz potencjału charakteru. Warto aby uczniowie wiedzieli, w jaki sposób mogą rozwijać swoje zdolności. Jest to również dobry czas na zastanowienie się kim młodzi ludzie chcą być w życiu oraz jakie są ich wyobrażenia na			

temat jakiś zawodów. Dzięki porównaniu ich aktualnych predyspozycji oraz pragnień, można ustalić plan rozwoju na najbliższe lata.

- lekcje i treningi poświęcone bezpieczeństwu w szkole i poza nią oraz zachowaniom ryzykownym – prowadzone przez wyspecjalizowanego w poszczególnych tematach nauczyciela / psychologa lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji z poszczególnych tematów tj.:
 - profilaktyka antynarkotykowa: e-lekcje pt. „Mocni gracze kontra dopalacze”, „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?”,
 - problem cyberprzemocy: e-lekcja pt. „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?”,
 - problem przemocy i agresji: e-lekcja pt. „Stop agresji wśród nas!”.
- spotkania z przedstawicielami służb mundurowych – uświadomienie uczniów jakie kary grożą za stosowanie agresji i przemocy wobec drugiej osoby. Mundurowi wskażą w jaki sposób należy się bronić oraz jakie działania zaradcze każdy samodzielnie powinien podjąć. Udzieli również wskazówek jak reagować, gdy zostanie się świadkiem zdarzenia i gdzie należy szukać pomocy;
- kształtowanie wspierającego środowiska szkolnego, promowanie zachowań fair play, pracy wolontaryjnej (np. praca na rzecz osób potrzebujących);
- spotkania z przedstawicielami kuratorium, którzy opowiedzą o konsekwencjach prawnych dla sprawców czynów ściganych prawnie;
- prowadzenie interwencji przez wychowawców klas w sytuacji gdy uczniowie używają wulgaryzmów i nie przestrzegają zasad;
- spotkanie z pracownikami Poradni Pedagogiczno-Psychologicznej – zajęcia mają za zadanie uświadomienie co może być czynnikiem wyzwalającym w niektórych osobach zachowanie przemocowe, jak panować nad takimi reakcjami oraz gdzie szukać pomocy, gdy samodzielne metody nie przynoszą rezultatu. Specjaliści opowiedzą również w jaki sposób bronić się przed zachowaniem przemocowym oraz jakie kroki należy podjąć, gdy jest się świadkiem bądź ofiarą przemocy;
- spotkanie z pracownikami Poradni Leczenia Uzależnień – specjaliści poruszą temat nawyków i uzależnień, zapoznają uczniów z tymi terminami, przedstawiają objawy uzależnień, ich formy oraz wskażą w jaki sposób należy sobie z nimi radzić oraz gdzie szukać pomocy w sytuacji gdy samopomoc jest już niewystarczająca.

1. Usprawnienie oraz zwiększenie skuteczności oddziaływań szkoły w sytuacjach zagrożenia. 2. Wypracowanie jednolitych metod współpracy między rodzicami a szkołą. 3. Promowanie zachowań i postaw godnych naśladowania. 4. Rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych dzieci i młodzieży m.in. Związanych z eurosieroctwem, rodzinami niepełnymi, rodzinami wielodzietnymi, przemocą w rodzinie, nałogami w rodzinie, itp.	- udział w szkoleniach wewnętrznych i zewnętrznych, - spotkania z rodzicami grupowo i indywidualnie, - spotkania informacyjne ze specjalistami, - materiały informacyjne, broszury.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • przypomnienie nauczycielom i innym pracownikom szkoły zasad bezpieczeństwa, BHP oraz norm i reguł, które obowiązują na terenie szkoły; • udział w szkoleniach miękkich – rozwijanie kompetencji wychowawczych i profilaktycznych nauczycieli – przeszkolenie wszystkich nauczycieli w zakresie udzielania pierwszej pomocy; • promowanie działań oparte na zasadach psychologii pozytywnej – ograniczenie do niezbędnego minimum środków restrykcyjnych na rzecz promowania zasad psychologii pozytywnej, rozwijanie potencjału uczniów, promowania umiejętności konstruktywnego rozwiązywania problemów, logicznego myślenia oraz nauka wyciągania wniosków ze swoich czynów; • szkolenie z tematu: eurosieroctwo – wychowawcy i nauczyciele są świadomi, które dzieci w szkole dotknięte są problemem eurosieroctwa, przynależnością do rodzin niepełnych czy wielodzietnych, rodzin, w których istnieje problem przemocy bądź nałogu. Pracownicy w szkole na bieżąco kontrolują sytuację, zapisują i zgłaszają wszystkie sytuacje budzące w nich niepokój bądź niepewność o dobro dzieci; • utrzymywanie kontaktu z policją oraz poradniami; • szkolenie zewnętrzne pt. „jak rozmawiać z trudnym rodzicem” lub „w jaki sposób przekazać rodzicowi trudne, niepochlebne informacje o jego dziecku i zachęcić go do współpracy przy poprawie jego zachowania”; • przypomnienie pracownikom szkoły procedury interwencyjnej. Należy pamiętać, że rodzaj obieranych interwencji powinien zależeć od wystąpienia kilku czynników tj. wieku oraz rodzaju demoralizacji, której dopuścił się uczeń.			

1. Pedagogizacja opiekunów uczniów oraz sposobów prowadzenia działań profilaktycznych. 2. Zachęcanie rodziców / opiekunów do częstszego uczestnictwa w życiu szkoły. Nawiązanie stałej współpracy z rodzicami.	- szkolenia, warsztaty, e-szkolenia, - materiały szkoleniowe, spis publikacji naukowych, - spotkania z psychologiem / pedagogiem szkolnym, - spotkania z wychowawcą.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: • przeprowadzenie szkolenia z tematyki wychowania do wartości: ○ uświadomienie opiekunom jak istotna jest ich opinia i jaki wpływ wywiera na młodego człowieka, ○ opracowanie wspólnego podejścia do ucznia – ważne jest, aby nauczyciele i rodzice udzielali sobie wzajemnego wsparcia w trakcie trwania edukacji. Okazywanie niechęci, wyśmiewanie, bądź lekceważenie którejkolwiek ze stron jest niedopuszczalne i nieefektywne z punktu widzenia nauczania. • szkolenie podczas spotkania z rodzicami mające na celu edukację oraz usystematyzowanie ich wiedzy na temat sytuacji zagrażających. Edukowanie opiekunów o odpowiedzialności karnej nieletnich sprawców czynów zabronionych oraz o konsekwencjach prawnych dla ich opiekunów – e-szkolenia Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie” oraz „Narkotyki i dopalacze – wszystko co należy wiedzieć”; • pogadanka na temat występujących sytuacji zagrażających bezpieczeństwu ich dzieci (promowanie bezpiecznego korzystania z Internetu, przeciwdziałanie agresji i przemocy, budowanie pozytywnych autorytetów) lub poprzez wcześniej wspomnianej e-lekcji AAE; • organizowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla rodziców dzieci sprawiają trudności wychowawcze, itp.;			

	• pracownicy szkoły okazują wsparcie w trudnych sytuacjach (np. rozmowy z wychowawcą, pedagogiem szkolnym, psychologiem szkolnym, pomoc w nawiązaniu współpracy z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, Gminnym / Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Sądem Rodzinnym); • budowanie pozytywnej, otwartej współpracy na linii rodzice / opiekunowie uczniów – nauczyciele (np. organizowanie spotkań indywidualnych, udostępnianie telefonu czy e-maila służącego do szybkiego kontaktu z nauczycielami w sytuacjach nagłych, zapoznanie rodziców z dokumentacją szkoły, zachęcanie do udziału w wyjazdach, wyjściach klasowych i szkolnych); • pracownicy szkoły są chętni do pomocy. Sami zachęcają rodziców do podejmowania kroków zaradczych w sytuacji pojawienia się sytuacji problemowych lub trudnych. Wskazują miejsca i osoby, do których powinni się zgłosić celem uzyskania pomocy oraz informują czego mogą się spodziewać – spotkanie z rodzicami, spotkania indywidualne, spotkania ze specjalistami, którzy prowadzą prelekcję na wybrane wcześniej tematy, itp.

1. Poprawa poziomu bezpieczeństwa na terenie szkoły.	- prowadzenie prac remontowych, - instalowanie niezbędnych sprzętów i montowanie usprawnień, - dbanie o bezpieczeństwo fizyczne, emocjonalne i intelektualne uczniów.			Dyrekcja szkoły, pracownicy
	Przykłady: • umieścić plan ewakuacji w widocznym miejscu oraz upewnić się, że uczniowie dobrze znają zasady postępowania w sytuacji wystąpienia zagrożenia. Należy również organizować „dzień próbny”, podczas którego uczniowie będą ćwiczyć działania związane z ewakuacją ludzi z budynku. • zapewnienie bezpieczeństwa fizycznego: ▪ zainstalowanie bądź sprawdzenie wydajności i zasięgu obecnego monitoringu; ▪ przeprowadzanie prac remontowych, instalacyjnych i naprawczych w czasie nieobecności uczniów; ▪ zatrudnienie osoby stróżującej bądź przeanalizowanie obecnego zakresu pracy; ▪ zakaz opuszczanie terenu szkoły podczas trwania zajęć; ▪ wyrównanie nawierzchni dróg, przejść i boisk; ▪ zadbanie o dobre, sprzyjające pracy oświetlenie wewnątrz, dróg wokół szkoły i boisk szkolnych; ▪ przestrzeganie zasad BHP; ▪ czujniki dymu w toaletach; ▪ zabezpieczenie i udrożnienie otworów kanalizacyjnych i studzienek; ▪ utrzymanie w sprawności instalacji odprowadzającej wodę i ścieki; ▪ patrolowanie korytarzy szkolnych przez nauczycieli podczas przerw; ▪ zabezpieczenia wyjścia ze szkoły przed bezpośrednim wyjściem na ulicę; ▪ oczyszczanie przejść na terenie szkoły ze śniegu i lodu oraz posypywanie piaskiem z solą; ▪ dbanie o to, aby sprzęt szkolny dostosowany był do wymogów ergonomii – stoliki i krzesła dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia; ▪ dbanie o czystość i stan techniczny wyposażenia kuchni i stołówki; ▪ prowadzenie rejestru gości przebywających na terenie szkoły;			

- zabezpieczenie schodów (poręczy umożliwiające zjeżdżanie po nich, czy śliskich / stromych schodów) i korytarzy szkolnych;
 - wyposażenie pomieszczeń szkoły w apteczki zawierające środki do udzielania pierwszej pomocy wraz z instrukcjami jej udzielania (dotyczy również pokoju nauczycielskiego i pokoju nauczycieli wychowania fizycznego);
 - kontrola sprawności i bezpieczeństwa maszyn i urządzeń technicznych;
 - wywieszenie regulaminów oraz norm zachowania się w pracowniach technicznych, chemicznych, itp.;
 - zapewnienie uczniom niepełnosprawnym komfortowych warunków do nauki spełniających ich potrzeby;
 - dbanie o prawidłowe naświetlenie, natężenie hałasu, wentylacji i ogrzewania w pomieszczeniach szkoły;
 - funkcjonowanie higienicznych i bezpiecznych toalet, szatni, stołówek, itp.;
 - odpowiednie zabezpieczenie pracowni technicznych;
 - prowadzenie rejestru wypadków, a później analiza ich przyczyn i okoliczności;
 - konsultowanie z rodzicami chorób uczniów i lekarstw, które są przez nich zażywane na terenie szkoły.
- udostępnienie przepisów, programów, planów, regulaminów oraz zbioru zasad obowiązujących w szkole w dostępnym miejscu – np. świetlica, biblioteka szkolna, czytelnia, gablotka, strona internetowa, itp.;
 - zwracanie uwagi na przejawy przemocy fizycznej, słownej, cyberprzemocy, czy mobbingu rówieśniczego – podejmowanie szybkich interwencji, posiadanie jasno określonego regulaminu i nieakceptowanie żadnych wyjątków;
 - przeprowadzanie corocznych badań występowania na terenie szkoły zjawisk nieakceptowanych a następnie przeprowadzenie diagnozy uzyskanych wyników, porównanie ich do stanu z lat wcześniejszych, dyskusja, analiza przyczyn obecnego stanu rzeczy oraz podjęcia działań zaradczych;
 - eliminowanie zachowań niepożądanych według koncepcji psychologii pozytywnej – stosowanie nagród, pochwał, wyróżnień, listów do rodziców z podziękowaniami czy gratulacjami dla uczniów, którzy wyróżniają się wzorową, pozytywną postawą;
 - realizowanie pomysłów uczniów zaproponowanych przez np. Samorząd Uczniowski, grupy sportowe, grupy plastyczne – realizacja zajęć fakultatywnych, akcji wolontaryjnych, itp.

Prawidłowe relacje rówieśnicze – trudności w nawiązywaniu kontaktów rówieśniczych

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego ma na celu wspomóc uczniów w ich trudnościach w nawiązywania relacji ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ławek. Opisane działania zawierają propozycję działań wspomagających wyznaczony cel – pominięte zostało zagadnienie związane z przemocą rówieśniczą (informacje na ten temat zostały zawarte we wcześniejszej części tegoż dokumentu pt. „Bezpieczeństwo w społeczności szkolnej”).

Przedstawiony poniżej program ma na celu:

1. Kształtowanie prawidłowych postaw społecznych,
2. Rozwijanie umiejętności nawiązywania prawidłowych relacji z rówieśnikami,
3. Przygotowanie dzieci do rozsądnego i samodzielnego życia w społeczeństwie,
4. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów,
5. Poszerzanie wiedzy nauczycieli i opiekunów na temat prawidłowego rozwoju i funkcjonowania młodych ludzi oraz istotności nawiązywania i utrzymywania poprawnych relacji międzyrówieśniczych,
6. Prowadzenie działań profilaktycznych utrzymujących satysfakcjonujący poziom zdolności opisany w punktach wcześniejszych.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Propagowanie aktywności i twórczego myślenia uczniów. 2. Wychowywanie samodzielných, samodzielnie radzących sobie w życiu młodych ludzi.	- pogadanki, - praca indywidualna, - e-lekcje, - burze mózgów, - referaty, samodzielne wystąpienia, - dramy, itp.			Uczniowie
Przykłady:				

- zaangażowanie uczniów w działalność kółek dyskusyjnych (każde spotkanie ma inny zakres tematyczny. Temat spotkania jest ustalany przez uczniów w drodze głosowania / dyskusji. Uczniowie wiedzą o wybranym temacie z odpowiednim wyprzedzeniem czasowym, dzięki czemu są w stanie dobrze się do niego przygotować – wyszukują artykułów, wyników badań, twierdzeń znanych osób, autorytetów, na potwierdzenie swojej tezy);
- zachęcenie uczniów do udziału w różnego rodzaju pracach wolontaryjnych (np. praca w Samorządzie Szkolnym, udzielanie się w gazetce szkolnej / radiowęźle / grupach tanecznych / zespołach wokalnych / drużynach sportowych, udzielanie pomocy osobom potrzebującym tj. osobom starszym z DPSu, dzieciom z Domu Dziecka, udzielanie korepetycji osobom ze słabszymi wynikami w nauce, działanie na rzecz lokalnej społeczności);
- zachęcanie uczniów do kandydowania oraz brania udziału w wyborach do Samorządu Uczniowskiego;
- stworzenie gazetek tematycznych (np. uczenie warsztatu dziennikarskiego);
- pozwalanie i zezwalanie uczniom na realizację ich pomysłów (np. nakręcenie reportażu, flash moba, zorganizowanie akcji mikołajkowej dla potrzebujących dzieci z domu dziecka, wsparcie schroniska dla zwierząt, zorganizowanie uczniowskiego wsparcia przez uczniów dla osób od nich słabszych, tworzenie grup, które wspólnie się uczą, itp.);
- organizowanie spotkań z osobami pełniącymi różne funkcje społeczne, posiadającymi różne zawody – dzięki temu uczniowie mogą poszerzyć swoje horyzonty i zweryfikować swoje dotychczasowe poglądy,
- prowadzenie lekcji metodami aktywizującymi uczniów;
- prowadzenie godzin wychowawczych:
 - uczenie, że każdy człowiek jest istotą niepowtarzalną i wartościową,
 - uczenie szacunku do drugiego człowieka,
 - akceptowanie inności,
 - świadomość czym jest niepełnosprawność,
 - zapoznanie uczniów z zasadami savoir vivre,
 - rozwijanie społecznej odpowiedzialności w uczniach według dewizy „nie pozostawaj obojętny”,
 - budzenie krytycyzmu przy jednoczesnym poszanowaniu wartości innych ludzi, itp.
- przeprowadzenie dyskusji na lekcji wychowawczej dotyczącej istnienia współczesnych autorytetów;

	• edukowanie uczniów o odpowiedzialności karnej nieletnich za czyny o znamionach przestępstwa; • promowanie zdrowego stylu życia – wskazywanie i pokazywanie formy bezpiecznych i zespołowych form spędzania wolnego czasu; • uczniowie są świadomi swoich praw – zapoznanie uczniów z Konwencją o Prawach Dziecka oraz Europejską Konwencją Praw Człowieka; • organizacja warsztatów kształcących zdolności miękkie: ○ asertywność – ćwiczenie asertywnych zachowań podczas odgrywania scenek sytuacyjnych i e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie przypinam łątek” lub e-lekcja pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” ; ○ komunikacja werbalna i niewerbalna, ○ radzenie sobie ze stresem – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” ; ○ efektywne radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych – e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Umiem rozwiązać konflikt” .			
1. Kształtowanie właściwych relacji między uczniami.	- godziny wychowawcze,			Uczniowie
2. Ukazanie poprawnych i społecznie akceptowanych form relacji w grupie rówieśniczej.	- zajęcia aktywizujące,			
3. Popularyzowanie dobrego zachowania.	- e-lekcje,			
4. Promowanie postaw tolerancyjnych.	- dramy.			
	Przykłady: • podkreślanie wartości zachowań fair play podczas prowadzenia zajęć sportowych; • treningi interpersonalne – na początku semestru, w przypadku pojawienia się sytuacji nowych, trudnych bądź problemowych; • zajęcia prowadzone w formie dramy (przez psychologa, pedagoga szkolnego bądź specjalnie przygotowanego w tym zakresie nauczyciela). Zadaniem uczniów będzie wcielenie się w przypisane im wcześniej role (odgrywane scenki mogą abyś analogicznym przedstawieniem rzeczywistej sytuacji			

	w społeczności rówieśniczej uczniów, np. problem nieakceptacji, odtrącania jakiegoś ucznia, przejawianie zachowań agresywnych, problem eurosieroctwa). Dzięki metodą aktywizującym uczniowie są w stanie bardziej wczuć się w daną sytuację i zrozumieć istotę problemu; • przy współpracy wykwalifikowanych w tym temacie specjalistów prowadzone warsztaty koleżeńskie dla uczniów. Podczas zajęć uczniowie będzie mogli lepiej się poznać, odkryć łączące ich podobieństwa oraz przekonać się, że występujące różnice są korzystne dla nich i nie należy się ich obawiać. Młodzi ludzie rozwijają swoje zaufanie oraz szacunek do samych siebie oraz kolegów i koleżanek z klasy; • uczniowie uczestniczą w szkoleniu uczącym ich czym jest aktywne słuchanie, a czym tylko słyszenie. Podczas zajęć uczeni są jak jasno i w sposób bezpośredni wyrażać swoje potrzeby, prośby i oczekiwania względem innych osób; • projekt całoroczny pt.: „Powiedz, co we mnie lubisz”. Jego celem jest poprawa znajomości uczniów oraz polepszenia atmosfery w klasie. Co tydzień/ 2 tygodnie/ miesiąc uczniowie zmieniają ławki przy, których siedzą, dzięki temu na zakończenie roku szkolnego każdy uczeń spędzi wyznaczony czas, z wszystkimi swoimi kolegami i koleżankami z klasy. Po zakończeniu każdej takiej zmiany uczniowie przygotowują laurkę/ rysunek/ wierszyk/ list do swojej koleżanki/ kolegi z ławki, w którym dziękują za wspólnie spędzony czas i wymieniają, co lubią w danej osobie; • szkolenie edukujące w temacie relacji międzyludzkich prowadzone przez przygotowanego w temacie pedagoga i / lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” (lekcje dedykowane uczniom klas IV-VI SP) lub e-lekcja pt. „Być tolerancyjnym” .			
1. Rozwijanie kompetencji wychowawczych nauczycieli i opiekunów uczniów.	- prelekcje, - broszury, materiały informacyjne, - dramy sytuacyjne.			Nauczyciele, wychowawcy, rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: • prowadzenie prelekcji, celem omówienie aktualnych problemów występujących między uczniami na różnym poziomie edukacji – geneza problemu, objawy, skutki, środki zaradcze, profilaktyka poprawnego zachowania;			

- dramy sytuacyjne, przedstawiające rzeczywiste sytuacje problemowe uczniów danej szkoły – nauczyciele oraz chętni opiekunowie wcielają się w przypisane im w scenariuszu postacie oraz odgrywają przedstawione w nim sytuacje. Kolejno starają się rozwiązać problem w odgrywanej scenie. Na zakończenie, scenki są analizowane, „aktorzy-dorośli” dzielą się tym co było dla nich trudne, niezrozumiałe, z czym mieli problemy oraz jakie towarzyszyły im uczucia. „Aktorzy-dzieci” dzielą się swoimi spostrzeżeniami i wspólnie zastanawiają się, jaka będzie najlepsza taktyka rozwiązania danego problemu;
- poprawa kompetencji wychowawczych – zwrócenie uwagi jak ważne w procesie wychowawczym jest dawanie dobrego przykładu własnym zachowaniem, które jest spójne z tym czego uczymy swoich podopiecznych (zachowanie dopuszczające podwójne standardy jest niedopuszczalne czyli np. dorośli wychodzą z założenia, że im można zachowywać się w niewłaściwy, nieakceptowany sposób ponieważ są dorosłymi – takie sytuacje są niedopuszczalne i mogą doprowadzić do spadku zaufania dzieci do opiekunów, a w konsekwencji do ich oszukiwania), konsekwencja w słowach i działaniu, umiejętność słuchania problemów podopiecznych, cierpliwość, zrozumienie, docenianie szczerości i otwartości;
- praca nad poprawą bądź utrzymaniem satysfakcjonującego poziomu zaufaniu dzięki i młodzieży do dorosłych – opiekunowie dowiedzą się jak prowadzić ze swoimi podopiecznymi rozmowę w efektywny sposób oraz jakie zasady powinny obowiązywać obie strony (zajęcia prowadzone przez psychologa bądź przygotowanego w tym temacie pedagoga).

Część: Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystaniu dzieci

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 lutego 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. 2014 poz. 395 z późn. zm.);
6. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. z 1993 r. Nr 17, poz. 78, 1995 r. Nr 66, poz. 334, 1996 r. Nr 139, poz. 646, 1997 r. Nr 141, poz. 943, Nr 157, poz. 1040, 1999 r. Nr 5, poz. 32, 2001 r. Nr 154, poz. 1792.);
7. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz.U. 2015 poz. 728);
8. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
9. Ustawa z dnia 26 września 2014 r. o ratyfikacji Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzonej w Lanzarote w dniu 25 października 2007 r. (Dz.U. 2014 poz. 1623).

Informacje dodatkowe

1. Report of the Consultation on Child Abuse Prevention – Raport z konsultacji w sprawie zapobiegania krzywdzeniu dzieci – (1999), Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), Genewa.
2. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography – Protokół fakultatywny do Konwencji Praw Dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii – (2000), ONZ.
3. Redefining the Jargon. Sexual Abuse of Children, Child Pornography and Paedophilia on the Internet: An International challenge (1999), UNESCO, Paris.
4. Semantics or Substance? Towards a shared understanding of terminology referring to the sexual abuse and exploitation of children (2005), NGO Group for the Convention on the Rights of the Child.
5. Declaration and Agenda for Action from the World Congress against the Commercial Sexual Exploitation of Children – Deklaracja Końcowa I Światowego Kongresu Przeciwko Seksualnemu Wykorzystywaniu Dzieci w Celach Komercyjnych – (1996), Sztokholm.

Wprowadzenie

Wykorzystanie seksualne dziecka rozumiane jako włączanie dziecka w aktywność seksualną z dorosłymi powszechnie oceniane jest negatywnie. Co więcej prowadzenie takich działań jest sprzeczne z panującymi normami obyczajowymi, kulturowymi i prawnymi w Polsce.

Nawet jeśli dziecko przejawia zachowania sugerujące bądź jasno przyzwalające na zamiary oraz chęci dorosłego, takie zachowanie jest niedozwolone. Z kolei zachowanie dziecka należy uznać za prawidłową reakcję, które wynika z rozwoju seksualności u dzieci. Zachowania dorosłych, które łamią obowiązujące normy i dopuszcza się wykorzystania/ aktywności seksualnej z nieletnim, nigdy nie może zostać usprawiedliwione. „Relacja” pomiędzy dorosłym a dzieckiem nigdy nie może zostać uznana za symetryczną, gdyż młody człowiek nie jest w stanie świadomie decydować o swoim zachowaniu oraz intencjach drugiego człowieka. Z tego powodu dziecko, które pozostaje w takiej sytuacji, zawsze znajduje się w gorszej pozycji.

Zjawisko uwodzenia dzieci w Internecie, określane w anglojęzycznej literaturze „groomingiem” jest to nawiązywanie szczególnej relacji pomiędzy osobą dorosłą a dzieckiem, w celu jego uwiedzenia i wykorzystania seksualnego. Seksuolodzy klasyfikują takich dorosłych jako osoby posiadające skłonności pedofilskie – osoba, która dopuszcza się takiego czynu najczęściej dąży do spotkania z młodym człowiekiem w świecie realnym i jego seksualnego skrzywdzenia lub wykorzystywania go do tworzenia własnej, dziecięcej pornografii. Każda forma groomingu jest głęboko krzywdząca dla młodego człowieka i pozostawia po sobie ślad na psychice.

Zadaniem opiekunów dzieci i nieletnich jest przeciwdziałać i nie dopuszczać do zaistnienia takich sytuacji. Z tego też powodu konieczne jest dbanie i ciągłe podnoszenie poziomu wiedzy i świadomości istnienia zagrożenia u młodych ludzi. Konieczne jest informowanie o formach zachowań niepożądanych i zagrażających, jak również o sposobach przeciwdziałania takim sytuacjom czy odpowiednich sposobach zachowania w momencie, gdy taka sytuacja zaistnieje (zarówno, gdy sytuacja dotyczyć ich będzie personalnie jak i w momencie, gdy staną się jej świadkiem).

Nauczyciele i rodzice powinni również zapoznać się z metodami zmniejszającymi ryzyko pojawienia się takich sytuacji oraz być świadomym konsekwencji uwiedzenia dziecka przez osobę dorosłą w Internecie.

Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks Karny, ustawy – Kodeks Postępowania Karnego, ustawy – Kodeks Karny Wykonawczy, ustawy – Kodeks Karny Skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2009 nr 206 poz. 1589), która weszła w życie 8 czerwca 2010 r. podjęła się nowelizacji prawa w Polsce, uzupełniając zapisy kodeksu karnego o procedury penalizacji w sytuacji urodzenia dzieci w sieci internet.

Art. 200a. § 1.

Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3 pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą

wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b. Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2."

Problem uwodzenia i wykorzystywania dzieci przy użyciu Internetu istnieje od chwili upowszechniania dostępu do sieci osobom najmłodszym. Obecnie prawie każdy uczeń szkoły podstawowej w Polsce, dysponuje dostępem do sieci. Z tego powodu konieczne jest prowadzenia ciągłych działań profilaktycznych oraz pedagogizacji rodziców, opiekunów, nauczycieli i wychowawców młodych ludzi.

Upowszechnienie Internetu zniósło wiele barier komunikacyjnych między ludźmi, ułatwiając tym samym nawiązywanie nowych znajomości oraz łatwiejszy dostęp do wiedzy i poszukiwanych przez nich informacji. Rozpowszechnienie dostępu do sieci posiada również wiele wad tj. ułatwiło dostęp do potencjalnych nowych ofiar, osobom o skłonnościach pedofilskich.

Często zapominamy o tym, że rozmawiając z nowo poznaną osobą za pośrednictwem komunikatorów internetowych, nigdy do końca nie będziemy mieli pewności, z kim tak naprawdę prowadzimy rozmowę. Nigdy nie mamy stuprocentowej pewności kto tak naprawdę znajduje się po drugiej stronie i czyta nasze wiadomości. Pomimo, że osoba, z którą rozmawiamy przedstawi nam się, poda swoje dane personalne czy kontakt do portalu społecznościowego, zawsze istnieje prawdopodobieństwo, że podszywa się pod kogoś innego bądź tworzy nową, internetową tożsamość. Z tego powodu szkoła zobowiązana jest do uwrażliwiania dzieci, młodzież i ich opiekunów na te kwestie.

W 2006 roku agencja Gemius oraz Fundacja Dzieci Niczyje przeprowadziły badania dotyczące doświadczeń dzieci z niebezpiecznymi treściami w sieci. Badanie uwzględniało również pytanie związane z rodzicami/ opiekunami dzieci i ich zainteresowaniem tym co oni sami robią podczas korzystania z Internetu. Okazało się, że zaledwie 26% badanych młodych ludzi spotyka się z poprawną reakcją swoich opiekunów (zaledwie 10% badanych wskazało odpowiedź „zawsze”, 16% „często”). Pozostali ankietowani są zdania, że ich rodzice czasami bądź nigdy nie podejmują tego tematu. Z tego właśnie powodu proponowane przez nas działania powinny obejmować swoim zasięgiem również edukację osób dorosłych – w celu uświadomienia im istoty problemu i wszechobecności badanego zjawiska.

Okazało się bowiem, że aż 71% badanych miało styczność z materiałami o charakterze erotycznych lub pornograficznym. Większość przypadków spotkania się z taką tematyką była mimowolna.

Ochrona młodych ludzi przed wykorzystaniem seksualnym jest praktykowana od lat 80. XX wieku na terenie Stanów Zjednoczonych. Niestety w Polsce takie działania nie są kompleksowe i zintegrowane. Dlatego też na nauczyciela spoczywa jeszcze większa odpowiedzialność w tym temacie.

Profilaktyka przemocy seksualnej wobec dzieci powinna odbywać się od najwcześniejszych lat. W rodzinie, w szkole, w świetlicy. Jej działania powinny bazować nie tylko na dostarczaniu informacji

o czyhających zagrożeniach, ale również na uczeniu młodych ludzi odpowiedniego zachowania w sieci oraz poza nią, umiejętności nawiązywania komunikacji przy jednoczesnej zdolności odmawiania i świadomości własnej wartości. Ponadto należy dziecku wskazać, gdzie i u kogo należy szukać pomocy.

W przeciągu ostatnich 10 lat liczba ujawnionych przypadków wykorzystania seksualnego dzieci wyniosła 5335. Liczba zgłaszanych zdarzeń w dalszym ciągu wzrasta, co świadczy o zwiększeniu świadomości społeczeństwa oraz samych dzieci. Niestety zgłaszane zdarzenia w dalszym ciągu stanowią jedynie ułamek tego co rzeczywiście się zdarza.

Młody człowiek, który doświadczy wykorzystania zazwyczaj potrzebuje wszechstronnej pomocy od osób dorosłych. Niestety takie działania mogą pomóc jedynie w emocjonalnym i poznawczym poradzeniu sobie z zdarzeniem, które ich dotknęło. A żadna forma terapii nie jest w stanie zmienić tych przykrych doświadczeń. Z tego powodu najskuteczniejszą metodą jest prowadzenie stałej profilaktyki. Szkoła powinna również inwestować w rozszerzanie oferty pomocy dzieciom wykorzystywanym seksualnie czy tym, których granica cielesności została naruszona, przez kształcenie specjalistów oraz tworzenie zespołu ludzi, którzy są będą w stanie świadczyć taką pomoc.

Nieliczne Polskie programy profilaktyki czy kampanie edukacyjne nawiązujące do tego tematu, mają na celu głównie zachęcenie osoby poszkodowanej, dotkniętej omawianym zjawiskiem i osób, które podejrzewają, że dziecko jest wykorzystane, do zgłaszanie takich przypadków. Prezentowany Program Wychowawczo-Profilaktyczny wskazuje działania o charakterze prewencyjnym. Celem programu jest przygotowanie dzieci i młodzieży szkolnej do zachowania szczególnej ostrożności oraz reagowania w prawidłowy sposób w sytuacji stania się ofiarą bądź świadkiem takiego zdarzenia.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Nienaruszalność cielesna i przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci” ma na celu:

1. Przeciwdziałanie wykorzystywaniu dzieci:

- uświadamianie czym jest wykorzystywanie seksualne,
- uświadamianie występowania granic cielesnej interakcji pomiędzy osobą dorosłą a młodym człowiekiem,
- nauczanie gdzie i u kogo należy szukać pomocy,
- pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

2. Uświadamianie nienaruszalności cielesnej:

- wytłumaczenie występowania różnic między przemocą a karaniem,
- uświadamianie występowania granic personalnych i społecznych,
- uświadamianie bezpieczeństwa w rodzinie,
- przedstawianie miejsc, w których można szukać pomocy,
- wyjaśnienie, jakie działania można podjąć w sytuacji naruszenia nietykalności,
- pedagogizacja z omawianego tematu powinna dotyczyć: uczniów, nauczycieli, rodziców, opiekunów uczniów oraz inne zainteresowane osoby dorosłe.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Diagnoza sytuacji problemowej. 2. Prowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych na terenie szkoły. 3. Współpraca z Instytucjami, Organizacjami i służbami porządkowymi.	- badanie ewaluacyjne, - omówienie otrzymanych wyników, - opracowanie działań profilaktycznych i wychowawczych, - przeprowadzenie ponownej ewaluacji, - spotkania informacyjne z członkami całej społeczności szkolnej i specjalistami.			Cała społeczność szkolna
	Przykłady: • przeprowadzenie badań ewaluacyjnych na temat cielesności oraz dozwolonych i niedozwolonych zachowań pomiędzy osobami niepełnoletnimi oraz na linii osoba niepełnoletnia-dorośli. Następnie przeprowadzenie analizy uzyskanych wyników oraz opracowanie działań profilaktycznych w celu zwiększenia świadomości ludzi na temat istniejącego zagrożenia oraz seksualności człowieka. Dzieci i młodzież nabędą również umiejętności ułatwiające reagowanie gdy znajdą się w takiej nieakceptowanej sytuacji; • informowanie całej społeczności szkolnej o istnieniu instytucji oraz organizacji zajmujących się pomocą osobom pokrzywdzonym, w tym dzieci i młodzieży w wieku szkolnym; • wskazywanie osoby pierwszego kontaktu w szkole; • umieszczenie w gablotkach szkolnych oraz na stronie internetowej szkoły, informacji na temat sposobów i miejsc, w których można otrzymać pomoc; • stworzenie szkolnych grup pomocowych – uczniowie i rodzice w anonimowy sposób mogą zawiadamiać pracowników szkoły o sytuacjach, które są dla nich martwiące bądź na podstawie, których mają podejrzenia, że granice nienaruszalności cielesnej zostały przekroczone;			

	• edukacja na temat bezpieczeństwa osobistego w Internecie oraz w życiu realnym, co ma doprowadzić do ograniczenia występowania sytuacji ryzykownych; • budowanie odporności i wspieranie młodych ludzi z grup ryzyka; • diagnozowanie skali wiedzy uczniów na temat AIDS oraz chorób wenerycznych, zapoznanie się z otrzymanymi wynikami oraz rozpoczęcie prac profilaktycznych; • uświadomienie odbiorców o skali zagrożenia, jaka występuje w rodzinach oraz wyjaśnienie mechanizmów takich jak chronienie sprawców czynów zabronionych, syndrom sztokholmski – zajęcia prowadzone przez służby mundurowe, które przedstawiają sposoby podejmowania interwencji, możliwe kroki zaradcze oraz uważliwiają na konieczność funkcjonowania pomocy obywatelskiej (zawiadamiania odpowiednich służb jeśli pojawiają się podejrzenia, że stosowane działania wykraczają poza te akceptowane).			
1. Przeciwdziałanie przedwczesnej inicjacji seksualnej.	- warsztaty, szkolenia, dramy, - materiały informacyjne, - sesja plakatowa.			Uczniowie
	Przykłady: • edukacja seksualna prowadzona przez osoby specjalizujące się w temacie ; • lekcja pt. „współczesne media, a rzeczywistość” – nauczyciel prezentuje uczniom reklamy telewizyjne, umieszczone w czasopismach i billboardach. Uczniowie starają się zinterpretować prawdziwy przekaz reklamowy, jak również podejść krytycznie do treści seksualnych w prezentowanych reklamach; • debata na temat pornografii – nauczyciel sprawdza poziom wiedzy uczniów na temat pornografii oraz zagrożeń wynikających z oglądania i wzorowania się na zawartych tam treściach; • szereg lekcji pt.: „Bądź bezpieczny”: ○ uczniowie uczestniczą w szkolnym programie poświęconym profilaktyce infekcji HIV i zwalczaniu AIDS. Celem zajęć jest podniesienie świadomości uczniów na temat chorób, informowanie na temat profilaktyki, bliskich i daleko idących objawach chorób oraz możliwości zarażenia się,			

	- o informowanie uczniów na temat anonimowego dostępu do testów na występowanie wirusa HIV oraz wskazywanie najbliższych placówek, które mogą wykonać takie badanie, - o uczniowie przygotowują plansze, każda z nich poświęcona jest obaleniu jednego mitu związanego z tematyką HIV, - o uczniowie przygotowują gazetkę ścienną zawierających informacje o chorobach wenerycznych oraz przykładach efektywnej profilaktyki. • trening asertywności – umożliwi uczniom bronienie się w sytuacjach zmuszania ich do czegoś. Odgrywanie przedstawionych tzn. sytuacji trudnych w parach (pod nadzorem specjalisty).			
1. Przeciwdziałania nadużyciom i wykorzystaniu dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.	- lekcje informacyjne, - warsztaty, trening umiejętności, - zajęcia psychoruchowe, - dyskusje, - e-lekcje, - angażowanie się w pracę z projektach społecznych, medialnych.			Uczniowie
Przykłady: • nauczyciele informują dzieci gdzie mogą i powinni szukać pomocy – helpline.org.pl niesie pomoc w sytuacjach zagrożenia dzieci i młodzieży w Internecie; • nauka życzliwości, tolerancji i akceptowania samego siebie – uczniowie rozmawiają o swoich zainteresowaniach, pasjach, o tym co jest ich mocną stroną. Prowadzący zajęcia nauczyciel pokazuje uczniowi zalety posiadania wśród swoich znajomych ludzi o odmiennych od niego pasjach i zainteresowaniach – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Być tolerancyjnym” ; • trening asertywności pt.: „kiedy mówienie ‘nie’ oznacza, że jestem niegrzeczny” – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Asertywność – sposób na życie” ;				

- szkolenie „wady i zalety stereotypów” – celem szkolenia jest uświadomienie uczniom czym są stereotypy, przydatne czy przeszkadzające w poznawaniu świata, jak się pozbyć nawyku stereotypowego myślenia – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie przypinam łatek!” (dedykowana uczniom III-VI klasy SP) oraz e-lekcja pt. „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” ;
- „czy to już jest krzywdzenie?” – szereg zajęć poświęconych agresji, przemocy i wykorzystywaniu dzieci i młodzieży. Zagadnienie zostało podzielone tematycznie na relacje pomiędzy dziećmi i ich rówieśnikami, relacje rodzinne oraz te nawiązywane z osobą trzecią – zajęcia mają na celu uświadomić uczniom, jakie są ich prawa, jak rozpoznać zagrożenie i jak wyjść z niego obronną ręką – warsztat przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa lub e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Stop agresji wśród nas!” (dedykowana uczniom klas IV-VI SP) oraz e-lekcja pt. „Przemoc to nie tylko siniaki. Jak reagować w sytuacji przemocy?” ;
- spotkanie z psychologiem z Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej - psycholog porusza z uczniami temat bezpieczeństwa w rodzinie. Zajęcia mają na celu uświadomienie młodzieży jakie czyny są dozwolone, a jakie nie powinny występować. Dzieci uwrażliwione zostaną na pojawiające się sytuacje trudne i wiedzą, jakie działania podjąć, gdy staną się ich ofiarą bądź świadkiem takiego zdarzenia;
- informowanie dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jak istotne znaczenie ma prowadzenie nadzoru sąsiedzkiego i nie pozostawanie obojętnym na cudzą krzywdę. Podejmowane interwencje w rodzinach, sąsiedztwie i grupach rówieśniczych poprzez poinformowanie odpowiednich dorosłych bądź odpowiednie instytucje;
- uczniowie zapoznani zostają z motywami i hasłami przewodnimi kampanii społecznej: „Zły dotyk boli przez całe życie” oraz „Dotyk, który nie znika”;
- w szkole prowadzone są fakultatywne zajęcia z „samoobrony dla dzieci i młodzieży”. Zajęcia mają za zadanie wspomagać rozwój psychofizyczny, uczyć dyscypliny, nawiązywania współpracy pomiędzy rówieśnikami ale przede wszystkim wpływania na zwiększenie poczucia bezpieczeństwa najmłodszych. Podczas zajęć uczniowie zapoznani zostaną z procedurami bezpieczeństwa, poznają podstawowe zasady i taktyki zachowania się podczas sytuacji zagrożenia np. poinformowani zostaną w jaki sposób zachować się gdy będą nagabywani przez osoby nieznajome. Dowiedzą się również jak poprawnie wzywać pomocy, jak się zachowywać w sytuacjach niebezpiecznych, jak bezpiecznie upadać, itp.

1. Pedagogizacja opiekunów dzieci i młodzieży w wieku szkolnym na temat cyberprzemocy oraz nienaruszalności cielesnej osób nieletnich.	- spotkanie informacyjne, - e-szkolenie, - szkolenie.			Rodzice/ opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • szkolenie dla opiekunów w jaki sposób uczyć dzieci i młodzież jak należy zachowywać się w Internecie oraz tłumaczyć, jakie konsekwencje może nieść ze sobą nierozważne użytkowanie z sieci; • pedagogizacja rodziców i nauczycieli uczniów na temat oznak nadużyć seksualnych wobec ich podopiecznych (objawy somatyczne, psychologiczne i behawioralne); • informowanie o skutkach wywieranych na jednostkę po doświadczeniu cyberprzemocy, przemocy fizycznej, emocjonalnej czy seksualnej – szkolenie przeprowadzi ekspert w temacie przemocy elektronicznej oraz wykorzystania dzieci lub pedagogizacja przebiegnie za pomocą e-szkolenia Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”; • przeciwdziałanie przedwczesnej inicjacji seksualnej dzieci i młodzieży – opiekunowie uczą się informować dzieci i młodzież o konsekwencjach przedwczesnej inicjacji seksualnej, o wpływie na organizm, sposób funkcjonowania i psychikę człowieka, tłumaczą przyczyny, zainteresowanie tematyką seksualną ich rówieśników, itp.			

1. Promowanie udzielania stałej profilaktyki wobec zjawiska cyberprzemocy oraz uświadamianie, jakie działania należy podjąć w celu przeciwdziałania wykorzystaniu nieletnich oraz naruszania ich granic cielesnych.	- spotkania z wychowawcą klas, psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - materiały informacyjne, pozycje książkowe, - piknik rodzinny, - ćwiczenia w formie dram, - e-szkolenia.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
2. Pedagogizacja opiekunów/ rodziców dzieci na temat etapów rozwoju dzieci. 3. Omawianie zjawiska przemocy oraz zapoznavanie się ze sposobami radzenia sobie z nimi. 4. Przeciwdziałanie przemocy rodzinnej.	Przykłady: • uczenie rodziców jakie działania należy podjąć, aby przeciwdziałać występowania zjawisku przemocy elektronicznej np. informowanie w jaki sposób rozmawiać z młodym człowiekiem na temat jego aktywności w sieci, jakie symptomy zachowania mogą wskazywać na problemy z cyberprzemocą oraz w jaki sposób reagować (e-szkolenie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”). Rodzice/ opiekunowie dowiedzą się również w jaki sposób można podjąć samodzielną interwencję i wpłynąć na aktywność młodego człowieka w sieci np. poprzez stosowanie aplikacji internetowych, które zbierają informacje co jest przeglądane w sieci bądź blokują strony/ portale, które nie są przeznaczone dla oczu niepełnoletnich użytkowników (e-szkolenie Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Skąd się biorą dzieci?, czyli jak rozmawiać z młodym człowiekiem o seksualności”); • rodzice zapoznani zostają z treścią raportu pt. „Zarządzanie prywatnością i wizerunkiem przez dorosłych w przestrzeni social media. Popularność witryn wśród dzieci 7-14 (2010)”; • opiekunowie otrzymują informacje na temat organizacji, które zajmują się pomocą np. helpline.org.pl – z pomocy powinni skorzystać opiekunowie, którzy: ○ nie wiedzą, jak rozmawiać z dzieckiem o bezpieczeństwie w Internecie, ○ są za niepojeni ilością czasu, jaką ich dziecko poświęca na aktywność komputerową, ○ ich dziecko stało się ofiarą przemocy rówieśniczej w sieci bądź zaniepokojeni są nowymi znajomościami dzieci. • pedagogizacja rodziców/ opiekunów uczniów i informowanie ich o poszczególnych poziomach rozwoju dzieci oraz specyficznych zdolnościach rozumowania dziecka np. sytuacje gdy dziecko zachowuje się w sposób			

agresywny względem innych osób i/lub przedmiotów jednakże nie zdaje sobie sprawy, że takie zachowanie jest nieakceptowane społecznie i może mieć daleko idące skutki;

- doszkalanie rodziców/ opiekunów na temat różnych objawów zachowań przemocowych (behawioralnych, emocjonalnych, itp.) oraz sposobach zapobiegania i przeciwdziałania występowania takim sytuacją;
- piknik rodzinny – spotkanie promujące konstruktywne sposoby spędzanie wolnego czasu w gronie rodzinnym. Zaproszeni pracownicy GOPS udzielają prelekcji na temat bezpiecznego i konstruktywnego środowiska rodzinnego, które wpływa dodatnio na rozwój psychofizyczny młodego człowieka. Pracownicy rozdają ulotki dotyczące przemocy oraz zapraszają na indywidualne rozmowy. Podczas pikniku przeprowadzone zostają anonimowe ankiety;
- nauczyciele udzielają informacji o tym gdzie należy szukać doraźnej pomocy osobom, które uwiętane są w przemoc w rodzinie;
- pedagogizacja rodziców/ opiekunów na temat seksualności ich dzieci oraz udzielanie wskazówek w jaki sposób i kiedy należy rozpocząć taki temat ze swoim dzieckiem. Poruszone zostaną również możliwe konsekwencje wynikające z unikania tematu bądź traktowanie go jako temat tabu – szkolenie przeprowadzi seksuolog i/lub wyspecjalizowany w temacie pedagog porusza z dorosłymi bądź przeprowadzone zostanie za pośrednictwem wspomnianego już wcześniej e-szkolenia Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Skąd się biorą dzieci?”, czyli jak rozmawiać z młodym człowiekiem o seksualności”;
- rodzice/ opiekunowie zapoznani zostają z kampanią społeczną pt. „Kochany tatusiu”.

1. Szkolenia z zakresu zapewniania uczniom i młodzieży szkolnej poczucia bezpieczeństwa oraz bezpieczeństwa faktycznego. 2. Uczenie prawidłowych zachowań reagowania w sytuacjach kryzysowych oraz trudnych.	- szkolenia, - materiały informacyjne, pozycje książkowe, - nawiązanie współpracy z podmiotami zewnętrznymi, - ćwiczenia w formie dram.			Nauczyciele i wychowawcy
3. Nawiązanie współpracy z organizacjami/ instytucjami/ itp. zewnętrznymi.	Przykłady: • szkolenie informujące na temat odpowiedzialności za zapewnienie bezpieczeństwa uczniów w kontekście sytuacji kryzysowych; • uświadomienie istoty odpowiedzialności prawnej pracowników szkoły za zapewnienie bezpieczeństwa swoim uczniom; • nauczyciele nawiązują współpracę z instytucjami i organizacjami świadczącymi pomoc w omawianym temacie; • informowanie rodziców dzieci, w jaki sposób rozmawiać z trudnym rodzicem, z jakimi symptomami można się spotkać, gdy uczeń ma problemy w domu albo z rówieśnikami; • za pomocą dramy nauczyciele ćwiczą rozmowy z trudnymi rodzicami i uczniami; • informowanie nauczycieli, w jaki sposób powinni podejmować się przeprowadzenia interwencji w sytuacji, gdy mają podejrzenia, że doszło do naruszenia cielesności ich podopiecznych; • opracowanie strategii bezpieczeństwa i reagowania w sytuacjach kryzysowych bądź przypomnienie procedur wraz z ich przećwiczeniem; • prowadzenie rejestru sprawców oraz kontrolowanie ich zachowania w przyszłości; • utrzymywanie kontaktu z organizacjami, instytucjami obeznanymi w temacie oraz prowadzenie ciągłych działań z policją.			

Część: Cyberprzemoc

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249 z późn. zm.);
6. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214);
7. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
8. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2017 poz. 204);
9. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz.U. 2018 poz. 1025);
10. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2018 poz. 618);
11. Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. 2018 poz. 1000);
12. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022, poz.1700);
13. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578);
14. Ustawa o z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (Dz. U. 2017 r. poz. 1219).
15. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz.U. 2015 poz. 728);
16. Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r. (Dz. U. Nr 30 poz. 179 z późn. zm.);
17. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
18. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, Budapeszt 23.11.2001 r., CETS nr 185.

Wprowadzenie

W każdej chwili miliony dzieci i młodzieży korzysta z Internetu, który stał się nieodzownym narzędziem, które wykorzystujemy przy wielu aktywnościach. Za pośrednictwem tego medium ludzie pracują, uczą się, odpoczywają, bawią, poznają nowych ludzi czy też załatwiają codzienne sprawy. Jedna czwarta dzieci zaznajamia się z Internetem przed ukończeniem 6 roku życia, a połowa zaczyna z niego korzystać w wieku 7-12 lat.

Internet pomimo licznych pozytywnych i przydatnych informacji, niesie ze sobą wiele zagrożeń. Wraz z jego rozwojem oraz zwiększeniem dostępności do nowych mediów, dzieci i młodzież coraz częściej stają się ofiarami przemocy elektronicznej. Zjawisko określane pojęciem cyberprzemoc lub cyberbullying w przeciągu kilku lat zostało uznane za istotną kwestię społeczną. Z tego powodu większość treści edukacyjnych i profilaktycznych programów skupia się na zapewnieniu bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w Sieci. Pomimo prowadzenia tych działań, badanie przeprowadzone przez naukowców Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej pokazały, że co piąty młody człowiek (w wieku 11-16 lat) miał w Internecie kontakt z treściami, które mogą zaszkodzić wciąż kształtującemu się systemowi wartości i wpłynąć na postrzeganie niektórych aspektów życia takich jak: nienawiść, samouszkodzenia, samobójstwo, bulimia i anoreksja czy substancje psychoaktywne. To samo badanie udowodniło, że prawie co siódme dziecko otrzymało wiadomości o podtekście seksualnym (EU Kids Online, 2010).

Według dra Jacka Pyżalskiego, aby mówić o zjawisku cyberprzemocy należy wyróżnić kilka podstawowych cech tj. wielokrotne i wrogie zachowanie osoby i/lub grupy mające na celu krzywdzenie innych. Oznacza to, że materiały zamieszczone w Internecie zostały opublikowane z premedytacją i w sposób trwały (np. wielokrotne kopiowanie i rozsyłanie treści powoduje, że ich całkowite usunięcie stało się niemożliwe), wyszukiwalny oraz dostępny dla nielimitowanej grupy odbiorców. Poza powtarzalnością oraz intencjonalnością czynów Pyżalski wyróżnił, nierówność sił (psychologiczna, ilościowa oraz akt realizowania agresji w obszarze znanej grupy społecznej – zarówno w świecie wirtualnych i/lub w świecie rzeczywistym). Należy zwrócić uwagę, że o cyberbullyingu mówimy również wtedy, gdy sprawca nie chce skrzywdzić, a ofiara nie czuje się skrzywdzona. Są to sytuacje gdy młodzi ludzie zamieszczają informacje o osobach np. upośledzonych umysłowo czy fizycznie, a później je komentują (Boyd, 2007).

Warto zauważyć, że zachowania agresywne w Internecie różnią się od agresji przejawianej w sposób tradycyjny. Literatura psychologiczna określa to efektem odhamowania, które spowodowane jest wysokim poczuciem anonimowości sprawcy. Według psychologa Johna Sulera zjawisku prowadzące do agresji w sieci sprzyja:

- poczucie anonimowości sieciowej – sprawca lub sprawcy mają poczucie, że jeśli nie używają swoich danych personalnych to niemożliwe jest ich odnalezienie w realnym świecie,
- bycie niewidocznym dla innych – w świecie elektronicznym młodzież nie czuje się oceniana przez rówieśników, zyskuje się pewność siebie,
- odstęp czasowy pomiędzy wysłaniem wiadomości a otrzymaniem odpowiedzi – dużo łatwiej zaatakować drugą osobę, kiedy nie spodziewamy się natychmiastowej kary, która jest wcześniejszą odpowiedzią na atak. Dodatkowo atakujący mogą już nigdy więcej nie interesować się danym wątkiem, czy forum na którym dopuścili się agresji na drugiej osobie,

- zwiększenie poczucia ego – osoba przebywająca przed komputerem decyduje kiedy, gdzie i z kim rozmawia. Jeśli nie ma ochoty może urwać konwersację,
- brak autorytetów w sieci – nie ma osoby kontrolującej jakość prowadzonych rozmów oraz zwracających uwagę na niestosowność wiadomości.

Z powyższych informacji można wnioskować, że efekt odhamowania ciągnie za sobą pozytywne oraz negatywne skutki. Z jednej strony ułatwia osobie nieśmiałej, neurotycznej nawiązywanie kontaktów społecznych w bezpiecznych, stabilnych warunkach. Z czasem może to przełożyć się na wzrost samooceny i pewności siebie a tym samym zwiększenie socjalizacji w grupie rówieśniczej w realnym życiu. Z drugiej jednak strony ułatwia podejmowania zachowań agresywnych w Internecie, a bezkarność prowadzić może na znieczulenie na ludzkie krzywdy. Tutaj nie ma znaczenia fizyczna czy społeczna siła sprawcy, ale umiejętność wykorzystania możliwości, jakie dają nowe media.

Procedura reagowania wobec sprawcy cyberprzemocy

Zapewnienie uczniom bezpieczeństwa jest jednym z fundamentalnych zadań szkoły. Z tego powodu placówka szkolna stworzyła procedury w celu poprawy bezpieczeństwa uczniów placówki oraz zapewnienia dzieciom doświadczającym cyberprzemocy efektywnej ochrony i wsparcia, jak także zmiany postawy sprawców i świadków przemocy.

Ważne jest:

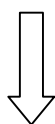
- wyznaczenie osoby odpowiedzialnej za podjęcie działań w przypadku pojawienia się zjawiska cyberprzemocy,
- podejmowanie interwencji w każdym przypadku ujawnienia lub podejrzenia cyberprzemocy (procedura nie będzie wówczas tylko „martwym” zapisem w dokumentach szkolnych).

Etapy procedury

UJAWNIENIE PRZYPADKU CYBERPRZEMOCY

Ujawnienie przypadku cyberprzemocy, może pochodzić z różnych źródeł. Zdarzenie może zostać zgłoszone przez ofiarę przemocy elektronicznej, ucznia, nauczycieli, wychowawców, rodziców, opiekunów bądź każdej innej osoby małoletniej i dorosłej, która wie o zdarzeniu.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest właściwe zaplanowanie oraz przeprowadzenie działań przygotowawczych tj. informowanie uczniów, pedagogów oraz opiekunów dzieci o nowych procedurach lub ich zmianach, zapewnienie anonimowości osobie informującej o zdarzeniu oraz zaznajomienie z tematyką problemu. Warto aby nauczyciele i opiekunowie uczniów stale podkreślali jak wielką wartością dodaną jest niepozostawanie obojętnym na krzywdę innych ludzi.

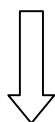
USTALENIE OKOLICZNOŚCI ZDARZENIA

- Wszystkie zgłoszenia przypadków cyberprzemocy podlegają dokładnej i rzetelnej analizie;
- Psycholog bądź pedagog szkolny we współpracy z wychowawcą oraz dyrekcją szkoły podchodzą indywidualnie do każdego zgłoszonego przypadku przemocy, dokonując szczegółowej analizy zdarzenia i planując kolejne kroki działania;
- W sytuacji gdy o zdarzeniu dowiedział się nauczyciel nie będący wychowawcą danego ucznia bądź uczniów, zobligowany jest do niezwłocznego powiadomienia właściwego wychowawcy, psychologa, pedagoga bądź dyrekcję szkoły;

- Konieczne jest ustalenie okoliczności i form zdarzenia oraz środków przekazu, jakie zostały użyte;
- Warto zaangażować do współpracy nauczyciela informatyki. Pomoże on zabezpieczyć dowody na zaistnienie zdarzenia oraz ustalić tożsamość sprawcy lub sprawców cyberprzemocy.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest odpowiednie zebranie oraz zabezpieczenie dowodów przemocy – wszystkie dowody powinny być zarejestrowane/zapisane. W przypadku gdy dowód znajduje się na:

- *telefonie komórkowym – nie należy kasować wiadomości, przesyłanych zdjęć, filmów czy innych śladów zaistniałej działalności. Jeśli to możliwe, warto również nagrywać połączenia głosowe na dyktafon bądź aplikacje mobilne stworzone do tego celu;*
- *komunikatorze internetowym, portalu społecznościowym – wiele serwisów umożliwia zapisywanie wiadomości w archiwum systemu. Warto jednak skopiować daną informację, zapisać ją w edytorze tekstowym a następnie wydrukować;*
- *czaty internetowe – nie umożliwiają zapisywania treści, dlatego niezwykle istotne jest skopiowanie, a następnie zapisanie i wydrukowanie całej wiadomości. W celu skopiowania tego, co jest widoczne na ekranie należy wykonać zrzut z ekranu (wciśnij klawisze „Prt Scr”, a następnie przejść do dowolnego edytora tekstowego/graficznego i wkleić obraz używając klawiszy „Ctrl” + „V”). Ważne jest aby zapisać na dysku oraz wydrukować stworzony plik;*
- *strony www – nie są one naszą własnością, dlatego ich treść może być na bieżąco modyfikowana lub całkowicie zmieniana. Aby uniknąć stracenia danych konieczne jest zastosowanie procedury opisanej w punkcie poprzednim;*
- *e-mail – należy przestać całą wiadomość do nauczyciela zajmującego się tą sprawą bądź do innej zaufanej osoby dorosłej. Niezwykle istotne jest, aby w treści maila czy wydruku znajdowała się wiadomość o nadawcy oraz godzinie wysłania wiadomości.*

USTALENIE SPRAWCY

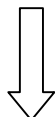
Przestrzeganie powyższych zasad usprawnia znalezienie sprawcy zdarzenia.

Sprawcą cyberprzemocy jest często osoba niedowartościowana, mająca problem z własną samooceną. Młody człowiek o takim rysie osobowościowym potrzebuje uwagi innych ludzi, bycia zauważonym, docenionym, z tego powodu podejmuje się działań, które zwrócą na niego uwagę. Dodatkowo wielu użytkowników Internetu jest przekonana o swojej anonimowości w sieci, a przez to o niekaralności swoich czynów wykonanych za pośrednictwem mediów. Jak pokazuje praktyka, specjaliści nie mają problemu z identyfikacją większości sprawców.

Sprawcy często starają się zabezpieczyć przed zidentyfikowaniem. W tym celu kradną tożsamość innych osób. W takiej sytuacji należy skontaktować się z operatorem (w przypadku telefonii) czy usługodawcą z prośbą o wydanie informacji o sprawcy zdarzenia. Należy pamiętać, że takie

informacje udzielane są jedynie policji. Do podjęcia w/w działania zobowiązuje administratora serwisu art. 14 Ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną.

W przypadku, gdy zostało złamane prawo, a tożsamości sprawcy nie udało się ustalić należy bezwzględnie skontaktować się z policją.

JAK REAGOWAĆ WOBEC SPRAWCY CYBERPRZEMOCY UCZNIA

Celem rozmowy ma być ustalenie stanu faktycznego zdarzenia, wspólna analiza przyczyn, próba rozwiązania sytuacji konfliktowej oraz wypracowanie nowej postawy wobec swoich kolegów i koleżanek

DZIAŁANIA WYCHOWAWCZE

- jeśli w toku rozmowy okaże się, że w zdarzeniu brała udział większa liczba uczniów placówki, bądź uczestniczyli oni w charakterze świadka, szkoła zobligowana jest do podjęcia rozmowy z każdą ze wskazanych lub podejrzanych o współudział osób;
- szkoła w jasny i konkretny sposób sygnalizuje, że nie akceptuje żadnych form przemocy;
- placówka oświatowa informuje o konsekwencjach regulaminowych, z jakimi spotka się sprawca zdarzenia oraz o ewentualnych formach rekompensaty poniesionych przez osobę zaatakowaną strat;
- sprawca zdarzenia zostaje zobligowany do zaprzestania swojego procederu oraz usunięcia zamieszczonych treści;
- sprawca zostaje również poinformowany, z jakimi dalszymi konsekwencjami oraz działaniami prawnymi spotka się, jeśli nie wyrazi zgody na współpracę, nie zaprzestanie swoich działań bądź je powtórzy;
- nie należy konfrontować sprawcy i ofiary cyberprzemocy.

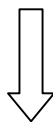
Powiadomienia rodziców lub prawnych opiekunów sprawcy przemocy

- szkoła informuje opiekunów dziecka o zdarzeniu, o podjętych krokach zaradczych oraz o konsekwencjach dyscyplinarnych, jakie zostaną podjęte wobec ucznia-sprawcy;
- szkoła we współpracy z rodzicami wypracowuje model dalszego funkcjonowania ucznia w placówce szkolnej. Należy jasno określić, jakie zachowania nie będą akceptowalne i jakie zostaną wysunięte konsekwencje, gdy do nich dojdzie.

Objęcie pomocą psychologiczno-pedagogiczną sprawcy

- za zgodą rodziców należy zagwarantować sprawcy stałą i cykliczną pomoc psychologiczno-pedagogiczną;
- podczas sesji konieczna jest praca nad zrozumieniem swojego zachowania oraz nauki nowego prospołecznego podejścia.

Warunkiem powodzenia tej fazy działania jest nawiązanie pełnej współpracy z opiekunami ucznia bądź uczniów zaangażowanych w cyberprzemoc oraz chęć zmiany swojego nastawienia przez samego sprawcę.

W JAKI SPOSÓB POMÓC OFIERZE CYBERPRZEMOCY

Objęcie pomocą psychologiczną ofiary cyberprzemocy

Podobnie jak w sytuacji innych form przemocowych, ofiara cyberprzemocy potrzebuje przede wszystkim wsparcia emocjonalnego ze strony osób dorosłych. Pokrzywdzony musi również być świadomy, że szkoła oraz najbliższe dziecku osoby dorosłe podjęły odpowiednie kroki w celu rozwiązania problemu oraz doceniają i uważają, że dziecko bardzo dobrze zrobiło, informując o sytuacji przemocowej.

Wspierając dziecko należy uświadamiać je, że nikt nie ma prawa zachowywać się w sposób przemocowy wobec drugiej osoby, a szkoła nie akceptuje żadnych przejawów agresji. Młodzi ludzie często czują zażenowanie, strach, lęk, skrępowanie, wstyd, smutek, poniżenie, przerażenie, poczucie winy – należy być przygotowanym na takie odczucia, wykazać empatyczną postawę i umożliwić wyrażanie uczuć dzieciom.

Interwencja kryzysowa

W momencie dowiedzenia się o zdarzeniu cyberprzemocy, osoby dorosłe powinny podjąć działania w formie interwencji kryzysowej. Uczeń potrzebuje porady, wskazówki, a bardzo często tzw. „prowadzenia za rękę” w podejmowanych działaniach.

Aby nie dopuścić do eskalacji problemu, należy wzmocnić poczucie bezpieczeństwa u ofiary zdarzenia oraz wskazać, jakie działania należy podjąć, a czego unikać:

Wśród porad, które należy przekazać młodemu człowiekowi nie może zabraknąć informacji aby:

- nie utrzymywać kontaktu ze sprawcą zdarzenia,
- nie kasować dowodów cyberprzemocy (wiadomości SMS, MMS, e-maile, zdjęcia, filmy, komunikatory, fora internetowe itp.),
- wprowadzić dodatkowe zabezpieczenia na komputerze oraz zmienić dane i hasła w miejscach gdzie są one wymagane i/lub widoczne.

Po zakończeniu interwencji należy monitorować omawiany wskaźnik, aby mieć pewność, że działania krzywdzące faktycznie zostały zaniechane a efekt ich prowadzenia usunięty. Należy poinformować ofiarę, sprawcę oraz wszystkie zainteresowane osoby jakie działania zostają podjęte.

Kroki prawne

Większość przypadków cyberprzemocy nie wymaga powiadomienia sądu rodzinnego czy policji o zdarzeniu, ponieważ dostępne w szkole środki wychowawcze zwykle są w pełni wystarczające. Szkoła posiada jednak bardzo ważną funkcję w zakresie zapobiegania oraz przeciwdziałania cyberprzemocy, dlatego w niektórych sytuacjach nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu z **organami ścigania** oraz z **sądem rodzinnym** są bardzo istotne.

Dzieje się tak w sytuacji, gdy szkoła wykorzysta wszystkie dostępne jej środki zaradcze, a mimo to działanie nie przynosi oczekiwanych rezultatów. Innym powodem jest brak możliwości kontaktu bądź odmowa współpracy przez rodziców, prawnych opiekunów, samego sprawcy cyberprzemocy bądź w sytuacji gdy jego działania nie zostały przerwane bądź do szkoły docierają inne informacje o przejawach demoralizacji ucznia.

Należy zwrócić uwagę, że w polskim prawie brak jest definicji kodeksowej sankcjonującej oraz charakteryzującej konkretny rodzaj czynu opisujący zjawisko cyberprzemocy. Oznacza to, że cyberprzemoc nie jest czynem zabronionym stypizowanym w jakimkolwiek polskim przepisie, a małoletni nie są skutecznie objęci ochroną prawną przed zjawiskiem. Z tego powodu wykorzystuje się istniejące regulacje prawne, które w pewnym zakresie pozwalają ochronić ofiary przemocy elektronicznej.

W przypadku doświadczenia przez dziecko cyberbullyingu w polskim prawie dostępne są dwie drogi ochrony prawnej: **postępowanie cywilne i postępowania karnego**. Niestety kodeks karny nie przewiduje wszystkich możliwości działań przemocowych przy użyciu nowych mediów dlatego też nie wszystkie czyny mogą zostać zakwalifikowane jako przestępstwo. W niektórych przypadkach należy posłużyć się drogą cywilną, czyli drogą roszczeń odszkodowawczych oraz wymuszających zaprzestania działań sprawcy. W przypadku bezprawnego użycia wizerunku dziecka lub jego danych personalnych (bez zgody rodzica lub opiekuna prawnego dziecka) sprawca ponosi odpowiedzialność cywilną za naruszenie dóbr osobistych (art. 23, 24 k.c.). Z kolei odpowiedzialność karna spotka sprawcę w przypadku: zniewagi (art. 216 k.k.), zniesławienia (art. 212 k.k.), propagowania dziecięcej pornografii (art. 202 k.k.), włamania (art. 267 i art. 268a k.k.), groźby (art. 190 i 191 k.k.) oraz wykroczeń z kodeksu wykroczeń: stosowania wulgaryzmów w miejscach publicznych (art. 141 k.w.) czy nękania (art. 107 k.w.).

Szkoła będzie informować rodziców bądź prawnych opiekunów uczniów o możliwych rozwiązaniach prawnych oraz jakie działania podjąć.

Nieletni i małoletni będący ofiara cyberprzemocy a przepisy prawne

W przypadku osób poniżej 18 roku życia, wszystkie działania prawne realizują rodzice lub prawni opiekunowie dziecka. Nie ma możliwości nawiązania dochodzenia odpowiedzialności prawnej pokrzywdzonego dziecka bez wcześniejszego nawiązania współpracy z opiekunami nieletniego.

W sytuacji zaistnienia podejrzenia, że sprawcą cyberprzemocy jest osoba poniżej 17 roku życia, działania realizuje sąd rodzinny i sąd dla nieletnich właściwy ze względu na miejsce pobytu podejrzanego.

Zawiadomienie o przestępstwie

W polski prawie funkcjonuje przepis (art. 304 §1 i §2 k.p.k.) nakładający obowiązek zawiadomienia o przestępstwie. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny i prawny obowiązek poinformować o tym policję lub prokuraturę. Dotyczy to również instytucji państwowych i samorządowych. W przypadku cyberprzemocy przestępstwami ściganymi z urzędu są włamania i groźby: karalna i bezprawna.

Jeżeli przestępstwo zostanie zgłoszone, a policją/prokuratura rozpoczną postępowanie, małoletni jako pokrzywdzony jest jednocześnie świadkiem przestępstwa i w związku z tym będzie przesłuchiwany.

Nieletni i małoletni będący sprawcą cyberprzemocy, a przepisy prawne

W myśl art. 5 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, *„wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona jedynie w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego.”*

Zgodnie z art. 6 tej samej Ustawy sąd rodzinny dysponuje szeregiem możliwości podjęcia zachowań, począwszy od upomnienia, poprzez ustanowienie nadzoru czy skierowanie małoletniego do odpowiedniej jednostki np. ośrodka kuratorskiego, zawodowej rodziny zastępczej kończąc na orzeczeniu umieszczenia w zakładzie poprawczym.

Dodatkowo sąd rodzinny, może orzec o umieszczeniu w zakładzie poprawczym nieletniego, który dopuścił się przestępstwa, jeżeli przemawia za tym wysoki stopień demoralizacji oraz okoliczności i charakteru czynu, zwłaszcza gdy inne środki wychowawcze okazały się nieskuteczne lub nie rokują skutecznej resocjalizacji nieletniego sprawcy (art. 10 tejże ustawy).

Należy również pamiętać, że sąd rodzinny może zobowiązać prawnych opiekunów dziecka do poprawy warunków wychowawczych, zdrowotnych nieletniego lub bytowych oraz nawiązanie ścisłej współpracy z placówką szkolną, do której uczęszcza nieletni, poradnią psychologiczno-pedagogiczną lub inną poradnią specjalistyczną, zakładem pracy oraz lekarzem lub zakładem leczniczym oraz zobligować rodziców lub opiekuna prawnego do naprawienia w części lub w całości szkody wyrządzonej przez nieletniego (zgodnie z art. 7 § 1 Ustawy). Ponadto według art. 8 § 1 Ustawy w wypadku, gdy rodzice lub opiekun prawny nieletniego uchylają się od wykonania nałożonych obowiązków, sąd rodzinny może wymierzyć im karę pieniężną w wysokości od 500 do 5 000 zł.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Cyberprzemoc” ma na celu ograniczenie i/lub całkowite wyeliminowanie zachowań agresywnych i przemocowych, realizowanych przy użyciu nowej technologii komunikacyjnej na terenie szkoły bądź poza nią. Prowadzone działania mają za zadanie uświadomić młodym uczniom, ich opiekunom oraz nauczycielom czym jest przemoc elektroniczna, jak należy się przed nią chronić, jakie prawa przysługują osobie, która stała się jej ofiarą, gdzie szukać pomocy i wsparcia oraz z jakimi konsekwencjami spotka się osoba dopuszczająca się przemocy elektronicznej.

Mając na uwadze prawidłowy rozwój dzieci, na terenie szkoły podejmowane są różnorodne działania wychowawcze. Współpraca z rodzicami/ opiekunami prawnymi dzieci powinna opierać się na:

- organizowaniu zebrań (tzn. wywiadówki, dni otwarte szkoły),
- prowadzeniu konsultacji indywidualnych z nauczycielem, wychowawcą,
- informowaniu i prowadzeniu spotkań edukacyjnych dla opiekunów dzieci. Spotkania prowadzone przez psychologów, pedagogów, służby policyjne i śledcze,
- wspieraniu rodziców i opiekunów prawnych dzieci.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie zjawiska cyberprzemocy wśród społeczności szkolnej.	- przeprowadzenie badań, ewaluacji.			Cała społeczność szkolna
2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej.	Przykłady: • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem zagrożenia występowaniem bądź określenia natężenia występowania sytuacji problemowych związanych z przemocą elektroniczną – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Cyberprzemoc”; • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Cyberprzemoc”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu podjęcie działań prewencyjnych, wspierających poprawne relacje uczniowskie oraz rozwijającą świadomość istnienia cyberprzemocy, jej rodzajów, kształtowanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych oraz świadomość pojawiających się konsekwencji dla sprawcy oraz ofiary takich zachowań; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną.			
3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.				

1. Współpraca z rodzicami / opiekunami prawnymi uczniów w celu wyeliminowania zachowań przemocowych. 2. Opracowanie i upowszechnianie materiałów o zjawisku cyberprzemocy, jego formach, prawnych konsekwencjach popełnienia czynu oraz sposobów reagowania w przypadku znalezienia się w takiej sytuacji.	- materiały edukacyjno-informacyjne, - e-lekcja, - spotkania z wychowawcami, nauczycielami, władzami szkoły, przedstawicielami policji, Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, Poradni Leczenia Uzależnień, psychologiem/ pedagogiem szkolnym.			Rodzice / opiekunowie uczniów
	Przykłady: • uświadamianie rodziców / opiekunów o istnieniu zjawiska cyberprzemocy wśród młodych ludzi oraz o różnorodności ich form występowania – przygotowanie materiałów informacyjnych, prelekcje przeprowadzone przez zaproszonych gości (tj. przedstawiciel policji, psycholog z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej oraz z Poradni Leczenia Uzależnień), przygotowanie spisu literatury przedmiotu oraz zapewnienie wskazanych pozycji i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Świadomy rodzic – wszystko co należy wiedzieć”; • spotkania rodziców / opiekunów z psychologiem szkolnym, na których przedstawione zostają zagrożenia związane ze zjawiskiem przemocy elektronicznej; • spotkania rodziców / opiekunów z ekspertami z lokalnej instytucji ds. przeciwdziałania uzależnieniu od Internetu oraz zjawisku zwanemu fonoholizm; • wskazanie lub udostępnienie rodzicom / opiekunom literatury, zwiększającej ich kwalifikacje radzenia sobie z zaistniałym problemem; • podczas spotkania z psychologiem bądź specjalnie wykwalifikowanym nauczycielem, należy zapoznać rodziców / opiekunów ze sposobami prowadzenia trudnych rozmów ze swoimi pociechami; • podczas spotkania z przedstawicielami policji należy zapoznać zebranych z metodami prewencji; • przekazanie rodzicom / opiekunom prawnym uczniów programów edukacyjnych specjalnie przygotowanych do użytku domowego np. za pośrednictwem strony internetowej http://www.sieciaki.pl/ w przypadku uczniów szkoły podstawowej. Dla starszych uczniów swoją propozycję przygotowała Fundacja Dzieci Niczyje;			

	• wychowawcy i nauczyciele komunikują, że szkoła nie akceptuje żadnych form przemocy, natomiast konsekwencje w wypadku ich pojawienia reguluje regulamin szkolny – przedstawienie podczas spotkania z rodzicami/ opiekunami, reguł i zasad postępowania w sytuacji pojawienia się zjawiska;• przedstawiciel policji/ wychowawca/ dyrekcja przekazuje rodzicom/ opiekunom dzieci informacje dotyczących skutków prawnych związanych z naruszeniem prawa przez nieletnich i pełnoletnich uczniów szkoły;• udział w programach dotyczących promocji zdrowego trybu życia organizowanych aktualnie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej lub wprowadzenie w życie podobnej inicjatywy;• wspólne rozwiązywanie indywidualnych problemów, proponowanie rozwiązań, poradnictwo;• zorganizowanie spotkania informacyjnego z przedstawicielami policji, którzy wyjaśnią przepisy prawne, które chronią uczniów przed zjawiskiem cyberprzemocy oraz wytłumaczają jakie działania należy podjąć, gdy taka sytuacja się pojawi.

1. Podnoszenie kompetencji oraz stałe doszkalanie w temacie przemocy elektronicznej. 2. Nawiązanie stałej współpracy z policją, lokalnym ośrodkiem uzależnień i ich wspieranie w przypadku pojawienia się cyberprzemocy na terenie szkoły.	- szkolenia, - przygotowanie materiałów informacyjno-edukacyjnych, - spotkania z przedstawicielami policji, psychologami, instytucjami/organizacjami oferującymi wsparcie w przypadku wystąpienia cyberprzemocy.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • nawiązanie współpracy z psychologiem i wspólnie organizowanie zajęć w formie psychodramy z tematyki cyberprzemocy – nauczyciele starają się wypracować jak najlepsze strategie rozmowy z dzieckiem na sytuacje trudne, w tym te dotyczące cyberprzemocy; • podczas spotkania z przedstawicielami policji, nauczyciele dowiadują się jakimi narzędziami i sposobami dysponują służby w związku z odnajdywaniem sprawców przemocy w sieci oraz jakie konsekwencje związane są z poszczególnym zachowaniem; • nauczyciele i wychowawcy uczestniczą w konferencjach i seminariach zewnętrznych o tematyce cyberprzemocy. Uzyskują tam najnowsze informacje na temat zjawiska, sposoby radzenia sobie w sytuacji pojawienia się sytuacji zagrożenia bądź jej symptomów oraz wymieniają się doświadczeniami związanymi z działaniami prewencyjnymi z innymi uczestnikami spotkań. • poszerzenie wiedzy nauczycieli i wychowawców z tematyki cyberprzemocy poprzez prowadzenie licznych szkoleń wewnętrznych i zewnętrznych z przedstawicielami służb mundurowych oraz organizacji/ instytucji pomocowych; • udział w kampaniach społecznych, projektach i konferencjach – podnoszenie kwalifikacji oraz wymiana pomysłów i spostrzeżeń ze specjalistami oraz kolegami/ koleżankami po fachu;			

	• szkolenie z zakresu nowych mediów – zapoznanie pracowników placówki szkolnej ze specyfiką forów internetowych, blogów, portali i serwisów społecznościowych oraz aplikacji, z których obecnie korzystają uczniowie; • szkolenie informatyczne pozwalające opanować wiedzę z zakresu bezpiecznego korzystania z Internetu oraz aplikacji i dodatków które chronią i ograniczą możliwość włamania się w miejsca zabezpieczone hasłem bądź inne prywatne przestrzenie dostępne przez Internet.			
1. Zaangażowanie rodziców / opiekunów do współpracy przy organizacji uroczystości szkolnych i klasowych oraz konkursów tematycznych. 2. Promowanie bezpiecznego korzystania z Internetu.	- nawiązanie współpracy rodziców ze szkołą i współorganizowanie wydarzeń, - spotkania z wychowawcami, psychologiem, pedagogiem szkolnym, przedstawicielem policji, - e-lekcje.			Rodzice / opiekunowie uczniów
Przykłady: • współorganizacja klasowych i szkolnych konkursów związanych z tematyką bezpiecznego korzystania z Internetu oraz Netykiety np. konkurs wiedzy na temat poprawnego i bezpiecznego zachowania się w Internecie, konkurs na najlepszy plakat/ spot reklamowy wskazujący na zagrożenia pojawiające się w Sieci, itp.; • branie udziału w corocznych zawodach organizowanych z okazji <i>Dnia Bezpiecznego Internetu</i>; • organizowanie happeningu na rzecz przeciwdziałaniu uzależnieniu od Internetu oraz fonoholizmowi; • zajęcia prowadzone w formie psychodramy podnoszące umiejętność empatycznego odczuwania; • wychowawca zapoznaje rodziców / opiekunów uczniów z zasadami bezpiecznego korzystania z sieci oraz informowanie ich o sposobach przeciwdziałania cyberprzemocy i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Świadomy rodzic – problem agresji w Internecie”;				

	• psycholog/ pedagog szkolny informuje rodziców / opiekunów uczniów o objawach uzależnienia od nowych mediów tj. telefon komórkowy, komputer czy Internet; • spotkanie ze specjalistą ds. uzależnień od Internetu oraz fonoholizmu mające na celu uświadomić rodziców w zakresie zagrożeń płynących z nowych mediów i nowych technologii; • lekcja przeprowadzona przez przedstawiciela policji, który zapozna rodziców ze statystykami, objawami oraz sposobami przeciwdziałania cyberprzemocy, jak także zapozna rodziców z konsekwencjami jakie czekają sprawcę zdarzenia; • nawiązanie stałej współpracy z psychologiem / pedagogiem szkolnym w zakresie poprawnego, efektywnego korzystania z sieci Internetowej oraz prowadzenia działań wpływających na zapewnienie uczniom bezpieczeństwa podczas korzystania z komputerów/ laptopów/ telefonów komórkowych/ tabletów domowych; • zawiązanie grupy rodzicielskiej i opracowanie sposobów szybkiego reagowania w przypadku pojawienia się sytuacji kryzysowych.			
1. Edukacja medialna mające na celu kształtowanie wysokiego poziomu rozwoju intelektualnego i wiedzy. 2. Uświadomienie uczniom znaczenia nowych mediów oraz zagrożeń, jakie są z nim związane.	- udział w uroczystościach, - godzina wychowawcza, wykłady, - godziny wychowawcze, - analiza reklam zamieszczanych w Internecie, TV, gazetach.			Uczniowie
Przykłady: • zapoznanie uczniów z zaletami i wadami korzystania z nowych mediów. Uświadomienie jak bardzo zmienił się świat na przestrzeni ostatnich lat oraz jak szybko ewoluuje za pomocą nowych narzędzi do komunikowania się z innymi ludźmi; • zwrócenie uwagi na problematykę zjawiska, związaną przede wszystkim z możliwymi konsekwencjami tego typu działań, zarówno dla ofiary, jak i sprawcy cyberprzemocy;				

	• przygotowanie uczniów do krytycznego i selektywnego odbioru treści znalezionych w Internecie – nauczyciel prezentuje uczniom wybrane wcześniej reklamy telewizyjne, internetowe oraz umieszczane w gazetach oraz wspólnie podejmują się interpretacji zamieszczonych tam treści i ich prawdziwego przekazu; • uczniowie dokonują analizy reklam (telewizyjnych) na wybrany wcześniej temat (np. płeć, wiek, wykształcenie, kolor skóry, narodowość), interpretują ich przekaz oraz starają się wyjaśnić jego możliwe oddziaływanie na otaczającą rzeczywistość; • uczniowie dokonują przeglądu reklam gazet codziennych. Ustalają liczebność reklam o nastawieniu konsumpcyjnym, ideowym, płciowym itp. Podczas godziny wychowawczej wspólnie zastanawiają się jaki wpływ wywiera dany przekaz reklamowy na postrzeganie np. danej grupy społecznej, idei.			
1. Zwiększanie wiedzy uczniów na temat cyberprzemocy, prewencji oraz reagowaniu w przypadku pojawienia się zagrożenia. 2. Zapoznanie uczniów i wychowanków z występującymi formami cyberprzemocy oraz skutecznym sposobom przeciwdziałania zjawisku.	- e-lekcje, - spotkanie z specjalistą ds. uzależnień, przedstawicielem policji.			Uczniowie
	Przykład: • podczas zajęć prowadzonych przez przedstawiciela policji, warto zapoznać uczniów czym jest cyberprzemoc, jakie symptomy i zachowania na nią wskazują, w jaki sposób należy radzić sobie z zaistniałą sytuacją oraz jak bronić przed jej pojawieniem i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Czy jesteś (nie)bezpieczny w sieci?” (dla uczniów klas IV-VII) oraz e-lekcja pt.: „Cyberprzemoc - przerwij milczenie!” ; • uświadomienie podopiecznym jakie emocje może wywołać cyberprzemoc u ofiary oraz jakie są jej konsekwencje – proponowaną formą zajęć jest psychodrama, dzięki której uczniowie będą rozwijać zdolność do empatii; • podczas spotkania ze specjalistami ds. uzależnień oraz przedstawicielami policji należy uświadomić jakie mogą być konsekwencje prawne i psychiczne dla sprawcy przemocy; • wypracowanie aktywnej postawy reagowania na różne formy przemocy u uczniów. Uświadomienie jak ważne jest podejmowanie działania, nie pozostawanie biernym – zajęcia treningowe prowadzone podczas godziny wychowawczej i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Stop agresji wśród			

	nas!" (dla uczniów klas IV, V i VI) oraz e-lekcja pt.: „Przemoc to nie tylko siniaki. Jak reagować w sytuacji przemocy?”.			
1. Propagowanie zasad dobrego zachowania w Internecie. 2. Rozwijanie świadomości bezpiecznego korzystania z nowych mediów przez uczniów. 3. Promowanie wśród uczniów zasad poprawnego zachowania się w świecie wirtualnym. 4. Zaangażowanie uczniów w projekty o tematyce przeciwdziałaniu cyberprzemocy oraz uzależnieniu od korzystania z nowych mediów.	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, policją, - udział w uroczystościach, - burza mózgów, - e-lekcja, - praca indywidualna i w grupach, - godziny wychowawcze.			Uczniowie
	Przykłady: • zajęcia podczas godziny wychowawczej oraz na informatyce dotyczące bezpiecznego korzystania z nowych mediów ze szczególnym uwzględnieniem Internetu i telefonu komórkowego; • informowanie uczniów o konieczności ochrony swoich danych osobowych oraz ewentualnych konsekwencjach wynikających z ich niedopilnowania – pogadanka prowadzona podczas godziny wychowawczej i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Chronię swoją prywatność” (dla uczniów IV-VIII); • udział w corocznym Dniu Bezpiecznego Internetu; • wypracowanie reguł bezpiecznego korzystania z Sieci oraz zapoznanie się z zasadami kulturalnego użytkowania Internetu tzw. Netetykiety – inscenizacje, prelekcje, prezentacja multimedialna; • wychowawca zapoznaje uczniów z koniecznością ochrony danych oraz cudzej własności interpersonalnej; • podczas zajęć uczniowie opracowują model odpowiedniego zachowania w sytuacji stania się ofiarą, świadkiem lub sprawcą przemocy elektronicznej; • promocja bezpiecznych stron internetowych i oprogramowania zabezpieczającego przed niepożądanymi treściami na szkolnej stronie internetowej; • umiejętność prowadzenia dyskusji, poprawnego formułowania problemów i ich argumentowania oraz mówienia o emocjach swoich i innych ludzi;			

• wypracowanie wśród uczniów zasady działania według zasady: widzę, reaguję, pomagam; • zajęcia – z psychologiem lub wykształconym w tym kierunku nauczycielem – na temat tolerowania odmienności poglądów, zachowania itp. oraz przeciwdziałanie zjawisku dyskryminacji; • uczenie jakie działania podejmować kiedy staną się ofiarą, świadkiem bądź sprawcą przemocy elektronicznej; • promowanie zdrowego sposobu spędzania wolnego czasu w gronie rówieśników; • godzina wychowawcza poświęcona odpowiednim i konstruktywnym formą spędzania wolnego czasu w Internecie.			
- projekcje filmów podczas godziny wychowawczej.			Uczniowie
Przykłady: • projekcja filmu dokumentalnego „Cyberbully” od 12 roku życia, opowiadająca historię 17-letniej dziewczyny, która dostaje od mamy w prezencie urodzinowym wymarzony komputer. Niedługo później bohaterka staje się ofiarą cyberprzemocy na jednym z portali społecznościowych; • zapoznanie uczniów ze spotem kampanii społecznej prowadzonej przez SaferInternet.pl. film pt.: „W którym świecie żyjesz?” oraz wspólne podjęcie się interpretacji zawartych tam treści; • kreskówka pt. „Nuggets” w przejrzysty sposób obrazująca mechanizmy uzależnienia oraz ich konsekwencje dla dalszego funkcjonowania.			

1. Zaangażowanie młodych ludzi do aktywnego działania w sytuacji pojawienia się zjawiska cyberprzemocy. 2. Udział w kampaniach, wydarzeniach oraz projektach społecznych uświadamiającego powagę zjawiska.	- kampanie społeczne, - skrzynka zaufania.			Uczniowie
Przykłady: • zaangażowanie dzieci i młodzieży do udziału w kampanii <i>Młodzi Przeciw Mowie Nienawiści w Internecie</i>. Celem kampanii jest walka z dyskryminacją i rasizmem w formie mowy nienawiści obecnej w sieci Internet; • zachęcenie młodzieży do udziału w projekcie <i>Dbaj o Fejs</i>, której celem jest zwrócenie uwagi na konsekwencje nierozważnych działań w sieci tj. nierozważne przysyłanie zdjęć o charakterze seksualnym, cyberprzemocy, ochrony dostępu do prywatnych kont i profili zabezpieczonych hasłem bądź innymi środkami, jak także komentowanie i publikowanie ryzykownych informacji; • zachęcanie uczniów do udziału w innych kampaniach społecznych np. tych promujących zdrowy i aktywny styl życia; • umieszczenie na terenie szkoły tzn. skrzynki zaufania, która pozwala uczniom w anonimowy sposób informować o problemach swoich lub swoich znajomych z klasy czy szkoły. Przed podjęciem się tej inicjatywy każdy wychowawca klas uwrażliwia uczniów w jaki sposób funkcjonuje skrzynka. Należy wytłumaczyć im, że pisanie liścików nie jest zabawą, a fałszywe informowanie to również forma przemocy. Wychowawcy klas przybliżają swoim podopiecznym jak przebiega procedura interwencyjna (np. obejmuje wsparcie ofiary, zabezpieczenie dowodów, ustalenie okoliczności danego zdarzenia, wyciągnięcie konsekwencji wobec sprawcy, monitorowanie sytuacji ucznia nawet po zakończeniu interwencji) oraz podejmują odpowiednie działania, w przypadku każdego zgłoszenia; • szkoła zapewnia osobom poszkodowanym oraz świadkom danego zdarzenia o charakterze przemocowym, pomoc psychologiczną (za zgodną prawnych opiekunów uczniów); • nauczyciele i wychowawcy klas pracują nad wzmocnieniem relacji oraz stałym budowaniem zaufania pomiędzy młodym człowiekiem, a psychologiem/ pedagogiem szkolnym/ nauczycielem. Uświadomienie, że każdy problem i wątpliwość zostanie wysłuchany, przeanalizowany i rozwiązany, natomiast zgłaszający problem może liczyć na pełną swobodę i anonimowość.				

Część: Środki psychoaktywne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 283 z późn. zm.);
2. Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526);
3. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 lipca 2023r., w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. 2023r., poz. 1798);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2017 poz. 1611);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1578 z późn. zm.);
6. **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249 z późn. zm.);**
7. **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214);**
8. **USTAWA z dnia 17 sierpnia 2023 o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw.**
9. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie realizacji Rządowego programu wspomagania w latach 2015-2018 organów prowadzących szkoły w zapewnieniu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach - „Bezpieczna+” (Dz. U. z 2015 r. poz. 972 z późn. zm.);
10. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
11. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
12. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
13. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2010 r. nr 127, poz. 857);
14. **Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. 2018 poz. 1030);**
15. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości w przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2013 r. poz. 1563);
16. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. 2022r. poz. 1700);
17. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. 2017 r. poz. 882);

18. Ustawa z dnia 9 marca 2023r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2023r., poz. 535).
19. Ustawa z dnia 9 listopada 1995 r. o ochronie zdrowia przed następstwami używania tytoniu i wyrobów tytoniowych (Dz.U. 2017 r. poz. 957);
20. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2018 poz. 998);
21. Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzoną w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169).

Wprowadzenie

Zagrożenia dzieci i młodzieży substancjami psychoaktywnymi jest szczególnie ważnym i niepokojącym zjawiskiem. Według badań ogólnopolskich prowadzonych na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej co piąty polski nastolatek spróbował marihuany, co dziesiąty amfetaminy, a co piętnasty heroiny. Problem narkomanii w Polsce nie dotyczy już tylko określonych grup czy środowisk społecznych, ale jest zagrożeniem powszechnym. Niestety trzeba przyjąć, że każde dziecko może mieć kontakt ze środkami odurzającymi.

Problem narkomanii ma charakter interdyscyplinarny. Znajduje się on w polu zainteresowania różnych służb, takich jak lecznictwo, oświata, pomoc społeczna, organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości, media. Każda z nich styka się z tym zjawiskiem od innej strony.

Także szkoła oraz nauczyciele mają do spełnienia podobne zadanie jak rodzice: powstrzymać dzieci przed sięgnięciem po narkotyki. Spędzają z nimi bowiem dużą część czasu, stają się ich autorytetem, mają wielki wpływ na ich rozwój. To także rolę szkoły, wszystkich osób zaangażowanych w proces wychowawczy jest identyfikacja zachowań ryzykownych uczniów i związanych z tym zagrożeń.

Grupami szczególnie narażonymi na używanie substancji psychoaktywnych są dzieci i młodzież pozostające bez opieki rodzicielskiej, „dzieci ulicy”, niepełnoletnie osoby popełniające czyny karalne, osoby zagrożone demoralizacją, dzieci i młodzież zagrożone wykluczeniem społecznym, a także młodzież z zaburzeniami zachowania oraz koncentracji i uwagi.

Grupy młodzieży zagrożonej wymagają szczególnych oddziaływań profilaktycznych prowadzących do zmiany stylu życia i zaprzestania używania narkotyków, w szczególności działań zwiększających wiedzę na temat skutków używania środków odurzających, napojów energetycznych, substancji psychotropowych i środków zastępczych, kształtujących przekonania normatywne i postawy prozdrowotne, a także zmniejszających deficyty umiejętności psychospołecznych.

Wnioski z wielu badań naukowych wskazują, że jeśli działania na rzecz zapobiegania narkomanii mają być skuteczne, muszą wykorzystywać współczesną wiedzę na temat czynników chroniących, czynników ryzyka oraz modeli teoretycznych wyjaśniających zjawisko inicjacji narkotykowej i rozwijania się problemowego wzoru używania substancji psychoaktywnych.

Dorobek naukowy w dziedzinie profilaktyki jest bogaty, a jednocześnie wiedza z tego obszaru nie jest dostatecznie wykorzystywana. Z tego powodu kluczową rolę odgrywa właściwe przygotowanie realizatorów treści profilaktycznych, systematyczna ewaluacja oraz upowszechnianie programów o **zweryfikowanej w badaniach jakości**.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Kształtowanie odpowiednich postaw poprzez stosowanie odpowiednich działań wychowawczych i profilaktycznych utrzymane zostało w zgodzie z **Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz.U. 2015 poz. 1249)** oraz późniejsze zmiany zawarte w treści **Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 stycznia 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2018 r. poz. 214).**

Poniższa część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Środki psychoaktywne” ma na celu, opisane w Rozporządzeniu, skuteczne przeciwdziałanie pojawianiu się zachowań ryzykownych związanych z używaniem środków odurzających, napojów energetycznych, substancji psychoaktywnych, środków zastępczych, nowych substancji psychoaktywnych przez uczniów naszej szkoły, w szczególności charakteryzujących się nieprzestrzeganiem przyjętych dla danego wieku zwyczajowych norm i wymagań, niosących ryzyko negatywnych konsekwencji dla zdrowia fizycznego i psychicznego oraz jego otoczenia społecznego.

Działalność wychowawcza

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących występowanie problemu zażywania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież szkolną. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego Programu wychowawczo-profilaktycznego.	- prowadzenie badań, ewaluacji. Przykłady: • przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zapoznania się z aktualnym poziomem podatności środowiska bądź aktualnie istniejącym zagrożeniem, ilością sytuacji problemowych wśród uczniów szkoły – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Środki psychoaktywne”; • sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Środki psychoaktywne”; • Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych mających na celu wypracowanie odpowiednich działań prewencyjnych, wspierających poczucie własnej wartości oraz umiejętność asertywnego wyrażania swojego zdania; • przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych; • stałe monitorowanie przestrzegania regulaminu szkoły oraz analizowanie z przestrzeganiem, których reguł społeczność szkolna ma problem i co jest tego przyczyną; • wychowawcy klas/ wyznaczony do zadania nauczyciel dokonuje analizy środowiska lokalnego, domowego oraz szkolnego, w którym przebywają uczniowie, pod kątem styczości lub ewentualnego zażywania substancji psychoaktywnych.			Cała społeczność szkolna

1. Poszerzenie wiedzy rodziców / opiekunów prawnych, nauczycieli i wychowawców na temat prawidłowości rozwoju i zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji.	- spotkanie z psychologiem, pedagogiem szkolnym, pracownikami poradni, policją. - e-szkolenie, - nawiązanie współpracy z policją, poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii.			Rodzice / opiekunowie uczniów, nauczyciele i wychowawcy
2. Dostarczenie aktualnych informacji nauczycielom, wychowawcom i rodzicom / opiekunom prawnym na temat skutecznych sposobów prowadzenia działań wychowawczych i profilaktycznych związanych z przeciwdziałaniem używaniu środków i substancji, o których mowa we wstępie do niniejszego dokumentu. 3. Opracowanie i upowszechnianie materiałów z zakresu edukacji zdrowotnej, ze szczególnych uwzględnieniem zdrowego żywienia i aktywności fizycznej, skierowanych do nauczycieli i rodziców.	Przykłady: • podnoszenie kompetencji nauczycieli i rodziców/ opiekunów uczniów poprzez udział w szkoleniu w zakresie rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej – szkolenie prowadzone przez wyspecjalizowanego w temacie psychologa, czy pedagoga szkolnego i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Narkotyki i dopalacze - wszystko, co należy wiedzieć”; • zamówienie materiałów dotyczących substancji psychoaktywnych z Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii. Dystrybucja materiałów wśród rodziców / opiekunów prawnych oraz nauczycieli; • przedstawienie rodzicom / opiekunom uczniów źródeł informacji na temat profilaktyki antynarkotykowej dostępnych w Internecie (strony Ośrodka Rozwoju Edukacji, Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii); • spotkania z psychologiem szkolnym i/lub psychologiem z Poradni Leczenia Uzależnień – pogadanki dotyczące rozpoznawania oraz przeciwdziałania uzależnieniom; • organizacja spotkania z ekspertami z poradni ds. przeciwdziałania narkomanii lub policją – spotkania uświadamiające dorosłym zjawiska uzależnienia od substancji psychoaktywnych oraz skutków ich krótkotrwałego i długotrwałego zażywania; • informowanie rodziców podczas zebrań o instytucjach, do których mogą się zgłosić o pomoc w razie wystąpienia problemu;			

4. Poradnictwo psychoedukacyjne dla rodziców / opiekunów uczniów prowadzone przez szkolnych specjalistów.	• współpraca z lokalnymi instytucjami przeciwdziałającymi uzależnieniom i narkomanii w kwestii dostarczenia materiałów niezbędnych do posiadania odpowiedniej wiedzy oraz współpraca podczas opracowywania autorskich materiałów informacyjnych; • konsultacja z edukatorami z poszczególnych województw, wyznaczonymi przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.
--	---

1. Pedagogizacja rodziców / opiekunów prawnych na zebraniach w zakresie m.in. przeciwdziałania ryzykownym zachowaniom związanym z używaniem substancji psychoaktywnych.	- spotkania z wychowawcami, - spotkania z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, - organizowanie dyżurów pomocowych, - prelekcje.			Rodzice / opiekunowie uczniów
2. Spotkania rodziców / opiekunów prawnych z pracownikami Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej na terenie szkoły.	Przykłady: • organizacja szkolenia dla rodziców / opiekunów uczniów na temat prawidłowości rozwoju i zaburzeń zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych, a także suplementów diet i leków w celach innych niż medyczne oraz postępowania w tego typu przypadkach; • przedstawienie rodzicom / opiekunom uczniów czynników zwiększających ryzyko sięgania po środki psychoaktywne; • informowanie rodziców / opiekunów uczniów o instytucjach, do których mogą się zgłosić o pomoc w razie wystąpienia problemu; • przekazywanie rodzicom / opiekunom uczniów materiałów dotyczących środków psychoaktywnych, uzależnień i ich przeciwdziałaniu; • organizacja spotkań w formie prelekcji z pracownikami lokalnej Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, pracownikami instytucji przeciwdziałających uzależnieniom i narkomanii oraz policji; • organizacja dyżuru pracownika Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, na którym rodzice / opiekunowie uczniów mogą rozszerzyć swoją wiedzę, bądź rozwiązać indywidualne wątpliwości.			

1. Informowanie uczniów i wychowanków oraz ich rodziców / opiekunów prawnych o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowawców oraz o metodach współpracy szkół i placówek z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią.	- spotkanie z rodzicami/ opiekunami uczniów, - zapoznanie zebranych z regulaminem oraz Programem Wychowawczo-Profilaktycznym.			Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie
	Przykłady: - informowanie o obowiązujących procedurach postępowania nauczycieli i wychowawców oraz o metodach współpracy szkół z Policją w sytuacjach zagrożenia narkomanią podczas zebrania klasowego; - udostępnienie Programu Wychowawczo-Profilaktycznego oraz procedur na stronie internetowej szkoły oraz poinformowanie rodziców / opiekunów prawnych o możliwości zapoznania się z takim programem; - umożliwienie rodzicom / opiekunom prawnym konsultacji z pedagogiem szkolnym w sprawie możliwych konsekwencji zaistniałego zagrożenia.			
	- godzina wychowawcza, - prelekcje.			Uczniowie
Przykłady: - przedstawienie programu wychowawczo-profilaktycznego oraz procedur postępowania w razie wystąpienia problemu związanego z niebezpiecznymi substancjami na terenie szkoły podczas godziny wychowawczej; - precyzyjne wyjaśnienie konsekwencji szkolnych związanych z posiadaniem bądź używaniem substancji psychoaktywnych. - organizacja prelekcji w celu wyjaśnienia procedur związanych z sytuacjami zagrożenia narkomanią.				

1. Przeprowadzenie wśród nauczycieli i wychowawców szkolenia zwiększającego wiedzę dotyczącą rozpoznawania oraz przeciwdziałania zagrożeń płynących z używania substancji psychoaktywnych przez uczniów.	- szkolenia, e-szkolenia, - spotkania z specjalistami MONARu, policją, psychologami, itp.			Nauczyciele i wychowawcy
	Przykłady: • szkolenie nauczycieli w zakresie rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych, napojów energetycznych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej i/lub zapoznanie nauczycieli z e-szkoleniem Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nowe obowiązki szkoły w zakresie przeciwdziałania narkomanii”, które wynikają z rozporządzenia MEN z 18 sierpnia 2015r; • organizacja spotkania z pracownikami stowarzyszenia MONAR; • organizacja spotkania z pracownikami policji – zapoznanie nauczycieli z konsekwencjami prawnymi i dostępnymi metodami reakcji na zidentyfikowany problem; • organizowanie spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym – zapoznanie z psychofizycznymi symptomami zażywania substancji psychoaktywnych, możliwymi konsekwencjami zdrowotnymi oraz krokami, które należy podjąć w sytuacji rozpoznania sytuacji problemowej; • doskonalenie kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie profilaktyki podczas szkolenia na temat zażywania środków i substancji psychoaktywnych, poznanie norm rozwojowych i zaburzeń zdrowia psychicznego wieku rozwojowego wynikających z zażywania substancji psychoaktywnych i/lub uzależniających; • zapoznanie Rady Pedagogicznej z materiałami dotyczącymi działań antynarkotykowych i anty-uzależnieniowych dostępnymi na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; • spotkanie z pracownikami lokalnej poradni przeciwdziałania uzależnieniom i narkomanii; • zwiększenie kwalifikacji pedagoga szkolnego w kwestii przeciwdziałania używaniu środków psychoaktywnych w celu zapewnienia możliwości konsultacji.			

1. Zapoznanie nauczycieli z dostępnymi narzędziami profilaktycznymi. 2. Analiza relacji pomiędzy opiekunami dzieci, młodzieży szkolnej.	- szkolenia, - badanie ewaluacyjne, - spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, - tworzenie procedur.			Nauczyciele i wychowawcy
3. Nawiązanie bliższej współpracy pomiędzy opiekunami uczniów w celu eliminowania czynników ryzyka związanych z możliwością zażywania/ kontaktu z substancjami psychoaktywnymi.	Przykłady: • udział nauczycieli w szkoleniu z rozpoznawania wczesnych objawów używania środków i substancji psychoaktywnych oraz podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej; • zapoznanie nauczycieli z programem „Szkolna Interwencja profilaktyczna”, rekomendowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej; • zapoznanie nauczycieli z występującymi w otoczeniu czynnikami ryzyka zażywania lub nadużywania substancji psychoaktywnych oraz opracowanie i wprowadzenie odpowiednich działań eliminujących lub redukujących ich wpływ na społeczność szkolną – spotkanie prowadzi wyspecjalizowany w temacie pedagog/ psycholog szkolny; • zapoznanie nauczycielami z czynnikami chroniącymi oraz osłabianie czynników ryzyka poprzez wzmacnianie czynników chroniących – spotkanie prowadzi wyspecjalizowany w temacie pedagog/ psycholog szkolny; • zbudowanie narzędzia diagnostycznego (opierającego się na czynnikach chroniących) pozwalającego określić poziom relacji pomiędzy opiekunami prawnymi/ faktycznymi, a opiekunami szkolnymi uczniów oraz przeprowadzenie właściwego badania i/lub skorzystanie z kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Współpraca z rodzicami”; • zapoznanie nauczycieli z Procedurą Niebieskie Karty przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Procedura Niebieskie Karty”; • opracowanie/ przypomnienie procedury na wypadek zidentyfikowania problemu w szkole.			

1. Udostępnienie informacji o ofercie pomocy specjalistycznej dla uczniów, ich rodziców / opiekunów uczniów w przypadku używania środków i substancji opisanych we wstępie do niniejszego dokumentu. 2. Uświadamianie rodziców / opiekunów uczniów oraz samych zainteresowanych miejscach, w których mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu.	- materiały informacyjne i edukacyjne.			Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie
1. Spotkania z pracownikami Poradni Psychologicznej-Pedagogicznej, stowarzyszenia MONAR, policji. 2. Informowanie uczniów na temat konsekwencji prawnych związanych z posiadaniem i używaniem nielegalnych środków.	- pogadanki, - prelekcje, - spotkania ze specjalistami.			Uczniowie
	Przykłady: • opracowanie oraz prezentacja w szkole materiałów we współpracy z lokalną poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii oraz policją; • organizacja wśród uczniów konkursu na najlepszy plakat dotyczący poszczególnych instytucji, w których uczniowie mogą szukać pomocy w razie wystąpienia problemu. Konkurs poprzedzony lekcjami wychowawczymi informującymi o dostępnych możliwościach.			
	Przykłady: • przygotowanie informującego spotkania dla uczniów o zagrożeniach płynących z przyjmowania środków psychoaktywnych – spotkanie prowadzi psycholog/ pedagog szkolny wraz z wychowawcą; • organizacja prelekcji dotyczącej niebezpieczeństwa związanego z przyjmowaniem środków zastępczych (dopalaczy) – psycholog/ pedagog szkolny przygotowuje prezentację multimedialną, za pomocą której pokazuje uczniom zmiany zachodzące w ciele i mózgu człowieka (porównanie osoby zdrowej, nie zażywających w/w substancji oraz osoby uzależnionej); • indywidualne spotkania ze specjalistami z uczniami, u których zidentyfikowano problem przyjmowania środków psychoaktywnych;			

	- informowanie uczniów na godzinach wychowawczych o konsekwencjach prawnych związanych z posiadaniem nielegalnych substancji; - organizacja spotkania z pracownikami policji dla rodziców / opiekunów prawnych, uczniów oraz nauczycieli, na których przedstawione zostaną możliwe scenariusze będące konsekwencją posiadania lub zażywania nielegalnych substancji; - opracowanie materiałów we współpracy z lokalną poradnią ds. przeciwdziałania narkomanii oraz policją; - zapoznanie nauczycieli i uczniów z Programem Przeciwdziałania Przyjmowaniu Substancji Uzależniających „Unplugged” opisanym na stronie internetowej Krajowego Biura Do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii.			
1. Organizacja aktywności angażujących uczniów w poznawanie obowiązującego prawa.	- konkursy.			Uczniowie
	Przykłady: - konkurs na najlepszą pracę plastyczną przedstawiającą konsekwencje prawne związane z naruszeniem ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii; - konkurs na najlepszy wytwór poetycki związany z promowaniem zdrowego trybu życia.			
1. Rozwijanie i wzmacnianie umiejętności psychologicznych i społecznych uczniów i wychowanków. 2. Kształtowanie wśród uczniów postaw zapobiegających podatności na ryzyko kontaktu ze środkami psychoaktywnymi. 3. Kształtowanie w uczniach chęci dbania o swoje bezpieczeństwo.	- lekcje wychowawcze, - e-lekcje.			Uczniowie
	Przykłady: lekcje wychowawcze dotyczące działania i niebezpieczeństwa, jakie niesie ze sobą używanie środków psychoaktywnych. Przedstawienie przykładów zatruć czy wręcz zgonów po zażywaniu substancji zastępczych i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Mocni gracze kontra dopalacze” lub e-lekcji pt.: „Narkotyki i dopalacze – czy na pewno warto?”;			

	• szkolenie dla uczniów informujące o zagrożeniach płynących z zażywania substancji psychoaktywnych i promujące zdrowy tryb życia; • wprowadzenie do programu godzin wychowawczych lekcji przedstawiających sytuacje ryzykowne. Kształtowanie właściwych postaw wobec niebezpiecznych zachowań ze strony rówieśników; • zapoznanie uczniów z treścią e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Przestrzegam zasad!” (dla uczniów klas I-IV SP), „Zawsze bezpiecznie”, „Dbam o bezpieczeństwo w czasie wakacji” (dla uczniów SP) lub e-lekcji pt.: „Chronię swoją prywatność” (dla uczniów IV-VIII) oraz „Bezpieczeństwo niejedno ma imię” (de.			
1. Wdrażanie zewnętrznych programów wspomagających rozwój umiejętności społecznych.	- publikacje, wzory lekcji, - e-lekcja, - współpraca z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną, lokalnym Wolontariatem.			Uczniowie
	Przykłady: • wykorzystanie publikacji „Scenariusze zajęć z zakresu kształtowania umiejętności psychospołecznych uczniów w praktyce szkolnej” opublikowanej na stronie internetowej Ośrodka Rozwoju Edukacji; • współpraca z poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w zakresie rozszerzania wykorzystywanych metod rozwoju umiejętności społecznych; • współpraca z lokalnym wolontariatem – celem jest zapoznanie uczniów z ideą wolontariatu, możliwościami i obowiązkami, jakie ze sobą niesie, różnorodnością form wolontariatu, którą należy dostosować do potrzeb i zdolności danego ucznia oraz zapoznanie uczniów z e-lekcją Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Wiele twarzy wolontariatu” (dedykowana uczniom klas IV-VIII).			

1. Zróżnicowanie form pracy z uczniami mające na celu zwiększenie ich zaangażowania w proces nauczania.	- aktywizujące formy pracy z uczniem, - pogadanki, - wolontariat.			Uczniowie
	Przykłady: • wykorzystywanie aktywnych metod pracy z uczniem np.: praca w grupach, gry sytuacyjne, socjodramy, dyskusje i debaty, case study, „burza mózgów”, wywiady, wypełnianie kwestionariuszy, ankiet, quizów, analiza dokumentów źródłowych, wytworów artystycznych, źródeł elektronicznych, wykonywanie analizy SWOT oraz okresowe badanie potencjału i zauważanie jego zmian, analiza argumentów „za” i „przeciw”, gry i zabawy edukacyjne, stosowanie metod audiowizualnych, przygotowanie prac manualnych; • zaangażowanie uczniów do udziału w różnych formach wolontariatu (wolontariat na rzecz osób młodszych, rówieśników, osób starszych, niepełnosprawnych, wolontariat na rzecz zwierząt, zabytków, przyrody itp.). Dzięki takiej aktywności mogą rozwijać swoje kompetencje i zdolności oraz przekonać się w praktyce do jakich prac mają predyspozycje oraz ich wykonywanie sprawia im satysfakcję; • organizacja wymiany uczniowskiej między miastami lub krajami; • udział w rajdach, wycieczkach szkolnych; • organizacja dnia poświęconego kulturze danego kraju; • uświadamianie uczniów na tematy dotyczące bieżących spraw dotyczących całego świata np.: niebieski wieloryb, cyberprzemoc, problem rasizmu i nietolerancji odmienności; • zapoznavanie uczniów z historią regionu, w którym mieszkają; • rozwijanie świadomości multikulturowości wielu społeczeństw.			

1. Kształtowanie u uczniów i wychowanków umiejętności życiowych, w szczególności samokontroli, radzenia sobie ze stresem, rozpoznawania i wyrażania własnych emocji. 2. Rozwijanie umiejętności życiowych u uczniów przez ćwiczenie odpowiednich postaw.	- aktywność fizyczna, - e-lekcje, - pogadanki.			Uczniowie
1. Kształtowanie krytycznego myślenia i wspomaganie uczniów i wychowanków w konstruktywnym podejmowaniu decyzji w sytuacjach trudnych, zagrażających prawidłowemu rozwojowi i zdrowemu życiu. 2. Rozwijanie w uczniach umiejętności podejmowania autonomicznych decyzji.	- godziny wychowawcze, pogadanki, - dramy, dyskusje, „burze mózgów”, konkursy.			Uczniowie
	Przykłady: • promocja aktywności fizycznej jako metody radzenia sobie ze stresem – zachęcanie uczniów do udziału w proponowanych przez szkołę fakultatywnych zajęciach sportowych, spotkania ze znanymi lokalnie sportowcami, przeprowadzenie wywiadów z osobami ćwiczącymi regularnie, spotkania z osobami prowadzącymi zajęcia tańca, fitness, pracujące na siłowni itp.; • prelekcje przygotowane we współpracy z psychologiem szkolnym przedstawiające różne metody radzenia sobie ze stresem i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” ; • zaproszony lekarz prowadzi pogadankę na temat właściwego odżywiania i jego wpływu na ciało, mózg oraz radzenie sobie ze stresem; • pielęgniarka szkolna/ przygotowany w temacie pedagog prowadzi zajęcia uzupełniające wiedzę uczniów na temat higieny osobistej, wyrabianie wrażliwości estetycznej.			
	Przykłady: • udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji i sytuacji, które mogą być ryzykowne. Uczniowie analizują przedstawione przez nauczyciela sytuacje, wskazują elementy niebezpieczne, ryzykowne oraz określają jakie zachowanie powinno wystąpić w zamian;			

3. Rozwijanie umiejętności krytycznego myślenia i patrzenia na problem z wielu możliwych perspektyw.	• prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie np.: namawianie do zakupu narkotyków, do spożywania alkoholu, do odbywania ryzykownych stosunków seksualnych, do zamieszczania obraźliwych dla kogoś zdjęć z ich podobizną w mediach społecznościowych, itp.; • nauczyciele informują uczniów w jaki sposób należy podejmować się realizacji projektów klasowych podzielonych na odpowiednie fazy: wybieranie grup, planowanie pracy i podział obowiązków, generowanie pomysłów, podejmowanie decyzji i wyciąganie wniosków; • dyskusje na zgłoszone przez uczniów tematy, przeprowadzone podczas godziny wychowawczej; • „burze mózgów” organizowane w klasie w trakcie godziny wychowawczej – uczniowie rozpatrują problem, notując spostrzeżenia każdego z nich; • rozwiązywanie problemów w grupach – nauczyciel przedstawia uczniom problem, na który znajdują rozwiązanie podzielone na etapy, poszczególne rozwiązania są prezentowane całej klasie; • organizacja konkursu krasomówczego dla uczniów szkoły.			
1. Kształtowanie asertywnych postaw wobec niepożądanych zjawisk.	- e-lekcja, - godziny wychowawcze; - zewnętrzne propozycje programu profilaktycznego (MEN).			Uczniowie
	Przykłady: • wychowawca/ psycholog szkolny prowadzi lekcję na temat asertywności i właściwego formułowania i obrony swojego zdania i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Asertywność - sposób na życie” ; • lekcje wychowawcze poświęcone sposobom wyrażania skrajnych uczuć w akceptowalny społecznie sposób – zajęcia prowadzone przez wykwalifikowanego w temacie psychologa/ pedagoga szkolnego (proponowana forma: dramy);			

	wykorzystanie zatwierdzonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej profilaktycznego programu „Jak żyć z ludźmi?”.			
1. Kształtowanie hierarchii systemu wartości, w którym zdrowie należy do jednych z najważniejszych wartości w życiu.	- promowanie wśród uczniów zasad zdrowego żywienia oraz informowanie o korzyściach, które z niego płyną.			Ucniowie
	Przykłady: - lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób; - połączone działania na lekcjach przyrody/biologii oraz wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień; - organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania; - umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych; - udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu placówki, poprzedzony przygotowaniem do startu; - organizacja warsztatów relaksacyjnych połączonych z zajęciami nt. stresu.			
	- projekcje filmów.			Ucniowie
	Przykłady: - projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów od 12 roku życia <i>Dzieci z Leningradzkiego</i> ukazującego dramatyczną sytuację bohaterów filmu oraz spustoszenie jakie wyrządzają w ich organizmach uzależnienia; - projekcja, wśród uczniów od 13 roku życia, filmu Morgana Spurlocka – <i>Super Size Me</i>, w celu uświadomienia niebezpieczeństwa płynącego z prowadzenia niezdrowego trybu życia;			

	projekcja filmu dokumentalnego wśród uczniów <i>Murderball – gra o życie</i>, który jest opowieścią o ludziach pełnych pasji, determinacji i wewnętrznej siły.		
	- zaangażowanie uczniów w projekty o tematyce zdrowotnej.		Uczniowie
	Przykłady: - organizacja konkursu na najlepszy projekt plastyczny w tematyce profilaktyki antyalkoholowej/ antynarkotykowej etc.; - organizacja obchodów Dnia Ziemi; - budowa reprezentacji szkolnej w różne dyscypliny sportowe; - organizacja dodatkowych zajęć wychowania fizycznego z nietypowych dyscyplin sportowych, celem tworzenia możliwości uczniom odnalezienia pasji sportowej.		
	- uświadamianie uczniom problemu związanego z chorobą AIDS i innymi chorobami cywilizacyjnymi.		Uczniowie
	Przykłady: - lekcje wychowawcze dotyczące tematyki chorób cywilizacyjnych; - projekcje filmów o tematyce związanej z chorobami przenoszonymi drogą płciową; - zaproszenie ekspertów, którzy opowiedzą o chorobach cywilizacyjnych i odpowiedzą na pytania uczniów z tego zakresu.		

	- promocja zdrowego i aktywnego trybu życia we wsparciu rozpoznawanych sportowców, podróżników itp.			Uczniowie
	Przykłady: • organizacja spotkania z absolwentami szkoły, którzy osiągnęli sukcesy w sporcie; • prelekcje podróżników na temat ich osiągnięć i sposobu w jaki osiągnęli zamierzony cel.			

Działalność profilaktyczna

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca	Typ profilaktyki
1. Realizowanie wśród uczniów i wychowanków oraz ich rodziców / opiekunów prawnych działań profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego dostosowanych do potrzeb indywidualnych i grupowych oraz realizowanych celów profilaktycznych, rekomendowanych w ramach systemu rekomendacji o którym mowa w Krajowym Programie Przeciwdziałania Narkomanii określonym w przepisach wydanych na podstawie art. 7 ust. 5 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.	- wspieranie uczniów ze środowisk zmarginalizowanych, zagrożonych demoralizacją i wykluczeniem społecznym.			Rodzice / opiekunowie prawni, uczniowie	selektywna
	Przykłady: • prowadzenie działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej; • indywidualne rozmowy z uczniami na temat właściwych postaw wobec niebezpiecznych środków. Zapewnienie uczniowi zaufanego miejsca, do którego może zgłosić się o pomoc; • angażowanie uczniów w kółka zainteresowań, rozwój sprawności fizycznej na dodatkowych zajęciach; • zachęcenie ucznia do zapoznania się z literaturą bliską jego zainteresowaniom.				
	- pomoc uczniom z rozpoznanymi wczesnymi objawami używania środków psychoaktywnych.			Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie	wskazująca
Przykłady: • zapewnienie uczniowi wewnątrzszkolnego indywidualnego opiekuna, który wzbudza zaufanie wśród podopiecznych szkoły;					

• konsultacja problemu z rodzicami / opiekunami prawnymi ucznia. Przedstawienie możliwych miejsc, w których mogą szukać pomocy; • angażowanie ucznia w działalność pozalekcyjną; • konsultacje ze specjalistyczną poradnią ds. uzależnień.				
- wspieranie miejsc o zwiększonym narażeniu na kontakt z niebezpiecznymi środkami, w szczególności miejsc gdzie organizowane są spotkania młodzieży szkolnej.			Uczniowie	selektywna
Przykłady: • kontakt z właścicielem klubu czy dyskoteki, w której organizowana jest reklamowana w szkole impreza. Zapewnienie możliwego wsparcia w przeciwdziałaniu możliwego kontaktu z niebezpiecznymi substancjami; • informowanie policji o ewentualnych przypadkach pojawienia się niebezpiecznych substancji w trakcie imprezy.				

	- zapewnienie wsparcia rodzinom uczniów, którzy mają problem z używaniem substancji psychoaktywnych.			Rodzice / opiekunowie uczniów, uczniowie	wskazująca
	Przykłady: • prowadzenie działań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej; • zapewnienie możliwości konsultacji z psychologiem szkolnym; • organizacja spotkań rodziców / opiekunów prawnych z uczniem oraz specjalistą z poradni ds. uzależnień.				
	- zapewnienie dostępności pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom szkoły.			Uczniowie	uniwersalna
	Przykłady: • ustalenie dyżuru psychologa szkolnego, w czasie którego wspiera rozwiązywanie problemów natury psychologicznej występujących wśród uczniów; • upublicznienie danych dotyczących dostępności psychologa/pedagoga szkolnego oraz możliwych dostępnych terminów przyjęć uczniów przez tych specjalistów, zarówno zatrudnionych w szkole jak i w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej; • budowanie zaufania do psychologa szkolnego podczas godzin wychowawczych – zapraszanie psychologa na zajęcia, prezentacja interesującego uczniów tematu.				

1. Przygotowanie oferty zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, jako alternatywnej pozytywnej formy działalności zaspokajającej ważne potrzeby, w szczególności potrzebę podniesienia samooceny, sukcesu, przynależności i satysfakcji życiowej.	- rozszerzenie oferty pozalekcyjnych zajęć sportowych i kulturalnych.			Uczniowie	uniwersalna
	Przykłady: • organizacja zajęć pływackich na najbliższym dostępnym basenie; • zapewnienie możliwości uczestnictwa w zajęciach ze wschodnich sztuk walki; • uformowanie szkolnych drużyn w różne dyscypliny sportowe, reprezentujących szkołę na zawodach; • umożliwienie uczniom nauki gry w szachy, brydż sportowy; • utworzenie kółka teatralnego; • wybór uczniów do udziału w konkursach recytatorskich; • organizacja muzycznego zespołu szkolnego; • utworzenie kółka turystycznego.				
	- poszerzanie horyzontów uczniów przez prezentację osiągnięć i sukcesów znanych ludzi.			Uczniowie	uniwersalna
Przykłady: • wyświetlanie cyklu dokumentów telewizji Discovery – „Himalaiści”. • organizacja spotkań z interesującymi ludźmi, podróżnikami. • wyświetlenie filmu „Mój biegun”. • zapoznanie uczniów z osiągnięciami Jana Doby. • zachęcanie uczniów do zapoznawania się z literaturą opisującą osiągnięcia polskich podróżników.					

	przygotowanie przez uczniów prezentacji dotyczącej wybitnych polskich sportowców takich jak np. Robert Lewandowski, Marcin Gortat, Robert Korzeniowski, Mateusz Kusznierewicz, Jagna Marczułajtis, Kamila Skolimowska				
	- zapewnienie wsparcia uczniom, którzy nie mogą brać udziału w bardziej atrakcyjnych zajęciach pozalekcyjnych ze względu na stan finansowy rodziny.			Uczniowie	wskazująca
	Przykłady: - wspieranie uczniów z rodzin o złej sytuacji finansowej np.: - zakupem wymaganego na dodatkowe zajęcia sprzętu, czy stroju; - finansowanie karnetu na basen uczniom z rodzin o złej sytuacji finansowej.				
1. Kształtowanie i wzmacnianie norm przeciwnych używaniu środków i substancji przez uczniów i wychowanków, a także norm przeciwnych podejmowaniu innych zachowań ryzykownych.	- informowanie uczniów o ryzyku związanym z zażywaniem środków psychoaktywnych.			Uczniowie	uniwersalna
	Przykłady: - przygotowanie spotkania z uczniami, lekcji wychowawczej informującej o zagrożeniach płynących z przyjmowania środków psychoaktywnych; - organizacja prelekcji dotyczącej niebezpieczeństwa związanego z przyjmowaniem środków zastępczych (dopalaczy);				

	indywidualne spotkania ze specjalistami z uczniami, u których zidentyfikowano problem przyjmowania środków psychoaktywnych.			
	- kształtowanie postaw i metod sprzeciwiania się sytuacjom stwarzającym zagrożenie.			Uczniowie uniwersalna
	Przykłady: - prowadzenie zajęć wychowawczych z odgrywaniem scenek z możliwymi sytuacjami stanowiącymi zagrożenie; - udział uczniów w lekcjach z wyświetlanym materiałem dotyczącym niebezpiecznych substancji i sytuacji, które mogą być ryzykowne; - ćwiczenie asertywności na godzinie wychowawczej.			
	- określenie jasno sprecyzowanych zasad obowiązujących w szkole, zapoznanie z nimi uczniów.			Uczniowie uniwersalna
	Przykłady: - przedstawienie reguł obowiązujących w szkole na godzinie wychowawczej na początku roku szkolnego; - ustalenie zasad Nauczyciel-Uczeń we współpracy z uczniami; - przedstawienie uczniom na godzinie wychowawczej ich praw i obowiązków wynikających ze Statutu szkoły.			

	- zapoznanie uczniów z obowiązującym prawem dotyczącym przeciwdziałania narkomanii.			Uczniowie	uniwersalna
	Przykłady: • lekcja wychowawcza informująca o konsekwencjach prawnych posiadania i używania środków psychoaktywnych; • organizacja prelekcji z policją, przedstawiającej obowiązujące prawo i konsekwencje posiadania i używania środków psychoaktywnych.				
	- umacnianie w uczniach przekonania o wartości zdrowia.			Uczniowie	uniwersalna
Przykłady: • umożliwienie uczniom dostępu do wody pitnej w czasie zajęć edukacyjnych; • lekcje wychowawcze dotyczące grup środków spożywczych przewidzianych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. wyjaśniające korzyści, które płyną z odżywiania się w zdrowy sposób; • organizacja konkursu uczniowskiego na najlepszy plakat informujący o zasadach zdrowego odżywiania; • połączone działania na lekcjach biologii oraz wychowania fizycznego, uświadamiające uczniom codzienne wymagania kaloryczne organizmu – przygotowanie zbilansowanej diety oraz planu aktywności fizycznej na tydzień; • udział w zawodach biegowych organizowanych w pobliżu szkoły, poprzedzony przygotowaniem do startu.					

1. Doskonalenie zawodowe nauczycieli i wychowawców w zakresie realizacji szkolnej interwencji profilaktycznej w przypadku podejmowania przez uczniów i wychowanków zachowań ryzykownych.	- wdrożenie i opanowanie programów i procedur przez Radę Pedagogiczną.			Nauczyciele i wychowawcy	uniwersalna
	Przykłady: doskonalenie kompetencji nauczycieli doskonalenia kompetencji nauczycieli i wychowawców w zakresie podejmowania szkolnej interwencji profilaktycznej poprzez udział w szkoleniu.				
1. Włączanie, w razie potrzeby, w indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny, o którym mowa w art. 71b ust. 1b ustawy o systemie oświaty, działań z zakresu przeciwdziałania używaniu środków i substancji o których mowa we wstępie do dokumentu.	- wprowadzenie do indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego elementów terapii wychodzenia z uzależnień.			Uczniowie	wskazująca
	Przykłady: - uzupełnienie programu edukacyjno-terapeutycznego o wizyty w grupach wsparcia w pobliskich ośrodkach walki z uzależnieniami. - spotkania ucznia z pracownikami fundacji MONAR.				
	- angażowanie uczniów w zajęcia pozalekcyjne – zarówno sportowe jak i kulturalne.			Uczniowie	wskazująca
Przykłady: wskazywanie uczniom możliwości rozwoju ich pasji bądź wsparcie w ich odnajdywaniu;					

	• socjalizacja ucznia przez pracę w grupie w ramach kółek zainteresowań; • zorientowanie ucznia na sukces w danej dziedzinie sportowej; • przedstawienie uczniowi działań podejmowanych w ramach kółek zainteresowań – przedstawienie szerokiego wachlarza możliwości.				
	- angażowanie rodziców / opiekunów prawnych uczniów w profilaktykę antynarkotykową.			Rodzice / opiekunowie uczniów	wskazująca
	Przykłady: • spotkania rodziców / opiekunów prawnych z psychologiem szkolnym, na których przedstawione zostają zagrożenia związane ze stosowaniem środków psychoaktywnych oraz metody walki z uzależnieniem; • spotkania rodziców / opiekunów prawnych z ekspertami z lokalnej instytucji ds. przeciwdziałania narkomanii i uzależnieniom; • wskazanie lub udostępnienie rodzicom / opiekunom prawnym literatury, zwiększającej ich kwalifikacje radzenia sobie z zaistniałym problemem.				

Część: Prawidłowe relacje rodzinne, a rozbite rodziny, eurosieroctwo, przemoc w rodzinie

„Rodzina jako podstawowa grupa społeczna wypełnia istotne funkcje w interesie społeczeństwa, zaspokajając zarazem potrzeby psychiczne, emocjonalne i społeczne swych członków. A zatem wypełnia dwojakiego rodzaju zadania: wobec społeczeństwa i wobec jednostek wchodzących w jej skład” (M. Ziemska, Postawy rodzicielskie, Warszawa 1979).

Oznacza to, że rodzina stanowi pierwsze i najbardziej trwałe środowisko społeczno-wychowawcze dziecka. Poznany oraz nauczony w tym czasie system przekonań i wartości zostawia stały ślad w pamięci i doświadczeniu dzieci, przez co rzutuje na całe jego przyszłe życie. Oczywiście niemały wkład mają również predyspozycje psychofizyczne, jakimi dysponuje młody człowiek już na starcie. Oba aspekty tworzą jednolitą całość, gdyż na ich podstawie kształtują się wartości, postawy, stosunek do siebie i innych ludzi, posiadane aspiracje i marzenia oraz wszystko inne, co determinuje przyszłe funkcjonowanie człowieka w społeczeństwie.

Na początku rodzina, w której dorasta młody człowiek zaspokaja podstawowe biologiczne i psychologiczne potrzeby dziecka. Jednocześnie tworzy w nim potrzebę posiadania nowych potrzeb emocjonalnych, poznawczych i behawioralnych. Oznacza to, że najbliżsi, swoim działaniem, wywołują wpływ na podopiecznego kształtując w nim potrzeby, które nie są niezbędne do przeżycia, są to tzn. potrzeby nabyte. Możemy wyróżnić potrzebę kontaktu społecznego, potrzebę osiągnięć, prestiżu, posiadania rzeczy materialnych, przynależności, szacunku czy miłości. Z kolei potrzeby wrodzone są bardziej podstawowe i pierwotne, uwarunkowanie biologiczne, przez co powstają w sytuacji braku ich zaspokajania. Wśród nich należy wymienić: głód, pragnienie, popęd płciowy, temperaturę, oddychanie, wydalanie, wypoczynek, sen czy macierzyństwo.

Warunkiem prawidłowego rozwoju dziecka jest zabezpieczenie i realizowanie potrzeb pierwotnych oraz umożliwianie realizacji potrzeb wtórnych. W chwili gdy potrzeby pierwotne nie są realizowane, blokowana jest możliwość rozwoju i realizacji potrzeb nabytych.

Rodzina jako najbliższy twór, jako pierwsza przekazuje dziecku niezbędny system norm i reguł postępowania panujący w danej grupie społecznej. Oznacza to nabywanie przez dziecko umiejętności, pozwalających na zaspokajanie stawianych mu oczekiwań społecznych, czyli w procesie socjalizacji. Rodzice stanowią dla młodego człowieka wzorzec do postępowania, który zawiera kanon obowiązujących zasad oraz przywilejów.

Rodzina, która nie spełnia swoich funkcji wychowawczych jest nazywana rodziną dysfunkcyjną. Możemy do takich rodzin zaliczyć rodziny dręczone problemem alkoholowym, destrukcyjnymi nałogami, rodziny niepełne, eurosieroctwo, rodziny zastępcze, rodziny wielodzietne, rodziny w których występuje przemoc czy po prostu brak „miłości” i zainteresowania młodym człowiekiem bądź rodziny, gdzie co najmniej jeden rodzic jest pracoholikiem.

Rozbite rodziny, rodziny niepełne

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
6. Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 lipca 2023r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2023 poz. 1798).

Wprowadzenie

Jednym z rodzajów rodzin dysfunkcyjnych są rodziny niepełne, czyli takie, w której ojciec lub matka samotnie wychowuje dzieci w wyniku różnych sytuacji życiowych.

Może być to związane czynnikami naturalnymi tj. śmierć jednego z rodziców. W takiej sytuacji dzieci przeżywają traumę, często obwiniają zmarłego rodzica o to, że ich porzucił i zmusił do życia bez niego. W pierwszych latach życia dziecka sytuacja straty matki jest bardziej dotkliwą niż w przypadku drugiego rodzica. Wraz z wiekiem to odczucie się zaciera. Strata ojca dla chłopców to sytuacja wyjątkowo trudna, ponieważ zostali pozostawieni oni męskiego wzorca i nie mają się z kim identyfikować. Analogiczna sytuacja występuje na linii dziewczęta-matka. Zdarza się również, że rodzic, który stracił współmałżonka/partnera, pogrążony jest w głębokiej żałobie i nie realizuje zadań rodzicielskich, które na nim spoczywają.

Dodatkowo dzieci często po żałobie bądź w jej trakcie wchodzą w fazę buntu przeciwko rodzicowi, który stara się wejść również w rolę zmarłego rodzica.

Drugim powodem niepełnej rodziny są rozwody. Zwykle są one bardzo szkodliwe dla dzieci niż te, które wiążą się ze śmiercią jednego z rodziców. Spowodowane jest to tym, że zwykle sytuację rozwodową poprzedzają dni bardzo nieprzyjemnej atmosfery w domu – narastające konflikty, wykorzystywanie uczuć dzieci w celu manipulowania nimi i zachęcenia do bycia po ich stronie. Wizerunek rodzica, który był wypracowywany do tej pory, zostaje zachwiany bądź całkowicie zburzony. Dziecko czuje się bezradne i osamotnione w swoich problemach. Młody człowiek będący w stanie przedrozwodowym swoich rodziców będzie przechodził przez pięć faz, z czego aż 4 wspólne są z rodzinami dysfunkcyjnymi.

1. wypieranie zaistniałej sytuacji – dziecko odrzuca sygnały świadczące o rozpadzie rodziny, cechą charakterystyczną jest również stałe zaprzeczanie;
2. zmiana nastroju, kryzys emocjonalny – dziecko przeżywa silne wahania nastroju, które skierowane są do „sprawców” tej sytuacji, czyli rodziców. Stałe napięcie emocjonalne, samoobwinianie się, poczucie oszukania i odrzucenie jest potęgowane;
3. wołanie o pomoc – dziecko stara się naprawić zaistniałą sytuację, podejmuje próby połączenia rodziców na nowo podejmując się zachowań ryzykownych (np. złe towarzystwo, przyjmowanie używek, ucieczki z domu, absencje w szkole) w celu zwrócenia ich uwagi na siebie;
4. depresja – dziecko zaczyna uciekać od problemów, nasilają się negatywne stany emocjonalne, obserwujemy izolację emocjonalną od otoczenia oraz brak chęci do nawiązywania jakichkolwiek działań;
5. akceptacja rozwodu – adaptowanie się dziecka do nowej sytuacji

Najczęściej dzieci, które czują się emocjonalnie związane z obojgiem rodziców, w trakcie rozwodu i po nim ciągle odreagowują nową dla nich sytuację. Zdarza się, że same są świadkami nagłych, przemocowych zachowań rodziców względem siebie. Często odczuwają lęk ponieważ do końca nie rozumieją czym jest rozwód, jak będzie dalej wyglądało ich życie, co się zmieni.

Konsekwencją rozwodu rodziców dla dzieci w wieku szkolnym (7-14 lat), jest poczucie wstydu, zakłopotania i odrzucenia. Ważna staje się opinia rówieśników, dziecko może się wstydzić przed

kolegami rozpadu swojej rodziny. Zdarza się, że rodzic opuszczający rodzinę przestaje kontaktować się ze swoim dzieckiem bądź ten kontakt jest ograniczony. Dzieci zaczynają fantazjować na temat wspólnych weekendów spędzonych w gronie rodzinnym. W ten sposób rekompensują sobie brak rodziny i niwelują poczucie wstydu w momentach, gdy ich rówieśnicy opowiadają sobie o wspólnie spędzonym czasie z rodzicami. Jeśli młody człowiek pozostał z matką, często to ona obwiniana jest o taki stan rzeczy, a każde jej działania mające służyć dobru dziecka jest krytykowane. Sytuacja pogarsza się dodatkowo, gdy matka pozostaje w złych relacjach z byłym mężem. Z drugiej strony dziecko może zacząć bardzo szybko dorastać i stać się bardziej mentalnie dojrzałe w porównaniu do jego rówieśników. Stara się pomagać мамie w czynnościach życia codziennego, silnie doświadczając odpowiedzialności za rodzica. Inne dzieci mogą przejawiać silne objawy depresji.

Z kolei nastolatki (11-17 lat) głównie doświadczają silnych przeżyć, które powodują u nich częstsze reakcje agresywne, napady złości, buntu i niechęci. Bardzo krytycznie oceniają każde zachowanie rodziców. Mogą nastąpić problemy związane z okresem dorastania.

U dzieci w wieku szkolnym, na skutek sytuacji rozwodowej bądź innej sytuacji bardzo ciężkiej emocjonalnie, mogą pojawić się przejściowe problemy z utrzymaniem koncentracji uwagi, które przekładają się na trudności z nauką. Trudno jest im skupić się na zadaniu, gdy doświadczają silnych emocji lęku, wstydu czy złości. Dodatkowo odejście jednego z rodziców, burzy światopogląd młodego człowieka, wywołuje samoobwinianie oraz nasila kłopoty szkolne, które stają się sposobem na zwrócenie uwagi rodziców na siebie. Czasem dzieci reagują w odwrotnym kierunku - zaczynają się nadmiernie starać, w celu przekonania rodziców, że teraz są już dobre i nie będą robić problemów wychowawczych, więc rodzic może wrócić do domu. Dzieci są w stanie wprowadzić w życie bardzo wiele technik, aby zwrócić uwagę rodziców na siebie. Innym zaburzeniem zachowania może być osłabienie odporności fizycznej dziecka. Przeżywany przez niego stres powoduje, że dziecko może mieć kłopoty ze snem czy przyjmowaniem pokarmów. Jego organizm będzie wycieńczony ciągłym stanem gotowości, dlatego podatniejsze jest na każde urazy oraz dolegliwości np. ból brzucha, ból głowy, omdlenia. Warto jednak pamiętać, że takie zaburzenia zachowania są naturalną reakcją dziecka na rodzinne problemy, towarzyszą one urazowi związanemu z rozwodem. Sytuacja powinna stabilizować się i wracać do normy wraz z zapoznaniem się dziecka z nowym układem i zasadami funkcjonowania w rodzinie.

W sytuacji gdy jednak rodzice spotkają się ze spokojną bądź relatywnie spokojną reakcją dziecka na informacje o rozwodzie, nie należy spodziewać się niczego dobrego. Paradoksalnie większość rodziców zachwycona jest takim obrotem sprawy. Cieszą się, że udało im się pominąć napadów złości i płaczów dziecko, z którymi nie umieliby sobie poradzić. Okazuje się jednak, że takie „wyrzucanie z siebie” negatywnych emocji jest bardzo dobre dla dziecka. Nie ma co się okłamywać – każde dziecko odczuje rozwód rodziców, każde będzie smutne, załamane, zrozpaczone, itp. Jeśli rodzice nie obserwują takiego stanu u dzieci, oznacza to, że magazynują one destruktywne emocje w swoim ciele. Należy zachęcać ich do uzewnętrznienia tego co czują, nawet jeśli miało być bardzo niekomfortowe dla rodziców. Jeśli dziecko nie robi tego zawczasu, zaczną pojawiać się u niego symptomy zaburzeń somatycznych: bóle głowy, brzucha, kłopoty ze snem, zmiany skórne podobne do atopowego zapalenia skóry, rozstępy itp. Dlatego nie należy lekceważyć stanu relatywnego spokoju – reakcja ujawni się na pewno, kwestia tylko w jaki sposób i w jakim nasileniu.

Reakcja rodziców – jakie działania podjąć względem dziecka:

- dziecko powinno być informowane o tym co się dzieje w rodzinie. Młody człowiek z reguły ma bardzo silne przeczucia, że coś jest „nie tak” jak być powinno, więc dodatkowe okłamywanie go bądź nie informowanie będzie odebrane jako zdrada. Dodatkowo nie można dopuścić do sytuacji, że dziecko dowie się o rozwodzie swoich kolegów od sąsiadki albo kolegi z podwórka;
- rodzice/opiekunowie powinni uważać na to aby nie wykorzystywać swojego dziecka w „rozgrywkach” z współmałżonkiem. Nieetyczne jest walczenie o miłość dziecka przekupywaniem go. Nie wolno dopuścić do sytuacji, że dziecko będzie czuło się zobowiązane opowiedzieć się po jednej ze stron konfliktu;
- rodzice/prawni opiekunowie powinni wytłumaczyć dziecku, że zaistniała sytuacja nie jest spowodowana jego osobą ale relacją pomiędzy dorosłymi. Konieczne jest zapewnienie o uczuciach do dziecka oraz zapewnienie dalszej opieki – takie wyjaśnienie może zmniejszyć efekt samoobwiniania się;
- w pierwszej rozmowie z dzieckiem rodzice powinni poinformować go bardzo dokładnie czym jest rozwód, dokąd trzeba pójść, by go uzyskać, co decyduje o rozwodzie, kto wyraża na niego zgodę, z czym się wiąże rozwód, co się zmieni w ich codziennym życiu, itp. Młody człowiek czuje się znacznie pewniej, kiedy będzie w stanie wyobrazić sobie obecną sytuację oraz dowie się kto jest za to odpowiedzialny;
- zawczasu warto wytłumaczyć dziecku jak zmieni się jego życie po rozwodzie/separacji. Warto wspólnie ustalić zasady dalszego współżycia. Na początku konieczne należy zadbać o to, by jak najwięcej rzeczy zostało bez zmian: np. ta sama szkoła, znajomi, zajęcia dodatkowe, wieczorne oglądanie filmów, piątkowe wyjście na zakupy, czy sobotnie wyjście na rower;
- rodzice nie powinni martwić się w sytuacji, gdy dziecko będzie reagowało płaczem lub złością na informacje o ich rozstaniu – jest to normalna reakcja, która wraz z adaptacją się do nowych warunków będzie słabnąć. Rodzice powinni przyjąć postawę akceptującą i wspierającą. Konieczne jest akceptowanie zmian nastrojowych swojego dziecka, umożliwianie mu wypłakania się. Rodzice nie powinni pocieszać dziecka i mówić, że jakoś się ułoży, ponieważ jest to jedynie zaprzeczanie emocjom, jakie przeżywa młody człowiek – dla dziecka nowa sytuacja jest prawdziwą tragedią, nigdy już nic nie będzie takie jak dawniej;
- nie wolno dopuścić do sytuacji, w której to dorosły zaczyna zwierzać się dziecku ze swoich problemów. Nie ważne czy wydaje nam się, że dziecko jest nad wyraz rozwinięte emocjonalnie i inteligentne czy nie. Dziecko powinno pozostać dzieckiem i posiadać swój własny zbiór problemów, nie wolno obarczać go dodatkowymi troskami. Jeśli dorosły nie radzi sobie z nowo zaistniałą sytuacją bądź po prostu oczekuje emocjonalnego czy duchowego wsparcia, powinno szukać pomocy u innych dorosłych, specjalistów w tym temacie.

Reakcja nauczycieli – jakie działania podjąć względem dziecka:

Niestety nauczyciele nie zawsze informowani są o zaistniałej sytuacji, a często otrzymują taką informację z drugiej ręki albo nabywają przypuszczeń (np. że coś złego dzieje się w otoczeniu dziecka) z powodu zmiany zachowania ucznia. Warto, aby szkoła zachęcała rodziców do informowaniu o takiej sytuacji. Oczywiście nie chodzi tutaj o wchodzenie w szczegóły sprawy i informowanie co jest powodem takiej decyzji jednak warto, aby wychowawca posiadał taką wiedzę. Tylko w takiej sytuacji będzie mu łatwiej zrozumieć ucznia oraz bardziej kompleksowo zadbać o jego specyficzne potrzeby. W kolejnej

części dokumentu (program profilaktyczno-wychowawczy) zamieściliśmy propozycje działań, jakie powinna podjąć jednostka szkolna w chwili dowiedzenia się o sytuacji rozwodowej w rodzinie swojego podopiecznego.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Stała kontrola sytuacji rodzinnej, rozwojowej, emocjonalnej uczniów oraz odpowiednie reagowanie w przypadku pojawiających się zmian zachowania.	- wykłady, warsztaty, - broszury informacyjne, - publikacje.			Nauczyciele i wychowawcy
2. Pedagogizacja uczniów w temacie zmian zachodzących w życiu człowieka i ich efektów widocznych w zachowaniu.	Przykłady: - należy zorganizować w szkole zajęcia uświadamiające bądź przypominające nauczycielom jak wygląda sytuacja rozwodowa i okołorozwodowa w oczach dziecka, jak może zmienić się jego zachowania i postrzeganie, czego należy po nim oczekiwać, w jaki sposób rozmawiać z dzieckiem i jego rodzicami, jakie działania można podjąć w celu ułatwienia dziecku funkcjonowania – zajęcia powinna przeprowadzić osoba bardzo dobrze zaznajomiona w temacie np. mediator rodzinny; - mając świadomość przeżywania przez dziecko nowej, trudnej i obciążającej go sytuacji (np. życiowej, chorobowej, rozwojowej), wychowawca i inni nauczyciele nie powinni obarczać go wieloma nowymi obowiązkami. Nawet w sytuacji, gdy dziecko samo zgłasza się do wszystkich aktywności, lepiej nie pozwolić mu na to. Należy pamiętać, że taka hiperaktywność (w szczególności niespotykana wcześniej) może być jedynie postawą ucieczkową dziecka. Nauczyciele powinni dać podopiecznemu czas aby odchorował i zaadaptował się do nowej sytuacji.			

1. Zapewnienie pomocy psychologicznej (udzielenie informacji odnośnie tego gdzie należy jej poszukiwać).	- wykłady, warsztaty, - pomoc psychologiczna, - broszury informacyjne, - publikacje.			Rodzice/ opiekunowie uczniów
2. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów dzieci na temat konsekwencji sytuacji rozwodowej na psychice i zachowaniu młodego człowieka.	Przykłady: • szkoła powinna zapewnić pomoc psychologiczną dla rodziców/prawnych opiekunów dziecka, znajdujących się w sytuacji okołorozwodowej. Warto stworzyć listę poradni, instytucji i organizacji, który pomagają dorosłym i dzieciom zmagającym się z takim tematem. Nauczyciele powinni również dysponować spisem poradni prawnych. Konieczne jest, aby pracownicy szkoły pamiętali, że ich rolą nie jest pomoc rodzicom w rozwiązywaniu ich problemów małżeńskich. Warto zdawać sobie sprawę z własnych ograniczeń, braków merytorycznej i praktycznej wiedzy na temat terapii. Wystarczającą pomocą będzie wręczenie odpowiednich materiałów rodzicom dziecka oraz wskazanie im miejsc, gdzie powinni szukać profesjonalnej pomocy; • szkoła powinna zapewnić szkolenia informujące rodziców o konsekwencjach rozwodu na psychikę dziecka. Wskazane jest, aby spotkanie zostało przeprowadzone przez psychologa, pedagoga lub inną osobę, która jest przygotowaną merytorycznie do prowadzenia takich wykładów. Konieczne jest prowadzenie szkoleń informujących o konsekwencjach takiej sytuacji tj. dzieci obwiniają siebie za rozwód rodziców, a takie zachowanie działa destruktywnie i ograniczająco. Dlatego opiekunowie powinni umieć wytłumaczyć, że rozwód dotyczy jedynie dorosłych, że ciągle kochają swoje dziecko i będą dla niego. Oczywiście nie ma też co oszukiwać dziecka i mówić, że nic się nie zmieni. Jednak pomimo, że zmieni się codzienne życie, to dalej będą kochać i opiekować się synem czy córką. W części ogólnej poświęconej krótkiemu omówieniu sytuacji, wskazaliśmy, jakie tematy warto poruszyć z dzieckiem kiedy do takiej sytuacji dojdzie.			

1. Wspieranie uczniów w trudnych rodzinnych sytuacjach.	- wsparcie psychologiczne, - indywidualne spotkania z wychowawcą/ zaufanym nauczycielem/ zaufaną osobą dorosłą.			Uczniowie
Przykłady: • jeżeli wychowawca zna problem dziecka może udzielić mu wsparcia, prowadząc z nim rozmowy na wspomniany temat. Przed rozpoczęciem takich rozmów należy jednak pamiętać, aby uzyskać zgodę rodziców dziecka; • jeśli wymaga tego sytuacja to warto zapewnić uczniowi wsparcie psychologiczne. W tym celu należy zaprosić do udziału w spotkaniach osobę lubianą przez uczniów i zaufaną (wychowawcę i nauczyciela). Konieczne jest zapewnienie uczniów o swojej dostępności, gdy będzie miało chęć bądź potrzebę porozmawiania. Warto również monitorować stan psychologiczno-emocjonalny dzieci i młodzieży oraz to jak wyglądają jego relacje z rówieśnikami oraz wyniki szkolne; • jeśli dziecko przejawia trudności w szkole warto mu wytłumaczyć co może być tego przyczyną – np. problemy ze stresem, które wpływają na poziom koncentracji i uwagi. Jeśli taka sytuacja ma miejsce warto pokazać, a później ćwiczyć z młodym człowiekiem techniki, które pozwolą mu na wyciszenie i poprawienie stanu koncentracji. Nauczyciele nie powinni zmniejszać wymagań w stosunku do dzieci. Oczywiście w niektórych wyjątkowych sytuacjach można pójść na pewne ustępstwa i np. przesunąć termin pracy domowej na inny dzień, czy pozwolić zaliczać jakąś partię materiału w innym terminie. Taka sytuacja nie może pojawiać się jednak nagminnie, należy uważać, aby dziecko nie zaczęło nadużywać dobrej woli nauczycieli; • nauczyciele powinni zachęcać uczniów dotkniętych taką sytuacją do większej aktywności w zajęciach fakultatywnych organizowanych przez szkołę (np. zajęcia sportowe, teatralne, gazetka szkolna, śpiew, zajęcia plastyczne, itp.). Może okazać się, że jest to lepsza forma spędzania wolnego czasu niż przesiadywanie w domu gdzie atmosfera rodzinna nie jest sprzyjająca; • w sytuacji gdy dziecko samo zgłasza się z problemem i zdradza jaka jest jego sytuacja rodzinna warto mu podziękować za szczerość i za to, że chciałoby podzielić się tą informacją właśnie z wami. Nauczyciel powinien pamiętać, że rozwód rodziców najczęściej powoduje poczucie wstydu i opuszczenia u młodego człowieka.				

	Nauczyciel powinien zapewnić o swojej dyskrecji oraz udzielić emocjonalnego wsparcia jakim dysponuje. Warto zachęcić go do spotkania z osobą postronną np. psychologiem (wcześniej należy uzyskać zgodę rodziców); • wychowawca zdając sobie sprawę z problemów swojego ucznia/uczniów podczas godzin wychowawczych może podejmować działania, które będą wspierać ich poczucie własnej wartości, wyzwalać zainteresowania bądź rozwijać te już posiadane.
--	---

Eurosieroctwo

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2017 r. poz. 682);
2. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2018 poz. 1360);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
4. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
5. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
7. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526).

Wprowadzenie

Długotrwałe bezrobocie w Polsce doprowadziło do kilku nowych zjawisk na terenie kraju:

- mobilizacja sił w celu znalezienia pracy, nawet za granicami kraju,
- wyhamowanie aktywności członków rodziny lub poszukiwanie jedynie doraźnych sposobów na zabezpieczenie finansowe (w przypadku pojawienia się większych trudności),
- pojawienie się przewlekłych chorób na tle stresowym, przejawianie zachowań agresywnych oraz apatycznych.

Wraz z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej nastąpiło otwarcie granic, w konsekwencji czego wielu obywateli kraju migrowało zarobkowo w celu poprawienia sytuacji materialnej swojej rodziny.

Badania przeprowadzone w 2008 roku wykazały, że ok. 2% dzieci w wieku szkolnym pozostaje pod opieką osób innych niż rodzice z powodu emigracji zarobkowej. W tym czasie dzieci pozostawiane były pod opieką krewnych, dziadków, starszego rodzeństwa, sąsiadów, znajomych, a nawet w ośrodkach opiekuńczo-wychowawczych. Analiza uzyskanych wyników dowiodła, że emigracja zarobkowa rodziców niesie ze sobą bardzo negatywne skutki tj. wzrost problemów czy rosnące problemy z zachowaniami agresywnymi i przestępczymi u dzieci i młodzieży. Takie dysfunkcje w rozwoju młodego człowieka spowodowane są właśnie przedłużającym się brakiem jednego z rodziców bądź obojga rodziców. Oczywiście w rodzinach patologicznych również spotykamy się z takim zjawiskiem jednak w tym przypadku podłoża zachowań dysfunkcyjnych należy doszukiwać się nie tylko w nieobecności rodziców, ale i różnych patologii w rodzinach i poza nimi. Co prawda migracja zarobkowa jest przez socjologów i psychologów zaliczana do patologii, jednak jej geneza jest odmienna. Takie zjawisko może dotyczyć każdego członka rodziny, dzieci, rodziców i innych członków, np. dziadków, których wnukowie emigrowali.

Sprawa utrzymywania opieki nad dzieckiem komplikuje się w momencie, kiedy obydwaj rodzice wyjeżdżają za granicę lub kiedy rodzic samodzielnie wychowujący dziecko decyduje się na taki krok, pozostawiając dziecko pod opieką mu najbliższych. W takiej sytuacji osoba, pod której opieką pozostaje dziecko zwana jest opiekunem faktycznym, który nie posiada jednak prawa do opieki nad dzieckiem. Takie prawo przysługuje rodzicom lub osobie, której takie prawo zostało nadane na drodze sądowej. Oznacza to, że osoba przejmująca opiekę nad młodym człowiekiem, nie jest jego opiekunem prawnym, co oznacza, że nie może podejmować decyzji w jego sprawie, np. przeprowadzenia badań w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, wykonania zabiegu operacyjnego w szpitalu, wyjazdu dziecka poza granice kraju czy wysłania go na wycieczkę szkolną.

Jest to bardzo niekorzystna sytuacja dla młodego człowieka, ponieważ pozbawia go wielu możliwości podejmowania aktywności wynikających z jego praw i przywilejów, z powodu nieuregulowanej sytuacji prawnej w związanej z brakiem opiekuna prawnego.

Rodzice oczywiście mają możliwość ustanowienia innego opiekuna prawnego na czas ich nieobecności, jednak nie wszyscy korzystają ze swojego przywileju. Zadaniem nauczycieli i wychowawców jest informowanie i przypominanie rodzicom o przysługujących im prawach, np.:

- zanim rodzic wyjedzie za granicę ma możliwość złożyć wniosek do sądu o przeniesienie na czas wyjazdu opieki prawnej nad dzieckiem na wskazaną osobę pełnoletnią;

- w przypadku gdy rodzic znajduje się już za granicą, taki wniosek może złożyć do sądu osoba, która jest faktycznym opiekunem dziecka. W takim przypadku składany wniosek jest analogiczny do tego z punktu poprzedniego – osoba pełnoletnia będąca faktycznym opiekunem ubiega się o ustanowienie jej na czas wyjazdu rodzica lub rodziców faktycznym prawnym opiekunem dla dziecka.

Kwestia ta jest o tyle istotna, że w przypadku zagrożenia zdrowia i życia czy innych formach dotyczących dobra dziecka (np. dotyczące sfery dydaktycznej, wychowawczej, emocjonalnej, zdrowotnej), a nie będzie można bądź kontakt z rodzicem dziecka będzie utrudniony z powodu przebywania za granicami kraju, a uzyskane dane będą świadczyły o nieuregulowanej sytuacji prawnej dziecka, wówczas szkoła ma prawny obowiązek poinformować o zaistniałej sytuacji właściwy dla miejsca zamieszkania dziecka Sąd Rejonowy, Wydział Rodzinny i Nieletnich. Wynika to bezpośrednio z art. 109 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego:

Art. 109.

§ 1. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd opiekuńczy wyda odpowiednie zarządzenia.

§ 2. Sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej lub skierować rodziców do placówki albo specjalisty zajmujących się terapią rodzinną, poradnictwem lub świadczących rodzinie inną stosowną pomoc z jednoczesnym wskazaniem sposobu kontroli wykonania wydanych zarządzeń;*
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;*
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;*
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;*
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej albo zarządzić umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej.*

§ 3. Sąd opiekuńczy może także powierzyć zarząd majątkiem małoletniego ustanowionemu w tym celu kuratorowi.

§ 4. W przypadku, o którym mowa w § 2 pkt 5, a także w razie zastosowania innych środków określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sąd opiekuńczy zawiadamia o wydaniu orzeczenia właściwą jednostkę organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, która udziela rodzinie małoletniego odpowiedniej pomocy i składa sądowi opiekuńczemu, w terminach określonych przez ten sąd, sprawozdania dotyczące sytuacji rodziny i udzielanej pomocy, w tym prowadzonej pracy z rodziną, a także współpracuje z kuratorem sądowym.

oraz zgodnie z art. 572 Kodeksu postępowania Cywilnego

Art. 572.

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy. § 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuratorach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach Policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

oraz zgodnie z treścią Ustawy o Systemie Oświaty:

Art. 15.

§ 1. Nauka jest obowiązkowa do ukończenia 18 roku życia.

§ 2. Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia gimnazjum, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18 roku życia

Art. 18.

§ 1. Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi szkolnemu są obowiązani do:

- 1) dopełnienia czynności związanych ze zgłoszeniem dziecka do szkoły;*
- 2) zapewnienia regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia szkolne;*
- 3) zapewnienia dziecku warunków umożliwiających przygotowywanie się do zajęć;*
- 4) informowania, w terminie do dnia 30 września każdego roku, dyrektora szkoły podstawowej lub gimnazjum, w obwodzie których dziecko mieszka, o realizacji obowiązku szkolnego spełnianego w sposób określony w art. 16 ust. 5b.*

§ 2. Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi nauki, na żądanie wójta gminy (burmistrza, prezydenta miasta), na terenie której dziecko mieszka, są obowiązani informować go o formie spełniania obowiązku nauki przez dziecko i zmianach w tym zakresie.

§ 3. Rodzice dziecka realizującego obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poza szkołą na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 16 ust. 8, są obowiązani do zapewnienia dziecku warunków nauki określonych w tym zezwoleniu.

oraz art. 72 Konstytucja RP

Art. 72.

§ 1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

§ 2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.

§ 3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

§ 4. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka.

oraz wiele innych przepisów zawartych w polskim prawie.

Problem eurosieroctwa jest bardzo istotny. Niestety działający urzędnicy lokalni nie zawsze są w stanie dotrzeć do potrzebujących uczniom dlatego w dużym stopniu odpowiedzialność wychowawcza i działania profilaktyczne za takie dzieci spoczywa na instytucji szkoły i jej pracownikach. Dzieci dotknięte eurosieroctwem często ukrywają swój problem ponieważ wstydzą się, że zostali

opuszczeni przez swoich rodziców. Młodzi ludzie zgłaszają się po pomoc do szkoły najczęściej już za późno, kiedy nie potrafią sobie samodzielnie poradzić ze swoimi trudnościami. Z tego powodu tak istotne jest utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami dzieci oraz sprawdzanie czy dziecko faktycznie pozostaje pod opieką osoby dorosłej, która jest jej prawnym opiekunem. Należy również obserwować syndromy, które normalnie występują przy tego typu problemach dzieci.

1. Wśród dzieci młodszych, ze szkoły podstawowej nauczyciele najczęściej wyróżniają:
 - problemy w nauce,
 - problemy wychowawcze,
 - brak motywacji do pracy i nauki,
 - problemy bieżące.
2. U uczniów gimnazjum zaobserwowano:
 - problemy w nauce,
 - nieusprawiedliwioną absencję na zajęciach,
3. U osób starszych uczęszczających do szkół ponadgimnazjalnych częściej występującymi problemami są:
 - trudności w nauce oraz częste absencje,
 - więcej bieżących problemów tj. ucieczki, wagary, dopuszczanie się kradzieży, akty przemocy, problemy z alkoholem bądź innymi używkami, itp.

Jednym z zadań nauczycieli jest ciągłe diagnozowanie sytuacji środowiskowej ucznia oraz dostosowanie swoich działań do uzyskanych informacji. Nauczyciele powinni być dostępni dla każdego rodzica, opiekuna i ucznia, który ma chęć podzielić się z nim jakimiś informacjami. Takie konsultacje powinny mieć formę indywidualną. Najczęściej dochodzi do nich pomiędzy osobą zainteresowaną a wychowawcą klasy lub pedagogiem czy psychologiem szkolnym, bądź w sytuacji gdy zaobserwowane zostaną jakiegokolwiek problemy z zakresu opieki lub wychowania, rozmowy dyscyplinarnej z uczniem (związanej np. ze spóźnianiem się do szkoły, nieusprawiedliwioną absencją, brakiem przygotowania do zajęć) czy udzielanie wsparcia emocjonalnego. Zadaniem szkoły jest zapewnienie potrzebującym uczniom zajęć wyrównawczych, w przypadku pojawienia się trudności edukacyjnych. Nauczyciele skupiają się również na analizie zachowań dziecka w systemie klasowym oraz szkolnym – zachęcają dzieci do udziału w życiu szkoły, angażowaniu się w zabawę, pracę i pomoc swoim rówieśnikom. Pracownicy szkoły bacznie przyglądają się również warunkom materialno-bytowym dziecka oraz w razie zaistnienia potrzeby ekonomicznej, pomagają uzyskać taką pomoc.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Wzrost świadomości rodziny oraz świadomości lokalnej na temat problemu eurosieroctwa. 2. Monitorowanie stanu obecnego oraz zmian w przyszłości. 3. Dbanie o dobro rodziny oraz swoich uczniów (pomoc dydaktyczna, finansowa, udzielanie wsparcia emocjonalnego, itp.). 4. Utrzymywanie nieprzerwanego kontaktu z rodziną, w której występuje migracja. 5. Udzielanie wsparcia osobom potrzebującym.	- przygotowanie/ zebranie materiałów informujących/ zapewnienie szkolenia z zagadnienia eurosieroctwa, - zapoznanie nauczycieli z przepisami prawa, które obligują ich do działania, - zorganizowanie spotkania informacyjnego z przedstawicielami organizacji i instytucji zaangażowanych w temat oraz z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie oraz Regionalnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Przykłady: • systematyczne monitorowanie tego zjawiska – ankieta do uczniów, indywidualne rozmowy z uczniami i rodzicami/prawnymi opiekunami; • szkolenie dla nauczycieli z tematyki eurosieroctwa oraz stała aktualizacja wiedzy w tym zakresie; • świadomość nauczycieli, którzy uczniowie są z grupy ryzyka i monitorowanie postępów w nauce i zachowaniu uczniów; • wychowawcy wymieniają się danymi kontaktowymi z rodzicami, którzy wyjeżdżają za granicę. Dodatkowo wspólnie ustalają zasady współpracy w sytuacjach kiedy dziecko przejawia coraz większe trudności dydaktyczne bądź sprawia problemy wychowawcze;			Nauczyciele i wychowawcy

- zadaniem nauczycieli i wychowawcy dzieci, które są eurosierotami jest poznać wnikliwie swoich podopiecznych, pomagać w napotykanym trudnościach oraz motywować do nauki – pomoc w odrabianiu lekcji, wyrównywanie braków programowych, zachęcanie do udziału w kołach zainteresowań;
- traktujemy dzieci z życzliwością i zrozumieniem, jednak wymagania im stawiane są identyczne z tymi, jakie otrzymują ich koledzy i koleżanki ze szkoły. Oznacza to, że nauczyciel jest konsekwentny i wymaga wywiązywania się z obowiązków szkolnych i podjętych zobowiązań. W każdym niepokojącym przypadku kontaktuje się z rodzicami, opiekunami dziecka;
- współpraca z instytucjami wspierającymi działania rodziny oraz udzielającymi pomocy eurosierotom i ich faktycznym opiekunom;
- zadbanie o stałą pomoc psychologiczną dla osób dotkniętych sieroctwem z powodu ekonomicznej migracji rodziców – dzieci i młodzież pozostająca w takiej sytuacji miewa problemy z samooceną (z powodu poczucia odrzucenia i zaniedbania przez rodziców), przez co bardzo często nie angażuje się w ogóle w życie klasowe i szkolne bądź kieruje swoje działania w kierunku samodestruktywnym (np. problemy z przyjmowaniem substancji uzależniających oraz z przestępczością);
- pozostawanie w stałym kontakcie z psychologiem/pedagogiem, który zajmuje się tym zagadnieniem na terenie szkoły;
- zapobieganie negatywnym skutkom migracji zarobkowej rodziców, które mogłyby dotyczyć uczniów szkoły;
- powoływanie inicjatyw społecznych „wspólna opieka”, „zastępcza babcia”, „zastępczy dziadek”. Angażowanie osób ze społeczności sąsiedzkiej, osób starszych, samotnych do wspólnego spędzania czasu z dziećmi rodziców emigrujących.

1. Pedagogizacja rodziców/ opiekunów uczniów w temacie eurosieroctwa oraz konsekwencji jakie za sobą niesie na psychice dziecka i młodzieży. 2. Utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami, którzy sprawują rzeczywistą kontrolę i opiekę nad uczniem.	- materiały informujące – broszury, filmy, książki, kodeksy, - spotkania z psychologiem/ pedagogiem, wychowawcom, przedstawicielami instytucji zajmujących się tematem migracji ekonomicznej.			Rodzice/ opiekunowie faktyczni, opiekunowie prawni uczniów
	Przykłady: • pedagogizacja rodziców z zakresu psychologii tego zjawiska na spotkaniach z wychowawcami – uświadamianie opiekunów jaki wpływ na sferę poznawczą, emocjonalną i behawioralną dziecka i młodzieży w wieku szkolnym, ma migracja zarobkowa rodziców; • informowanie o problemach prawnych mogą pojawić się z powodu migracji rodzica lub rodziców oraz wskazanie miejsca, gdzie opiekunowie mogą uzyskać pomoc prawną – w celu uregulowania kwestii sprawowania opieki prawnej nad dzieckiem podczas ich nieobecności; • informowanie rodziców o prawnych aspektach migracji zarobkowej w kontekście prawa rodzinnego, karnego i oświatowego; • zapewnienie pomocy psychologa bądź przygotowanego w tym celu pedagoga, który pomoże podjąć rodzicu/om decyzję o wyjeździe. Wspólnie należy rozważyć wszystkie kwestie za i przeciw migracji oraz przeanalizować opcję migracji wraz ze swoją pociechą; • wyposażenie biblioteki szkolnej w pozycje związane z tym tematem – opracowanie bibliografii tego zagadnienia; • utrzymywanie stałego kontaktu z osobami, które sprawują rzeczywistą pieczę nad dzieckiem.			

1. Zapewnienie potrzebującemu uczniowi stałej opieki psychologicznej. 2. Przekazywanie uczniom umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, stresujących.	- stała pomoc psychologiczna, - e-lekcja.			Uczniowie
	Przykłady: • zapewnienie dziecku pomoc psychologiczną w przypadku gdy: ○ rodzic/rodzice przygotowują się do migracji ekonomicznej – uświadomienie uczniowi jak będzie wyglądała nowa sytuacja, kto będzie sprawował nad nim prawną pieczę oraz wytłumaczenie (wspólnie z rodzicami) czym spowodowana jest migracja (cel: ograniczenie samoobwiniania i poczucia odrzucenia); ○ rodzic/rodzice przebywają za granicą – specjalista powinien sprawować stałą opiekę nad dzieckiem, sprawdzać w jakiej kondycji emocjonalno-poznawczej się znajduje oraz podejmować szybkie kroki zaradcze gdy wystąpią jakieś problemy; ○ znajduje się w sytuacji odbiegającej od normy tj. problemy w nauce, spadek koncentracji, alienowanie się od grupy rówieśniczej, niewytłumaczone absencje, zażywanie substancji niedozwolonych, kontakt z przemocą oraz każda inna sytuacja, która wzbudzi zaniepokojenie nauczyciela; • realizowanie podczas godzin wychowawczych tematów dotyczących konstruktywnych sposobów spędzania czasu wolnego; • trening radzenia sobie ze stresem – przeprowadzony przez wykwalifikowanego w temacie psychologa i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Nie zgrzytaj zębami! Pozbądź się stresu!” (dedykowana uczniom SPP); • zachęcanie uczniów do jak najczęstszej aktywności w zajęciach fakultatywnych organizowanych przez szkołę.			

1. Stałe kontrolowanie ilości uczniów dotkniętych eurosieroctwem. 2. Dbanie o zdrowie psychiczne uczniów dotkniętych eurosieroctwem. 3. Współpraca z podmiotami zewnętrznymi wspierającymi rodziny dotknięte zjawiskiem eurosieroctwa.	- współpraca ze służbami i organizacjami zajmującymi się tematem eurosieroctwa oraz pomocom dla członków rodziny, - stałe pogłębianie swojej wiedzy poprzez udział w seminariach, szkoleniach, kursach, - ciągły kontakt z wychowawcami, podopiecznymi i ich opiekunami rzeczywistymi.			Psycholog i/lub pedagog szkolny
	Przykłady: • sporządzenie spisu uczniów dotkniętych eurosieroctwem oraz nieustanna współpraca z wychowawcami, którzy pomagają w aktualizacji grupy ryzyka; • prowadzenie ciągłych działań monitorujących sytuację, kontakt z rzeczywistymi opiekunami uczniów oraz działania mające na celu lepsze poznanie podopiecznego; • udzielanie rad rodzicom, prawnym opiekunom i rzeczywistym opiekunom; • informowanie rodziców o prawnych wymogach oraz psychologicznych, poznawczych oraz behawioralnych konsekwencjach takiej sytuacji; • opracowywanie broszur, materiałów informujących dla dyrekcji szkoły, rady pedagogicznej, wychowawców klas, kuratora na temat zjawiska niepokojących, których autorami bądź współzaangażowanymi byli uczniowie z grupy ryzyka; • stałe poszerzanie wiedzy na temat eurosieroctwa; • współpraca z instytucjami, organami i organizacjami; • współpraca z instytucjami pozaszkolnymi – Policja, Sąd Rodzinny, kuratorzy, OPR;			

	• szkoła nawiązuje współpracę z np. Fundacją Dzieci Niczyje oraz Fundacją Prawo Europejskie (przeprowadza szkolenia z zakresu prawnych i społecznych aspektów eurosieroctwa. Dodatkowo uwrażliwia społeczność lokalną na ten problem).

Przemoc i agresja w rodzinie dziecka

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 poz. 535);
2. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 2018 poz. 1457);
3. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59, 949);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356, z późn. zm.);
5. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, 2138, z 2017 r. poz. 244, 768, 773, 952, 966, 1214);
6. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks Postępowania Karnego (Dz.U. 2017 poz. 204);
7. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. 2018 poz. 618);
8. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2017 r. poz. 682);
9. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2018 poz. 652);
10. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 marca 2011 r. w sprawie procedury postępowania przy wykonywaniu czynności odebrania dziecka z rodziny w razie bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą w rodzinie (Dz.U. 2011 nr 81 poz. 448);
11. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 3 czerwca 2011 r. w sprawie nadzoru i kontroli nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Dz.U. 2011 nr 126 poz. 718);
12. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. 2023r., poz. 1870);
13. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach, szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływanie korekcyjno-edukacyjne (Dz.U. 2011 nr 50 poz. 259);
14. Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 stycznia 2011 r. w sprawie Zespołu Monitorującego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie (Dz.U. 2011 nr 28 poz. 146);
15. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW;
16. Sprostowanie do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych

i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz.U. L 335 z 17.12.2011);

17. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/92/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępująca decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW;
18. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW;
19. Europejska Konwencja o wykonywaniu praw dzieci, sporządzona w Strasburgu dnia 25 stycznia 1996 r. (Dz.U. 2000 nr 107 poz. 1128).

Wprowadzenie

Przez stulecia przemoc w rodzinie była zjawiskiem normalnym i powszechnie akceptowanym w Polsce i na świecie. Prawna ochrona kobiet i dzieci jest zjawiskiem stosunkowo nowym. W Polsce przepisy opisujące interwencje prawne pojawiły się stosunkowo niedawno. Obecnie wiele dziedzin prawa, w szczególności prawo karne oraz prawo rodzinne przewiduje znaczną liczbę sposobów zaradczych i interwencyjnych w przypadku zaistnienia przemocy w rodzinie oraz środków prewencyjnych.

Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne definiuje zjawisko przemocy w rodzinie jako wszelkie zachowania polegające na złym traktowaniu emocjonalnym, fizycznym i seksualnym osób spokrewnionych.

Na istotność problemu w Polsce wskazuje fakt, że doczekał się on odrębnej ustawy o przeciwdziałaniu przemocy. Zgodnie z zapisami **ustawy z dnia 9 marca 2023 roku**

o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (obowiązująca od 22 czerwca 2023 roku) *„przemoc domowa to jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”*.

Powyższa definicja definiuje przemoc w rodzinie w bardzo szerokim zakresie, bowiem wyróżnia zjawisko przemocy pomiędzy wszystkimi możliwymi członkami rodziny. W niniejszym dokumencie najwięcej uwagi skupimy na przemocy doznawanej przez osobę niepełnoletnią. Przy omawianiu zjawiska przemocy i agresji należy rozróżnić trzy jej podstawowe rodzaje:

1. **Przemoc psychiczna** rozumiana jako wszystkie działania mające na celu pozbawienie atakowanej osoby zaufania do samej siebie, sprawienie by poczuła się zależna tylko w stosunku do agresora i samotna. Przy takiej agresji często występującymi formami przemocy są: stosowanie przymusu i gróźb, zastraszanie, poniżanie, wyzywanie, obwinianie, izolowanie od innych ludzi, wmawianie choroby psychicznej, wzbudzanie poczucia winy, samoobwinianie, zawstydzanie, kontrolowanie, manipulowanie, wykorzystywanie do realizacji własnych celów, narzucanie swoich poglądów, brak okazywania szacunku, spadek samooceny, brak poczucia indywidualizmu, okazywanie braku zainteresowania ofiarą, niedostarczanie jedzenia bądź zabronienie spożywania pokarmów, ograniczenie czasu snu, wprowadzenie różnych zakazów (np. spotkania się z ludźmi, opuszczania domu, korzystania z jakiś sprzętów) niszczenie przedmiotów bądź zabieranie przedmiotów cennych dla ofiary. Często sprawcy tłumaczą, że ich zachowanie agresywne było efektem na niesubordynację bądź niespełnienie jakichś oczekiwań (przysłowiowe hasło kampanii społecznej „Powstrzymać Przemoc Domową” z 1997 roku „bo zupa była za słona”).
2. **Przemoc fizyczna** jest nieco łatwiej zdefiniować, ponieważ jest to celowe działanie, w którym sprawca wykorzystuje swoją przewagę siłową w stosunku do innych członków rodziny. Agresor naraża zdrowie i życie ofiary na poważne szkody. Ofiara doznaje bicia, szczypania, kopania, policzkowanie, popychania, torturowania, opluwania, uderzania, drapania, szarpania, duszenia czy nawet okaleczanie, łącania kończyn, przypalania papierosom bądź innymi

żarzącymi się przedmiotami, duszenia oraz szeregiem innych działań, które powodują u niej ból i cierpienie.

Art. 207 Kodeksu Karnego reguluje możliwość podjęcia interwencji w przypadku pojawienia się przemocy na tle fizycznym i psychicznym w rodzinie

Art. 207. § 1. Kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 połączony jest ze stosowaniem szczególnego okrucieństwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli następstwem czynu określonego w § 1 lub 2 jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

Kodeks wykroczeń określa również inne konsekwencje dla sprawcy przemocy lub zaniedbania osoby małoletniej:

Art. 104. Kto skłania do zebrania małoletniego lub osobę bezradną albo pozostającą w stosunku zależności od niego lub oddaną pod jego opiekę, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.

Art. 107. Kto w celu dokuczenia innej osobie złośliwie wprowadza ją w błąd lub w inny sposób złośliwie niepokoi, podlega karze ograniczenia wolności, grzywny do 1500 złotych albo karze nagany.

3. Trzecim rodzajem przemocy, jest **przemoc na tle seksualnym**. Oznacza stosowanie przymusu względem drugiej osobie na tym tle. Możemy mówić o wymuszaniu pożycia seksualnego, zmuszenie do oglądania filmów lub pracy o tematy pornograficznej, brutalne niechciane rozbieranie, gwałty, dotykane w miejscach nieakceptowanych przez drugą osobę, sadystyczne formy współżycia, zmuszanie do odbywania stosunku z osobami trzecimi bądź przymuszanie do oglądania takich scen, itp.

Poniżej zaprezentowana jest treść czterech artykułów zawartych w Polskim Kodeksie Karnym dotyczących wyrządzenia przemocy seksualnej na osobie nieletniej:

Art. 200. § 1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 2. (uchylony).

§ 3. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega, kto w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub zaspokojenia seksualnego innej osoby prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

§ 5. Karze określonej w § 3 podlega, kto prowadzi reklamę lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi małoletniemu poniżej lat 15.

Art. 200a. § 1. Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art. 197 § 3pkt 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 200b. Kto publicznie propaguje lub pochwała zachowania o charakterze pedofilskim, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 201. Kto dopuszcza się obcowania płciowego w stosunku do wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Seksualne wykorzystanie małoletniego (art. 200)		
Rok	liczba postępowań wszczętych	liczba przestępstw stwierdzonych
2014	2156	1104
2013	2057	1454
2012	2003	1344
2011	1848	1533
2010	1793	1532
2009	1906	1657
2008	1944	1683
2007	2029	1882
2006	1993	1687
2005	1884	1697
2004	1884	1904
2003	1744	1786
2002	1333	1453
2001	1196	1448
2000	1223	1506
1999	1148	

Przedstawiona tabela zawiera dane statystyczne dotyczące wykorzystania małoletniego uzyskane w okresie od 1999 do 2014 roku.

Tendencja dokonywanych zgłoszeń ma charakter wzrostowy, co w pewności związane jest z większą świadomością społeczeństwa na temat omawianego przestępstwa.

Tabela nr 1. Statystyki zgłoszeń seksualnego wykorzystania małoletnich w rodzinie. Komenda Główna Policji

Kodeks karny reguluje zachowania o charakterze przemocowym wobec innych osób – art. 207 stwierdza, że kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad małoletnim podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Ofiary rzadko doświadczają tylko jednego rodzaju przemocy. Przemocy seksualnej i fizycznej najczęściej towarzyszy przemoc psychiczna.

Ze względu na stopień nasilenia aktów przemocy dzieli się ją na lekką lub nieznaczną, umiarkowaną i ciężką. Inne publikacje definiują przemoc w kategoriach: przemocy gorącej, czyli związanej z silnymi negatywnymi uczuciami sprawcy lub przemocy chłodnej, gdzie sprawca usprawiedliwia przemoc swoimi wzniosłymi celami.

Szkoła i jej pracownicy powinni pamiętać, że według Kodeksu Postępowania Karnego są oni zobligowani do informowania niezbędnych służb w momencie dowiedzenia się o popełnieniu przestępstwa.

Art. 304. § 1. Każdy, dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub Policję. Przepisy art. 148a oraz art. 156a stosuje się odpowiednio.

Dodatkowo przywoływana już tutaj ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, bardzo precyzyjnie formułuje obowiązek zawiadomienia o przemocy w rodzinie. Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym Policję lub prokuratora.

Niezależnie od tego czy czyny przemocowe i agresywne wykonywane są bezpośrednie w stosunku do niepełnoletniej osoby, każde zdarzenie tego typu wpływa na jej rozwój psychoemocjonalny. Oznacza to, że pomimo braku doznawania przemocy fizycznej przez dziecko nie jest w stanie „odciąć się”, odseparować i nie zwracać uwagi na nieprzyjemne sytuacje, mające miejsce w domu. Każde takie doświadczenie dostarcza dziecku wielu cierpień i zapisuje się w jego pamięci emocjonalnej powodując trwałe konsekwencje. Skutki, jakie doznało dziecko można rozpoznać w jego postępowaniu poznawczym, emocjonalnym oraz behawioralnym, ponieważ takie doświadczenia bardzo często wpływają negatywnie na ich indywidualny rozwój. Każdego rodzaju forma przemocy niesie ze sobą wielkie konsekwencje dla późniejszego rozwoju dziecka. Uszkodzenia doznają np. więzi z członkami rodziny, którzy są agresorami bądź jedynie osobami współzrządzonymi. Człowiek pokrzywdzony nieustannie odczuwa lęk, napięcie, zrezygnowanie, brak sprawstwa. Dodatkowo ofiary przestępstw na tle seksualnym odczuwają wielkie poczucie winy oraz odpowiedzialność dotrzymywania tajemnicy rodzinnej przed innymi ludźmi. Takie zdarzenie powoduje u nich zmiany w postrzeganiu innych ludzi oraz nawiązywanych z nimi relacji. Zmiany następują również w całym systemie behawioralnym, emocjonalnym i poznawczym. Nieustannie przeżywany lęk oraz poczucie odpowiedzialności za noszone w sobie krzywdy często zmusza takie osoby do zachowań autodestrukcyjnych: mają problem z używkami, stosują samookaleczanie, występują u nich myśli i próby samobójcze oraz liczne zachowania ryzykowne.

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zawsze budziła wiele kontrowersji. Już przed jej uchwaleniem posłowie zmienili jej formę, wykreślając wiele kontrowersyjnych punktów, np. dokument

wnosił o całkowity zakaz bicia dzieci co oznacza, że klaps byłby traktowany jako coś nieodpowiedniego a wręcz nagannego. Co prawda dany przepis nie miał za zadanie wymierzania kar w przypadku stosowania takich kar, jego forma miała mieć charakter informujący i wychowawczy opiekunów. Spora część społeczeństwa dzieliła się swoimi obawami związanymi z wprowadzeniem nowego prawa, czyli zakazu wymierzania nawet klapsów. Ustawa bowiem głosiła, że dziecko ma swoją podmiotowość, jest człowiekiem, a nikt nie ma prawa uderzyć drugiego człowieka, a na pewno już nie wolno bić słabszego.

Zwolennicy teorii przekonywali, że klaps nie jest metodą wychowawczą, a może prowadzić do wielu poważnych konsekwencji, które będą miały znaczenie dla dalszego życia i rozwoju dziecka.

Wśród wymienianych powszechnie argumentów za niekaraniem fizycznym dzieci przez zwolenników oraz popieranych przez kampanię społeczną "Bicie jest głupie" wymieniano:

- jest atakiem na godność dziecka – a przecież każdy człowiek, w tym dziecko, ma prawo do poszanowania jego godności i integralności
- zaburza rozwój dziecka – bicie przez najbliższe osoby odbiera dziecku odwagę życiową i sprawia, że dziecko staje się osobą niepewną, o niskim poczuciu własnej wartości
- utrudnia myślenie – bicie budzi lęk, który zaburza myślenie i zapamiętywanie, nie uczy dziecka jak zachować się poprawnie, za to wywołuje lęk i przerażenie, obawę przed kolejnymi razami
- uczy przemocy – bite dziecko uczy się, że „silniejszy ma zawsze rację”, „silniejszy ma prawo bić słabszego”, a „problemy zamiast rozumem łatwiej rozwiązać siłą”
- niszczy relacje – gdy dziecko boi się rodzica, nie zwróci się do niego o pomoc w trudnych sytuacjach, skorzysta z rad niedoświadczonych rówieśników lub będzie szukać ucieczki od problemu np. w narkotykach lub alkoholu
- niszczy autorytet rodzica – dziecko z czasem zorientuje się, że bijemy, gdyż nie umiemy poradzić sobie z własną złością – i przestanie szanować rodzica
- uczy, że lepiej jest kłamać – gdy dziecko popełni błąd lub zrobi coś złego, z lęku przed biciem będzie kłamało, na przykład zrzuci winę na młodszego brata.
- klapsy stają się coraz mocniejsze – bite dziecko przyzwyczaja się do klapsów i czasem wręcz udaje, że klaps nie boli („To wcale nie bolało!”). Aby uzyskać ten sam efekt rodzic nieświadomie może bić coraz mocniej i spowodować uszkodzenie ciała dziecka
- może prowadzić do urazów fizycznych takich jak na przykład siniaki, krwiaki podtwardówkowe, uszkodzenia nerwów, zespół dziecka potrząsanego
- przekazuje nielogiczną argumentację – „biję cię dla twojego dobra”, „biję cię, bo uderzyłeś swoją siostrę”
- przyczynia się do zwiększenia ilości zachowań agresywnych u dziecka – im częściej dziecko jest bite tym częściej ono samo bije inne dzieci oraz rodzeństwo (Straus and Gelles, 1990; Wolfe, 1987)
- jest to udawanie, że klaps ma funkcję edukacyjną – podczas gdy zazwyczaj jest po prostu wyładowaniem złości, frustracji i poczucia niemocy rodzica
- jest to przekazywanie przemocy z pokolenia na pokolenie – nie wszyscy, którzy byli bici, sami biją. Lecz wszyscy, którzy biją swoje dzieci, byli bici w dzieciństwie
- prowokuje poczucie złości i chęć zemsty, które pozostaje w dziecku.

(źródło: www.dziecisawazne.pl)

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Podniesienie poziomu wiedzy i świadomości w zakresie zjawiska przemocy w rodzinie oraz instytucji udzielających pomocy osobom doświadczającym takiego zagrożenia. 2. Zwiększenie świadomości istnienia wielu form pomocy – poprawa dostępności do jednostek interwencyjnych przy współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną prowadzenie poradnictwa, w szczególności działań informacyjnych i edukacyjnych dla osób dotkniętych lub zagrożonych przemocą domową. 3. -Rozbudzanie poczucia solidarności i braku obojętności na krzywdy ludzkie.	- pogadanki z przedstawicielami służb mundurowych oraz osobami przeszkolonymi do udzielania pomocy osobom zagrożonym lub dotkniętym przemocą domową, - udostępnianie materiałów szkoleniowych (ulotek, broszur, filmów) informujących o problemie. Przykłady: • program działań edukacyjnych służących wzmocnieniu opiekuńczo-wychowawczych kompetencji rodziców, w szczególności rodzin zagrożonych przemocą: ○ opracowanie oraz posiłkowanie się już gotowymi materiałami informacyjnymi mówiącymi o przyczynach i skutkach przemocy domowej, ○ udzielanie informacji o instytucjach udzielających pomocy członkom rodziny przeżywającym sytuacje kryzysowe, ○ organizowanie spotkań grupowych oraz indywidualnych z instytucjami udzielającymi pomocy w przypadku pojawienia się przemocy domowej – odpowiedzą oni na wszystkie wątpliwości z jakimi borykają się członkowie rodziny, ○ uświadamianie rodziców i uczniów jakie prawa im przysługują (wśród nich: wezwanie policji na interwencję, złożenie sprawy karnej w prokuraturze, prośba o pomoc innych dorosłych członków rodziny, osoby zaufane czy nawet sąsiadów, w przypadku doznania obrażeń fizycznych warto zgłosić			Rodzice/ opiekunowie i uczniowie

się do lekarza w Rejonowej Przychodni Zdrowia i zrobić obdukcję, sporządzić listę świadków zdarzenia, nagrać awanturę domową),

- uświadamianie rodziców i uczniów, jakie działania powinni podjąć oraz gdzie należy poszukiwać pomocy (bezpłatne porady prawne i psychologiczne, adresy najbliższych placówek interwencji kryzysowych, schronisk dla ofiar przemocy domowej, domów samotnych matek z dziećmi, grup wsparcia dla ofiar przemocy domowej),
- podczas szeregu spotkań z rodzicami wychowawca prowadzi temat pt. „Nie dla przemocy w rodzinie”. Zadaje pytanie: „Dlaczego taki zwykły, normalny rodzic uderza swoje dziecko?” Ćwiczenie ma na celu uświadomić rodzicom, że takie zachowanie świadczy o słabości i bezsilności opiekunów oraz może mieć jedynie odwrotne od zamierzonych konsekwencje,
- osoby dotknięte przemocą w rodzinie powinny korzystać z dostępnych im instytucji i organizacji, które pomagają poradzić sobie z takimi problemami. Na terenie Polski prowadzone są liczne kampanie. Na terenie samego województwa mazowieckiego w roku 2016 można wymienić:
 - POMAGAMY kampania Komitetu Ochrony Praw Dziecka (prowadzi warsztaty umiejętności wychowawczych, grupy psychoedukacyjne, warsztaty edukacji emocjonalnej i warsztaty kontroli agresji dla dzieci, coaching rodzicielski i terapie rodzinne. Organizuje kampanie, akcje edukacyjne, itp.),
 - Ochrona praw i potrzeb dziecka w sytuacjach kryzysowych w rodzinie – głównym celem kampanii jest pomoc dziecku i rodzinie w sytuacji silnych konfliktów rodzicielskich oraz niesienie pomocy rodzinom zagrożonym (prowadzi konsultacje psychologiczno-pedagogiczne, coaching rodzicielski, terapię rodzinną i terapię par, grypy terapeutyczne dla dzieci w kryzysie, grupę dla par zagrożonych przemocą),
 - Wojna domowa czyli jak pomóc rodzinie zagrożonej przemocą i problemem alkoholowym – celem projektu jest profilaktyka, przeciwdziałanie, i ograniczenie zjawiska przemocy w rodzinie poprzez działania psychologiczne, edukacyjne, terapeutyczne skierowane do rodzin i dzieci doświadczających przemocowych konfliktów wewnątrz rodziny, bądź potencjalnie zagrożonych przemocą i problemem alkoholowym,
 - oraz wiele innych inicjatyw . W celu zapoznania się z całą listą dostępnych kampanii należy wejść na stronę Internetową: <http://www.kopd.pl> i odszukać interesujący nas projekt, bądź

skontaktować bezpośrednio z oddziałem (informacja do oddziałów: http://kopd.pl/o-kopd/oddzialy/).			
- zajęcia, godziny wychowawcze, - udział w kampaniach społecznych.			Uczniowie
Przykłady: • prowadzenie zajęć uświadamiających czym jest dobre zachowanie, a czym to nieakceptowane i jakie konsekwencje spotkają sprawcę takiego zachowania; • informowanie o tym w jaki sposób uczniowie powinni się zachowywać, gdy są świadkiem bądź ofiarą przemocy domowej; • prelekcja prowadzona przez psychologa z poradni, który zajmuje się pomocą dla rodzin dotkniętych przemocą – nauczanie rodziców/opiekunów dzieci w jaki sposób reagować na nieposłuszeństwo swoich podopiecznych. Wspólnie należy zastanowić się nad przyczynami takiego nieposłuszeństwa oraz określić pewne normy postępowania w takich sytuacjach. Rodzic powinien wiedzieć, że przemoc nie jest wyjściem z problemu, a może jedynie potęgować zachowanie przez nas nieakceptowane lub sprawić, że dorosły „straci” w oczach dziecka i przestanie mu ufać; • informowanie o skutkach krótkotrwałych oraz długotrwałych, jakie niesie ze sobą doznawanie przemocy oraz przebywanie w otoczeniu gdzie występuje takie zachowanie; • prowadzenie zajęć w formie psychodramy – uczenie w jaki sposób postępować z osobą agresywną. Zajęcia powinny być prowadzone we współpracy funkcjonariusza policji i bądź specjalisty w tym temacie. Podstawą są sceny, które odgrywają uczniowie, a które miały miejsce w ich życiu lub takie, których się obawiają. Wraz z prowadzącym zajęcia trzeba przeanalizować każdą scenę i zastosować najlepsze zachowanie ucznia dla przedstawionej sytuacji; • podczas godziny wychowawczej: ○ prowadzenie zajęć uświadamiających – przedstawianie uczniom wymyślonych historii gdzie głównym problemem była przemoc w rodzinie. Nauczyciel prosi uczniów o pomoc w zaplanowaniu			

	i podjęciu działań interwencyjnych. Po uzyskaniu odpowiedzi, dzieci wraz z nauczycielem analizują ich poprawność, - o zorganizowanie konkursu plastycznego/fotograficznego pt. „Dom bez przemocy”, - o promowanie hasła „Bezpieczny dom” podczas zorganizowanego przez uczniów szkoły festynu. Uczniowie przygotowują gry i zabawy sportowe, w których uczestniczą wraz ze swoimi rodzicami/opiekunami oraz liczne prelekcje o tematach promujących harmonijny rozwój członków danej rodziny oraz zdrowie psychiczne. • prowadzenie stałego anonimowego wsparcia psychologicznego osobom dotkniętym problemami przemocy w rodzinie – można zaproponować wysyłanie anonimowych maili czy kontaktowania się za pośrednictwem telefonu zaufania. Stworzenie i udostępnienie listy osób/psychologów, którzy służą pomocą w tym temacie i na terenie regionu zamieszkania ucznia; • uświadomienie rodziców/opiekunów, że zachowanie przemocowe nie jest i nigdy nie będzie dobrym sposobem wychowawczym.			
	- prelekcje, szkolenia, - filmy edukacyjne, - burza mózgów, - kontakt z poradniami, sądami, zakładami opieki zdrowotnej i społecznej oraz instytucjami i organizacjami pełniącymi taką funkcję pomocy.			Nauczyciele i Wychowawcy
	Przykłady: • nauczyciele tworzą przyjazną atmosferę i zachęcają rodziców/opiekunów dzieci do podjęcia współpracy. Dorośli wspólnie opracowują system wartości i norm społecznych, który pragną przekazać podopiecznym; • ustalenie jasnych zasad i konsekwentne reagowanie w przypadku ich naruszania. W celu wzmocnienia przeświadczenia w uczniach, że ogłoszone zasady są istotne warto omówić najważniejsze punkty podczas			

lekcji wychowawczej na początku roku szkolnego, po czym poprosić wszystkich uczniów o ich podpisanie na znak, że znają panujące w szkole reguły i zobligują się do ich przestrzegania. Każdy wychowawca powinien zachować taką listę/planszę, bądź powiesić ją w widocznym dla uczniów miejscu. Ważne jest aby nauczyciel również podpisał stworzoną wspólnie listę oraz jej przestrzegał;

- przeszkolenie nauczycieli w jaki sposób prowadzić rozmowy na tematy wrażliwe – np. krytykowanie za to, że młody człowiek dopiero teraz zgłosił się z prośbą o pomoc jest kategorycznie zabronione;
- uświadomienie nauczycieli co może wskazywać na to, że uczeń jest osobą dotkniętą przemocą w rodzinie. Przeprowadzenie zajęć z psychologiem zajmującym się przemocą w rodzinie;
- zorganizowanie wykładu na temat sposobów udzielania pomocy uczniom dotkniętym przemocą w rodzinie. Podczas zajęć można skorzystać z profesjonalnej pomocy funkcjonariuszy policji, którzy zaznajomią z objawami takiej przemocy, przedstawią formy przeciwdziałania zjawisku oraz powiedzą w jaki sposób reagować kiedy sytuacja ma już miejsce. Nauczyciele zaznajomieni zostaną ze swoimi obowiązkami społecznymi oraz z procedurą „Niebieskie Karty” oraz przepisami prawa, które regulują ten problem. Alternatywną formą przekazania niezbędnych informacji jest za pośrednictwem e-szkolenia Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr pt.: „Procedura Niebieskie Karty”;
- monitorowanie zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy. Baczne obserwowanie rodzin swoich wychowanków oraz zgłaszanie wszelkich niepokojących sytuacji do odpowiednich służb.

1. Szerzenie wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie w społeczności lokalnej. 2. Informowanie uczniów oraz krzewienie w nich poprawnej, aktywnej postawy w przypadku dostrzeżenia symptomów przemocy domowej. 3. Wspieranie, uczestniczenie i tworzenie własnych kampanii uświadamiających w temacie istnienia problemu przemocy w rodzinie.	- eventy, - produkcje filmowe, - warsztaty teatralne.			Wszyscy zainteresowani
	Przykłady: • podejmowanie działań mających na celu uwrażliwienie społeczności szkolnej i lokalnej na zjawisko przemocy. Uświadomienie ich jakie działania można prowadzić w sytuacji zaistnienia takiego zjawiska oraz jakie konsekwencje będzie miało niepodjęcie takich działań; • wspieranie inicjatyw oddolnych oraz włączanie się w współorganizację projektów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie: ○ współpraca z placówkami służby zdrowia oraz organizacjami pomocy społecznej tj. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Ośrodek Pomocy Społecznej, czy Policja, poradniami psychologicznymi, poradniami leczenia uzależnień oraz współuzależnień, poradniami leczenia dysfunkcji, itp.; ○ aktywne uczestnictwo w prowadzonych lokalnych i ogólnopolskich kampaniach społecznych poświęconych rodzinie bez przemocy – tj. „Reaguj! Masz prawo”, „Bicie, czas z tym skończyć”, „Bicie uczy, ale tylko złych rzeczy”; ○ prowadzenie własnych kampanii lokalnych promujących zdrowie psychiczne rodziny, nawiązywanie komunikacji między członkami rodziny oraz promowanie pokojowego rozwiązywania konfliktów; ○ stworzenie konkursu na najlepszy spot reklamowy – w jego produkcje angażują się uczniowie i rodzice przy wsparciu nauczycieli klas. Klasy tworzą spoty promujące zdrową atmosferę rodzinną, bez przemocy.			

Część: Wychowanie do wartości

Przepisy prawne

1. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949);
2. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2017 poz. 356 z późn. zm.);
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2018 poz. 1679);
4. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka (Dz.U. 1989 nr 29 poz. 155);
5. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167);
6. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
7. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (Dz.U. 1999 nr 67 poz. 756 z późn. zm.);
8. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. 1993 nr 17 poz. 78 z późn. zm.);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249 z późn. zm.);
10. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 sierpnia 2015 r. z zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii (Dz. U. z 2015 r. poz. 1249 z późn. zm.).

Wprowadzenie

Proces rozwoju wartości u człowieka zaczyna się już od najmłodszych lat i ma istotny wpływ na otoczenie, w którym żyje, a w konsekwencji na społeczeństwo. Oznacza to, że dziecko od samego początku ma wpływ na swoje otoczenie, ale również samo jest na nie podatne. System wartości człowieka budowany jest przez rodziców, rodzinę, nauczycieli, kolegów i koleżanki oraz bliższe i dalsze środowisko, w którym się otacza.

Wychowując młodego człowieka niezwykle ważne jest, aby opiekunowie zdawali sobie sprawę z istotności atmosfery, jaka panuje w domu i szkole. Przekazywane wartości powinno odbywać się w klimacie porozumienia i dialogu, zarówno w środowisku domowym jak i szkolnym. Te dwie instytucje mają najwięcej do czynienia z dzieckiem i młodzieżą, przez co wywierają na nich istotny wpływ. Ważne jest tutaj również nawiązanie odpowiedniej współpracy, dialogu na linii rodzice/ opiekunowie prawni dzieci a nauczyciele i wychowawcy szkolni. To co mówią wszyscy wychowawcy musi być spójne oraz ich zachowania także musi odzwierciedlać nauczane przez nich zasady postępowania i wartości.

Jak napisał John Locke umysł w chwili narodzin jest „czystą kartą, niezapisaną żadnymi znakami” (1955). Umysł taki czeka na zapisanie na drodze zdobytego doświadczenia i edukacji. Oznacza to, że dziecko rodząc się nie ma zakodowanego modelu postępowania, katalogu potrzeb czy zachowań. To wszystko dostaje ucząc się od swojego najbliższego otoczenia. Wychowanie w przyjaznej, pełnej miłości i akceptacji atmosferze, pozbawionej przymusu i ostrej krytyki czy dyscypliny jest bardzo dobrym miejscem do nauki i przyswajania modelu wartości, który jest uznawany przez wychowawców dzieci za słuszny.

Dziecko uczy się dzięki naśladownictwu i modelowaniu zachowania osób starszych, które je otaczają. Obserwuje zachowanie swoich rodziców, dziadków, rodzeństwa, słucha co mówią oraz patrzy jak reagują. Dzięki takiemu zachowaniu buduje w swoim umyśle skrypt zachowania, myślenia, postaw, wartości, itp. Pierwotna hierarcha wartości będzie odwzorowaniem hierarchii wyznawanej przez osoby najważniejsze dla dziecka czyli rodziców, prawnych opiekunów, czy osoby które rzeczywiście sprawują opiekę nad dzieckiem. Nie jest to proste zadanie, dzieci są bardzo czujnymi obserwatorami, dlatego rodzice muszą żyć w harmonii z deklarowanymi przez nich wartościami. Nierzadko jednak mamy styczność z sytuacją, gdy rodzic mówi do swojego dziecka „nie tak cię wychowywałem”, nie rozumiejąc tym samym dlaczego młody człowiek nie jest z nim szczery. Takie zachowywanie jest efektem różnokierunkowego zachowania, np. rodzic uczy wartości „zawsze postępuj zgodnie z prawem” poprzez tłumaczenie czym to jest oraz jakie konsekwencje grożą za nie stosowanie się do ustanowionych zasad, natomiast w rzeczywistości sam postępuje inaczej, np. przechodzi na czerwonym świetle czy w miejscach do tego nie przewidzianych, nie kasuje biletu w autobusie itp. Taki sprzeczny komunikat daje dziecku przyzwolenie do tego samego działania. Innym zachowaniem może być reakcja na pytanie dziecko „Co się dzieje? Czy wszystko w porządku?” Z pozoru proste i jasne do udzielenia pytanie oraz wydające się nie wywierające żadnych konsekwencji, więc rodzic odpowiada „Nic się nie dzieje, wszystko jest w porządku”, w sytuacji gdy dziecko widzi zatroskana lub rozgoryczoną minę rodzica. Oczywiście z reguły intencje opiekuna są dobre – nie chce straszyć czy niepokoić dziecka lub uważa, że jest ono jeszcze za młode, aby zrozumieć problem – jednak ponownie sygnał wysyłany do podświadomości młodego człowieka jest sprzeczny. Powoduje to, że z czasem dziecko zaczyna powielać taki skrypt, ponieważ np. nie chce martwić swoich rodziców bądź uważa, że dany temat ich nie dotyczy. Rodzic jednak może wyjść z założenia, że dziecko im nie ufa, nie darzy szacunkiem, że mają

z nim zły kontakt bądź jeszcze coś zgoła gorszego. Dlatego ważne jest uświadomienie rodzicom oraz nauczycielom, że każde ich działanie może nieść za sobą daleko idące konsekwencję, nawet jeśli w danym momencie wychodzą z założenia, że postępują dobrze. To opiekunowie są osobami, które powinny kształtować prawidłowy system wartości u dzieci i młodzieży szkolnej. Promowane przez nich zasady powinny być proste i zrozumiałe do wieku osoby. Podkreślić więc należy, że wychowanie do wartości będzie tym skuteczniejsze, im bardziej oboje rodzice będą żyć życiem ukształtowanym według tych wartości.

Jak zatem szkoła powinna przekazywać dziecku wartości?

Przed wszystkim należy pamiętać, że to szkoła jest dla ucznia a nie uczeń dla szkoły. Takie myślenie zmienia perspektywę, ułatwia to odejście od kultury nauczania i testów, w której aktywny jest jedynie nauczyciel. Pojawia się nowy sposób nauki, który ułatwia przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności oraz zachęca do osiągania coraz lepszych rezultatów. Jest to tak zwana kultura uczenia się, w której uczeń staje się pełnoprawnym uczestnikiem procesu edukacji nastawionej równolegle na kształtowanie postaw i umiejętności oraz przyswajanie wiedzy.

Każda placówka szkolna pragnąc w prawidłowy sposób przekazywać uczniom system wartości powinna skupić się na:

- zaspokajaniu potrzeb emocjonalnych dzieci i budowanie więzi z nimi
Jeśli tylko nauczyciel okazuje uczniom zainteresowanie i szacunek, a nie tylko wymagania, uczniowie są w stanie wiele zaakceptować i zrobić. Stosowanie jedynie wymagań oraz nauczanie w systemie „kar i nagród” nie jest przez uczniów akceptowane i budzi sprzeciw. Dzieci czują się zadowolone i doceniona sytuacja jest zupełnie inna – gdy dziecko czuje, że nie tylko wyniki szkolne, ale także ono samo jest dla niego ważne, podejmuje większe starania i wysiłki, aby zrealizować oczekiwania dorosłych.
- modelowanie postaw uczniów
Dzieci uczą się najwięcej przez obserwację oraz późniejsze naśladowanie zachowań osób dorosłych. W efekcie młody człowiek uczy się odczytywać zamiar, przewidywać dalsze postępowanie i komunikować własne emocje i interpretować emocje innych ludzi. Z tego powodu opiekunowie powinni zachować zgodność z tym co mówią, co robią, a tym co jest pokazane i przekazywane uczniom. Nie warto okłamywać dziecka, ponieważ i tak będzie wiedziało (choćby na zasadzie przeczucia), że coś się nie zgadza, a w konsekwencji samo nauczy się, że można w ten sposób postępować.
Opiekunowie często nie przejawiają spójnego zachowania ponieważ starają się być nieomylni w oczach dziecka. Nie jest to konieczne, gdyż młody człowiek nie potrzebuje nieomylnego dorosłego. Lepiej jest pokazać dziecku w jaki sposób postępujemy, gdy się pomylimy, gdy poniesiemy porażkę, pokazywanie jedynie nieomyślności nie jest konieczne, a wręcz przeciwnie takie zachowanie może krępować i zawstydzать młodego człowieka, który jest świadomy tego, że popełnia błędy.

- zachęcanie uczniów do ciągłego działania

Psycholog Angelii Lee Duckworth z Uniwersytetu w Pensylwani uważa, że wytrwałość jest jednym z czynników, który decyduje o osiągnięciach ucznia w nauce. Niestety takiej cechy nie da się nauczyć na drodze teorii, jedyną możliwością jest praktyka, popełnianie błędów i wyciąganie wniosków ze swoich czynów. Niestety w obecnych czasach rodzice i nauczyciele najbardziej skupiają się na teoretycznych osiągnięciach szkolnych, ocenach, które w przyszłości umożliwią dziecku dostanie się do kolejnej, lepszej szkoły, na wymarzony kierunek uniwersytecki czy wreszcie do upragnionej pracy. Obecnie dzieci i młodzież skupiają się głównie na zbieraniu ocen, a niemal każda aktywność niebędąca teorią jest im zakazana. Opiekunowie uważają, że kiedy dziecko nie bierze udziału w pracach domowych czy wyjściach ze znajomymi, ma więcej czasu na naukę i to jest dla niego lepsze. Niestety prawda jest odmienna, wielu rzeczy tj. rozpalanie ogniska, ostrzenie nożem patyków, nawiązywanie relacji z rówieśnikami i osobami starszymi, gotowania, czy odkurzania nie można nauczyć się w teorii. Młodzi ludzie zdobywają także nowe doświadczenie wychodząc do kina, czy na przysłowiowy „trzepak” ze znajomymi. Warto umożliwiać dziecku takie i inne formy aktywności, przesadne bezpieczeństwo nie uchroni dziecka w życiu dorosłym, a wręcz przeciwnie – jeśli wtedy się coś stanie, nie będzie umiało prawidłowo reagować. Z tego powodu warto zachęcać swoich podopiecznych do ciągłego działania, podejmowania prób i nie zniechęcania się przy natrafieniu na trudności czy przy doznawaniu porażki. W takich sytuacjach należy porozmawiać z młodym człowiekiem, przeanalizować sytuację, poznać jego emocjach, zdanie na dany temat i zamiary. Zadaniem osób starszych jest mobilizowanie do dalszego działania, zachęcanie do podejmowania kolejnych prób oraz wspieranie w trudnych sytuacjach.

- stosowanie metod aktywizujących

Młodzi ludzie najlepiej uczą się na własnych doświadczeniach i popełnianych błędach. Wolą sami odkrywać co jest dla nich ważne i dobre, poznać swoje uczucia, potrzeby, preferencje. Rola opiekunów skupia się na prowokowaniu ucz do myślenia, pomocy w nazywaniu nowych rzeczy, zachęcaniu do samodzielnego działania. Ważne jest aby rodzice i nauczyciele regularnie przekazywali informacje co sądzą o ich zachowaniu. Pamiętajmy jednak, że taki feedback powinien zawierać zarówno pozytywne jak i negatywne informacje, nie wolno skupić się jedynie na tych drugich. Takie zachowanie może doprowadzić do braku zaufania dziecka do dorosłego w przyszłości. Dobrze jest wspólnie przeanalizować z młodym człowiekiem sytuację trudną, problemową, zadawać pytania i zmuszać do zastanawiania nad własnych zachowaniem. Dzięki temu będzie mogło przeanalizować różne formy zachowanie. Konieczne jest pamiętanie aby nie narzucać młodemu człowiekowi swojego zdania. Można natomiast prowadzić, moderować dyskusję oraz pozwolić młodemu człowiekowi samodzielnie dojść do konstruktywnych wniosków.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Kształtowanie postaw oraz wartości stanowi źródło inspiracji oraz dyrektyw dla dyrekcji szkoły oraz kadry pedagogicznej.

Według Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59; 949): „*Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości Ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności*”.

Poniższa część Programu Wychowawczo-Profilaktycznego pt.: „Wychowanie do wartości” ma na celu wychowanie dzieci i młodzieży szkolnej w duchu systemu wartości pielęgnowanego przez wiele wcześniejszych pokoleń Polek i Polaków. Krzewienie wyznawanego w danym społeczeństwie systemu wartości jest fundamentem procesu wychowania. Rodzice, nauczyciele i wychowawcy stanowią dla nich wzór do naśladowania z tego powodu ich zadaniem jest ukazywanie tego co wartościowe, przybliżanie i tłumaczenie czym są i co znaczą poszczególne wartości. Wychowanie do wartości kształtuje orientację aksjologiczną młodych ludzi, czyli gotowość do świadomego i odpowiedzialnego wybierania wartości i odpowiadania za nie.

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
1. Przeprowadzenie badań ewaluacyjnych diagnozujących obecny system wyznawanych przez młodych ludzi wartości. 2. Sporządzenie pogłębionej analizy sytuacji problemowej. 3. Wyciągnięcie wniosków oraz opracowanie działań koniecznych do prowadzenie efektywnego wychowania do wartości.	- prowadzenie badań, ewaluacji. Przykłady: - przeprowadzenie badania ankietowego wśród nauczycieli, wychowawców, chętnych rodziców/ opiekunów uczniów, dyrekcji szkoły, w celu zaznajomienia się z wyznawanym przez poszczególne grupy z systemami wartości – badanie przygotowuje psycholog/ pedagog szkolny i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”; - sporządzenie analizy uzyskanych wyników z badania ewaluacyjnego oraz zapoznanie z nimi całej społeczności szkolnej – psycholog/ pedagog szkolny opracowuje raport zawierający interpretację uzyskanych wyników i/lub odbywa się za pośrednictwem kompleksowego badania Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Wychowanie do wartości”; - Rada Pedagogiczna przy współpracy z Radą Rodziców tworzy propozycję działań wychowawczo-profilaktycznych, mających na celu wspieranie pozytywnych wartości wyznawanych przez dzieci i młodzież szkolną, podjęcie działań interwencyjnych mających na celu zmianę aktualnego, niekorzystnego stanu wyznawanych wartości, itp. i/lub j.w.; - przeprowadzenie ponownej ewaluacji po około roku czasu od podjęcia działań wychowawczo-profilaktycznych.			Cała społeczność szkolna
1. Szkolenie kadry pedagogicznej z tematu wartości oraz metod nauczania wychowania w wartościach.	- proponowane pozycje książkowe, - prowadzenie badań, ewaluacji, - udział w seminariach oraz szkoleniach przybliżających tematykę wartości, wartości w edukacji			Nauczyciele i wychowawcy

	i wychowaniu młodych ludzi oraz sposobów uczenia podopiecznych.			
	Przykłady: • zapoznanie nauczycieli i prawnych opiekunów uczniów ze statystykami odnośnie preferowanych postaw i wyznawanych wartości u dzieci na różnych etapach edukacji szkolnej – spotkanie z psychologiem/ pedagogiem szkolnym; • zapoznanie z książką „Z dzieckiem w świat wartości” autorstwa Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej, która jest obowiązkową pozycją, poradnikiem wskazującym dlaczego trzeba i w jaki sposób uczyć dzieci wartości; • przeprowadzenie wewnętrznych warsztatów z tematów: ○ W jaki sposób uczyć dzieci wartości; ○ Czym są wartości moralne i dlaczego są potrzebne; ○ Jakie wartości warto przekazywać młodzieży i czym każda z nich się wyróżnia – np. szacunek, odpowiedzialność, uczciwość, sprawiedliwość, odwaga, samodyscyplina, szczęście, edukacja, oddanie, piękno, mądrość. • szkolenie: gdzie i w jakich okolicznościach rodzina powinna poszukiwać pomocy. Nauczyciele zyskują umiejętność wspierania opiekunów dzieci w sytuacjach trudnych, gdy przekazywany system postaw okaże się nie akceptowany przez społeczeństwo – szkolenie prowadzone np.: przez przedstawiciela Specjalistycznej Poradni Rodzinnej; • nauczyciele nawiązują współpracę z Fundacją Edukacja z Wartościami.			
1. Zwiększenie świadomości w temacie wychowania w wartości przez rodzinę. Uświadomienie ich kluczowego znaczenia w edukacji.	- warsztaty dla dorosłych, - spotkania z wychowawcami, psychologiem, pedagogiem szkolnym, - materiały informacyjne, - polecane pozycje książkowe.			Rodzice/ opiekunowie uczniów

Przykłady:

- działania edukacyjne dla rodziców/ opiekunów uczniów zwiększające ich kompetencje wychowawcze:
 - zorganizowanie spotkania z psychologiem bądź pedagogiem specjalizującym się w tym temacie – zaznajomienie zebranych ze znaczenia wartości w życiu człowieka. Wytlumaczenie, że wyznawany system wartości oraz preferowane postawy życiowe są bazą do funkcjonowania – to one kształtują dziecko i wyznaczają to kim jest i będzie w przyszłości, jak postępuje wobec innych ludzi, jakie ma przemyślenia, dążenia, pragnienia itp.
 - informowanie z jakimi konsekwencjami mogą się spotkać, w sytuacji gdy dziecko nie zostanie zaznajomione z promowanymi, pozytywnymi wartościami społecznymi;
 - pedagogizacja na temat zmian rozwojowych i wynikających z tego zmian systemu wartości;
- organizowanie warsztatów w formie psychodramy podczas, których rodzice/ opiekunowie dzieci mogą przećwiczyć na sobie nawzajem pewne autentyczne zachowania dzieci z życia codziennego (praca w grupie np. 5-8 osobowej – 1 lub 2 osoby wcielają się w postać rodzica/ rodziców, kolejna osoba w rolę dziecka, natomiast reszta zebranego zespołu jest widownią, a po zakończeniu odgrywanej scenki pełni głos doradczy, mówi co by zmieniła, jak dziecko mogło odebrać zachowanie i uwagi rodzica oraz jak rodzic mógł odebrać zachowanie dziecka. Cała inscenizacja ma za zadanie przepracowanie faktycznej sytuacji problemowej w rodzinie oraz uświadomienie istnienia wielu czynników i różnych punktów widzenia danej sytuacji. Pozwoli to również zastanowienie się nad własnym zachowaniem, ustalenie motywów zachowania dziecka oraz wypracowanie poprawnej bądź lepszej reakcji na przyszłość;
- wychowawcy udzielają rodzicom/ opiekunom informacji na temat Poradni Rodzinnych, które specjalizują się w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych, problemów wychowawczych w rodzinie oraz problemów małżeńskich;
- uświadomienie rodzicom/ opiekunom dzieci jak ważną rolę odgrywa ich podejście oraz wyznawane przez nich wartości – np. jeśli dziecko widzi jeden typ zachowania jednakże rodzic mówi coś co ma znaczenie przeciwne np.: „tak nie wolno robić”, daje dziecku sprzeczne sygnały. W takiej sytuacji trudno spodziewać się, że dziecko i młodzież będą przestrzegać ustalonych zasad, kiedy rodzic ich oczekuje jednakże sam nie przestrzega. Jedynie jednolity, spójny system zachowania i wyznawanych wartości może przynieść oczekiwany skutek – zdania w stylu „mi wolno tak się zachowywać ponieważ jestem starszy”, „zdarzyło mi

	się to tylko raz”, „mi tak wolno” nie są dla młodego człowieka żadnym wytłumaczeniem. Z tego powodu, jeśli chcemy, aby nasz podopieczny respektował przekazywane mu przez nas wartości, sami musimy ich przestrzegać, dając tym samym dobry przykład; • psycholog/ wykwalifikowany w temacie pedagog prowadzi zajęcia w formie dramy edukujące rodziców/ opiekunów uczniów na temat znaczenie podejmowanych przez nich działań i wynikających z nich konsekwencji – np. gdy podopieczny skłamał należy niezwłocznie z nim porozmawiać i wytłumaczyć dlaczego nie powinien się w ten sposób zachowywać, w przeciwnym wypadku brak zachowania może zostać uznany jako ciche przyzwolenie na wykazywanie niewłaściwego zachowania. Niestety argumenty typu: „nie wolno tak się zachowywać ponieważ ja tak mówię”, nie odniosą zamierzonego rezultatu. Specjalista prowadzący zajęcia informuje również opiekunów, że gdy na kłamstwie zostanie przyłapane małe dziecko, może to być efektem tzn. fantazjowania dziecięcego. Jednak w przypadku nastolatka mamy już pewność, że jest to kłamstwo z premedytacją (powody takiego zachowania mogą być również „pozytywne”, tj. ochrona rodziców przed przykrymi informacjami, niechęć martwienia ich). Dziecko wychowywane w wartościach ma rozumieć, że w życiu powinno się je pielęgnować i według nich żyć nie ze strachu przed karą lub pod presją, ale z wewnętrznej potrzeby, spokoju sumienia i dla porządku społecznego.			
1. Wzbogacenie uczniowskiej wiedzy na temat wartości oraz określenie ich znaczenia w życiu codziennym.	- warsztaty, - eventy, happeningi, - wyjścia do teatru/ filharmonii/ muzeum/ itp., - kręcenie spotów reklamowych, - zajęcia z psychodramy, - zajęcia interaktywne, - przygotowanie spektaklu, prezentacji, wywiadu z wybraną osobą, itp., - e-lekcje, - godziny wychowawcze,			Uczniowie

	- spotkania z psychologiem/ pedagogiem szkolnym, pracownikami PPP, doradcą zawodowym.			
	Przykłady: • nauczyciele i wychowawcy pracują nad prawidłowym kształtowaniem postaw uczniów – podejmują działania mające na celu uświadomienie uczniom czym są wartości, dlaczego istotne jest ich posiadania, jakie korzyści niosą dla nich samych – zajęcia prowadzone w formie dram, ćwiczeń ruchowych i aktywujących uczniów do nawiązywania współpracy i większej otwartości na innych; • praca z psychologiem/ przeszkolonym w temacie pedagogiem szkolnym – ćwiczenie w uczniach umiejętności refleksyjnego podejścia do własnych zachowań, wyborów i postaw. Prowadzone ćwiczenia mają na celu wypracować zdolność kontrolowania niechcianych postaw oraz umiejętność monitorowania własnego zachowania. Psycholog/ przeszkolony w tym temacie pedagog prowadzi systematyczne zajęcia zawierające elementy psychodramy, podczas których uczniowie odgrywają trudne sytuacje ze swojej przeszłości w celu odnalezienia alternatywnej, bardziej skutecznej drogi poradenia sobie w trudnej sytuacji; • szkoła organizuje projekt pt.: <u>Rok Wartości</u>. Nauczyciel wybiera 10 wartości, które dzieci określiły jako najbardziej dla nich istotne (informacje, które wartości są najbardziej istotne dla dzieci zawiera Raport stworzony przez psychologa/ pedagoga szkolnego lub jest zawarte w raporcie sporządzonym przez Akademię Aktywnej Edukacji po sporządzeniu badania ewaluacyjnego pt.: „Wychowanie do wartości”). Następnie należy ustalić rozkład zajęć oraz prac dodatkowych związanych z danym tematem np.: ○ we wrześniu omawiana będzie – uczciwość, ○ w październiku – mądrość, ○ w listopadzie – altruizm, ○ w grudniu – rodzina, ○ w styczniu – przyjaźń, ○ w lutym – sprawiedliwość, ○ w marcu – odwaga, ○ w kwietniu – miłość,			

- w maju – odpowiedzialność,
- w czerwcu – szacunek,

W ramach danych miesięcy w szkole będą odbywały się przedstawienia, imprezy szkolne, wyjścia, itp. Można również zaproponować, aby każdym miesiącem zajmowała się jedna bądź dwie wybrane wcześniej klasy, np. klasa 2a i 3b zajmie się altruizmem w listopadzie i z tej okazji zorganizuje konkurs na najlepszą pracę plastyczną i fotograficzną, stworzy krótki wywiad z osobą, która jest dla nich wzorem tej cechy, przygotuje akademię szkolną (angażując przy jej tworzeniu uczniów innych klas), itp.

Tematy godzin wychowawczych:

- zajęcia plastyczne „*ja i moja rodzina*” – zwrócenie uwagi uczniów na emocje, które towarzyszą im w stosunku do różnych członków rodziny. Zadaniem uczniów jest narysowanie/ namalowanie/ wyklejenie/ zrobienie figurek z ciastoliny czy modeliny, członków swojej rodziny. Warto zwrócić uwagę, w jaki sposób dzieci prezentują swoją pracę i poprosić ich o odpowiedź na kilka pytań tj. kto jest dla ciebie najważniejszy, kto jest najmilszy, najbardziej wymagający, kogo się boisz, z kim spędzasz najmniej, a z kim najwięcej czasu – zajęcia musi przeprowadzić wyspecjalizowany w temacie psycholog. Jeśli uzyskane wyniki wzbudzą wątpliwości bądź pojawią się inne sygnały martwiące, należy skontaktować się z psychologiem lub Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną;
- „*Ja i moje rodzeństwo*” – lekcja wychowawcza poświęcona próbie zastanowienia się nad swoim rodzeństwem bądź jego brakiem – dzieci opisują relacje ze swoim rodzeństwem, natomiast jedynacy przedstawiają swoje funkcjonowanie w rodzinie (można opisać jeden normalny dzień i relacje z rodzicami/ opiekunami). Omawiamy trudności wynikające z posiadania rodzeństwa oraz bycia jedynakiem. Szukamy mocnych stron obu relacji oraz występujących w nich podobieństw;
- happening pt. „*Od narodzin do śmierci*” organizowany przez najstarszych uczniów. Podczas wydarzenia odtworzony zostanie film/ wybrane fragmenty „Ciekawy przypadek Benjamina Buttona” w reżyserii Davida Finchera, po którym nastąpi czas na refleksje i odpowiedzenie na wcześniej zadane pytania związane ze znaczeniem życia i umierania;
- wyjście do teatru na spektakl – przed spektaklem należy zwrócić uwagę uczniów na znaczenie postaw i wartości w życiu człowieka oraz zachęcić do wyszukiwania ich podczas przedstawienia. Można również

spróbować zinterpretować jedną konkretną wartość i poprosić uczniów o opisanie sytuacji, kiedy była ona w szczególny sposób widoczna podczas spektaklu;

- wyjście do filharmonii/ teatru – taka aktywność stworzy możliwość przeprowadzenia zajęć z tematyki *savoir-vivre* – nauczyciele tłumaczą uczniom jakie zasady panują w takich miejscach tj. zasady zachowania oraz dress code;
- organizowanie twórczych działań z pominięciem czynnika rywalizacji;
- wzbogacanie uczniowskiej wiedzy o sposobach uczenia się, mnemotechnikach – zajęcia przeprowadzone przez wyszkolonego w temacie nauczyciela i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Jak się uczyć?” lub e-lekcje pt.: „Pamięć doskonała – mnemotechniki” część pierwsza i druga ;
- prowadzenie zespołowych zajęć psychoedukacyjnych;
- włączanie młodzieży do podejmowania działań na rzecz szkoły bądź klasy – organizacja wydarzeń, eventów, akcji charytatywnych, akcji świątecznych, wyjść, wyjazdów;
- modelowanie postaw pomocnego zachowania i empatycznego odczuwania względem drugiego człowieka w trakcie zajęć lekcyjnych oraz zezwalanie do tworzenia nieformalnych, spontanicznych spotkań;
- piknik edukacyjny – spotkanie z rodzinami dzieci. Zorganizowanie pikniku, podczas którego rodziny tworzą zespoły i konkurują w zajęciach sportowych z innymi rodzinami. Podczas spotkania można przeprowadzić zajęcia z gotowania np. przygotowywanie sałatki przez dzieci, a grilla przez osoby starsze. Przyznawana jest najistotniejsza nagroda - Fair Play;
- „*Jakim jestem kolegą/ koleżanką*” – dzieci diagnozują swoje relacje ze znajomymi, opisują zachowania, które sprzyjają nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji koleżeńskich oraz doceniają wartość koleżeństwa w swoim życiu i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Ja – przyjaciel, kolega, koleżanka” część pierwsza i druga oraz e-lekcja pt.: „Umiem rozwiązać konflikt” ;
- „*Jakim jestem przyjacielem*” – uczniowie zastanawiają się nad różnicą pomiędzy znajomymi, kolegami i przyjaciółmi, wymieniają cechy dobrego przyjaciela, określają ilu mają znajomych a ilu przyjaciół i zastanawiają się dlaczego z reguły ma się więcej kolegów i koleżanek niż przyjaciół. Doceniają wartość przyjaźni w swoim życiu;
- „*Szanuje siebie i innych*” – uczniowie wyjaśniają jak rozumieją znaczenie słowa szacunek, omawiają w jaki sposób szanują siebie oraz jak zachowują się wobec innych osób, przedstawiają przykłady zachowań

wskazujących na brak szacunku, zastanawiają się czy postawa szacunku jest ważna w dzisiejszym życiu, a jeśli tak to dlaczego – zajęcia prowadzone przez wychowawcę i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Savoir-vivre w kontaktach z osobami niepełnosprawnymi” oraz e-lekcje pt.: „Być tolerancyjnym” i „Myślę samodzielnie, czyli koniec ze stereotypami” ;

- „*Moje autorytety*” – uczniowie definiują czym jest autorytet, indywidualnie określają cechy takiej osoby a następnie przedstawiają je na forum klasowym (metoda „burza mózgów”). Uczniowie zastanawiają się czy w każdym przypadku autorytet jest dobrym przykładem oraz wskazują własne autorytety.

Propozycja tematu godzin wychowawczych dla uczniów szkół ponadpodstawowych:

- interaktywna forma zajęć połączona z pokazem filmu „Robinson Crusoe” w reżyserii Rod Hardy, George T. Miller (1997 rok). Podczas projekcji omówione zostają podstawowe aspekty dobra i zła, szacunku do otaczającego świata oraz bycia sprawiedliwym i wierzącym człowiekiem;
- treningi umiejętności bycia skromnym – uczniowie dyskutują na temat tej wartości, definiują ją, podają przykłady zachowania, jego zalety oraz wady;
- spektakl teatralny na podstawie powieści Moliera „Skąpiec” w wykonaniu uczniów placówki. Przed spektaklem omówione zostaje zagadnienie skąpstwa, władzy, bogactwa, dóbr materialnych i moralnych, rodziny, przyjaciół. Następnie nauczyciel rozdaje wcześniej przygotowane kartki, gdzie każda z cech znajduje się w tabeli. Zadaniem uczniów jest zapisać swoje spostrzeżenia na temat sztuki, określić czy dana cecha/wartość wystąpiła, a jeżeli tak to wskazać gdzie była widoczna (w jakim kontekście) i w jaki sposób się ujawniła;
- spot reklamowy – w szkole organizujemy konkurs na najlepszy spot prezentujemy jedną z wartości np.: przyjaźń;
- zajęcia religii omawiające wartość istotności wiary w życiu młodego człowieka;
- trening interpersonalny zorganizowany przez pracowników Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej bądź innej specjalizującej się w temacie instytucji/ organizacji/ itp., w celu lepszego poznania siebie, własnych zdolności, odkrycie posiadanych predyspozycji;
- zajęcia prowadzone przez psychologa szkolnego lub pracownika Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej – odkrywanie swoich mocnych stron i nauka ich rozwijania oraz budowanie wiary we własne możliwości;

- spotkanie z psychologiem oraz doradcą zawodowym, którzy pomogą uczniom określić ich predyspozycje zawodowe. Prowadzący prowadzi również trening pozytywnej autoprezentacji, który ułatwi uczniom mówienie o ich zaletach. Alternatywną formą realizacji tematu jest e-lekcja Akademii Aktywnej Edukacji pt.: „Doradztwo zawodowe – pierwsze kroki na rynku pracy”;
- godzina wychowawcza „*Rozumiem Cię, jestem empatyczny(a)*” – uczniowie dowiadują się czym jest słowo empatia, starają się nauczyć sposobów na wczuwanie w sytuacje innych ludzi, dowiadują się jaka jest różnica pomiędzy słyszeniem a słuchaniem oraz o istotności mowy ciała ludzi;
- godzina wychowawcza poświęcona wymienianiu znanych przez uczniów wartości. Ważne jest ich zdefiniowanie (przy użyciu przykładów zachowania, postawy, myślenia, podanie przykładów ich występowania oraz określenie dlaczego są one istotne w życiu człowieka. Uczniowie uczą się nazywać stany emocjonalne, jakie może przeżywać dana osoba. Uczniowie odpowiadają sobie na pytanie: czym są antywartości, co to znaczy być dla kogoś wzorem do naśladowania, itp.

Zajęcia prowadzone dla wszystkich uczniów:

- wykwalifikowany terapeuta prowadzi zajęcia z arteterapii, czyli terapii przez sztukę – głównym celem jest samopoznanie, relaksacja oraz oczyszczenie z różnego typu negatywnych emocji – np. arteterapia wykorzystuje plastyczne, muzyczne, literackie i teatralne formy wyrazu. Uczeń poddany terapii np. przez formę plastyczną (rysunek, grafika, malarstwo, rzeźba itp.), jest w stanie przeżyć i doświadczyć swoich emocji poprzez formę plastyczną, bez bezpośredniego wyrażania swoich emocji (dedykowana w szczególności dla uczniów, którzy zmagają się z lękami, depresją, występują u nich inne zaburzenia afektywne, nerwica, uzależniania, problemu rodzinne, traumy, trudne obciążające przeżycia, straty itp., a przy tym posiadają trudności z ekspresją swoich myśli i uczuć drogą werbalną);
- godzina wychowawcza „*Zaufaj mi*” – prowadzenie zajęć z pantomimy, gdzie głównym celem jest integracja i budowanie zaufania;
- *techniki relaksacyjne* mające na celu odreagowanie zmęczenia, stresu oraz uspokojenia – zajęcia prowadzone przez jogina/ osobę uczącą jogi/ relaksacji i/lub za pośrednictwem e-lekcji Akademii Aktywnej Edukacji pt. „Nie zgrzytaj zębami, pozbądź się stresu”.

Część: Uczeń przybyły z zagranicy

Przepisy prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483);
2. Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. prawo oświatowe (tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 1082 ze zm.);
3. Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r. poz. 1762 ze zm.);
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U. 2022 poz. 609);
5. Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991 nr 120 poz. 526);
6. **Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 21 marca 2022 r. w sprawie organizacji kształcenia, wychowania i opieki dzieci i młodzieży będących obywatelami Ukrainy (Dz.U. 2022 poz. 645 ze zm.);**
7. **Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 poz. 583 ze zm.);**
8. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków i sposobu wykonywania przez przedszkola, szkoły i placówki publiczne zadań umożliwiających podtrzymywanie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej uczniów należących do mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem regionalnym (Dz.U. 2017 poz. 1627);
9. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2020 r. poz. 1280).

Wprowadzenie:

Obecnie Polskie szkoły stoją przed nowymi wyzwaniami związanymi z rosnącym zróżnicowaniem językowym i kulturowym oraz tożsamościowym.

Zachodzące zmiany nie dotyczą jedynie jednostek, ale całych środowisk, całego systemu edukacji. Migracja może być traktowana jako problem, ale również wyzwanie i miejsce do rozwoju, jednakże należy odpowiednio na tą potrzebę odpowiedzieć.

W efekcie w ostatnim czasie Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło szereg istotnych zmian przepisów, by wspomóc szkoły w pracy z uczniami przybywającymi z zagranicy, zarówno cudzoziemcami, tu głównie dziećmi z Ukrainy, jak i obywatelami polskimi powracającymi do Polski.

Szkoły, które przyjmują nowych uczniów nie zawsze są gotowe, aby w odpowiedni, skuteczny sposób pomóc nowoprzybyłym w dobrej integracji. Z tego powodu konieczne jest zaplanowanie odpowiednich działań wspierających, które usprawnią proces socjalizacji i integracji w nowym środowisku. Poczynając od ważnych aspektów jakim są różnice językowe oraz kulturowe. Niedobory w tym zakresie nierzadko są przyczyną niepowodzeń szkolnych, szybszego kończenia edukacji szkolnej, a w rezultacie niskich kwalifikacji zawodowych wielu migrantów.

Celem programu jest wszechstronny rozwój młodych ludzi, rozwijanie w nich kultury, tolerancji, odpowiedzialności, poczucia przynależności, okazywania szacunku innym, nawet w sytuacji, gdy ktoś wykazuje odmienne zdanie, oraz tradycjom, wartościom.

Poniższy dokument jest propozycją działań do programu wychowawczo – profilaktycznego i powstał w celu zaspokojenia potrzeby edukacyjnej, wychowawczej oraz profilaktycznej, tak by zapewnić obecnym oraz przyszłym członkom społeczności szkolnej przybyłym z zagranicy komfortowe warunki pracy, rozwoju oraz integracji.

Program Wychowawczo-Profilaktyczny

Cele programu:

1. Adaptacja nowoprzybyłych uczniów oraz asymilacja w nowej społeczności szkolnej oraz środowisku lokalnym.
2. Integracja uczniów z oddziałów przygotowawczych.
3. Zaznajomienie oraz przypomnienie uczniom obowiązujących zasad oraz regulaminu szkolnego.
4. Rozwój tolerancji dla innych narodów, innowierców oraz ras.
5. Przekazanie informacji o możliwościach uzyskania pomocy.
6. Zapewnienie działań z zakresu interwencji kryzysowej, jeśli pojawi się taka potrzeba.

Zasady działania:

Przyjmowanie dzieci z doświadczeniem migracyjnym, uchodźcy wymaga etapowego działania, tj.:

1. Adaptacja nowoprzybyłych dzieci i ich opiekunów.
2. Integracja społeczności szkolnej.
3. Nauka języka polskiego, oswojenie z nowym otoczeniem i zasadami.
4. Zaspokajanie potrzeb edukacyjnych.
5. Trwałe rozwiązania instytucjonalne.

Propozycja działań:

Zadanie	Sposób realizacji	Odpowiedzialny	Termin oraz częstotliwość	Odbiorca
2. Nauczyciele świadomie podejmują działania oraz znają zasady procesu przyjmowania nowych członków do społeczności szkolnej. 3. Opracowanie procedur, które regulują zasady przyjmowanie nowych osób do szkoły. 4. Nawiązanie współpracy z Instytucjami pomocowymi oraz Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną.	- spotkania Rady Pedagogicznej, - analiza dokumentacji, - tworzenie procedur, - nawiązywanie kontaktu z Organizacjami Ukraińskimi działającymi w najbliższej lokalizacji, - organizowanie wsparcia tłumacza, - psycholog, pedagog szkolny, - szkolenia, - spotkanie z reprezentantem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.			Nauczyciele, Wychowawcy
	Przykłady: 1. Rada Pedagogiczna opracowuje plan działania na przyjęcie uczniów cudzoziemskich. Każda aplikacja rozważana jest indywidualnie i wymaga zapoznania się z sytuacją kraju/ regionu, z którego przybywają nowe osoby. Ma to na celu przygotowanie się, na trudności wynikające z odmienności uczniów cudzoziemskich (tj. różnice programowe, kwestie językowe, inny sposób oceniania i klasyfikowania), jak również problemy natury psychologicznej, psychosomatycznej spowodowane obecną obciążającą psychologicznie sytuacją polityczną, wojenną oraz rodzinną dzieci. 2. Pracownicy szkoły powołują dedykowany zespół nauczycieli, który koordynuje przyjmowanie dzieci z zagranicy oraz nawiązuje dialog z rodzicami nowoprzybyłych uczniów. Podstawowym zasadniej jest okazanie wsparcia, akceptacji oraz zrozumienia ich nowego położenia. 3. Podczas Rady Pedagogicznej, nauczyciele dzielą się swoimi obawami oraz planują odpowiednie działania, aby przygotować się na pojawienie ewentualnych trudności. W szkołach tworzone są procedury			

postępowania oraz specjalne grupy nauczycieli odpowiedzialne za szybkie reagowanie w sytuacjach trudnych.

4. Podczas spotkania Rady Pedagogicznej, warto omówić ogólne zasady funkcjonowania systemu oświaty w kraju z którego przybywają uczniowie. Takie działanie pomoże sprawnie oraz rzeczowo przedzielić nowoprzybyłych uczniów do odpowiednich klas lub oddziałów przygotowawczych.
5. Podczas spotkania Rady Pedagogicznej, ustalony zostaje sposób przyjmowania oraz zasady przyjmowania uczniów z zagranicy do szkoły. Obecnie można skorzystać z dwóch wariantów, gdzie pierwszy zakłada, że nowoprzybyli uczniowie przydzieleni zostają do istniejących już klas, gdy drugi wariant oznacza, tworzenie oddziałów przygotowawczych.
6. Nauczyciele zapoznają się z aspektami prawnymi obecności uczniów cudzoziemskich w polskim systemie oświaty. Omówione zostaje zagadnienie metodyki pracy z dziećmi obcojęzycznymi (oddziały przygotowawcze, nauka języka polskiego jako obcego, warunki zatrudnienia pomocy/ asystentów międzykulturowych, nauczycieli obcojęzycznych (w przypadku większej ilości uczniów z zagranicy), pomocy tłumacza oraz zasady finansowania działalności.
7. Przedstawiciel Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej tłumaczy zasady postępowania względem osób przejawiających problemy w nauce oraz osób o specjalnych potrzebach. Informuje, w jaki sposób ubiegać się o uzyskanie orzeczenia, opinii czy odpowiedniej diagnozy.

1. Udzielanie wsparcia nauczycielom. 2. Nawiązanie współpracy z obcojęzycznymi nauczycielami, Instytucjami pomocowymi oraz Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną.	- spotkania Rady Pedagogicznej, - nawiązywanie kontaktu z organizacjami współpracującymi z uczniami z zagranicy, - organizowanie wsparcia tłumacza, - szkolenia, - zapewnienie wsparcia z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.			Nauczyciele, Wychowawcy
	Przykłady: 1. Szkolenie dla nauczycieli pt.: „W jaki sposób pracować z dzieckiem z zagranicy?”, „Czym są różnice kulturowe i jak je pozytywnie wykorzystać”, „W jaki sposób pracować z dzieckiem-uchodźcą”, „Czym jest trauma oraz w jaki sposób z nią żyć”, „Krzewienie zachowań tolerancyjnych u uczniów”, „Język polski jako obcy” itp. 2. Psycholog szkolny pracuje nad wzmocnieniem kompetencji interpersonalnych nauczycieli – tłumaczy, że na pierwszym etapie kontaktu z uczniem z zagranicy, pojawienie się bariery językowej nie stanowi problemu, najważniejsze jest okazanie wsparcia, zrozumienia, chęci wysłuchania, a czasem jedynie wspólne spędzenie kilku minut w milczeniu. Młodzi ludzie oraz ich opiekunowie szukają azylu, miejsca do wytchnienia, w którym będą mogli poczuć się bezpiecznie i komfortowo. Pracownicy szkoły powinni zapewnić nowoprzybyłym możliwość do ekspresji przeżywanych emocji, przy jednoczesnym zorganizowaniu jak najbardziej normalnych warunków do pracy i codziennego funkcjonowania. 3. Dyrektor zwraca się do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej z prośbą o zorganizowanie specjalnych dyżurów dla nauczycieli szkoły, gdzie każdy chętny pedagog może się zgłosić oraz w bezpiecznych warunkach przedyskutować swoje wątpliwości, problemy, czy trudności. 4. Dyrektor szkoły jest świadomy, gdzie można ubiegać się o pomoc tłumacza i/lub pedagoga, który mówi w języku ojczystym ucznia.			

1. Rodzice wiedzą, w jaki sposób rozmawiać ze swoimi dziećmi na temat uczniów o odmiennym pochodzeniu, religii, kulturze czy wychowaniu.	- spotkanie z dyrektorem szkoły/placówki, - spotkania z wychowawcami klas, - prowadzenie działań przygotowawczych we współpracy pracowników Szkoły, Rady Szkolnej oraz Trójek Klasowych.			Opiekunowie dzieci obecnie przynależących do szkoły.
	Przykłady: 1. Podczas spotkania w szkole, rodzice/ opiekunowie dzieci zaznajomieni zostają z obecną tendencją wskazującą, że w polskich szkołach wzrasta liczba uczniów pochodzenia obcego (niepolskiego). Uczniowie z zagranicy mogą być uchodźcami, migrantami, odwiedzać polskie szkoły w ramach wymiany doświadczeń i edukacji. 2. Dyrektor tłumaczy, w jaki sposób przebiega proces przyjmowania nowych uczniów zagranicznych do szkoły oraz na jakich zasadach będą oni na co dzień uczestniczyli w życiu szkoły. 3. Rodzice poinformowani zostają o nowych zajęciach tematycznych, które będą uwzględnione w programie szkolnym. Przykładowe tematy: rozwój umiejętności komunikacji, nawiązywanie efektywnego dialogu z nowo przybyłymi uczniami, krzewienie tolerancji oraz rozwój otwartości na inne narody, doświadczenia, kultury i religie, itp. Szkoła zachęca rodziców do aktywnego działania w ramach ww. tematów, poprzez prowadzenie odpowiednich rozmów z dziećmi w domu.			

1. Przygotowanie aktualnej społeczności szkolnej, na przyjęcie nowych kolegów i koleżanek. 2. Młodzi ludzie rozumieją, kim są uczniowie-uchodźcy, znają ich trudną sytuację. 3. Krzewienie tolerancji oraz wrażliwości na krzywdę, trudności drugiego człowieka.	- pogadanki z uczniami, - zajęcia językowe, - godziny z wychowawcą.			Lokalni uczniowie, którzy na chwilę obecną przynależą do szkoły
	Przykłady: 1. Podczas godziny wychowawczej każdej klasy uczniowie delegują minimum 2 osoby, które będą wchodzić w skład grupy powitalnej, w sytuacji gdy do klasy przypisany zostanie nowy uczeń. To głównie te osoby zostaną oddelegowane do zapoznania nowo przybyłych uczniów ze szkołą, jej standardami, zasadami, topografią, ale również ich kolegami i koleżankami z klasy 2. Wychowawcy klas zapoznają uczniów z decyzją o przyjęciu nowych uczniów z zagranicy. Obecnie coraz częściej mamy do czynienia z uczniami, którzy przybywają do Polski całymi rodzinami w poszukiwaniu spokoju i bezpieczeństwa. Uczniowie rozumieją, że powód przybycia nowych uczniów może być różny i skomplikowany. Znają podstawowe powody migracji. 3. Wychowawcy, przy współpracy z psychologiem szkolnym rozmawiają o tolerancji, akceptacji innych narodowości, wierzeń, poglądów, orientacji seksualnej, itp. 4. Nauczyciele, wychowawcy klas omawiają skuteczne sposoby i formy porozumiewania się z kolegami, koleżankami z zagranicy. 5. Uczniowie klasy, do której zostanie zaproszony nowy uczeń, uczą się kilku zwrotów w jego/jej języku oraz poznają kilka interesujących faktów na temat jego/jej kraju pochodzenia. 6. Podczas spotkania z uczniami omawiany jest temat mediów społecznościowych oraz przekazu telewizyjnego, medialnego, który informuje nas o prowadzonych działaniach wojennych. Nauczyciele tłumaczą, w jaki sposób trzeba odbierać przekazy medialne, czym jest wojna, jak rozumieć agresję wojskową Rosji na Ukrainie. Podczas spotkania omawiane jest zagadnienie „fake news”, fabrykowania dostarczanych informacji, sprzedaży złych wydarzeń przez media, oraz sposobów na wyszukiwania wiarygodnych źródeł informacji.			

1. Diagnoza sytuacji psychologicznej; nowoprzybyłych uczniów; 2. Diagnoza sytuacji wychowawczej oraz edukacyjnej nowoprzybyłych uczniów.	- analiza zebranej dokumentacji rekrutacyjnej oraz diagnoza, - zajęcia z psychologiem, przedstawicielem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej.			Rada Pedagogiczna, Nauczyciele, Wychowawcy.
	Przykłady: 1. Nauczyciele podejmują analizy sytuacji rodzinnej uczniów z zagranicy. Należy uwzględnić, czy rodziny wymagają dodatkowej pomocy np. materialnej, a uczniowie dodatkowego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego. 2. Rada pedagogiczna analizuje dokumentację rekrutacyjną oraz dokonuje diagnozy sytuacji psychologicznej, wychowawczej oraz edukacyjnej nowoprzybyłych uczniów – wywiad z rodzicem dziecka lub osobą aktualnie sprawującą pieczę nad dzieckiem. 3. Dedykowani nauczyciele dokonują wywiadu, czyli wstępnej rozmowy z rodzicami/ opiekunami nowoprzybyłego ucznia. Pozyskane informacje pozwolą odpowiednio zaplanować wsparcie dla ucznia oraz przewidzieć ewentualne trudności, wyzwania. Takie podstawowe informacje będą stanowić w przyszłości bazę do prowadzenia diagnozy oraz monitorowania stanu wiedzy, umiejętności i kondycji psychofizycznej dzieci i młodzieży. 4. Nauczyciele określają różnice programowe, wychowawcze u nowo przybyłych uczniów. 5. Nauczyciele podejmują się zapewnienia dodatkowych zajęć edukacyjnych z danego przedmiotu nauczania w sytuacji stwierdzenia konieczności uzupełnienia różnic programowych. 6. Jeśli to potrzebne, to szkoła prowadzi działania, aby pomóc nowoprzybyłym uczniom z zagranicy. Psycholog szkolny pomaga w zrozumieniu obecnej sytuacji nowych uczniów. 7. Rada Pedagogiczna powołuje specjalny zespół kryzysowy dedykowany do pomocy uczniom dotkniętym trudną sytuacją, traumatyczną związaną z wcześniejszymi doświadczeniami z kraju pochodzenia. 8. Nauczyciele wyznaczają cele dla nowoprzybyłych uczniów. Zakładane cele powinny być odmienne od tych, które stoją przed uczniami, którzy na chwilę obecną uczą się w systemie polskim. Celem pierwszorzędnym jest osiągnięcie pełnej adaptacji nowo przybyłych uczniów oraz ich opiekunów, a następnie ich integracja z resztą szkoły oraz społecznością lokalną. Nauczyciele, wychowawcy, psycholog			

	szkolny, skupiają się na zapewnieniu optymalnych oraz bezpiecznych warunków codziennej pracy, a nie jedynie na realizacji celów edukacyjnych. Na kontynuowanie tych działań będzie czas w przyszłości.			
1. Wręczenie „pakietu powitalnego”. 2. Zaznajomienie nowoprzybyłych rodziców/ opiekunów uczniów z systemem oświaty w Polsce. 3. Omówienie różnic programowych, oświatowej w Polsce i kraju pochodzenia ucznia. 4. Zapewnienie pomocy tłumacza. 5. Udzielenie rodzinie wsparcia psychologiczno-pedagogicznego gdy zaistnieje taka potrzeba.	- analiza obecnej sytuacji rodzinnej nowo przyjętych uczniów, - wsparcie tłumacza, - spotkania klasowe.			Rodzice/ opiekunowie nowo przybyłych uczniów
Przykłady: - Wywiad z rodzicem dziecka lub osobą aktualnie sprawującą pieczę nad dzieckiem. W przypadku dzieci z niepełnosprawnościami opiekunowie zwracają się do dyrektora przedszkola, szkoły lub poradni psychologiczno-pedagogicznej o pomoc w przygotowaniu wniosku o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Orzeczenia wydawane są przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne. Należy pamiętać, że dzieci-uchodźcy wymagających specjalnego wsparcia, objęci są przepisami prawa polskiego oraz specjalnymi ułatwieniami, które pozwolą przyspieszyć proces weryfikacji stanu zdrowia danego ucznia. - Korzystanie ze wsparcia tłumacza jest zalecane, w przypadku gdy kontakt z rodzicami i uczniem jest znacznie utrudniony z powodu trudności komunikacji w języku polskim. - Szkoła przygotowuje „<i>pakiet powitalny</i>” dla nowoprzybyłych uczniów i rodziców. Wśród materiałów uwzględniony jest dokument, który zawiera informacje na temat szkoły, funkcjonujących zasad, regulaminu, obyczajach, zajęciach dodatkowych, zajęciach uzupełniających, godzinach pracy, formach nawiązywania kontaktu, sposobach oceniania oraz organizacji szkoły. - Podczas spotkania klasowego wychowawca informuje, do jakich osób, instytucji oraz urzędów należy się zwrócić o pomoc. - Rodzice poinformowani zostali na temat form oceniania i kształcenia w polskich systemie oświaty, oraz znają oczekiwania szkolne przed jakimi stoją ich podopieczni.				

1. Pomoc adaptacyjna dla uczniów z zagranicy. 2. Obserwacja oraz diagnoza nowoprzybytych uczniów. 3. Zapewnianie zajęć z języka polskiego. 4. Zapewnienie dodatkowych zajęć dla osób z problemami w nauce.	- spotkania z psychologiem, pedagogiem szkolnym, - zapewnienie uczniom dostępu do interwencji kryzysowej.			Nowo przybili uczniowie
	Przykłady: 1. W rozmowie z nowoprzyjętymi uczniami, nauczyciel, prowadząc rozmowę, powinien pamiętać, aby nie wzbudzać niepotrzebnego lęku, ale także pozwolić młodym ludziom mówić o swoich emocjach. 2. Nowo przybyli zaznajomieni zostają z zasadami funkcjonowania szkoły, świętach, obyczajach oraz mają okazję uczestniczyć w ich przygotowaniu albo obchodach. 3. Uczniowie uczą się bezpiecznie korzystać z cyberprzestrzeni. 4. Uczniowie poznają techniki relaksacyjne, jak również sposoby na przekierowywanie nieodpowiednich bądź trudnych emocji w odpowiednie działanie. 5. Uczniowie wiedzą do kogo zgłosić się w przypadku napotkania sytuacji trudnych i/lub niezrozumiałych. 6. Wychowawcy klas dokonują codziennej obserwacji zachowania i postępów dziecka oraz podejmują się niezwłocznych działań, w momencie kiedy zaistnieje taka potrzeba. 7. Szkoła organizuje dodatkowe, bezpłatne zajęcia z języka polskiego oraz zajęcia wyrównawcze dla uczniów przybyłych z zagranicy (zgodnie z obowiązującymi przepisami): zajęcia języka polskiego dla uczniów, którzy go nie znają bądź znają go na poziomie niewystarczającym. a. W celu zapewnienia najbardziej efektywnej nauki języka, powinna być ona przekazywana przez językowców formie „język polski jako język obcy”, b. Zajęcia powinny być również prowadzone w sposób aktywny, ukierunkowany na komunikację, pracę poprzez działanie. Początkowo uczniowie odgrywają scenki, ale z czasem podejmują się działania w życiu codziennym (np. wizyta w sklepie, rozmowa z sąsiadką, zorganizowanie wycieczki szkolnej, wyjścia do kina, teatru).			
1. Integracja i aklimatyzacja uczniów do nowej sytuacji. Zaznajomienie z nowymi kolegami i koleżankami.	- zajęcia integracyjne, - godziny wychowawcze.			Wszyscy uczniowie (uczęszczający do szkoły wcześniej jak i nowi uczniowie)

2. Krzewienie tolerancji oraz promowanie postawy zainteresowania tym co nowe, nieznane. 3. Kształtowanie nawyku kulturalnego zachowania.	Przykłady: 1. Szkoła organizuje zajęcia integracyjne pt. „Co nas łączy”: a. uczniowie przedstawiają się, szukają podobieństw ze swoimi kolegami i koleżankami ze szkolnych ław, b. a następnie z resztą klasy, biorą udział w zajęciach budujących umiejętność komunikacji, nawiązywania współpracy, wzajemnego zaufania, wspólnego rozwiązywania problemów i radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych. Zajęcia mają na celu zwiększenie otwartości i akceptacji młodych ludzi do samych siebie oraz tolerancji względem odmienności swoich rówieśników; 2. Wychowawcy, nauczyciele organizują sytuacje wychowawcze sprzyjające integracji wszystkich uczniów ze społecznością szkolnej, poprzez angażowanie ich w święta szkolne tj.: a. dzień chłopaka/ dziewczyny, b. mikołajki, c. andrzejki, d. topienie marzanny, e. dzień otwarty szkoły, f. dzień sportu, g. walentynki, h. dzień dziecka, i. spotkanie wigilijne, j. dzień dziadków, itp. 3. Uczniowie z zagranicy prezentują wartości kultury swojego pochodzenia, zapoznają resztę społeczności szkolnej ze swoimi świętami, wydarzeniami, obyczajami, przyzwyczajeniami. Mówią o tym, co jest im bliskie, za czym tęsknią. 4. Wychowawcy przy współpracy z uczniami oraz rodzicami z zagranicy organizują wydarzenia promujące ich kulturę pochodzenia poprzez prowadzenie odpowiednich działań, np.: a. noc filmów z kraju pochodzenia, b. spotkanie z narodową poezją,
--	---

- c. potrawy charakterystyczne dla danego kraju.
- 5. Wychowawcy prowadzą szereg zajęć integracyjnych oraz szkoleniowych, podczas których uczniowie zapoznają się z pojęciem stygmatyzacji, stereotypów i uprzedzeń. Uczniowie pracują w formie dram, odgrywając przydzielone im scenki. Po odegraniu scenki należy dokonać analizy, zastanowić się, jakich zmian można by dokonać w przyszłości, jak lepiej odpowiedzieć na taki atak, zaczepkę. Po takiej analizie, uczniowie podejmują próbę odegrania dramy ponownie, z zastosowaniem nowej techniki.
- 6. Tematy na godzinę wychowawczą kształtujące tolerancję według drugiej osoby jej odmiennych światopoglądów, płci, narodowości, wyznania, poglądów politycznych, koloru skóry, stanu zdrowia, niepełnosprawności, kultury czy odmienności seksualnej.
- 7. Uczniowie zapoznają się z fragmentami filmu „Niebieskoocy” oraz dokonują jego interpretacji i oceny.
- 8. Kształtowanie nawyku kulturalnego zachowania się – podczas godziny wychowawczej omówione zostają zasady poprawnego zachowania w różnych sytuacjach życiowych, tych codziennych, jak i odświętnych, np.:
 - a. zachęcamy do skorzystania z e-lekcji na temat zasad savoir-vivre, dostępnej za pośrednictwem platformy edukacyjnej Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr,
 - b. udział w wydarzeniach szkolnych, lokalnych, krajowych oraz o wymiarze międzynarodowym,
 - c. wyjście do kina, teatru, filharmonii.
- 9. Promowanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu np.: koła naukowe, koła zainteresowań, SKS, radio szkolne, gazетка szkolna, Samorząd Szkolny, wolontariat, itp.
- 10. Szkoła bierze udział w projekcie Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej, pt. „Rozmawiajmy o uchodźcach. Punkty widzenia. Klub dobrej rozmowy”.

1. Zapewnienie uczniom poczucia bezpieczeństwa. 2. Zwiększanie świadomości uczniów na temat treści zagrażających czy nieprawdziwych dostępnych w Internecie.	- praca w grupach oraz indywidualna, - godzina wychowawcza.			Wszyscy uczniowie (uczęszczający do szkoły wcześniej jak i nowi uczniowie)
	Przykłady: 1. Nauczyciele przypominają/ zapoznają uczniów z zasadami, regulaminem wewnątrzszkolnym. 2. Wychowawca omawia sytuacje, zachowania o charakterze dysfunkcyjnym oraz dostarcza wiedzy na temat sposobów reagowania, radzenia sobie z takimi sytuacjami, jak i informowanie o konsekwencjach takich działań (cyberprzemoc, agresja, przemoc, profilaktyka antynarkotykowa), 3. Projekt pt.: „Jestem bezpieczny w Sieci”, czyli bezpieczne korzystanie z zasobów Internetu, w tym mediów społecznościach, omówienie zasad netykiety oraz fakty na temat cyberprzemocy, prześladowania. Szkolenia dla dzieci, nauczycieli oraz badanie na temat cybernetyki, dostępne jest za pośrednictwem portalu Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr. 4. Podczas godziny wychowawczej omawiamy zasady bezpieczeństwa, sygnały alarmowe, zasady pierwszej pomocy oraz elementy obrony cywilnej. 5. Uczniowie zapoznają się z tematyką wiarygodności informacji w sieci poprzez e-lekcję „Prawda czy fałsz” (dostępna za pośrednictwem portalu Europejskiego Centrum Rozwoju Kadr).			

1. Kształtowanie poczucia tożsamości ze szkołą i społecznością lokalną. 2. Promowanie i kształtowanie umiejętności społecznych uczniów.	- pogadanki, - szkolenia, warsztaty plastyczne, - dramy psychologiczne.			Wszyscy uczniowie (uczęszczający do szkoły wcześniej jak i nowi uczniowie)
	Przykłady: 1. Udział uczniów w uroczystościach związanych z obchodem świąt narodowych, historycznych czy religijnych. 2. Budowanie więzi z placówką szkolną, nauczycielami oraz osobami uczęszczającymi do szkoły – pozwalanie uczniom włączyć się w proces organizacji akademii, wyjść, wyjazdów. Nawet najmniejszy udział, poczucie współorganizowania wzbudza poczucie istotności u młodego człowieka oraz wpływa na identyfikację go z placówką oświatową. 3. Szkoła uwrażliwia na potrzeby innych poprzez: • udział w akcjach charytatywnych organizowanych lub wspieranych przez szkołę, • stworzenie manifestu antywojennego, • organizowanie pomocy dla uczniów z domu dziecka, • inicjowanie pomocy koleżeńskiej oraz wspieranie uczniów młodszych, bądź tych który potrzebują pomocy w nauce, • podejmowanie kontaktu z pensjonariuszami lokalnego domu spokojnej starości, • wspierania pracy schroniska dla zwierząt. 4. Lekcje wychowawcze ukierunkowanie na kształtowanie umiejętności odpowiedniego i skutecznego komunikowania się: • zajęcia warsztatowe na temat aspektów komunikacji werbalnej i niewerbalnej, • rozmowa na temat sfer bliskości tj. dystans intymny, osobniczy, społeczny oraz publiczny. Omówienie sytuacji, gdy te sfery zostają zaburzone i w jaki sposób wpływają na samopoczucie oraz reakcje człowieka,			

- umiejętność aktywnego słuchania oraz zadawania pytań. Podczas zajęć uczniowie dowiadują się w jaki sposób prowadzić efektywną formę komunikacji, jakie pytania mogą zostać uznane za niewłaściwe, wrażliwe oraz rozróżniają słuchanie od słyszenia;
- poprawne zachowanie, czyli etykieta postępowania względem osób odmiennego wieku, stanu zdrowia, statusu, zawodu, pochodzenia czy religii.

5. „Rozpoznaje własne emocje”, to projekt podczas, którego psycholog/ pedagog szkolny prowadzi zajęcia, których celem jest nauczenie uczniów mówienia o swoich potrzebach oraz rozwijanie umiejętności nazywania emocji – rozmowa o emocjach, identyfikowanie emocji u siebie i innych, zdolność ich nazywania. Prowadzący wykorzystuje zajęcia aktywizujące, które wpływają na rozwijanie inteligencji emocjonalnej uczniów. Prowadzący zapoznaje swoich podopiecznych z badaniami Paula Ekmana, który wyodrębnił siedem podstawowych mikroekspresji u ludzi – zajęcia mogą mieć formę czytania emocji z ekspresji ludzkich, np. poprzez wykorzystanie tablicy emocji Ekmana bądź innego narzędzia psychologicznego przystosowanego do tego celu.

Młodzi ludzie prowadzą dodatkowy eksperyment, porównują reakcje, odczuwane emocje u siebie oraz u swoich cudzoziemskich kolegów/ koleżanek.

1. Zachęcenie rodziców, opiekunów uczniów do podejmowania aktywnej współpracy ze szkołą .	- spotkania z wychowawcami, nauczycielami, dyrekcją szkoły.			Wszyscy rodzice/ opiekunowie uczniów
	Przykłady: 1. Szkoła zachęca rodziców/ opiekunów dzieci do aktywnego działania oraz wspierania działań prowadzonych w szkole poprzez: • interesowanie się pracami domowymi, • pomoc w nawiązaniu komunikacji z dzieckiem z zagranicy, • udział w dniach otwartych, wywiadówkach, spotkaniach indywidualnych z psychologiem, pedagogiem szkolnym, wychowawcą, nauczycielami, • angażowanie się z działania szkoły, poprzez wspieranie nauczycieli podczas organizacji aktywności dodatkowych, wyjść, uroczystości klasowych czy szkolnych, • angażowanie się w grupy wsparcia dla rodziców.			